

115

a. folio 3

E

ESPAÑA PRIMARIO

TRACTATUS

Tractatus de rebus et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam

Tractatus de rebus et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam

Tractatus de rebus et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam

Tractatus de rebus et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam
quibusdam et personis quibusdam

1016

T. 144 725
C 1206384

CHRISTOPHORI

DE ANGVIANO

SEDANO PRIMARII OLIM, ET

DECANI IVRIS PONTIFICII IN ACADEMIA

Complutensi, nunc Praefecti nobilitatis in Gra- 626
natensi Pratorio.

TRACTATVS

DE LEGIBVS ET CONSTITVTIONIBVS PRINCI-
pum, ipsorumq; & aliorum iudicum Ordinariorum, & Delegatorum
potestate iurisdictione & imperio, in decem libros distri-
butus, quorumquinque priores con-
tinet hic Primus Tomus.

IN POTENTISSIMI CATHOLICI REGIS NOSTRI DEBI-
tam reuerentiam, aliorumque Regum, ac Principum Christia-
norum obsequium.

AD DOMINVM D. FERDINANDVM DE AZEVEDO
Archiepiscopum Burgesem, summiq; Senatus Praesidem
dignissimum.

CVM TRIPLICI INDICE, CONTROVERSIARVM,
Locorum, & Rerum.

Anno

1620

MAGNAE AC PVLCERRIMAE GRANATAE

In aedibus domicilij Authoris, atque ipsius sumptibus, cum privilegio Catho-
licae Maiestatis ad decennium.

Petrus de la Cuesta Typographus Gallus excudebat.

8.9038

CHRISTOPHORI

DE ANGVIANO

SEBASTIANO PRIMARIO OLIM ET

DEANUS LIT. HONORIS IN ACADEMIA

Complutensis nonis Martii in Gern.

1599. 10. 10.

TRACTATUS

DE LEGIBUS ET CONSTITUTIONIBUS REIPUBLICAE

ROMANAE, & aliorum indicum Ordinationum, & Declarationum

potestate iurisdictione & imperio in decem libros editus

primis quatuordecim partibus con-

tinetur. Romae. Tempus

IN POTENTISSIMI CATHOLICI REGIS HISPANIE DEUS

conservatoris, aliorumque Regum Christianissimis

notum obsequium

AD DOMINUM D. 1599. ANNO DOMINI DE 1599.

Christophori Angviani, Secretarii Regis Christianissimi

Ordinationum

CVM TRIBLICI INDICI ROMANORVM

1599. 10. 10.

Anno

1599

MAGNAE AUSTRIAE CHANCELLER

In Comptibus Austriacis, anno 1599. Martii 10.

Exemplum

1599

TASSA.

YO Lazaro de Rios escriuano de Camara de su Magestad, de los que en su Consejo residen, doy fee, que aniendo visto por los señores del vn libro intitulado, *Tractatus de legibus & constitutionibus Principum*, compuesto por el Doctor Christoual de Anguiano Sedano Alcalde de los Hijosdalgo de la Real Chancilleria de Granada, que con licencia de los señores fue impresso: tassaron cada pliego a cinco maravedis, y parecio tener el dicho libro, sin las tablas y principios, duziētos y setenta y seis pliegos, que al dicho respecto monta mil y treientos y ochenta marauedis, y a este precio y no mas mandaron se venda: y que esta tasa se ponga al principio de cada libro de los que se imprimieren. Y para que dello conste, de pedimiento de la parte del dicho Doctor Christoual de Anguiano Sedano, doy fee. En Madrid a diez y ocho dias del mes de Agosto de mil y seiscientos y veynte años.

Lazaro de Rios.

Fides Correctoris.

LIBRVM hunc Doctoris Christophori ab Anguiano Sedano quoridam in Complutensi Academia Primariam Cathedram Iurisprudentiæ, doctè, subtiliter, & meritisimè regentis, de *legibus & constitutionibus Principum* inscriptum vidi, & cum suo Archetypo contuli, quod sacræ Cæsareæ Maiestatis Senatus idemque grauisissimus approbavit, & eorum qui typis excusi sunt exemplar esse voluit, omniaque in eo sunt aded verè & fideliter impressa, vt nulla vnquam in re ab exemplari suo discedant. Datum Matriti, die decima septima mensis Augusti. 1620.

Licentiatas Franciscus Marcia

de la Llana.

De la libreria del Lic. D. Manuel Ant.
Moreno Muñoz Abog. delos R.ºs Consejo
y vec.º de la Villa del Campo de Cuyptana,
Año de 1774.

APROBACION.

POR comission y mandado de los señores del Consejo he visto el libro que el Doctor Christoual de Anguiano Sedano, Cathedratico de Prima de Canones de la Vniuersidad de Alcalá de Henares, ha compuesto debaxo del titulo, de *legibus & constitutionibus Principum*, y me parece muy vil y prouechoso para Iuezes y Abogados, y que cō mucha distincion, erudiccion, y claridad toca las questiones mas principales de la materia, y las reduce a los casos mas frequentes y praticables que cada dia se ofrecen en las causas que se tratan en los Tribunales destos Reynos, Ecclesiasticos y seglares: y que aunque otros han escrito sobre lo mismo, no con el arte ni methodo que este Autor, ni con tan elegãte estylo, ni curiosidad. Y ansi por esto, como porque no ay en todo el cosa contraria a los sagrados Canones, ni buenas costumbres, es muy justo se le de la licencia que pide para imprimirle. En Madrid a nueue de Agosto de mil y seiscientos y catorze años.

Doctor Iuan de Vedeja
Morancujo.

Censura del Ordinario.

HE hecho ver vn libro que ha compuesto el Doctor Christoual de Anguiano, Cathedratico de Prima de Canones en la Vniuersidad de Alcalá, intitulado *tractatus de legibus & constitutionibus Principum*: y demas de no tener cosa contra la fee, ni buenas costumbres, es vn libro importantissimo en nuestra facultad, y en la materia que escribe muestra el Autor sus muchas letras y erudiccion: y aunque ay otros muchos que han escrito sobre este intento, auendolos visto a todos, se les auentaja mucho. El libro es muy curioso, y muy importante, ansi para los que professan derechos, como para los Theologos: soy de parecer que los señores del Consejo le pueden dar licencia para imprimirle, honrrandole mucho, por merecerlo tanto trabajo tan luzido que ha puesto en hazer este volumen. Fecho en Madrid en 3. de Abril de 1614.

Doctor Gutierrez de Cetina.

Ante mi Iuan Francisco de Haro Notario.

EL REY.

POR quanto por parte de vos el Doctor Christoval de Anguiano Sedano, Cathedratico de Prima y Dean de la facultad de Canones en la Vniuersidad de Alcalá de Henares, nos fue hecha relación que auíades compuesto vn Tratado de *legibus & constitutionibus Principum*, diuidido en diez libros y dos tomos, el vno de los quales en que se contenían los cinco libros primeros, era el de que hizistes presentacion, y nos pedistes y suplicastes, atento era muy vtil y prouechoso, os mandásemos dar licencia para le poder imprimir, y priuilegio por veynte años, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro Consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias que la prematika por Nos vltimamente fecha sobre la impresiõ de los libros dispone, fue acordado que deniamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razõ, y Nos tuuimoslo por bien. Por la qual, por os hazer bien y merced, os damos licencia y facultad para que por tiẽpo de diez años primeros siguientes que corran y se quenten desde el dia de la fecha della, vos, o la persona que vuestro poder ouiere, y nõ otro alguno, podays imprimir y veder el dicho libro q̃ de su so se haze mención, por el original que en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado y firmado al fin de Geronimo Nuñez de Leon nuestro escriuano de Camara de los que en el residen, con que antes que se venda lo traygays ante ellos, juntamente con el dicho original, para que se vea si la dicha impresiõ està conforme a el, y traygays fee en publica forma en como por Corredor por Nos nombrado se vio y corrigio la dicha impresiõ por su original. Y mandamos al Impressor que imprimiere el dicho libro, no imprima el principio y primer pliego, ni entregue mas de vn solo libro con el original al Autor, o persona a cuya costa se imprimiere, y no otro alguno, para efecto de la dicha correccion y tassa, hasta que primero el dicho libro estẽ corregido y tassado por los del nuestro Consejo, y estando así, y no de otra manera, pueda imprimir el dicho libro, principio y primer pliego, en el qual segundamente se ponga esta licencia y priuilegio, y la aprobaciõ, tassa, y erratas, lo pena de caer e incurrir en las penas cõtenidas en la prematika y leyes de nuestros Reynos q̃ sobre ello disponẽ. Y mandamos que durante el dicho tiempo de los dichos diez años persona alguna sin vuestra licencia no le pueda imprimir, ni vender, lo pena que el que lo imprimiere aya perdido y pierda todos y qualesquier libros, moldes, y aparejos que del dicho libro tuuiere, y mas incurra en pena de cinquẽta mil maravedis, la qual dicha pena sea la terciã parte para la nuestra Camara, y la otra terciã parte para el juez que lo sentenciare, y la otra terciã parte para la persona q̃ lo denunciare. Y mãdamos a los del nuestro Consejo, Presidente, y Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra Casa y Corte y Chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistentes, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas, y lugares de los nuestros Reynos y Señorios, q̃ vos guardẽ y cùplan esta nuestra cedula, y contra su tenor y forma no vayan, ni pasen en manera alguna. Fecha en S. Lorenzo el Real, a seis dias del mes de Septiembre de mil y seyscientos y catorze años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro Señor

Jorge de Tovar.

PROTESTATIO AVTHORIS

Ecclesiæ censurę se submittentis.

EGO Christophorus de Anguiano Sedano olim apud Cōplutēses liberaliū Artium, & Philosophiæ Magister, & Maximorū Theologorū illius Scholæ Auditor, & minimus discipulus, in eodēq; celeberrimo gymnasio Doctor, & Primariæ Cathedrę iuris Pontificij publicus professor et moderator: eiusdēque facultatis Decanus: nūc in Regio Prætorio Grana- tensi causarum nobilitatis Præfectus: daturus in publicam lucem tractatum hunc de legibus et constitutionibus Principum, ipsorumque et aliorum iudicum Ordinariorū et Delegatorum potestate, iurisdictione, et imperio. Testor me in eo nihil ita asseuerare, vt à sacrosanctæ Catholicæ Ecclesiæ Romanæ Decretis, & traditionibus vllō modo deflectere præsumam, et eiusdem sacrosanctę Matris Ecclesię, imò cuiuslibet priuati hominis melius sentientis iudicio, omnia submitto.

ILLVSTRISSI-
MO, ET REVERENDISSI-
mo Domino D. Ferdinādo de Azeuedo
Archiepiscopo Burgēsi, & in Philipi Ter-
tij Hispaniarū & Indiarū Regis Catholi-
ci, Maximi, & Potentissimi, summo Caste-
llæ Senatu Præsidi dignissimo, Christo-
phorus de Anguiano Sedano, Primarius
olim Academiae Cōplutēsis, nūc in
Granatēsi Prætorio Præfectus
nobilitatis, fausta om-
nia precatur.

ON mihi opus fuit multum diuque cogitare Præsē
Illustrissime, quem his libris meis quos in leges & cōs-
titutiones Principum multa cura iam dudum elabora-
uerā, nūc tandē in lucē prodeūtibz Patronū adscisce-
rem: cui enim tractatus de legibus magis debeatur,
quam ipsarum legū adsertori, defensori, Patrono, cu-
ius scilicet auspicijs leges spirāt, viuūt iustitia, Resque
publica sub tranquillo legum, & æquitatis regimine conseruatur & esor-
refcit? Poterat illum suo sibi iure vendicare lex animata & legum condit-
or Rex noster inuictissimus, ad cuius nutum pro alterna & rerū & morū
vicissitudine figūtur resigūturq; leges, occidūt & reuiuiscūt. Sed dū præsi-
dū tuum Illustrissime Dñe, tractatus hic, tuis pedibus aduolutus implorat
principalī plane sub numine, & nomine tuos incedet: tu enim ille est quē
in supremo totius Hispaniæ Consilio, ad dirigendū tanti Imperij clauum,
prudētissimus Princeps sui loco constituit. Vtque Deus pulcherrimum
sui simulacrū in cœlo posuit Solem, sic Maximus ille Dei in tēporali admi-
nistratiōe Vicarius, te in sublimiori Regni parte, tāquam euidentem, ac
uiuam sui imaginem collocauit, vt verò Sole nihil cōmunius est, ac cœle-
stibus item corporibus lucē suā cōmunicat: sic tu Solis æmulus, & publi-
cis vībus maximē es expositus, & natipum sapientiæ lumen domi habes,
vt etiā si quid cecutiant ceteri, nunquā tamē ipse hallucineris: vnde & hoc
ipso titulo mihi maximē deligendus eras: nam si auctoritatem tuam (quæ

plane Regia est) nemo audebit infringere: iudicii tui censuram (quæ maxi-
ma) nemo poterit continere. Præterea, si quem proaviæ stemata, & ab an-
tiquis temporibus deducti fasti, inter præcipua tuarum singularium virtutum me-
rita (in quibus sola vera nobilitas sita est) locum habere possunt: quis eximiam
inter Hispanos Dynastæ Azue diorum familiam à Regijs derivatam fontibus,
rebus præclarè gestis, domi bellicæ, semper illustrè, de fide, de Regibus, de
patria meritisimam ignorat? Vivit vivetq; æternis immortalibus famæ mo-
numentis consignata Azue diorum Procerum gloria, dum vivet gloria His-
paniæ. Licet enim nonnullorum verè frugallium, & Christianæ sobrietatis
nimis amantium, vel desidia, vel modestia, gentilitiæ domus tuæ splendore,
aliquantulum deferbuerit, nunc tandem Illustrissimorum fratrum veluti
gemina face antiquam sibi quodammodo redditam lucem recuperavit.
Quo autem digno titulo Illustrissimum fratrem tuum, etq; ipsum Præsul
dignissimè compellare fas sit: quos tanquam geminos Soles conspicio, non
solum Azue diæ domus, quæ vestris eximijs meritis ad antiquam digni-
tatem restituta est, sed totius Hispaniæ, quæ vestris auspicijs ipsam iustiti-
am è cælo profugam in terras renocavit, deduxitque in civilem cultum. Vi-
guit semper sapientissimorum Regum Præsidio, & cura, quam longè la-
tèque se diffundit, Hispanorum Imperium, ubique legum observantia, ubiq;
æqui & iusti amor: postquam tamen Azue dijs fratribus supremi Consi-
lij cura mandata est, crevit in dies iustitiæ fructus, litesque facilius, aut di-
rectius, aut composuit, pax humanæ custodia gentis, mater opum, cælo cog-
nata, atque hospita terris. Potest quidem hac ex parte verè felix, & aurea
dici hæc ætas, quæ Illustrissimum fratrem tantum Consilij Præsidentem vidit,
vtque de eius felici in superos reddito non nihil solatii caperet, te nunc
in eodem munere frui ut successore: obiit ille inuictus Atlas, cælumque
nunc pedibus terit, quod nunquam flexis humeris sustinebat, subis tu, mo-
rientis vicem, Alcide fortior: a cuius inuicta ceruice tanti regiminis mo-
les, cælo maior, pendet secunda, & sine ullo ruina metu, æcu firmisimis fi-
xa radicibus perseverat. Nec mirum hoc alicui videri potest qui egregia
ante actæ vitæ merita, rarasque tui animi dotes quibus viam tibi ad hoc
omnium honorum fastigium aperuisti attentè consideret. Vnde quæ de
Cornelio Pontifice Maximo, Maximus ille Cyprianus dixit, in te aptè cõ-
veniunt: Non iste (inquit ille) ad Episcopatum subito peruenit, sed per omnia Ecce-
lesiastica officia promotus, & in divinis administrationibus dominum sepe promeritus
ad Sacerdotij sublimi fastigium cunctis Religionis gradibus ascendit: tum deinde Episco-
patum ipsum, nec postulat, nec vult, nec videri quos arrogantia tumor inflat
inuasit, sed quierus & modestus, & quales esse consueverunt, qui ad hunc locum divi-
nitus eliguntur: pro pudore virginis conscientie sue, & pro humilitate ingenii si-
bi & custodiæ reverentia, non ut quidam dicit fecit ut Episcopus fieret, sed ipse
vim passus est ut Episcopatum coactus acciperet. Hæc Cyprianus, quæ tuis mo-
ribus quam aptè consentiant inde liquet, quod in omnibus & factis & di-
ctis semper præluxisti exemplo, sublimis vitæ, animo humilis, ea virtute,
(quemadmodum de Athanasio ait Gregorius Theologus) ut ne mo ad eam
adspirare possis, ea comitate ut ad tuum congressum facilis omnibus aditus
patens, alienus ab ira, miseratione prædictus, sermone iucundus, moribus
iucundior, in obiurgando placidus, in laudando erudiendi vim habens.
Quid dicam de tua in eligendis ad foelicè publicarum rerum administratione
optimis Magistratibus, rectitudine, prudentia, felicitate?

Am.

*Amplam atque illustre est munus quo surgeris orbem.
Imperio regere & populos aquare regendo.
Nihil unquam meriri odio nihil credere amor.
Sed patrium iusto partiri examine Regnum.*

Ita est Præses Illustrissimè, ita est nō iudicium tuum perturbat odium, non amor inflectit, non humanus vnquam affectus obscurat, ratione du-
ceris, meritis virtutibus, sic rectissime eligis, prudentissime exequeris,
foelicissimè Hispanam Rempublicam moderaris. Sic habent te Præside
debitum virtutes præmium, delicta supplicium, lites finem, certamque
colligantes iuris sui conseruationem, sic denique tuis inixa humeris,
tua administratione secura, vniuersa Hispania viget, exultat, triumphat.
Sed video caperata fronte & aduerso vultu laudationem istam atē ex-
cipi: ingenui enim animi modestia, cū sciat laudanda facere, nescit lau-
des audire: parcendum tamen est veritati cuius amor raptauit stylū, sty-
lo, cuius exiguitas veritatis magnitudine non æquat: cæterum Epistolā
texo non Panegyrium, maiora verò tua sunt Præses clarissime in Deum,
in Regē, inque Patriā merita, quam vt epistolæ angustijs valeant coer-
ceri. His igitur omisis supersunt, & adhuc rationes validissimæ ob quas
hic tractatus meus, & ob id tuus omni iure debetur tibi. Quis enim nes-
cit quoties mihi te adire foeliciter contigit qua me semper humanita-
te exceperis, quibus honoris officijs deuinxeris, quibus muneribus cum-
mulareris? Adde his beneficiū maximū, cuius apud me memoria nun-
quā, vel animi obliuione, nec temporis iniuria confenscet: cū enim in
Complutenſi Academia primus inter iuris Pontificij professores, om-
nibus nimis notus, ignotus nimis, tādiu delitescerē, neq; vllus esset qui
opis quidē alienæ indigum: meritis tamen nō omnino destitutum fuis,
ab eo puluere literario ad Præfecturā, ab illis tenebris ad Reipublicæ
gubernandæ lucem extraheret: tu lapsō adiutricem porrexisti manum,
erexisti ad maiora, nobiliq; officio honestasti, munus hoc amplissimè
Domine tuæ electionis est, tui muneris, quis enim sacrilegij instar esse
non putet, dubitare, an dignus sit quem tu elegeris. Quamobrē vigilan-
tissimè Præsul, & Præses Illustrissimè cū sit tritum vetustate prouerbiū
ingenuum esse cui multum debeas eidem plurimum velle debere: & me an-
tea amplissimis beneficijs deuinxeris: has meas diuini & humani iuris
vigilias accipe benignè: in quibus si attenderis ad tenuitatē munufu-
li, periculum est ne tuam erga me liberalitatem retardet: si ad offeren-
tis voluntatē, quod libro defuerit abundanter explebitur. Quæ si fece-
ris vt spero, & opto, quosdā à malè dicendi licentia deterrebis, & addes
animos literatis, vt meminerint, se non sibi solum natos esse, sed vt a-
lijs fructum suorum ingeniorū, & studiorū impertiant. Nec mirum si à
tua singulari humanitate (quæ in me ornandā maxima est) longè maio-
ra mihi pollicear, præfertim cum hanc tibi iuxta Gregorij Magni sentē-
tiam natiua nobilitas, legem imponat, vt nisi in beneficijs tuis creueris,
nihil te præstitisse putes: ipse tamen collocati in me beneficij nunquā
non memor, tractationem hanc tot titulis debitam offero amplitudini
tuæ, vt interim sit prece tenuitatis meæ, & obses gratitudinis, & debiti
conseruatric, Deus Optimus Maximus te Præsul Illustrissime diuturno
æuo seruet incolumem, sibi, suis, Reipublicæ.

CHRISTOPHO- RVS DE ANGVIANO SE-

dano, candido Lectori
salutem.

AM nunc tanquam ex specula videre mihi videor vestibulum ante ipsum primoque in limine huius operis inspecto scilicet titulo, quassare capita, caperare frontem, & tumentibus labijs obmurmurare inter se & dicere. Quorsum hic tam intempestius de legibus tractatus? quorsum hæc tam serotina disputatio? Eget ne iuris prudentia nouis commentarijs, quæ vasta tot tantorumque librorum quotidie in lucem prodeuntium mole obscuratur potiusquam illustratur? Quod si tanta animum inuaserat scribendi prurigo, cur non portionem aliquam iuris scholiorum indagam, & ab interpretibus prætermissam suscepit, quam noua explicationis luce imbueret & recenti commentatione locupletaret? Hæc constitutionum materia, multos habuit amatores, tam nuperos, quam antiquos, vnde amplissima dote pauperum animos prouocat: hanc qui velit materiam exornare non laudem meretur, sed reprehensionem: quemadmodum si quis Alcinoæ poma, Cresso diuitias offerret: si quis ligna in siluas, in mare aquas conuectaret: si quis denique Astrorum colluctrium ignes, Solisque ipsius lucem pulcherrimam, vellet a motis faculis illustrare. Hæc dubio procul mihi obtrudent, his me onerabunt conicijs, non sine fucata specie veri, potissimum illi qui dilatant philacteria sua, primosque amant accubitus in mensa & vocari ab hominibus Magistri. Vnde necessarium mihi visum est Lector humanissime & mei & operis rationem reddere, simplici stylo, ne expolitæ narrationis ordo cæseri aliquibus possit aucopium veritatis. Et quidem ingenue fateor multos multa in hanc materiam scripsisse, inter quos mirum in modum prælucent splendidissima illa Societatis Iesu lumina Gabriel Vazquez, & Franciscus Suarez, ille admirabili quo omnes penè anteiuit ingenio, dum secundo tomo in primam secundæ, questionem nonagesimam, & sequentes D. Thomæ explicat, vniuersam hanc legalis Philosophiæ segetem messuit: alter ob insignem illam secundissimi intellectus amplitudinem qua potiores vniuersæ Theologiæ materias non explicauit solum, sed fere exhaustis, hanc quoque præcipuam nostræ Iurisprudentiæ portionem complexus est iusto volumine, & nihil posteris amplius dicendum videtur reliquisse: sed dum sapientissimi hi Patres, viginti & sex ab hinc annis hæc in scholis dictabant, mihi iam tunc Decretorum florentissimæ Complutensis Academiæ Cathedram moderanti contigit eundem versare lapidem, & sub titulo de *constitutionibus Principum*, paribus studijs non pari tamen, vel sorte, vel ingenio, communem operam in vtilitatem publicam collocare. Fuit hic labor meus illo æuo auditoribus non inutilis, neque iniueundus: vnde tum consilijs, tum precibus extorsere, vt quæ in hunc titulū nō osecitanter meditarer ad prælū pararē. & quidē victus appuli tūc animi ad scribendū, vastiq; hæc & apud nostros vagantē nimis materiā redegī in methodū, vt quidquid inde vtilitatis auditoribus meis intra Academię limites natū erat, alijs etiā cōmunicaretur.

C æterum

Carterum ingruentibus deinde, & inter se quodammodo consuetibus negotiis, res hæc non solum impedita est, sed omnino disturbata, partusq; iste inuita Lucina magis effusus quam editus, lucem tamdiu videre non potuit. Cum tamen hisce diebus aliquantulum oclij nactus, meos in vniuersum fereius Pontificum commentarios ociosius euoluere, & in hanc tandem tractationem incidere, iniquam eius fortem dolui, & affectu paterno commotus, meam hanc non omnino degenerem sobolem inter Blattas & tineas interire agerimè tuli. Credo nulla fieret nostræ scientiæ iactura, si labor hic noster æternum delitesceret: sed non erit fortasse legentibus ingratus, maximè legum studiosis ad quorum palatium Theologica non nimis apta. Neque verò aliquid ex stylo ordine quaestionibus immutare, mihi animus fuit: sed quemadmodum tunc instructus apparatusq; e tenebris prodit: & hoc potissimè in causa est, vt clarissimos Auctores, qui hoc intermedio tempore materiam hanc nobilitarunt nunquam laudet: vt non ingrata posteritas, quid tunc ad illustrandam hanc iuris partem potuerim sine inuidia videat & diiudicet: vtque in opiparo conuiuio inter nobiles epulas, oliuæ etiam suis locus ad marcescentem stomachum excitandum: sic in hac lautissima diuini & humani iuris mensa, inter suauiores & pretiosiores aliorum dapes suam tractatus hic noster sedem non demeretur: fortasse enim fiet vt noua methodo & Iureconsultis non nimis vsitata, fastidium depellat, & legentem nō nihil exuset: id enim semper mihi præ oculis, vt quaestiones proponerem dilucidè, prosequeretur ordinatè, veraciter enodarem: quodque Theologis inuisum nimis, nostramque suppellestem non parum extenuat, & minus venale facit, rerum scilicet & Auctorum inordinata congeries, & tumultuariæ sine modo, aut opportunitate excursionis, quibus euentilata quaestio implicatur potiusquam explicatur longè ab his commentarijs absunt. Nihil magis Lectorem delectat rapitque non inuitum quam ordo: nihil lectionis tedium magis eleuat quam methodus: quæ difficultatis propositæ resolutionem extra limites vagari non sinit: qua planè in re à nostris nō parum peccatur: dum enim aliquid noui dicant, nihil non inauspicatò accumulunt: nihil non ex alijs infeliciter vel corradunt, vel vsurpant: vnde eis iuris studium quoddam veluti parergon est: nobis alia mens est, aliud ingenium, vt potè quod rebus Philosophicis assuetum, amat ordinem, odit confusio- nem. Quemadmodum verò in opulentis nundinis, nonnulla sapè exigui precij & viliora facilius emuntur, quia noua & pulchra: (pulchritudo enim & nouitas decor ex ordinis pulchritudine, non nihil precij ex nouitate accedet: atq; vti iam ita sit, & optatus tardo huic operi successus respondeat: id enim me ad mortis veluti calcaribus incitabit ad maiora, & quæ diuturnis olim lucubrationibus meditatus sum fratrem hunc suum citatis passibus subsequenter, in tuam fortasse amicè Lector utilitatem: interim hoc quale quale est, æqui bonique consulens, fruiere & vale.

DOCTORIS

D. HIERONIMI GOMETII

de Senabria, Regij in Granatensi Prætorio, causarum nobilitatis Consiliarij,
in operis & Auctoris laudem
Elogium.

VI de litteris benè sentiunt varijs encomijs D. Iſidorus Hiſpalitani, non ſolum doctrinam, & ingenium, ſed etiam modèſtiam extollunt, & toto corde ſuſcipiunt, & venerantur: quod opus longè vtiliſſimum, & vt illa ſerebant tempora immenſi laboris exiguè admodum indicaret. Itaque rerum plurimarum doctrina reſertos commentarios, quaſi nomina ſola continerent, Etymologiarum libros appellari voluit, aut certè cum longius progreſſus eſt, opus de quarũdam rerum Origine ad Braulionem mittere ſe ſcribit. Qua præſcriptione quid verecundius, aut modèſtius excogitari potuit? Ergo id ille conſequutus eſt, vt poſteri non quarundam, ſed omnium prope dixerim rerum, ac verborum ab his libris habere ſe cognitionem ad hæc vique tempora perpetuò agnouerint, & magna voce prædicauerint. Idem propemodum eueniſſe, erudite lector dum CHRISTOPHORVS NOSTER ANGVIANVS, opus hoc in manus hominum veniſſe permittit facilè concedes, ſi diurna, nocturnaque manu euoluens rerum in eo ſcriptarum ſcientiam, & cognitionem cum ipſius libri titulo comparaueris: nam vt vulgare Diuerbium uſurpem. PLVRA IN RECESSV CONTINET, QVAM IN FRONTE PROMITTIT. Cum enim de iuriſdictione & Imperio, legibus & conſtitutionibus inſtitui ſermo videatur, eo progreditur Auctoris grauiſſimi ingenium, vt non ſolum de rerum cauſis acutiſſime diſputet, Theoricam Ciuilem complexus: ſed etiam in Aëtũ Præctico veritates in hac diſciplina conſeſas, ad mores hominum, vtilitatemq; perducatur. Idque non ſolum ſcholæſtica Methodo, & dexteritate præſtat, ſed etiam cuiusque diſſinitionem, & Aſſumptum ad veritatis calculos reuocat: adeoque ſtrenuè digladiatur, vt eius labore, litterariaque Paleſtra, & Induſtria Lectoris animus tanquam in figura Cubica omninò perſiſtat & conqueſcat. Quid, quod purè & eleganter loquitur, ſelecta verba pronuntiat, barbaricæque perſoſſus, legalem diſciplinam cum eloquentia ſapienter, feliciterque coniungit? Faceſſant iſtinc impoliti, iniuſtique rerum æſtimatores, Leguleijque incompiti, qui cum non ſatis capiant quod carpunt, vt ait noſter Zuichemus, à Iuriſprudentia bonarum artium, cognitionem ſeparare contendunt. Ignorant iſti, Muſas ſorores ab antiquis

Theologis nominari: quasi dicerent omnes scientias ab vno fonte pro-
natas, quandam inter se cognationem habere: naturalemque Philosophiā
Morali: Eloquentiam, Iurisprudentiā: Mathematicas, cognitiones, Guber-
nationi (ne singula persequi laborem) manus adiutrices tendere, ausi-
humque porrigere: quod sensisse Claudianum constat, cum Principē ita
hortatur.

Nec desinat unquam

Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas

Idque proprium fuisse Consulorum apertē Ovidius docet.

Disce bonas artes moneo Romana iuuentus,

Non tantum trepidos ut tueare veos.

Audiebat iam dudum malē apud Italos, exterarūque Nationes, Hispanorū
Iureconsultorum Cohors: quod labores Tipis excusos sordido triualiq;
sermone proferrent: existimantes non immeritō notam inustā fuisse no-
mini Hispano à Paulo Louio historiarum nostri temporis scriptore cele-
berrimo. Sed iam receptui canant, vel Palinodiam decantent necessarium
arbitror, cum viderint **NOSTRVM CHRISTOPHORVM**
inter Principum placita, Pontificum Decreta, Prudentum responsa, adeo-
facundē, apertē, & castē, loquentem. Denique miraberis fortassē lector a-
mice, cum Diuum Angelicumque Doctorem, textus iuris Civilis enuclea-
re: Aristoteli, & Callistratū amicē, doctēque sermones cōferere: Philo-
sophiam e iuris visceribus erutam: Praxim secularem ab Scoto, & Paluda-
no petitam conspexeris. Et quod dictū quoque difficultatē continet, de-
cisiones legales, & Canonicas, vltra omnes scribentes, proprio Marte ex-
vi rationis naturalis, expensas nouiter, & intellectas: quam non temere cō-
ceptam admirationem facillē depones, si Auditoris nomen, doctrinam ve-
nerandis canis illustratam, intūs, & incutē noueris. Hic est ille Compluten-
sis Professor, qui post puerilem animum Latinæ, & Græcæ linguæ, Retho-
ricorumque præceptis imbutum: Aristotelis, & Porphirij obscuros Maan-
dros in adolescentiæ flore superatos: magna bonarum artium, supellectilū
Compluti comparata, Salmantinum Gymnasium, dum ad Iurispruden-
tiam pergit cognoscendam in sui expectationem conuertit: cum in publi-
cis litterarijsq; congressibus, non plumbeo gladio, sed Adamantino, ad-
uersariorum iugulum petit, victoriāq; reportat. A quo Licet post stre-
nuos non exigui temporis exantlatos labores ad nostrum Complutum re-
uersus per varios casus, rerūq; discrimina, Princeps Senatus, Primariusq;
iuris Canonici antecessor semel de ipso conceptam opinionem inuēnit
imō superauit. Nam si (vt rectē adnotauit Petrus Fauet in Prologo Seme-
strium) Iureconsulti, aut causas dicunt: aut ius vnicuique reddunt, publicā
gerentes personam: vel ex loco Superiori, auditorum animos, doctrinā,
& præceptis informant: quam laudem meruisse **CHRISTOPHO-
RVM NOSTRVM** sapientissimum dicemus? qui ita minus Aduo-
cati sustinuit, causarūq; strepitu sepiebatur, vt Tribunal non defereret:
neque propter iudiciorum moram, & iustitiæ distributiū exerecitiū dis-
cipulos sitientes, aridosque relinqueret, sed vberissimis scientiarum fontib;
irrigaret. Iusta igitur de causa, erudite lector, mecum facereis oportet
illa omnia animi ornamenta in **AVCTORE NOSTRO** fuisse
cumulata, quæ singula miramur in alijs: neque in Collega iustis laudibus
extollen-

extollendo: & in argumento omnino adulationi supposito, minimè pal-
pum obtrudere, aut à veritatis tramite deviare. Tandemque cum Poten-
tissimus noster Rex Catholicus cognouisset, tot tantisque vigilijs, & lucu-
brationibus Curia, & Palatii Candelabrum debere. CHRISTOPHO-
RVM NOSTRVM, in hoc supremo Granatenſi Pratorio Nobilita-
tis iudicem pronuntiauit: magno meo, atque inſperato bono. Vt qui olim
iſtius magni viri Gymnaſium ſequutus fuerat: Maſteriumque cum mag-
na voluptate & fructu meo perceperam: nunc antiquitatis prærogatiua,
primus aſſideam, illoque tacente coram de iure diſputem: vt interloquen-
dum ex ore meo diſciplinæ ſuæ ſemina recognoscat. Eloquentia, Philo-
ſophia, Iuriſprudentia, ab incunabulis AVCTORIS NOSTRI,
mentem exornant: inde illius imaginem facile concipies, velut ex vngue
Leonem. Nam eloquentia, teſte Cicerone de claris Oratoribus, *grandis eſt
verbis, ſapiens ſententijs, genere toto gravis: & ut hominis decus eſt ingenuſque inge-
nij lumen eſt eloquentia.* Philoſophia verò (ſi Platoni credimus) *mater eſt bonarum
artium: hæc nos primum ad diuinum cultum: tum ad moſtiam, magnitudinemque ani-
mi eruditur, eademque ab animo tanquam ab oculis caliginem diſpulit, ut omnia ſupe-
ra, infera, priuſ, vltima, media videremus.* Iuriſprudentiæ verò laudem breui
circulo incluſiſſe videtur Cicero in. 1. de Oratore. *Docemur (inquit) auctori-
tate notque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, noſtra tue-
ri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere.* Ergo Eloquens, Philoſophus, Cõ-
ſultus, librum hunc emat, euoluat: Cauſidicus, Index, & Maſter in eius
ſeſſione verſetur: quem litterariæ Armaturæ Panopliam iuſte compellare
poſſumus: AVCTOREMQUE NOSTRVM æternitatis æmu-
lum, Cuiacijs, Donellis, Tiraquellis, & Connanis æqua lance opponere.
Hæc te non ignoraffe, Lector candide, antequam ad librum accedas opor-
tuit: nunc frueſe, & vale.

DOCTORI CHRISTOPHO
ro de Angulano Sedano Regis Cōsiliario,
nobilium iudici in Granatensi
Prætorio.

HIERONYMVS DE ZEVALLOS, NOBILIVM DE-
curio, in ciuitate Toletana, obseruantissimus, & verus amicus,
laudes salutemque plurimam
dicit,

Maxima solliciti, cessent iam cura laboris
Quisquis nec ad legum dogmata tristis erat.

En decus Augustum, atque olim perplexa venustas
Emicat Auctoris nomine clara noui.

Scilicet innumerus per secula secla virorum
Ordo fuit, mentis nobilitate grauis.

Quos labor vt prisca colerent penetralia iuris
Confecit senio factaque cana coma est.

Non tamen obductos licuit comprehendere sensus,
Nec finem retulit concitus arte labor.

Ambages aperit varias, enigmata soluit,
& docet ad seriem quæque referre suam.

Iuris enim salebras, nec non enigmata soluit,
Non vlli nostris cognita temporibus.

Tu dictis, scriptisque doces, iuuenesque virosque
quo facili ad leges quisque teneret iter.

Iam ergo cauidice infinita volumina legum
liquas proque illis sit satis iste liber.

INDEX CON- TROVERSIARVM; QVAE in hoc primo tomo, tractus de legibus, & constitutionibus Princi- pum &c. conti- nentur.

LIBER PRIMVS.

Prima controuersia.

VTRVM recta sit quæ vulgò traditur diffinitio legis: *ordinatio ra-
tionis in bonum commune &c.*

CONTRVERSIA SECVNDA.

VTRVM possit dari lex aliqua deciscens à rectitudine ratio-
nis.

CONTRVERSIA TERTIA.

VTRVM deficiat lex in casibus in quibus deficit eius ratio?

CONTRVERSIA QVARTA.

VTRVM dari possit lex aliqua, cuius ratio sit ipsa voluntas Prin-
cipis.

CONTRVERSIA QVINTA.

VTRVM, & in quibus casibus liceat subditis, & vassallis, Principi-
bus, & Regibus, siue alijs Prælatiis rescribere, & interim à legum, &
litterarum executione super federe.

CONTRVERSIA SEXTA.

VTRVM litteræ Superiorum, Episcoporum, Vniuersitatum, & simi-
lium iudicum Ordinariorum fidem faciant, ita vt illis standum sit do-
nec contrarium ostendatur.

CON:

CONTROVERSIA SEPTIMA:

VTRVM omnes leges, & quæcumque statuta Principum, præceptum continere debeant necne.

CONTROVERSIA OCTAVA.

VTRVM dari possit lex aliqua quæ ab æquitate deficiat.

CONTROVERSIA NONA.

VTRVM scriptura sit de substantia legis, ita vt omnino requiratur illam scribi vt lex sit.

CONTROVERSIA DECIMA.

VTRVM dabilis sit lex, quæ antequam promulgetur vim habeat obligandi.

LIBER SECVNDVS.

Controuersia prima.

AN possit ferendi leges pertineat, ad omnes, & solos communium moderators.

CONTROVERSIA SECVNDA.

VTRVM communitates Ecclesiasticæ, earum vè Rectores, siue Decani, siue quicumque alij, primum locum tenentes, in ipsis communitatibus, condere possint statuta contra leges superiorum.

CONTROVERSIA TERTIA.

VTRVM est quod Episcoporum statuta contra leges superiorum facta inutilia sint, & inualida, possint nihilominus Episcopi dispensare in his, quæ per Canones, & ius commune statuta, aut prohibita sunt, præsertim in criminibus; quæ, & qualis regula constituenda sit, affirmatiua ne, an negatiua.

CONTROVERSIA QVARTA.

VTRVM qualibet communitas in terminis iuris communis, non interueniente alicuius superioris auctoritate, possit, & valeat suas leges ferre, & statuta condere.

CONTRVERSIA QVINTA:

AN vbi certa pœna à lege, vel statuto præscribitur, teneatur iudex eam
dem necessario seruare, nec possit maiorem, nec minorem infligere
delinquenti, ita vt omnino attendenda sit authoritas legis, nec iudici li-
ceat arbitrari, & quomodo in hac re per ipsos iudices procedendum sit.

CONTRVERSIA SEXTA.

AN in iudicio accusationis pœna ordinaria iniungenda sit, in iudicio
verò inquisitionis arbitrio iudicis talis pœna ordinaria moderari pos-
sit, & debeat.

CONTRVERSIA SEPTIMA.

VTRVM respectu supremi Principis alium non recognoscentis, om-
nes, & singulæ legum humanarum pœnæ sint arbitrariæ, & satis illi
sit seruare iustitiam attento iure naturali: & de inferioribus iudicibus pro-
cedentibus in causis super quibus partes læsæ per transactionem, aut re-
missionem, cum delinquentibus pacem inierunt.

CONTRVERSIA OCTAVA.

VTRVM delinquentis peritiâ, vel excellentiâ, sit iusta causa ob quam
Princeps possit in Reipublicæ vtilitatem, pœnam mortis, vel aliam
similem, lege præfixitam mitigare, vel remittere, seu leuiorem imponere.

CONTRVERSIA NONA.

VTRVM vbi pœna lege aliqua expressa non est, possint, & debeant
iudices eandem suo arbitrio imponere.

CONTRVERSIA DECIMA.

VTRVM adhuc in his quæ per Canones, Principum vè constitutio-
nes, siuè ecclesiasticas, siuè seculares statuta sunt, aliquis relinqua-
tur locus iudicis arbitrio.

CONTRVERSIA VNDECIMA.

VTRVM quæcumque dilatio à lege concessa duplicem habeat res-
pectum, videlicet boni publici, cuius interest lites finire, & in super bo-
ni priuati respectu cuius conceditur, & an in dilationibus priuata potius
quam publica vertatur vtilitas, vel è conuerso: cuiusque effectus sit, vel
esse possit in praxi talis disputatio.

CONTRVERSIA DVODECIMA.

VTRVM potestas ferendi leges communes, sit iurisdictionis, vel ad-
merum, vel mixtum imperium pertineat, & an potestas condendi le-
ges municipales, & cætera statuta communitalum inferiorum, sit quo-
que iurisdictionis, & quænam vtilitas in praxi colligenda sit ex tali con-
trouersia.

CONTROVERSIA DECIMATERTIA.

VTRVM leges Principum secularium, circa spiritualia disponentes invalidæ sint necnè. Et an tales constitutiones, seu statuta, sint obseruanda, vel non.

CONTROVERSIA DECIMAQVARTA.

VTRVM leges ciuiles circa temporalia disponentes, de rebus, seu personis Ecclesiasticis, validæ sint, & obseruandæ, & quid dicendum sit quando tales leges ciuiles fauorabiles extiterint ipsismet clericis, seu Ecclesijs, quid praxis obseruet circa dictas leges.

CONTROVERSIA DECIMAQVINTA.

VTRVM leges ciuiles inhiibentes immobilia bona alienari in personas Ecclesiasticas, validæ sint necnè, & quid seruetur in praxi.

CONTROVERSIA DECIMASEXTA.

VTRVM leges ciuiles generaliter loquentes (nulla facta mentione rerum, seu personarum Ecclesiasticarum) obtineant, & locum habeant in causis, & negotijs Ecclesiasticis, si aliàs canones non repugnent.

CONTROVERSIA DECIMASEPTIMA.

VTRVM Romanus idemque Summus Pontifex quatenus talis habeatur in orbe christiano supremam potestatem, vel iurisdictionem secularem, quæ temporalis quandoque dici solet.

CONTROVERSIA DECIMAOCTAUA.

VTRVM seculares Principes, siuè Magistratus, vel iudices laici, de negotijs Ecclesiasticis propria authoritate cognoscere possint, & in quo foro singulæ causæ debeant agitari, quæ vè ratione distinguendæ, explicandæque sint, vt intelligatur ad quam potestatem spectet, cognoscere, seu disponere, de qualibet causa.

CONTROVERSIA DECIMANONA.

VTRVM Reges & Principes seculares, eorumque Magistratus, leges condere possint, & iudicare, de possessorijs spiritualium rerum, & qua ratione intelligenda sit, quotidiana praxis, circa huiusmodi possessioni à Regijs Senatoribus iudicanda.

CONTROVERSIA VIGESSIMA.

VTRVM in his in quibus prohibita est consuetudo, & præscriptio etiam immemoralis, utpote quæ non possunt obtineri, nisi per supremi Principis priuilegium, vel titulum, adhuc relinquatur locus consuetudini & præscriptioni, ita vt allegato priuilegio, vel titulo iusto, satis probetur per consuetudinem, & possessionem immemorabilem, ac nihilominus non obstante prohibitione audiendi sint, tale præscriptionem, seu consuetudinem immemorabilem allegantes, in probationem suorum priuilegiorum.

CON

CONTROVERSIA VIGESSIMAPRIMA:

AN privilegium fori per legem humanam clericis concessum, quo à seculari iurisdictione eximuntur prævalere debeat contra rationem naturalem, in qua reconuentio fundatur, vel è contra: secularis per reconuentionem competens fiat contra clericum.

CONTROVERSIA VIGESSIMASECVNDA.

VTRVM Principes seculares superiores non recognoscentes, eorum vè Magistratus saltim per viam incidentiæ statuere possint de rebus spiritualibus, seu Ecclesiasticis; & Ecclesiastici iudices similiter valeant incidenter cognoscere de rebus temporalibus, siue prophanis.

CONTROVERSIA VIGESSIMATERTIA.

AN Reges, & Principes seculares, seu laici Magistratus, saltim per viam ministerij, & compromissi, Ecclesiastica negotia tractare possint: & quid de iurisdictione quæ in volentes exercetur, quam vulgus voluntariis appellat.

CONTROVERSIA TRIGESSIMAQVARTA.

VTRVM aliqua reperitur lex diuina, aut naturalis, vel humana positiua, quæ prohibeat Pontificem Maximum committere laicis iurisdictionem spiritualem; & an illam ex commissione Summi Pontificis, nò solum in civilibus, & criminalibus, verum etiam in spiritualibus causis exercere valeant.

CONTROVERSIA VIGESSIMAQVINTA.

VTRVM Episcopi, & similes Prælati Romano Pontifice inferiores delegare possint laicis omnes in distinctè causas ad iurisdictionem Ecclesiasticam pertinentes, & quid in puncto iuris, quid vè in praxi seruandum sit.

CONTROVERSIA VIGESSIMASEXTA.

VTRVM inferiores à Principe qui ordinariam iurisdictionem exercent, possint alios ordinarios constituere, nisi speciatim à lege potestatem habeant; & an Vicarii generales Prælatorum, Officiales, vulgò nuncupati, Delegati sint, vel Ordinarij.

CONTROVERSIA VIGESSIMASEPTIMA.

+ **V**TRVM Magistratus inferiores, & quicunque alij ad certa communitatù munera deputati, possint leges ferre, aut condere statuta duratura quousque reuocentur. Et quid de Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & alijs opidorum Dominis.

CONTROVERSIA VIGESSIMAOCTAVA.

VTRVM generales Episcoporum Conuentus, vulgò Concilia vniuersalia, deficiente Papæ autoritate, possint aliquas leges ferre? & quid de Concilijs Prouincialibus in materia fidei, vel circa res admodum arduas.

CONTROVERSIA VIGESSIMANONA:

VTRVM ita credendum sit Magistro Gratiano Decretorum Com-
pillatori referenti authoritatem Concilij, Papæ, seu Sancti, vt tenor
illius authoritatis sola Gratiani relatione probetur, exemplari non osten-
so. Et quam authoritatem habeant singula in illa cõpillatione contenta,

LIBER TERTIVS.

Controuersia prima.

VTRVM validæ sint leges in fauorem certarum personarum, si-
ue in odium, & quid de priuilegijs antequam claudantur, & post-
quam clausa sunt in corpore iuris.

CONTROVERSIA SECVNDA.

VTRVM inuolidæ etiam sint leges editæ in odium certarum perso-
narum, quemadmodum diximus de promulgatis in fauorem singulo-
rum: & an semel inuolidæ, substineantur in vim alterius dispositionis, pu-
ta, priuilegij, gratiæ, seu rescripti.

CONTROVERSIA TERTIA.

VTRVM leges pœnales, & odiosæ, insuper, & quæ versantur circa Sa-
cra, Sacerdotes, seu Magistratus, Tribunaia, & aliæ leges id genus,
sint iuris publici respicientes commune bonum distinctum à priuato,

CONTROVERSIA QVARTA.

+ **V**TRVM leges solemnitatem aliquam inducentes pro forma actus,
priuatorum pactionibus remitti possint.

CONTROVERSIA QVINTA.

VTRVM statuta in fauorem aliquorum facta, quæ alijs poterant per
partes remitti, si clausulam habeant Decreti irritantis eo ipso remitti
nequeant, & quid de rescriptis, gratijs, priuilegijs, & id genus alijs, an nõ
obstante tali Decreto possint per partes renuntiari.

CONTROVERSIA SEXTA.

+ **V**TRVM statuta Communitatum inferiorum, puta, vnius Ciuitatis,
vel Collegij, per Superiorem, Papam, seu Principem confirmata, pos-
sint per easdem Communitates remitti.

CON:

CONTROVERSIA SEPTIMA.

VTRVM priuatorū conuentiones cōtra leges, & Canōnes faciā, valeant.

CONTROVERSIA OCTAUA.

VTRVM lex pœnam impones, facienti aliquem actum comprehendat facientem actum nullum, & actum per quem peruenitur ad actum prohibitum, & actum qui sequitur ex actu prohibito.

CONTROVERSIA NONA.

VTRVM prohibito vno, vel concessō, censeantur prohibita, vel concessa, ea omnia quæ sequuntur ex illo, vel per quæ peruenitur, aut perueniri potest ad ipsum prohibitum: & an legum pœnæ, tales etiam actus includant, & comprehendant, vel solum imponendæ sint committentibus actus, simpliciter, & expresse prohibitos.

CONTROVERSIA DECIMA.

VTRVM si actus profecti ex prohibitis, vel media per quæ ad prohibita peruenitur, non cadant sub legis potestate, nihilominus comprehendantur sub prohibitione.

CONTROVERSIA VNDECIMA.

+ **V**TRVM si ex actu per legem prohibito directè, & immediatè non sequatur delictum, nihil imputandum sit delinquenti, & si aliquid an pœna ordinaria, vel extraordinaria puniendus sit.

CONTROVERSIA DVODECIMA.

AN quia ex prohibitione de non alienando, quæ tacitè, vel expresse in Maioratus, seu Capellis apponitur prohibita videatur Laudemij solutio: inferatur rectè Maioratum, seu Capellam constitui non posse in rebus emphyteusis: vbi nonnulla de legibus circa Laudemia, & res emphyteuticas, & quomodo sint accipiendæ.

CONTROVERSIA DECIMATERTIA.

+ **V**TRVM leges, seu constitutiones Principum, & aliæ dispositiones priuatorum, alienationem rerum simpliciter prohibentes, cenferi debeant prohibuisse pignorationem, seu hypothecam, vbi de maioratum bonis, an attento iure communi dari possint in emphyteusim, nonnulla non inutilia dicentur.

CONTROVERSIA DECIMAQVARTA.

VTRVM attentis legibus iuris communis bona maioratus concedi valeant in emphyteusim, vbi nonnulla de contractibus per legis dispositionem nullis, an transformari possint in alios contractus validos.

CON;

CONTROVERSIA DECIMAQVINTA:

VTRVM Principum constitutiones, leges, vel Canones, matrimoniū prohibentes, sponsalia quoque de futuro comprehendant.

CONTROVERSIA DECIMASEXTA.

AN tempus legis, consensu partium, vel iudicis volūtate, valeat immutari, per prorogationem, aut restrictionem.

CONTROVERSIA DECIMASEPTIMA.

VTRVM constituenda sit differentia inter leges Canonicas, & Ciuiles circa durationem, aut finem instantiæ, in ciuilibus, & criminalibus causis, & quænam induxerit Tridentinum sessione 24. de reformatione, cap. 20. circa iudiciorum instantias.

CONTROVERSIA DECIMAOCTAVA.

VTRVM stantibus legibus, seu constitutionibus Principum, præcipientibus falsitates euitari, & rerum veritatem in iudicijs patefieri, vt ius suum vnique tribuatur: illis non obstantibus, valeat pactum ne debiti solutio, aut alia conuentio probari possit per testes, sed tantum per instrumenta.

CONTROVERSIA DECIMANONA.

VTRVM lege, vel consuetudine fieri possit, vt vnus testimonio plena fides adhibeatur, vel quod plures quam duo, vel tres requirantur testes: & an iudex eum qui plenè probauit, nihilominus compellere possit iuramentum subire, & iusta ne sit, aut iniusta consuetudo, vt cogi valeat actor quantumuis plenè probans tale iuramentum recipere.

CONTROVERSIA VIGESSIMA.

VTRVM stante dictamine legis naturalis, & alijs legibus, ac Principum constitutionibus de alendis liberis à parentibus, & è conuersos valeat pactum, quo filius, aut alius descendens, cum ipsis parentibus paciscitur, ne ab eis alimenta percipiat, aut è contra parentum cum liberis,

CONTROVERSIA VIGESSIMAPRIMA.

VTRVM leges prohibentes pactiones de futuris criminibus non accusandis, licitæ sint, & procedant in criminali accusatione tantum, non tamen impediunt ciuilem, quaque ratione, & forma, & in quibus casibus intelligendæ practicandæque sint.

CON:

CONTROVERSIA VIGESSIMA SECUNDA.

VTRVM non obstante Principis, & iuris publici præiudicio, seculares possint se in causis prophanis Ecclesiasticis iudiciis subijcere: licita vè sit prorogatio Ecclesiastici per laicum.

CONTROVERSIA VIGESSIMA TERTIA.

VTRVM indistinctè valeant litteræ Sedis Apostolicæ ad negotia secularia, in terris, ubi nullo pacto Summus Pontifex temporalem iurisdictionem exercet, & quid de litteris Apostolicis ad negotia Ecclesiastica; quod præiudicium afferre possint iurisdictioni Ordinariorum.

CONTROVERSIA VIGESSIMA QUARTA.

VTRVM à quocumque seculari Principe, non recognoscente superiore, possit appellari ad Sedem Apostolicam; & an consuetudine obtineri valeat, ut à iudicibus secularibus ad Episcopum, vel Summum Pontificem appelletur. Et an talis consuetudo appellandi ad Episcopum, ad Pontificem extendi possit.

CONTROVERSIA VIGESSIMA QUINTA.

VTRVM stantibus legibus Regni, concedentibus privilegium nobilibus, ne detrudantur in carcerem pro debito proveniente ex contractu vel quasi: valeat, nihilominus pactio, qua nobilis convenit, ut pro cuncto debito in carcerem detrudatur deficientibus, bonis, in quibus locus sit executioni.

CONTROVERSIA VIGESSIMA SEXTA.

VTRVM confessiones iudiciales, siue quæcumque alia acta iudicialia coram iudice non competenti, probent, aut noceant postea coram competenti.

CONTROVERSIA VIGESSIMA SEPTIMA.

VTRVM præcedens clerici confessio apud secularem: possit esse partialis causa insimul cum alijs postea intervenientibus, ex quibus apud proprium Episcopum cõdemnatio sequatur: & an à suo proprio iudice interrogatus, possit variare, aut negare, id quod apud secularem fuerat confessus.

CONTROVERSIA VIGESSIMA OCTAVA.

VTRVM si coram seculari de causa cognoscente, opponatur exceptio criminis contra clericum, qui illic in testem producit, possit iudex secularis cognoscere de eiusmodi crimine per viam exceptionis: & an valeat confessio, & convictio clerici, ad effectum, ut is, per secularem à testimonio repellatur.

CON-

CONTROVERSIA VIGESSIMANONA.

VTRVM confessi crimen incidenter, vbi causa principalis inter alios agitur absque alio processu ordinaria poena possint mulctari.

CONTROVERSIA TRIGESSIMA.

VTRVM si executio facienda sit in bonis, vel persona laicorum, adhuc iudices Ecclesiastici, siue Ordinarij, siue Delegati, qui contra illos sententiam tulerunt, possint eandem exequi, non solum per censuras Ecclesiasticas, verum & realiter, per capturam, & distractionem laici, vel bonorum eiusdem, ita vt non teneantur ad seculares Magistratus pro executione recurrere.

CONTROVERSIA TRIGESSIMAPRIMA.

VTRVM teneantur Ecclesiastici iudices in causis Ecclesiasticis, aut mixti fori, processus secularibus exhibere, à quibus auxilium postulant.

CONTROVERSIA TRIGESSIMASECVNDA.

VTRVM laici apud vtrumque iudicem Ecclesiasticum, & secularem conueniri possint, de crimine mixti fori: an è contra semel in iudicio Ecclesiastico accusati, non possint iterum in seculari conueniri etiam ad excessum poenae.

CONTROVERSIA TRIGESSIMATERTIA.

VTRVM Delegatus Summi Pontificis, vel etiam Principis secularis, maior sit, & superior, quocumque Ordinario.

LIBER QVARTVS.

Prima controuersia.

VTRVM OMNÈS leges statim obligent post promulgationem.

CONTROVERSIA SECVNDA.

AN leges, seu constitutiones Principum, statim post legitimam promulgationem ligent ignorantes.

CONTROVERSIA TERTIA.

VTRVM probabilis ignorantia in totum à poena legis excuset; an vero aliquialiter puniendi sint, facientes contra legem, ex ignorantia tamen probabilis.

CON

CONTRORSIA QVARTA:

VTRVM probabilis ignorantia facti, delinquentes excusare valeat
à poenis legum, seu statutorum.

CONTRORSIA QVINTA.

VTRVM crassa legum ignorantia, licet non perinde ac probabilis;
à tota poena excuset: excusare tamen debeat à tanta.

CONTRORSIA SEXTA.

VTRVM ille qui prouissus est de beneficio per simoniam ignorans;
ter, etiam probabiliter, teneatur tali beneficio renunciare.

CONTRORSIA SEPTIMA.

VTRVM in vltima voluntate, vel pacto inter viuos, liceat bona tem-
poralia Ecclesijs, aut Monasterijs sub eo modo, aut conditione da-
re, vt anniuersaria fiant, sacra vò certis diebus celebrentur.

CONTRORSIA OCTAVA.

VTRVM ignorantes leges municipales, vel statutarias, seu iura con-
suetudinaria, excusentur à poenis talium iurium, aut statutorum.

LIBER QVINTVS.

Controuersia prima:

VTRVM leges, & constitutiones Principum ad præterita ex-
tendantur.

CONTRORSIA SECVNDA.

VTRVM verba generalia legum, & constitutionum, trahi possint
ad illa futura, quæ non aliter, quam cum præteritorum præiudicio
respicere possunt.

CONTRORSIA TERTIA.

VTRVM verba dubia legum, ac constitutionum, quæ æquè præteri-
tis, ac futuris aptari possunt, verbi gratia, verba subiunctiui modi si
commiserit, & similia, nisi constet de contraria mente Principis, ad præte-
rita extendantur.

CON-

CONTROVERSIA QVARTA:

VTRVM inferiores à Principe quibus competit potestas statuendi, cauere possint, vt eorum statuta ad præterita quoque extendantur, sicuti leges generales quantumcumque iuris noui inductorie extenduntur ad præterita si in eisdem legibus cautum sit.

CONTROVERSIA QVINTA:

AN lex declaratoria ad omnes actus præteritos à tempore legis declaratæ habitos extendatur.

FINIS.

CHRIS:

CHRISTOPHO

RI AB ANGVIANO

Sedano.

TRACTATVS

DE LEGIBVS,

ET CONSTITVTIONIBVS

Principum, ipsorumque, & aliorum iudi-

cum ordinariorum, & delegatorum po-

testate iurisdictione, &

imperio.

LIBER PRIMVS.

Summaria ad Controuersiam. I.

dispositio legis ab Isidoro adducitur.

*ANEM
bonam dis-
putationem
debere à dis-
finitione pro-
ficisci sub-
iungitur.*

- 2 Diversemode diffinitur lex ab Isidoro
& alijs, qui referuntur.
- 3 Lex actus voluntatis est, ratio actus
intellectus, & sic diffiniri debuit
per actum voluntatis.
- 4 Multa sunt leges ab equitate devian-
tes, & sic videtur, quod lex nō sit
ordinatio rationis, ut voluit Isi-
dorus.

A

dorus.

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

dorus.

- 5 Coertio subditorū ad virtutē legis spectat, & sic non recte videtur definiti, quod sit ordinatio rationis.
- 6 Ex mente D. Thome, quem non satis intellexit Socio, tribus modis ordinantur homines ad agendum, quos explicat Author, & ad nonnulla iura intellectus assignat, & ex his tribus modis argute discurret.
- 7 Multum expedit Principibus regulā habere ad dirigendos vasallos.
- 8 Omnes homines sunt partes reipublice, & prout remanserunt in malum, quinimo relinquendi sunt propria voluntati, ne corrumpat Respublica, & traditur ethimologia, & necessitates legis.
- 9 Recte diffinitur lex (quod sit ordinatio rationis in bonum commune) explicatur sigillatim singula particule adductis duobus actibus com-

muniū intellectui practico, & speculari.

- 10 Probatur actum intellectui practici non speculari, esse legem.
- 11 Vltius explicatur singula verba diffinitionis legis.
- 12 Explicatur quomodo Reges, & Principes sunt causa efficiens legis.
- 13 Probatur omnino necessariam esse legis promulgationem.
- 14 Iurisperiti, & sancti patres magis legem descripserunt, quam definierunt.
- 15 Quidquid mali evenit imputatur voluntati in homine, etiamsi lex sit actus rationis, seu intellectus.
- 16 Cur Principum leges placita appellantur in iure aliorum Legislatorū non ita.
- 17 Id quod dicitur legē posse deviare ab æquitate, quomodo intelligendū sit.
- 18 Non est dubilis lex, quæ præceptum non includat cuius ratio traditur.

CONTROVERSIA I.

Utrum recta sit, quæ vulgo traditur legis diffinitio, scilicet ordinatio rationis, in bonū cōmune, &c.

VIA ut Platoni, prius, & postea Ciceroni, & Arist. placuit, omnis bona, disputatio debet a definitione proficisci;

ut intelligamus, quid sit, id, de quo disputatur: necesse est, de legibus dicturi, ut a definitione exordiamur. Magnus Hispanus Isidorus lib. 5. suarum ethymol. rectam quidem

esse, & omnibus numeris, absolutā, quæ vulgo circumfertur legis definitionem existimavit, quod sit ordinatio rationis in bonum commune ab eo qui curam gerit communicatis promulgata: Dixit, etenim, legem, nihil aliud, esse, quam dictamē, rationis, in ordine ad tria, putā, religionem, disciplinam, & salutem, quem merito, interpretatur Cardin. in c. consuetudo, 1. dis. nu. 10. cum seqq. ut per, religionem, cultum divinum; per disciplinam, pacem, atque concordiam

cordiam reipublice: per salutem, vero: subsidium animæ intellexerit; qq. verbis aperte significauit Isidorus, aptā, & perfectā, esse prædictā, legis definitionem, quod sit, *ordinatio rationis, &c.*

Contra quam definitionem, non quidem leues, sese offerunt, difficultates, diuersimodè namque definitur lex, ab ipsomet, Isidoro, in c. lex est, i. distinct. & longè, aliam, tradiderūt, definitionem, legis, magni, nominis, viri, quorum meminit Magister Soto, lib. i. de iust. artic. 1. q. 1. Fran. Conan. lib. 1. commet. c. 8. Castro de lege poenalis, lib. 1. c. 2. & ipsemet, Iureconf. in l. i. ff. de legib. longè aliter, sensu de ipsius definitione: vt colligere, possumus, nō æquè idoneam, esse communiter traditam.

Deindè, lex, actus, voluntatis, est: ex mente I. C. in l. quod Principi, ibi, *placuit*, ff. de collat. Princip. at vero dicta ordinatio rationis, à qua incipit, prædictā, legis, definitio: actus intellectus erit: cū ratio, idē, sit q. intellectus igitur nō rectè, definitur lex, quod sit, ordinatio rationis, quasi per actū intellectus: imò definiri, debet per actū, voluntatis: ad quam spectat.

Eo præsertim, quod multe sunt, leges, ab æquitate, deuiantes: vt de notat, tex. opt. & vulg. in l. prospexit, ff. qui & à quibus, ibi: *per quā daturus est*, in l. placuit, C. de iudic. in c. ultimo, per locum, à cōtrario, ibi: *ius non inuenitur expressum*, C. de trā fact. at si lex esset, *ordinatio rationis*, nulla, posset, dari, quæ ab æquitate, deficeret: quid, enim, aliud est, æquitas quam, ipsūmet rationis, dictamen, vt D. Thom. & eius Scholastes Caieta. 2. 2. quæst. 120. & post illos Cona. lib. 1. c. 11. & Corra. mis. c. 12. c. 18. rectè docuerūt, min⁹ igitur

tur bonavideretur prædicta definitio.

Cui, præterea, aduersatur breue & argutum I. C. responsum, qui mirā, breuitate, omnes, & singulas, legis virtutes, sigillatim, cōplexus est in l. legis virtus, ff. de legibus, vbi, docuit, ad virtutē, legis, pertinere, imperare, & vetare, & quidem, simplex, illa rationis, ordinatio, quæ in præcitata definitione vsurpatur, cū nullam, subditorum, coercionē, pre se ferat, nullatenus, poterit dictam legis, imperandi, atque vetandi, virtutē, importare: & ex consequenti, de primo, ad vltimum, non rectè videtur, de finita, lex: quod sit, *ordinatio rationis*.

Pro quarum, difficultatum (quæ grauiter obflare videntur) perspicua, elucidatione, & vt, verā, legis assequamur, definitionem: & quam superiores difficultates attingunt, materiā, breuiter elucidemus; nonnulla summam, prænotanda sunt. Primo ex mente D. Thom. in materia, de voto 2. 2. q. 88. art. 1. cuius sensum, non satis aperuit, Magist. Soto lib. 7. de iust. q. 1. art. 3. col. 3. & per tribus, quidem modis, euenire posse, homines, ad agendum, ordinari: scilicet, permissione, præcibus, & præcepto; ordinari quis, permissione, ad agendū; non ab alio, sed à se ipso: quasi, sinendo, & permittendo, se, ita ordinari ad sic vel sic, operandum, qua ratione, accipiendus, & intelligendus est, tex. in c. qualiter, in Sardin. de pact. præcibus autē ordinantur Domini, & Principes, ad operandum; & illis, indulgendum, à suis subitis, & vassillis; etenim, Domini, hec, solent, & adduci, præcibus, suorum, subditorum; vt, impetum, & irā, deponā; atq; illis, indulgeant, & quasi beneuoli, & amici, se exhibeāt iuxta responsā, imperatoria, in l. vniuersis, & per totū tit. iul. A 3 quæ

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

(quæ ita accipienda, & intelligenda sunt.) C. de præcibus Imperatori offeredis. Tertio, deinde, modo, nempe, præcepto, certum est, & regulare, ordinari, ad agendum, subditos, à suo superiore, ita, text. sic intelligitur in cap. quid ergo. 11. q. 5. cum enim, subditorum, actiones, in bonum, commune, dirigi debeant, & ordinari: & nemo, ad agendum ordinetur, nisi dum, ad illud, mouetur, aliquo, ex tribus, modis, relictis, id est, permissione, præcibus, vel præcepto, & nullus subditorum in bonum reipublicæ ab eius, Reatore, utpote superiore, & prælato, dirigi, aut ordinari, possit aliter, quàm imperando, & præcipiendo, consequens est, subditos per Imperiū, & præceptum, dirigendos, suæ ordinandos, fore in bonum Reipublicæ, seu publicam, & communem, utilitatem; ut rectè, colligitur hæc doctrina, ex tradit. à D. Thom. ubi proxime.

Secundo, magnopere, notandum est, ut domini, & Principes, rectè possint, ita ut oportet, suos subditos, iustis præceptis, in bonum Reipublicæ, & communem utilitatem ordinare: multum expedire, regulam quandam, suæ normæ habere: per quam, vassallorum, & subditorum, actiones, in bonum, eiusdem Reipublicæ dirigantur, & ordinentur.

8 Quippe, exploratum est, subditos, partes esse Reipublicæ; c. qui contra mores, 8. distinct. Itē, plusquē liquido, constat, omnes homines, si naturam, corruptam inspicimus, pronos remansisse, atque proclives, in malum: cap. omnis 12. quæst. 1. Quo, circa, indubitatum, etiam est, quod si, in rebus, agendis, & negotijs, per tractandis, relinquerentur homines, propriæ voluntati, sa-

cillimo, negotio, corrueret, tota Respublica, & pulcherrima, hæc mundi, machina, deficeret: ut re ipsa, clarius, compertum est, quam ut vlla probatione indigeat: tanta est, hominum fragilitas, ad bonum, operandum, ita proni, & proclives, remansimus, ad malum, ut expendit D. Thom. prima, secundæ, quæst. 109. artic. 2. meminit dictæ regulæ, & normæ I. C. ita intelligendus, in l. secunda, ibi. *Secundum hoc regulam esse, iustum, & iniustum*, ff. de legib. ubi legem, regulam, seu normam appellavit: ad quā, significandam, usurparunt, Graeci, dictionem (*nomon*) derivatam, à tribuendo, quasi, talis norma, & regula tribuat, suum unicuique: Latini, verò, dictionem (*lex*) à legendo, seu deligendo dictam: ut significarent, per (*legem*) regulam, seu normam, deligenda fore, quæ agenda sint, quæ vè, dimittenda: & contemnenda: docuit Conan. ubi supra: post eloquentiæ, Principum libr. 1. de legibus. Nec latet, alijs multis nominibus, appellari, legem à I. Cōsultis in l. tertia, cū tribus sequentibus, ff. de legibus, & in cap. ius generale; 1. distinct. quasi lex, quid iustum sit, seu adæquatum rationi, ut inferius, traddemus latius. 2. huius tractat. parte, & meminit Soto, de iust. lib. 3. q. 1. artic. 1. ad primum argumentum.

9 Quibus, præhabitis, dicta vulgaris definitio legis, sicut communior, ita verior est non obstantibus objectionibus, initio, propositis: rectè igitur, definitur lex, quod sit, ordinatio rationis in bonum commune ab eo, qui curam gerit communis promulgata, cui proculdubio, conveniunt omnia, optime definitionis, requisita: cum explicet, definiti, substantiam, & convertatur, cum

cum illo, obseruatis; dialecticorū, regulis, circa rectam definitionem quarum meminit etiam I.C. in l. r. §. solum, ff. de dolo: etenim, verbū illud, *ordinatio rationis*, ponitur vt genus, quam particulam, vt statim explicemus, distinguendi, & explicandi sunt, duo actus, communes, intellectuī, practico, & speculatiuo: primus quo agimus de medijs, congruis, & accommodatis, ad aliquem finem, con sequendum, & dicitur, consiliū, quo frequenter solent homines deliberare; & conferre, secum, hæc, vel illa, expediat, adhibere, media, ad finem, quem intendunt. Alter, & secundus, actus, communis est; quo iudicamus, quodnam; expluribus, oblati, medijs, ad eundem finem, consequendum, præferre; & magis adhibere, oporteat. Præceptum vero, seu imperium, quo dictum, iudicium, reducimus ad executionem; erit tertius actus, non tamen communis, intellectuī practico, & speculatiuo, sed proprius, & soli, intellectuī, practico, conueniens.

10 Ratio, in promptu est etenim, illa Verba (*ordinatio rationis in bonum commune*) apertam executionem præferunt; & significant ad munus legis, spectare, dirigere, actiones, subditorum, in bonum; vnde infertur, manifeste, tale imperium, siue præceptum, non esse actum, intellectus, speculatiui, sed practici: qui quidem actus, cum sit, omnino operatiuus, nullo modo, intellectuī, speculatiuo, sed soli practico, conuenire potest: lex ergo actus est, intellectus practici, non speculatiui: vt denotant, illa verba, *ordinatio rationis*, quæ loco, generis, initio, dictæ, definitionis, collocantur.

11 Colliguntur hæc, ex tradit. ab Arist. in ethicis, lib. sexto, cap. decimo, tradit Magister Soto, libr. primo, de iust. quæsti. prima, artic. 10. col. tertia: atque, vt singula, definitionis, verba, breuiter, & sigillatim, percurramus: illa, quæ sequuntur, scilicet, *in bonum commune*, manifestum est denotare, & explicare, finem, proximum, ipsius, legis, quæ veluti, in quendam, scopum, tendit, atque dirigitur, in Republicæ, vtilitatem, & bonum populi, quod prius, & proximius, a lege perspicitur: cuius finis, est, bonum publicum, nec ferri potest in priuatam, alicuius vtilitatem, vt suo loco, oportune dicemus.

12 Causa vero, efficiens, ipsius legis sunt Reges, & Principes, Imperatores, siue Rectores communitatū, vt indicat illa verba, in dicta optima definitione collocata (*ab eo qui curā gerit communitatis*) causam certe, efficientem, aperte denotant: Regum enim, atque Principum, munus est, vassallos dirigere: & subditos ordinare, ad ipsam Republicā veluti, ad totum: cuius ipsi partes sunt, sicuti ad æquitem, & militem, spectat, ordinare, frenifactorum, ad equestrem; quippè, dubium nō est, quin frenifactoria ars, equestri ancilla sit, & illi, subijciatur. Cuius æquiparationis meminisse, videtur Soto, vbi supra, artic. 3. Victoriam, in l. relect. de potestat. Ecclesiæ, quæst. 3. num. 10. post Arist. libr. 1. ethicorum, c. 1.

13 Sed quis ambigere poterit verbum illud (*promulgata*) aptissime, & rectissime fuisse, in definitione collocatum: etenim, cum lex constituenda sit, & constituatur, tamquā regula, & norma, actionum nostrarum, vt superius tetigimus, inuulgis quidem, & innanis esset, nisi

A 2

pro:

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

promulgaretur: quare promulgationem legis, omnino necessariam esse, & ad ipsius substantiam pertinere, omnes conueniunt: imò, tunc *leges instituantur cum promulgantur*: usurpauit text. in cap. in illis, 4. distinct. est namque maxime, necessarium, ad rectam Reipublicæ administrationem & omnimodam, populi, tranquillitatem: vt inftar albi ad sagittam (quod communi dictorio dici solet) proponantur leges, & promulgentur, vt facile possint in notitiam subditorum peruenire, quibus manet, explicata; & intellecta vt credo, prædicta legis definitio, vt sit *ordinatio rationis*, ab eis qui, *curam gerit, communitatis promulgata*: quæ optima quidem est, & suo autore dignissima, quâ tradidit nobis B. Thom. 1.2. q. 90. art. 4.

14 Neque negotium aliquod, nobis facessunt, quatuor illæ, difficultates, in vestibulo, huius questionis propositæ. Et quod attinet ad primum, respondendum est, nobilissimos auctores, tam Iureconsultos, quam alios Patres: qui de lege eiusque natura, vi & potestate, multa, præclara, illa quidem, scripserunt, & litterarum, monumentis, reliquerunt, mandata, animum, vel mentem non habuisse, legem ipsam definiendi, quinimò, quasdam descriptiones assignasse, non ita perfectè legum naturam explicantes: & quasdam, quasi minus sufficientes definitiones, legem, describentes tradidisse: quam verò, nos tradidimus vera est, atque perfectæ, omnibus numeris absoluta, ipsius legis definitio.

15 Non obstat secundum argumentum, quamuis fateamur, verum esse legem actum esse intellectus, seu rationis: non enim eo minus impu-

tabitur voluntati, quicumque deficiat. Pro cuius intelligentia admoneri, nos oportet: illud esse voluntatis ingenium: vt moueat, & quasi incitet intellectum: ad producos actus: vnde cum imputandum sit, ipsi voluntati, quidquid mali, euenit, in homine, parè certe refert quod leges, seu præcepta, quibus actus nostri dirigendi sunt, in bonum publicum, & optatos fines: sint actus rationis, seu intellectus: quare nò malè definitur lex, quod sit *ordinatio rationis, &c.* Quam doctrinam didicimus ad Thom. 1.2. q. 9. art. 1. ad tertium, à quo mutuauit, imò didicit eius discipulus Magist. Soto, lib. 1. de iust. q. 1. art. 1. col. penul. Vnde opportune inferitur, imperium, siue præceptum ipsum, in essentia legis, imbibitum, quod est vltimus actus intellectus, dici, & appellari actum intellectus, supposito actu voluntatis, ex doctrina eiusdem B. Thom. d. 1.2. quaestio. 17. artic. 1.

16 Sed occurrit hic, non in elegans dubitatio à DD. nò explicata, quid causæ sit, quod Principum leges, in iure nostro placita appellantur aliorum vero legislatorum, nò ita iuxta, mentem, Imperatoris, in §. constat autem, instit. de iure natur. gēt. & in ciuili, neque credibile est, nomen, illud (*placita*) sine aliqua mysteriorum, inditum fuisse Principum, legibus, potius quam alijs aliorum legislatorum. Et vt breuissime, rem, attingamus: tentari potest, eam fuisse causam, quod solis Principibus, ampla, plena, & libera omnino, cōpetat, potestas, ad condendas, ferendasque leges, iuxta decisionem imperatoriam, in l. vltim. C. de legibus. Cateri, namque legislatores habebant, modum, & formam, sibi præscriptam, ferendarum legum, §. plebi

Plebiscitum, cum seqq. insti. de iur. natur. quibus §. S. d. forma ferendi leges, alijs legislatoribus praescribitur, quibus desistere non licebat.

17 Minus obstat tertium argumentum, quo nitebamur probare legem non esse (*ordinationem rationis*) eo quod dentur plures leges, ab aequitate deuiantes, ex l. placuit, C. de iud. etenim communis Schola ingenue fatetur reperiri, quidem plures leges passim in iure, quae ab aequitate desecunt: id tamen DD. communiter sic intelligunt, quod lex deuicare possit ab aequitate, in aliquo casu particulari, generaliter tamen non sit integrum legi, nec legislatori, nec minimum quidem ab aequitate desistere. Nam cum aequitas nihil aliud sit, quam aequalitas quaedam, ab ipsa iustitia, in rebus omnibus constituta, secundum d. l. placuit, ibi: (*iustitia aequitatisque*) C. de iudic. & tradita per Albarum Baez. de iur. emphiteu. quaest. 5. nu. 4. Couarr. & ab eo relatos, in reg. possessor. 2. p. §. 6. num. 3. Conan. lib. 1. commen. cap. 11. Iniusta quidem esset, lex quae omnino, & in genere, ab aequitate deuicaret: at in aliquo casu particulari ratione, & occasione, ita dictantibus mirum non est, si totum rigorem leges amplectantur: aliquantulum ab aequitate

desidentes, nec ideo desinit esse lex, vera, & perfecta ordinatio rationis, &c.

18 Quartum denique, & vltimum argumentum, pariter nobis impedimento non, est quominus superius dicta libere procedant: enim vero, etsi contenderimus probare, non bene cohaerere, definiri legem, per (*ordinationem rationis*) quae necessariam coercionem denotare non videntur, sed suauem quandam dispositionem: erit tamen inanis conatus noster si fortiter negauerimus, dabilem esse legem, siue ordinationem rationis, quae preceptum non includat ad cuius intelligentiam meminisse oportebit, omnem ordinationem, rationis prouenire a Principe, vel superiore, potestatem habente, ad ordinandos, & dirigendos, subditos, & vassallos: & ex consequenti fieri non posse, quin talis ordinatio, seu lex imbibitam, & implicitam habeat coercionem, in aliqua eius parte, & coercendi, atque precipiendi, & imperandi, magnam illam virtutem, cuius meminit Modestinus. in dict. l. legis virtus, ff. de legibus quibus reliquitur, de primo ad vltimum planum, & apertum optinam esse legis definitionem, quod sit (*ordinatio rationis*.)

Summaria ad Controuersiam 2.

- 1 Non potest dari lex denians a re-
clutudine rationis.
- 2 Ex eo quod omnis lex derivatur a le-
ge aeterna deducitur nullam esse
legem, quae deseclet a ratione.
- 3 Duobus modis coningere potest le-
ges a ratione deniare, quos expli-

cat author, & quaedam iura intel-
ligit.

- 4 Secundum varias temporum vicissi-
tudines iura mutantur humana,
& nulla lex constitui potest, quae
peraeque actus comprehendat hu-
manos.

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

5. *Ad humanarum legum iustitiam,
ea quæ frequentius accidunt,*

*attendenda, & examinanda
sunt.*

CONTROVERSIA 2.

Vtrum dari possit lex aliqua deciscens à
rectitudine rationis.

Vllullat iam ex
dictis, plures
& graues, qui-
dem difficulta-
tes, nec leuio-
ra illa qua que-
rimus, dabilis,
ne sit lex ali-

qua, quæ defleat à rectitudine ra-
tionis: & viderit statim in limine,
respondendum esse negatiue: nam
si lex ordinatio rationis est, vt pro-
ximè traddidimus, nequit intelligi
dari posse legem, à rectitudine ra-
tionis deuiantem: præsertim, cum
leges iniuste, & à ratione deuiantes
nullam habeant obligandi vim: ar-
gumento text. in cap. qui resistit 10.
q. 3. & in cap. erit autem lex 4. dis-
tinctione, tradit Castro lib. primo,
de lege pen. c. 5. Conan. lib. 1. com-
ment. capi. 8. post D. Thom. 1. 2. q.
96. artic. quarto, docet Philip. Dec.
in cap. primo de const. lect. 1. num.
19. & lect. 2. num. decimo, Roman.
sing. 706. Abb. num. 9. in dict. cap.
primo, de const. qui omnes vnani
mi consensu fatentur, certum, &
exploratum esse nullā habere, vim
obligandi leges illas, quæ iniusti-
tiam inuoluerint, & aliquantulum,

ab ipsa ratione deuiauerint.
Nec mirum etenim omnis lex,
secundū illud Prober. 8. (*per me le-
ges regnat, &c.*) deriuatur a lege eter-
na iuxta mentem D. Thom. 1. 2. q.
93. artic. tertio, post B. August. lib.
primo, de liber. arbit. quod sit, vt ni-
hil iniustum, siue à ratione deuium,
à lege æterna deriuari valeat: quip-
pe exploratissimum est legem eter-
nam, nihil aliud esse, quam ipsam
met, Dei sapientiam, & summam ra-
tionem, in eo existnetem: ita Ma-
gister Soto lib. primo, de iust. ques-
ti. tert. artic. secundo, post D. Tho.
& August. vbi proxime.

3. Pro cuius perfecta cognitione
operepratum erit animaduerte-
re, dupliciter contingere posse, le-
ges ipsas, à ratione deuiare. Primo
modo, quando inspectis, & confide-
ratis, his quæ raro contingunt, er-
ga materiam, in qua talis lex ver-
satur, patitur ipsa defectum ratio-
nis: vt in specie, text. in l. tertia, cū
duabus sequentibus, ff. de legibus
alio, & secundo modo, quando, ha-
bita attentione, & respectu, ad ea
quæ frequentius, accidunt, & ma-
teria, in genere considerata deuiat
ret lex, à dictamine rationis. Primo

qui-

Liber primus, Controuersia 3. B

quidem modo, id est inspectis, his quæ raro contingunt, si lex contingerit à ratione defectere non ob id tamen, vim legis amittit, siue definit esse lex: etenim ad ea, quæ frequentius accidunt, debent leges adaptari; nec ita respicere, raro contingentia, quorum iura ipsa meminisse non consueuerunt.

Secus, si secundo modo, & in genere consideratis communiter euenientibus, patiat lex defectum rationis, quo casu proculdubio, erit iniusta, imò non erit lex, neque habebit obligandi vim: colligitur hæc, ex tradit. à D. Thom. secunda secunda, quaestio. 120. artic. primo, nam cum non debeat reprehensibile iudicari, si secundum varias temporum vicissitudines, iura quoque mutantur humana, vt ex Conc. Later. cecinit text. in cap. non debet, de consanguin. & affinit. illudque sit in genum, atque conditio, humanorum actuum: vt passim secundum variarum circumstantiarum mutationem ipsi, quoque varietur, atque mutantur non vno, sed pluribus, & infinitis prope modis, vt commi-

niscuntur Iuris Consulti, in l. non possunt, ff. de leg. & in 3. quarta, ff. de præscriptis, verb. cōsequens est, natura ipsa comparatum esse, vt dissimilimum, imò impossibile sit, legem aliquam, siue regulam constituit, quæ peratque humanos actus comprehendat: ita vt non semel contingat talem legem, siue regulam, in multis casibus à rationis dictamine deuiare, sicuti recte docet, & expendit B. Thom. ubi supra.

Ex qua doctrina patuit vera, & spirans ratio, propter quam legum, & constitutionum iustitia generalis non sit, ex raro contingentibus, siue ex hoc, vel illo, rerum euentu, quin potius, ea quæ communiter, & frequentius, accidunt fore attendenda, ad examinandam, atque pensandam humanarum legum iustitiam, vt paulo ante diximus, & nos docent, quamplurima iura. Quæ reliqua sunt, ad propositam dubitationem penitus diluendam erunt à sequenti quaestione petenda.

Summaria ad Controuersiam tertiam.

- 1 **C**ommunia noniter, & non commaniter tradenda sunt.
- 2 Probat non cessare legem etiam si cesset eius ratio.
- 3 Adducitur aliorum sententia dicentium, quod cessante ratione legis cesset ipsa lex.

- 4 Proponitur quedam media sententia adhibita distinctione, quod lex non cumentum asserat, subditis, quantum ad adquisita, vel quantum ad adquirenda.

- 5 Quando lex nociva est, circa illa adquisita cessare ratione legis cessat lex, quando cessat A 5

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

- rem nocumentum inferatur lucro futuro, & circa nondum adquisita non ita.
- 6 Displacent dicte tres sententie, & confunduntur dua priores, prior quia contradicit textui in lege adigere, secunda quia repugnat textui in lege prospexit.
- 7 Coniungitur tertia sententia, & ostenditur habendam esse rationem luctu cessantis ponderata lege prospexit, & ex D. Thom. asserente non minorem obligationem, quam versatur circa futurum lucrum, quam que circa res, id quesitas intercedit.
- 8 Aliquando legis observantia nociva est, bono publico, quandoque vero privatis commodis repugnat dum taxat.
- 9 Rationem legis cessare dupliciter contingit negative, & contrarie, & explicatur unumquodque distinctionis membrum.
- 10 Tunc ratio legis cessaret contrarie quando ex observantia legis induceretur vitium irremissibile per partes contra commune bonum anime, salutem, vel religionem Christianam.
- 11 Tunc vero ratio legis dicitur negativae cessare, quando exitium induceret tale tamen, quod valeret partes remittere, ut in l. penult. de poelis, & in cap. si diligenti, & similibus.
- 12 Amplectitur conclusio, quod cessante ratione legis contrarie, cessat ipsa lex non sic, si negativae cesset, & probatur per argumentum a repugnativis.
- 13 Bonis moribus repugnat punire subditos, propter actus virtutis, & leges contra pietatem, quae impediunt actus virtutis nullam habent vim obligandi.
- 14 A necessariis nuptiis abstinere non solum, est actus virtutis, sed preceptum Charitatis.
- 15 Verus intellectus ad text. in lege adigere, §. quamvis, ff. de iure patris natus.
- 16 Intelligitur text. in l. prospexit, ff. qui, & a quibus.
- 17 Reducitur ad concordiam duo iura, in l. prospexit, & in d. §. quamvis.
- 18 Abbatis sententia in cap. quoniam, contra de probationibus asserentis dabiles esse leges, quae semper & ubique iuste sint, nec latum vulgum deuenit ab omnimoda equitate, verificatur solum in lege Evangelica, & in lege naturali, non in alijs legibus.

CONTROVERSIA 3.

Utrum deficiat lex in casibus in quibus deficit eius ratio.

Superiori questionis proxima, & succedanea est illa, tam celebris, & difficilis, quam trita, & per vulgata questio inter interpretes communiter agitata, quae sub his ver

bis, comprehenditur, an cessante ratione legis, cesset lex. Sed (ut ille dixit) communia nouiter, & noua communiter tradenda sunt: cui consilium mihi semper, valde placuit illudque in omnibus meis actio-

actionibus, & litterarijs. concertationibus amplexus sum obseruabimus igitur, in hac quaestione Horatij Flaci. Lyricorū, Principis, eōlūū, quo voluit, cōmunia, ne fastidiū generent nouiter tradi, noua ne pariant, admirationem communiter doceri.

2 Partem negantem, quod lex nō deficiat, imō suam, vim, & potestatem habeat etiam si cōtingat, eius rationem, in aliquo casu deficere: (quae erit prior extrema sententia, in hac dubi) tuentur, atque defendunt pugnaciter, vir, merito, ante alios, excellens Bald. perus. in l. nō dubium, C. de leg. post. glos. 2. ibidem, Tiraquel. in traciāt, cessante causa, limita. 32. & alij plures, ab eodem relati, Magist. Soto, lib. 1. de iustit. quæst. 6. artic. 8. col. pen. Arreti. in l. 2. num. octauo, ff. de vulg. post. glos. in cap. post. traslationem, verb. *cessante*, de renuntiat. & dict. glos. secunda, in dict. l. non dubium, C. de leg. mouentur, vñico fundamento petito, ex vulgatissimo I. C. responso, in l. prospexit, ff. qui & a quibus, in illis rigurosis verbis, (*sed sic lex scripta est.*)

3 Alia est, affirmatiua, & proxima extrema sententia in hac re: quam tuetur, atque defendunt Caiet. in opusc. de Sacra. matrim. Abbas Panor. in cap. quoniam contra. num. 6. de probat. Ferdin. Mench. qui ne minem citat, controuers. vñsue, cap. 46. num. quinto, qui licet illud non citauerint, mouentur, ad sic existimandum, ex resp. I. C. in l. adigere, §. quamuis, ibi, (*tamen intelligendum*) ff. de iure patro.

4 Tertiam, denique, & inter dictas, extremas, mediam sententiam, excogitarunt, Main. in l. qui contra rationem, numer. 84. ff. de regul. iur. Ias. in l. non dubium, num. 32.

Bart. numer. 9. in dict. l. non dubiū, & multis alijs in locis, vbi eum citat, Ias. dict. loco, communis teste Felin. in cap. si quando, numer. vn. decimo, de rescript. Tiraquell. vbi supra, numer. 146. qui omnes, vt propositam dubitationem diluant, sic distinguendum, existimarunt, obseruantes bipartito, euenire posses, quod obseruantia, legis, nocumentum, afferat, inferioribus: vño modo per iacturam, illarum rerum, quas subditi, iam adquisierunt, & habent in suis bonis, siue mobiles sint, siue immobiles: alio, & secundo modo poterit esse, nociua, subditis, legis obseruatio, non circa res, iam possessas, & adquisitas, sed circa, lucrum, quod sperant, consequendum, nondum tamen, adquisitum.

5 Qua distinctione supposita, docent, quod quando legis obseruatio nociua est, circa res, iam adquisitas, & possessas; cessante ratione legis, cessat ipsa lex: iuxta vulgatam, legem adigere, §. quamuis: at vero, quando legis obseruantia nocumento est, circa futurum, lucrum, ipsa legis, ratione cessante, nō debet cessare lex: iuxta Iure Consultū resp. quod sic intelligit, & interpretatur in alleg. l. prospexit, ff. qui & a quibus: qua ratione, casus distinguunt, & in singulis philosophantur, habita praeculis, proximè relata distinctione: de obseruantia legis, nociua, circa lucrum, quod speratur, nondum tamen possidetur, vel circa res, iam comparatas, & adquisitas.

6 Sed displicent, dicte tres opinioniones, prima quidem, quia aperte, contradicit decisione I. C. in dict. l. adigere, §. quamuis: vbi aperte docemur, ratione legis cessante, cessare quoque legem ipsam: & hoc

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

hoc iure utimur: secunda vero, sententia extrema, quæ docebat cessare legem, sua ratione cessante, minime etiam sustineri potest: stante doctrina I.C. in in peruulg. l. prox pexit, ff. qui & a quibus, quo loci semper hæret I.C. in eo, quod lex, quantumvis dura, obseruetur, sicut scripta est, nihil ergo interest, rationem legis cessare, ad hoc, ut ipsa cesset, & per consequens cessat, potius dicta secunda sententia extrema.

- 7 Tertia tandem, & vltima sententia defendi, minime potest, quatenus distinguit inter amissionem lucri, nondum quaesiti, & damnum contingens, circa res iam comparatas, & possessas: supponens, ut supponit dicta tertia sententia, & eius authores existimauerunt: nihilo faciendam esse, iusti quaestus, amissionem: quasi futurum, lucrum, considerabile, non sit: neque habenda ratio, nisi earum rerum, quas possidemus: parum aduertentes, in d. l. prospexit, & in eius hypothese, & specie, quaestionem, & sermonem fuisse, de lucro futuro, utpote, quia obseruantia legis in eo casu, damnum afferebat, futurae, & consequenda a seruis illis libertati: quæ, impendebat lex ipsa, futuro lucro, nociua, quod impedimentum, libertatis, si lex obseruaretur, non solum pro nihilo duxit, sed magnificet I.C. in ea l. in illis verbis, magnum pondus præ se ferentibus, ibi: (*quod quidem per quatuor durum est*) ex qq. arte consideratis, & expensis factis conuincitur, dicta tertia sententia. Neque etiam, meminisse, videtur eius, authores nostrorum iurium in quibus passim, non modica ratio habetur lucri cessantis: ut in l. vii. C. de sentent. quæ pro eo quod interest in illis verbis, (*sed etiam in lucro*) præ-

sertim, cum ex doctrina D. Thom. doceamur: maximam rationem habendam esse, ut lucrum, sublatum restituamus: nec minor est, restitue di, obligatio, quæ versatur, circa futurum lucrum, quam quæ, circa res, iam quaesitas intercedit, ita docuit ipse D. Thom. 2.2. quaest. 62. artic. quarto.

- 8 Qua propter, ut breuem, & veram, habeamus, propositæ, dubitationis, resolutionem, nonnulla prænotanda sunt, & aliqua, non vulgaria. Primo aduertendum est, multis modis contingere posse, legis obseruantiam, nociuam fore: aliquando, enim contradicit bono publico, & in Rei publicæ, & communis, utilitatis, damnum, redundat: utpote, si sequatur iuris publici detrimentum, contra bonos mores, & publicam utilitatem: ut si scandalum, vel aliud peccatum, sequatur. Quandoque verò legis, implementum, repugnare, solet priuatis, commodis, & priuato subditorum bono, non autem iuri publico, ut quando, ex legis obseruantia, subditorum priuam, bona, damnum, siue incommodum, patiuntur. Quæ sit prior, obseruatio, deducta, ex doctrina D. Thom. 1.2. q. 97. ibi: *si emerget casus*, quam optime expendebat, Soto, d. artic. 8. didicit D. Thom. ab Arist. Philosoph. Principe, in ethicis, libr. quin to, capit. decimo, ubi in effectum, præsentatur supra dicta distinctio, quatenus docuit, integrum, non esse subditis, discedere, a lege, nisi cessauerit, contrarie, quantuncumque, negatiue cesset.

- 9 Vnde iam erit secundo loco obseruandum, cum Caietano secunda, secundæ, quaest. 120. artic. primo, dupliciter contingere posse, rationem legis cessare. Vno modo contrarie, alio modo negatiue, tunc dici-

tur

tur lex, siue ratio eius contrariè cessare; quando ex eius obseruantia, contrarius effectus sequendus est, & quando lex ipsa, bono, publico, repugnat, & contradicit. Negatiue tamen, tunc cessare, dicitur ratio legis, quando solum repugnat, priuato bono, neque versatur periculum iuris publici, in legis obseruantia, neque vertitur bonum publicum, neque damnum, aliud quod timeatur, sed solum definit, currere, neque ex integro, procedit in eo casu, ipsius legis ratio: in qua specie, nullum subest, impedimentum: quominus, lex obseruanda sit, in communi, quandiu casus, in quo negatiue, deficit per Principem non excipitur.

10 Illud denique non vulgare, ad exactam huius rei cognitionem, annotare expediet: eo casu, & non aliter dici posse: rationem legis cessare contrariè, & contradicere, publicæ utilitati, siue communi bono, quando scilicet, sese obtulerit occasio, in qua si lex obseruaretur vitium induceret; & non quodcumque, sed tale, quod partes, nullatenus possent illud remittere: v.g. quando ex obseruantia legis sequeretur vitium, contra commune bonum, id est contra animæ salutem, vel religionem nostram. Christianam, vel contra Reipublicæ incolumitatem, in quibus constat firum esse commune bonum.

11 Tunc vero dicitur lex, siue eius ratio negatiue cessare, quando etsi vitium induceretur tale tamè, quod valerent partes, remittere: vtpotè, quia in obseruantia legis vertitur damnum priuatum, non commune bonum: vt in l. penultim. C. de pact. & argumento text. in cap. si diligenti de foro competent. quo casu poterunt partes propriè utili-

tati renuntiare: dicitur quæ cessare rationem legis negatiue, id est definire currere, in ea specie, non vero contrariè, hoc est, quod obseruantia bono publico repugnet, aut vitium inducat per partes, irremissibile, colliguntur hæc ex doctrina D. Thom. & Caietan. secunda, secunda, quæst. 120. arti. primo, Soto, lib. 1. de iust. quæst. 7. artic. 3. verific. *sed arguis*, & lib. 3. q. 4. arti. 5. ad finem.

12 Ex qq. notabilib' (vt iā ad resolutionem accedamus) vera colligitur doctrina, atque conclusio distinguendum quidem esse inter eas species, & casus, in qq. legis obseruantia bono publico repugnat, & in qq. dumtaxat contradicit bono priuato: vt in priori cum ratio legis, cesset contrariè eadem quoque lex deficiat, definat esse, & nō obliget; in posteriori vero, cum negatiue solum cesset ratio: adhuc durat, atque consistat ipsa lex: quod idè est, ac si sub alijs verbis diceremus cessante ratione legis, contrariè identidem, cessare legem ipsam: negatiue, tamen solum deficiente ratione legis, illam, quidem, consistere; qua ratione satisfit, quæst. propositæ, nec mirum, quod lex, subsistere non valeat, cesset, atque deficiat, vbi eius obseruantia, repugnat, & contradicit, bono communi: etenim contraria sunt, quæ ab eodem subiecto, mutuo se expellunt: neque simul consistere possunt; quare necesse esset, vel cessare legem, vel bonum publicum, corrumpere, argumento text. in l. vbi repugnantia 149. ff. de regul. iuris, in l. illud 26. ff. de acquir. hæredit. optimus text. ad propositum, in l. nulla, ff. de leg. quem aptissime expendebat B. Thom. 2. 2. quæst. 60. arti. 5. ad secundū, nisi talis contradictio, vel

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

vel repugnantia, talis esset, quam partes remittere, valerent, quo casu indubitati, iuris est legem sustinendam, fore, ex proxime dictis.

13 Ex quo inferitur verus intellectus, ad legem, adigere, §. quamvis, ff. de iure patron. quod, ut assequamur, expedit, animaduertere, repugnare bonis moribus, & recte republice administrationi, iniungi, penam aliquam, siue ponere subditos, propter actus virtutis, ex tex. in c. venerabilibus, §. potest, ibi: *(vel quia faciebat)* de sententia excomm. in 6. l. filius qui, ibi: *(sedunt pietatem)* ff. de condit. instit. ubi leges contra pietatem, seu impediennes actus virtutis, nullam habent vim obligandi.

14 Unde resultat aliud secundum notabile actum esse virtutis a nefariis nuptiis abstinere, imò non solum actum esse virtutis, sed præceptum Charitatis, ex traditis a Conar. in regula peccat. 2. p. §. 4. & 5. per text. in c. quanta, in fin. de sententia excommunicat. & in l. 3. ff. de noxalibus, v. g. præceptum habemus (neque dicendum solum expectare ad actum virtutis) ut abstinemus a Castratorum, seu impotentium nuptiis obijci que poterit impedimentum contendenti, cum homine Castrato, seu impotenti nuptias celebrare; ita Magist. Soto, in 4. distin. 34. q. 1. art. 2. habemus textum expressum, de iur. ciuil. in l. si ferua, ff. de iur. dot. docet Panorm. in c. quod sedes, de frigid. & maleficiat.

15 Ex quibus præsuppositis iam aperitur, verus sensus, d. §. quauis lex enim, quæ poenam iniungebat patronis liberos suos iuramento astringentibus, ne nuptias celebrarent locum habere, non potuit, contra patronum, de quo ibi, qui liberum alias impotentem puta Castratum iuramento astrinxisset, quod abstineret a nuptiis, namque

si lex illa in specie, de qua ibi obseruaretur, sequeretur inconueniens, & vitium apertum, quod non possint impotentes, & Castrati virtutis actum exercere iuramento, in manibus suorum Patronorum firmantes, quod nuptias non essent celebraturi, quo casu cessauit, quidem illa lex, non negatiue, sed contrarie, ex cuius obseruantia induceretur vitium, per partes irremissibile iuxta superius tradita, neque enim liberum est, hominibus virtutis actibus renuntiare, essetque contra bonos mores, quod exigi non posset, tale iuramentum, ab impotentibus, & Castratis Libertis: quam facultatem emittendi similia, iuramenta ipsi liberti, remittere non poterant, ut potest contra bonos mores; neque illa solemni lege talia iuramenta prohibente ligari, regula non est obligatiorum, de regul. iur. in 6. ratio est, quia constat, ut bene animaduertit I. C. in dict. §. quamvis obseruantiam, illius legis, in illo casu speciali, repugnare quidem bono communi, & publicæ utilitati, & sic facti speciem, de qua in eo textu, lege illa non fuisse comprehensam.

16 Cessat præterea ex dictis improbus labor interpretum, circa intellectum vulg. text. in l. prospexit, ff. qui, & a quibus, in quo inuestigando, torquentur, valde; ut videre est, apud Felin. in dict. cap. si quando, nume. 11. Conan. libr. 2. commenta. cap. quinto, pag. vlti. l. ubi supra, pro cuius intelligentia est, supponenda notitia legis Iulie prohibentis manumissionem seruorum fieri, per mulierem Dominam, intra sexaginta dies, postquam diuerterat a viro, per diuortium. Difficultatis fuit, & non leuis utrum in specie, d. l. prospexit locum habitura esset.

esset, dicta prohibitio. l. Iul. Videbatur, namque iniustum, & ab omni ratione alienum, quod serui absque culpa, & sine ulla causa damnum parerentur, praesertim circa statum, & in materia libertatis praetio inestimabilis eo maxime, quod cessauerit in ea specie ratio prohibet. l. Iul. cum illi serui, neque fuerint testificati, neque testificari potuerint in causa diuortij, eo quod abfuisse longè, toto tempore, quo causae ex parte dominae suae pro diuortio allegatae dicebantur intercessisse: unde apparebat cum ratione coniunctum, & copulatum esse, ne seruorum manumissioni impedimentum aliquod inferretur.

- 27 Verum tamen neglectis, & omissis, prolixis interpretum distinctionibus, ut d. l. prospexit, alleg. §. quamuis, d. l. adigere ad concordiam reducant facili, & in promptu solutio est, ad proposita difficultatem, quae diuorsus publicos praecipit: enim verò licet negari non possit obseruationem legis Iul. in casu, d. l. prospexit durum quodam praecipitum praesferre: iniustumque; inducere, quatenus impedimento est, ne manumittantur serui, cum tanto eorum damno, atque detrimento, imò, & iniuria, quippe qui nullam admitterent culpam, neque causam dederunt impediendam manumissionis: tamen fateri, etiam cogimur talem iniustitiam eius ingenij, & conditionis esse, ut iniquitas illa quaecumque sit remitti valeret, per eos quorum interesset: id est per illos seruos, in quorum damnum resultabat, l. Iul. obseruatio. explorati namque iuris est, tam in remittenda iniuria, siue iniustitia tollenda, quam impediendam manumissionis seruos habere (velle, & nolle) siue liberam voluntatem, & iniustitiam

quae vertebatur in obseruantia, l. Iul. potuisse renitiari, iuxta l. ult. ibi, (nolentibus autem quibusdam) C. de testam. manum. l. sed si alienaret, ibi, (inuito tamen seruo) ff. de fideicom. libertat. unde iam philosophando, & discurrendo consequitur, imperium d. l. Iul. manumissionem seruorum impediens intra sexaginta dies, post diuortium, etsi iniustum inducat in eo casu, tale tamen iniustum, cuius obseruantia priuato, & non communi bono contradicat, quare merito, non obstante tali damno ligare potuit, lex Iul. Etenim ubi legis obseruantia, non aduersatur bono publico, quod idem est, ac si diceremus ubi ratio legis, non cessat contrariè lex ipsa subsistere potest, & debet: habet enim lex magnam potestatem circa priuata hominum bona, cuius obseruantia cum priuatis commodis contradicit, non eo impeditur, cum in tali casu, cum solum repugnat bono priuato cesset ratio legis negatiue, & non contrariè, ex his, quae superius animaduertimus, quae ratione facile reduci possunt, ad concordiam duo illa iura, nempe, dicta, §. quamuis, cum dicta l. prospexit, etsi interpretes, & praecipitores nostri, non exacte, praedicta considerantes mentem illorum iurum, pluribus vltro citroque, nec necessarijs distinctionibus inuoluerint, & implicauerint.

- 18 Neque illud pro coronide, & complemento huius quaestionis, omnitemendum est, Abbatibus sententiam, de qua supra, in dicta cap. quoniam contra de probat. quae aiebat dabiles esse leges, quae semper, & ubique iustae sint neque latum (ut aiunt) vnguem deuiant ab omnino da equitate: verificari certè, in l. Evangelica, quae semper, & omni tempore

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

tempore, æquitatem, obseruat, neque, rigorem, admittit: cuius iugum suauē est, iuxta illud Math. 11. cap. atque idem, de lege, naturali, dicendum: quæ semper, & vbiq; æquitatem, & bonitatem diligit; & cessante, dictamine, boni communis;

eo ipso, cessat, naturale ius: non sic in alijs legibus: quæ non ita æquitas, amica sunt, vt, rigorem, aliquando, non amplectantur: vt ex proxime, resolutis, plusquā liquido, constare, poterit, cui libet, rem hanc, me diocriter, intuenti:

Summaria ad Controuersiam 4.

- 1 **R**efertur Tiraqueli, & aliorū sententia dicentium solam Principis voluntatem sufficere pro ratione in lege.
- 2 Colligitur dicta sententia argute inducendo, textum, in l. non omnium, ff. de legibus.
- 3 Non est in omnibus perquirenda ratio legis, quinimo, pro Principe, presumendum, & in dubio fides adhibenda est, experientie maiorum, & iterum expenditur dicta l. non omnium.
- 4 Ponderatur dupliciter textus, in d. l. prope dixit ad probandum solam, & audam voluntatem Principis sufficere ad ferendam legem.
- 5 Ponderatur lex i. ff. de constitutiō. Principum, & adducitur Aristotelis testimonium ad probandum solam sufficere Principis voluntatem ad condendam legem.
- 6 Ostenditur non sufficere Principis voluntatem, sed necessariam esse rationem ad ferendam legem reprobatā glossarum, & aliorum sententia.

- 7 Non sine ingenio, & eruditione declaratur, quid sit (iustum ciuile) & intelligitur text. in l. non omnium, in illo quodam Aristotelis dicto.
- 8 Dixerim est querere an lex obliget in communi, vel in particulari: ad primum, requiritur, quod sit rationabilis, ad secundum, sufficit sic scriptum esse.
- 9 Quando in iure sit mentio de Principis placitis, non est intelligendum: de nuda ipsorum voluntate, sed de voluntate regulata, & Antiores citati à Tiraquello, non dicunt id ad quod ab ipso citantur.
- 10 Reijcitur Sori interpretatio ad legem non omnium.
- 11 Assignatur tamē verus intellectus ad dictam legem non omnium.
- 12 Diluitur argumentum desumptum ex lege prope dixit, & iterum intelligitur.
- 13 Verbum placitum, & verbum consensu idem sunt, & vtrūque significat regulatam voluntatem.

CONTROVERSIAM 4.

Dari ne possit lex aliqua cuius ratio sit sola voluntas Principis.

- 1 **O**mnimodē eruditionis vir Andr. Tiraq. in præfat. tract. num. 75. & alij plures

ab eo laudati, (si modo dicunt id ad quod ab ipso referuntur) Philipp. Deci. in rubric. de constitutiō. num.

num. 1. loc. 1. Felin. in cap. si quan-
do, num. etiam 12. de re script. &
communis cuius meminit Ferdin.
de Menehaes, controuersia. illust.
c. 50. tantum tribuendum esse vo-
luerunt Principum voluntati, ut in
legibus humanis ferendis, & in cō-
dendis statutis pro ratione sufficere
contenderint. Acceperunt (ut
credo) ex sententia glo. in cap. ius
generale in fin. 1. distinctione, qua
docuit ferri, & dari posse legē, cuius
ratio sit sola voluntas Legislatoris.

Sed videamus breuiter, quam ve-
ritatem habeat. d. sententia, & quid
in hac re tenendum sit, qua potue-
rimus claritate explicemus: & quia
argumentis veluti ferro solet ape-
riri via, quam aliās erat præclusa ope-
re præteritum erit nonnulla, illaq; nō
vulgaria in medium afferre, quę pro
d. glo. & author. illi opitulantebus
faciunt subdamenta. Primum qui-
dem nōn sine ingenio colligi pō-
tēst, ex l. non omnium, quę a maio-
ribus, si de leg. Cuius verba non ad
vmbatē, sed manifestē nos docēt,
aliqua quidem a maioribus nostris,
siue a Principibus statuta fuisse,
quorum nulla ratio potest assignari
in quibus necessē est, solam Prin-
cipis voluntatē, pro ratione sufficere,
neque opus esse alijs adminiculis,
quę legē ipsam adiubēt, & foueāt.

Accedit Philosophū lib. 6. Ethic.
& alijs multis in locis sua moralis
Philosophiæ constanter asseruisse,
non ita subtiliter in omnibus, per-
quirendam esse, rationem legis,
quinimō pro Principe fore præsu-
mendū, quantum subditis, & vassal-
lis liquido nō cōstitit de ratione
contraria, & in dubio standum esse
Regū, & Principū placitis, quamuis
eorū ratio nō appareat; quid quod
idē Philosophus similiter docuit eo-
dē loci, in dubio fidē adhibendam

et sic experientia, & prudentia maio-
ri, & admoneri nos, in d. l. non om-
nium, ff. de leg. vi. non omnium, quę a
maioribus nostris cōstituta sunt ra-
tionem perquirantur, eamq; fuisse
illius legis mentē, voluit Magister
Soto, lib. 1. de iust. q. 5. art. 3. ad fin.
quod sit, ut sola voluntas Legislatoris,
pro ratione sufficiat, ad ferendā le-
gem, neque alia ratio e opus sit.

Præterea facit pro d. sententiā, &
nuda voluntatē Principis ad feren-
dā legē: per vulgatū. l. C. responsū,
cuius plene meminimus in q. præce-
denti, in l. pro spexim. ff. qui & a qui-
bus, ibi, sed sic lex scripta est, vbi l. C.
innuit, atque significat non aliam
rationē legis exigendā esse à Prin-
cipis, quā quod si illa scripserit, to-
tū quidē tribuens ipsius Legisla-
toris voluntati, dū ponderat, ut pro-
bet ligare, & obligare legē illā, non
aliā rationē, quam quod sic scripta
fuerit, lubat maximē, quod l. C. ibi
dē, cessante illius legis ratione, & il-
lius dictamine deficiente, illā adhuc
obligare respōdit: semper in eo per-
sistens, quod sic fuerit scripta; ecce
ergo lex nuda a ratione, ne dicam
aliena, eo solo, q. sic scripserit Prin-
ceps, siue Legislator defenditur, &
sustinetur, cōprehēditq; casum, de
quo ibi, & alios sub. legis verbis, cō-
prehēdit, quātūvis a ratione nuda, ne
dicā destituta: est ergo habilis lex,
cuius ratio sit sola legis voluntas, ne-
que alijs indigeat rationis admini-
culis, ut præfati DD. cōminiscuntur.

Tertium & vltimū argumentū,
pro hac parte præstat nobis celebre
& egregium l. C. responsū, in l. i.
ff. de cōstit. Princip. cum similibus,
quę docent, quęcumq; Regum
placita vim legis sortiri, quāsi nuda
& sola Principis voluntas sit
lex, quippe quod Principi placuit
legis habet vigorem, ut vulga-

B tissima

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

tissima iura docens, consequens ergo sit ipsius solam voluntatem, satis esse pro ratione ad rogandam legem, nec opus esse causam aliam condendæ, siue conditæ legis perquirere, quam quod sic voluerit Princeps, & sic lex scripta sit. Facit elegans doctrina Aristot. lib. 5. Ethic. cap. 7. qui dum sermonem instituit de iusto ciuili in hæc verba prorumpit, *iustum ciuile est, quod à Principio nihil refert, sic vel aliter fiat*, innuens, atq; significans Arist. totam iustitiam iusti ciuilis referendam esse ad solum arbitrium Legislatoris, à quo dumtaxat pendet, quasi iustum ciuile solo Principis arbitrio iustum fiat: cuius doctrinam confirmat Abb. in dict. cap. si quando, num. 4. de rescript. Vnde consequens sit rectè dari posse leges aliquas, quarum ratio sit solum Principis arbitrium, quod apertè docuit Bald. in d. l. non omnium. glo. celeb. in l. 1. §. Mitium, verbo, *retur*, ff. de postul. communis, ex Abb. in d. cap. si quando, & de primo ad vltimū deducitur, solam Legislatoris voluntatem, eiusque arbitrium pro ratione sufficere, neque oportere aliam innaniter perquirere.

6 Hæc sunt fundamenta, quæ viâ sunt excogitari posse pro d. sententia glo. & aliorum, quos supra proximè retulimus, asserentium dabile esse leges, quarum ratio sit nuda Legislatoris voluntas. Quibus tamen minime refragantibus constanter, & intrepide dicendum est insigni errore lapsam esse, glo. & eius asseclas in d. cap. ius generale, in fin. 1. distinct. multoquæ verius, & certius esse dari non posse legē, cuius ratio sit sola Principis voluntas, vt rectè docuerunt frater Alphonsus de Castro, lib. 1. de leg. pen.

c. 1. Ferdin. Mencha. lib. 1. controuers. illust. c. 50. M. Soto, lib. 1. de iust. q. 1. art. 1. col. pen. post D. Tho. 1. 2. q. 90. art. 1. ad 3. & præter auctoritatem Magni Isidori relata in c. erit autem lex, 4. distinct. euidenti quidem ratione suaderetur. Etenim si lex est ordinatio rationis; vt probabim' in. q. 1. de legis definitione, nullo pacto dici posse videtur, solā voluntatem Legislatoris pro ratione sufficere: aliās enim sequeretur, quod cessaret, atque desiceret omnino prædicta ordinatio, ac per consequens nō esset lex, igitur niti nō potest sola Principis voluntate, imò vltèrius ratio desideratur, quæ legē ipsam foueat, atque iustificet.

7 Cui veritati ita confirmatæ, nō erunt impedimento, quominus pro cedat illa tria fundamenta, quorum nuper meminimus, quæ vt diuamus animaduerto breuissimè, illud esse, & dici iustum ciuile, quod solo Legislatoris arbitrio iustum sit, quod licet rationi consonum appareat, eiusque æquitas, & iustitia intellectu percipiatur, nihilominus tamen talis iusti ciuilis anima & ratio, non ita facile perquiri, aut explicari valet. Exemplum sit in multis legibus humanis, quas Reges, & Principes quotidie ferunt circa prætia tritico, vel alijs rebus taxanda, vel circa præscribendum tempus, quo res mobiles, vel immobiles vsucripantur, & alia id genus: quæ quidem leges, licet iustæ, & legitimæ videantur, earumque iustitia intellectu facile dignoscatur, non tamen statim explicari poterit, vera ratio propter quam Princeps motus fuerit ad sic statuendum: neque ideo desinent dictæ leges probabilibus, & veris rationibus niti, quas assequi nō possumus, vel quia reconditæ sunt, in scrinio pectoris

pectoris ipsius Principis, vel ob
mentis nostræ fragilitatem, quæ
quidem leges iure optimo appel-
lantur (*iustum civile*) id est, quod
solo Principis arbitrio, non alia
spectata ratione iustum sit: itaque
pendet à Legillatoris voluntate,
vt minime oporteat aliam de di-
ctis statutis, & constitutionibus ra-
tionem reddi, quam quod Prin-
ceps, seu Legillator, ita fuerit ar-
bitratus. De quo (*iusto civili*) di-
ctisque statutis accipienda sunt il-
la verba (*non omnium quæ à ma-
ioribus nostris statuta sunt, ratio red-
di potest.*) Ad hancque doctri-
nam pertinet, & spectat celebre
illud Aristotel. dictum quod nuper
retulimus dicentis: iustum civile
esse, quod à principio nihil refert
sic, vel sic fiat, vbi proculdubio
egit Aristotel. de (*iusto civili*) qua-
tenus consistit in aliquo indistin-
guibile, ex mente Domini. de Soto, d.
lib. 2. de iust. q. 2. art. 3. cōcl. 3. Panor-
mit. in d. c. si quando. n. 4. de rescript.

§ Rursum aduertendum est longè
diuersum esse tractare, quod lex de
cuius iustitia agitur obliget in com-
muni, & in particulari: Etenim vt li-
gare possit in cōmuni requiritur
iusta sit, & consona dictamini ratio-
is in sua generalitate, nec sufficit, q
ita scripta sit, solavē constet Prin-
cipis voluntate, necesseque erit vl-
terius, quod rationalis sit, aliàs
nec ligabit omnes, nec compre-
hender casus sub figura, & ambitu
verborum ipsius legis comprehen-
sos: secus vero contingit, quando
agimus de vi, & potestate legis cir-
ca aliquam particularem speciem,
vel casum emergentem, tunc enim
licet cesset legis ratio, iustitiaque
legis consistat solum in nuda scrip-
tura, & Principis mera volunta-
te, nihilominus sustinebitur, & ob-

seruabitur, vt superius tradidimus.

9 Denique videtur Breui animad-
uerfione dignum quod in iure
nostro, mētio fit de Principum pla-
citis eorumq; decreta placita nun-
cupantur, non esse mentem Iuris-
consultorum implicare nudam Le-
gillatorum voluntatem, sed regula-
tam, & consonam, atque conformē
rationi, ita vt illud vocabulum (*pla-
citum*) præse non ferat licentiam,
siue liberam aliquam, aut absolutā
potestatem, sed deliberatam, & re-
gulatam ratione, vt statim clarius
parebit. Nec patiar Andr. Tiraq.
initio huius questionis citatum gra-
ues viros pro sua iam rejecta senten-
tia atulisse, quin animaduertam, il-
los quidem non id dicere ad quod
allegantur à Tiraq. si redde illorum
dicta legamus, & expendamus, vt
facile attentius legenti constare po-
terit.

10 Ex quibus iam veniunt diluen-
da argumenta in Principi proposi-
ta, & vt ad primum veniamus displi-
cet profecto solutio, quam ad dictā
l. non omnium assignauit Soto lib.
1. de iust. q. 5. art. 2. ad fin. vt ille tex.
tantum contenderit non omnium
constitutorum à maioribus nostris
rationem, & causam scrupulose pe-
tendam esse, sed habendam fidem
prudentiæ, & experientiæ maiorū,
& præsumendum quidem pro Prin-
cipum statutis quādiu aliquid in
contrariū nō apparuerit: nō inquit
placet, dict. resolut. didici enim ab
Arist. nō vitio, sed laudi potius ver-
tendum esse, si rerum omnium, &
præcipuè legum rationem inquirā-
mus, imò quod ipsas leges ratio cō-
mendat, vt expresse docet text. in
d. cap. consuetudo. 1. d. neque talis
inquisitio, siue perscrutatio ra-
tionis ipsius legis pugnabit ali-
qua ex parte, cum ea fide, quam

B 2 fate-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

fatemur prudentia, & experientia maiorum habendam esse, neque cum presumptione, quæ maximè facit pro statutis Principi, quinimò integrum erit, inquirere de ratione legis, & simul fidem adhibere prudentia maiorum, & pro eorum statutis præsumere.

- 11 Quare vera resolutio est, quod text. in d. l. non omnium planè simpliciter, & ut iacet intelligatur, & doceat non omnium, quæ à maioribus statuta sunt rationem reddi posses, id est, nonnulla esse statuta, & Principum placita quorum nulla potest reddi ratio, sicuti contingit in exemplis supra à nobis propositis de taxa panis temporibusq; ad præscribendum assignatis, & alia id genus quorum rationem, & causam non negamus, imò libenter fatemur aliquando inueniri, non posse, scilicet à nobis, quamuis illa in se rationem habeant, quam Reges, & Principes qui tradiderunt reddere potuissent: admonetur ergo subditi ne sint nimium solliciti in inquirenda ratione, & causa huius, vel illius legis, textusq; in d. l. non omnium, cum l. sequenti, ut docet communis schola ibidem, & in c. si quando, de rescript. intelligendus est, in his quæ sunt omnino arbitraria, in quibus commoda ratio reddi non potest; verbi gratia, cur magis hoc quam illud tempus in integrum restit. appellationi vsucapioni, & alijs similibus præscripserint, vel quare septem magis, quam sex, vel octo testes in testamentis postulauerint, ut animaduertunt Abb. Card. Host. & omnes in d. c. si quando.

12 Minus iam obstat alterum argumentum ex d. l. prospexit. ff. qui, & à quibus, etenim l. c. ibi non ponderauit legem sic scriptam esse, ut decideret illam obligare in communi, sed ut doceret leg. lul. decretum obligare in illo casu particulari, in quo rectè locum habere potuit, & debuit, ut indicant, atque demonstrant à nobis tradita in huius disputationis discursu.

- 13 Tertium tandem, & vltimum fundamentum desinet nobis negotiū facessere, si animaduertamus verbum (*placitum*) quod in contrarium expendebamus (ut supra tetigimus) non inuoluere, aut implicare nudam voluntatem, sed Principis mentem deliberatam, & regulatam spiritu rationis, quod probatur aperte si consideremus cum l. c. Vlpiano in l. 1. in prin. ff. de pact. cum D. Thom. 1. 2. quæst. 15. art. 3. ad 3. (*Placitum*) idem esse quod consensus. Consensus verò, licet negari non possit, quin sit actus voluntatis est tamen iam quedā sententia finalis de rebus agendis, atq; tractandis elicita ab ipsa voluntate, præmissis tamen rationis inditio: ut rectè sicut cætera omnia solet, docet idem D. Thom. ubi supra, artic. 4. quo fit, ut verbum (*placitum*) sicuti verbum (*consensus*) quod idè est non liberam, & absolutam, sed regulatam, & consonam rationi Legislatoris voluntatem significet relinquitorq; tanquam manifestū, non esse dabilem legem, cuius ratio sit sola Principis voluntas.

(.)

Summa-

Summaria ad Controuersiam 5.

- L**eges, pragmatice, & constitutiones, quæ sola Principis voluntate nituntur videntur sufficere, quod ignorentur vassallis, & an possint ab illis supplicationem interponere.
- 2** Quamuis laudatissima sit obedientia virtus & in eo consistat, ut cognita Principis voluntate statim obtemperent vassalli, adhibito tamen discretionis iudicio obtemperandum est, & nonnunquam supersedendum.
- 3** Mandata primo aspectu dura, aspera, & iniusta ex quorum obseruantia scandalum subsequendum sit recte possunt à subditis recusari.
- 4** Sepinnumero Principes importunus flegitantium precibus incitati, vel ex alijs causis non valent, ut oportet omnia, & singula animadvertere, qui remanens considerata totum contrarium precipiunt, ideoque iuste interponitur supplicatio.
- 5** Si sequendum sit scandalum, non est obediendum Principi, atque id ex defectu potestatis in ipso Principe.
- 6** Subditi quandoque non exequentes Principum litteras inobedientes non sunt, imò ex iniuria censura obtemperasse censentur.
- 7** Mandata Regū ita exaudienda sunt, nisi subditi ad quos diriguntur rationabilem habeant causam supersedendi, qui non incurrant penas, neque censuras, contra inobedientes impostas.
- 8** Possunt vassalli supersedere à mandatorum executione, & interim Principi rescribere.
- 9** Debent inferiores mandata Principi.

- pum præcisè exequi, & satis est statutum, vel legem ita scriptam essentialis sequentur in conuenientia non leuia.
- 10** Ministri publici debent exequi superiorum præcepta, licet illis constet aspera, & iniusta esse.
- 11** Certius est, quando mansiste constat de iniustitia præcepti illi parendum non esse, & controuersia procedit in casu dubio, quando non constat iustum sit, vel iniustum, & intelligitur recte in cap. 2. de maiestate, & obedientia.
- 12** Verisimile non est in dilatione subditorum supersedentium ab executione litterarum, non latere inobedientiam aliquam, qui melius facient si obtemperauerint ex periculosa inductione, cap. si quando, de rescriptis.
- 13** Id quod dicitur licitum esse supplicationem, non est intelligendum adueniente, secunda ipsiusmet Principis infusione, quæ tamen non tollit peccatum, vnde adhuc videtur secunda infusioni parendum non esse.
- 14** Supplicandi, & rescribendi usus in omnibus Nationibus quarum notitia habemus receptus est, & re vera mens Principis amplectitur, licet executio postponatur.
- 15** Si vassalli probabiliter timeant scandalum, siue iniustum aliquod considerabile possunt, & debent totum negotium Principi narrare, & interim executionem suspendere, qui aucipites sunt, & debent de voluntate Principis.
- 16** Scandalum autem, siue malum, quod timeatur debet esse notabile

Tract. de legib. et const. Principum, &c.

- sinu', & probabile, nec leue sufficit.
- 17 Etiam si Princeps supremus sit, licet aliquando subditis, non parere eius literis, in quo maior dubitatio erat, nisi sublata fuisset per d. cap. si quando, & confirmatur doctrina afferentium, id non procedere in Legato, & Delegato Principem supremum recognoscentibus.
- 18 Licet supersedere, licet timor sit scandali, siue alterius mali notabilis dinisim, & multo magis si verumque simul timeri possit, in quam doctrinam ponderantur, c. 2. in principio, de prescriptionibus, & d. cap. cum teneamur, & d. cap. si quando, & Imperatores in dictis authenticis.
- 19 Si facta debita comparatione maius damnum ex dilatione executionis mandati sequendam sit, quam scandalum, vel malum, quod timeretur non licebit executionem differre.
- 20 Verumque simul requiritur, quod & mandati executione supersedeant, & simul siue aliqua dilacione Principi referbant iterum ponderari. d. cap. si quando, & dictis authenticis.
- 21 Probatur efficaciter simul esse supersedendum, & rescribendum expendito. d. cap. si quando, & cap. 2. de officio Delegati, & cap. pastoralis, de fide instrumenti. & plura alia iura, que de interponenda supplicatione sermonem infirunt, & impotentia ad exequendum intelligitur de impotentia iuris
- 22 Duplex est secunda Principis insusio, altera simplex, que nulla precedere relatione diminat, de qua peculiariter intelligitur celebris locus Baldi in l. nec damnoza. C. de precibus Imperatori offerendis.
- 23 Alia est secunda insusio, que sequitur post primam, quando Princeps certior negotii factus adhuc, idem precipit a qua, non licebit supplicationem interponere, neque eam suspendere a prima autem, que dicitur Motus proprius, utique supplicare licebit quantumvis rion habeat secunda insusiois.
- 24 Nulla insusio, neque prima, neque secunda, neque tertia tollit recursum ad ipsam Principem, nec precludit potestatem supersedendi, & rescribendi, nisi emanaverit a Principe, iam instructo de negotii qualitate.
- 25 Nihil refert, siue mandatum emanaverit ad parvis instantiam, siue Motu proprio, ut inferior possit, vel non possit supersedere, & nihil prodest actum metu gestum ratificare perseverante, adhuc metus causa.
- 26 Id quod dicitur posse supplicari a mandatis Principum intelligitur de validis subreptitiis enim mandata potius rescicienda sunt, & notatur glossa in d. cap. si quando, qui text. conciliatur cum cap. ad aures, & cap. cum adeo, de rescriptis.
- 27 Text. in d. cap. si quando aperte loquitur demandato ad instantiam parvis imperato.
- 28 Verba, d. c. si quando aperte denotant, ibidem agi de literis subreptitiis.
- 29 In d. c. si quando, non fuit propositus casus de facto emergens constituta differentia inter decretum, & decretalem, neque littera de quibus ibi fuerunt subreptitiis.
- 30 Interpretantur verba, d. c. si quando, ut nullam subreptionem implicent, sicut hic, quam in numero precedenti.
- 31 Intelligitur difficilis text. in cap. cum teneamur. 6. de preben. & dig.

dig. ubi non fuit propofita species aliqua fuper casu de facto emergen-
ti, sed regula in futurū tradita.

32 Difficilis est text. in d. c. cum teneamur, quia videtur agere de manda-
to nullo, id est, in quo beneficii, de
quo impetrans valeret commodè
sufficentari mentio facta non est.

33 Oritur in extricabilis primo aspectu
verborum implicatio, in d. c. cum
teneamur. Vbi videntur implicari
iniustitia & nullitas litterarum.

34 Revertitur text. ille agit de mandato va-
lido non subreptitio minimè tamè
exequendo.

35 Explicatur quomodo mandatum non
facta mentione alterius beneficii
sufficiens impetratum, valitum
esse poterit in specie. d. c. cum te-
neamur.

36 Vel aliter intelligitur text. in d. c.
cum teneamur secundo illū in duas
partes, & species.

37 Verumadmodum dicitur (licere super-
sedere, & interim rescribere) pra-
cedat cuiusque dirigatur manda-
tum, siue is ad quem dirigatur cau-
sa cognitionem habeat, siue in me-
ro facti executor, siue in mixto
executor iuris.

38 Refertur & fundatur Decij senten-
tia existimantis contra plures, quæ
dicta sunt de supplicatione, solum
procedere in eo, qui cause cog-
nitionem habet, & non in mero facti
executor, & rursum fundatur, nec
dum procedere in iudice qui cog-
nitionem habeat.

39 Contraria sententia generaliter tra-
dit quemcumque mdatarium, siue
cognitionem habeat, siue merus sit
facti executor, siue mixtus execu-
tor iuris super sedere posse & de-
bere, necnon Principi rescribere.

40 Expenduntur quædam verba. cap. si
quando, & cap. cum teneamur ad
probandam præfatam doctrinam

de (differenda executione litterarū)
procedere, trique si dirigantur ad
merum facti executorem.

41 Verior sententia est contra Decium
procedere in mero facti execu-
to- re, quandoquidem ad super seden-
dum, non est necessaria facti cog-
nitio, & iterum expenduntur. d.
c. si quando, & d. c. cum teneamur.

42 Mandatarius cui mandatum dirig-
tur, non potest in vim iurisdictio-
nis cognoscere super exceptionibus
à partibus oppositis, sed illas ad
Principem rejicere debet.

43 Quare Alex. III. in d. c. si quando,
satis indicavit non esse necessariū,
quod ille ad quem littera dirigun-
tur iurisditionem habeat, neque
partis litigantis meminit.

44 Ordinarius deputatus executor à De-
legato, exequi tenetur Delegati sen-
tentiam, & si priuatim sciat iniu-
stam esse, si tamen secundum pro-
cessum iuxta sit.

45 Executores tenentur sequi publicam
fidem, & non suam propriam in
sententiarum executione.

46 Assignatur verus intellectus ad
cap. pastoralis. §. quia verò, de
officio, & potestate iudicis dele-
gat. ut sermo ibi fuerit de senten-
tia priuata.

47 Si ultra priuatam scientiā concurre-
ret timor scandalis, siue notabilis
alicuius mali posset iri-que, & re-
neter talis index executioni su-
per sedere, & rescribere inter ve-
nientibus debitis circumstantiis.

48 Reclisimè in d. §. quia verò execu-
tor ille compulsus fuit ad exequen-
dum.

49 Ad inuestigandas causas super sedē
di ab executione, non requiritur cau-
sa cognitio, nec necessaria est iuris-
dictio aliqua, sed quod mdatarius
extra iudicialiter se informet.

50 Constituitur regula in materia, quod
lib. 4. ubique

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

ubiunque timeretur scandalum super sedendum sit, ubi vero cessaret vitiorum progrediendum.

51. Que dicta sunt de potestate, & necessitate supersedendi, & rescribendi, ita accipienda sunt si mandatum grauius, & notabilibus personis dirigatur, secus si alij ministri infimæ uocæ deputentur, veluti a paritioribus rebelliores, vel notarij, & alij huius generis.

52. Requisita assignata à Pontificibus maximis ad supersedendum, & interim rescribendum nullo modo verificari possunt in infimis personis.

53. Ponderantur uerba c. si quando, & c. cum teneamur, ad probandum doctrinam de supersedendo, & rescribendo nullatenus, procedere in personis inferioris uocæ, sed in personis honore, & reuerentia dignis.

54. Potestas atq; facultas rescribendi, & supersedendi magis momenti est, quæ aut quaquam in finis personis poterat conuenire.

55. In ipsa rescriptione res tota Principi exponenda, atque narranda est, quod minime à quacunque priuata persona præstari poterit, & non sine mysterio Pontifices, & Principes cõsueuerunt notabilib; & nō in finis personis sua dirigere mādta.

56. Non erat ita considerandum de personis infimis, ut illis res tanta committeretur deliberandi, an esset super sedendum, & Principi rescribendum, vel non.

57. Reges, & Principes, & Pontifices maximis, secundum muestatam, & auctoritatem suam, non possunt libere dirigere mandata sua in ardua, & difficilissimis negotijs, nisi personis sua dignitate, & honore fulgentibus, & sic infimi ministri præcise exequi tenentur, neque possunt deliberare super differenda mandati executione.

58. Ita demū infima persona omnino parere tenentur si secundum iustitiā, id est, sine peccato, id facere possint unusquisq; enim minister publicus tenetur omnia præstare secundum propriam conscientiam.

59. Nullus tenetur, nec potest nisi maxime uellet obedire Principi praeipienti aliquid contra legem Dei.

60. Superiores non habent inuisionem ad præcipiendum iniustum, quibus non erit obtemperandum tanquam egredientibus limites suæ potestatis.

61. Milites & ministri illi qui exequuntur pronuntiatas sententias contra sanctos, & innocentes Christi martyres, & si id fecissent compulsi, nihilominus grauissime peccauerunt.

62. Intellectus ad tex. in c. inquisitionis 44. de sententia excommuni. & in c. lictenas, vers. porro, de rescriptio. spoliatur, quatenus aiunt, quod existente aliquo impedimento, nō debet ualere ad virum accedere, imò consultius fecerit, si nō obtemperaret, & potius excommunicationem sustineat.

63. Intellectus ad tex. in cap. 2. in princip. de crimine falsi, & quare laudetur ibi iudex ordinarius, qui Delegati sententiam exequi recusat.

64. Notabiles, & graues persone possunt supersedere, etiam si non sit peccatum, propter timorem scandali, vel alterius mali infimæ uocis solum obcuratū peccatum; nam quod attinet ad legem Dei omnes homines summus equalis conditionis, & fortunæ.

65. Multum interst. mandata Principū esse iusta, & rationi rellig; Reipub. administrationi conferant, & si fuerint iniusta, & inuenerint, in qua Princeps disponere non ualeat atq; exequenda uō erunt.

Et si

- 66 Et si Princeps per secundam insidiam, tertiam, vel quartam, & instructus de negotio iubeat, quod non obstante scdulo nihil minus prior eius voluntas exequatur, non erit in alanda executioni, nisi forte per illam clasalem (non obstante scdulo) reseraret scandalum, quod in dubio credendum est.
- 67 Nihil refert, quod Princeps milles precipiat unam, & eandem rem, si mandatum intulit, & iniquitatem contineat, quidquid fuerit ipse Princeps de negotio instructus, & secunda simplici iussione, non obstante possunt inferiores supersedere.
- 68 Intellectus ad text. in cap. constitutus 19. de scriptis, ubi Pontifex contra primas, & secundas litteras, primam & secundam iussione locum dedit obiectioni subreptione.
- 69 Operatur magis quare in d.c. constitutus adversus, secundam iussione fuerit admissa subreptionis obiectio adhibita distinctione inter secundam iussione simplicem, & illam secundam iussione, quae dimanat a Principe iam instructo.
- 70 Nonnulli distinguunt inter mandata Principum affirmativa dandi, & facienda aliquid, & negativa non dandi, vel non facienda.
- 71 Praecepta affirmativa non obligant semper, neque ad semper negativa vera sit, & executio mandatorum affirmativae dispositionem differri potest, secus in negativis.
- 72 Si differatur executio praeccepti affirmativi, & spectetur secunda iussio, neque infirmitas inobediens est, neque irrogat iniuriam superiori, secus in negativis praecceptis in quibus illico inobediencia committitur.

- 73 Expenduntur omnia iura aientia licitum esse supersedere in litterarum executione, & Principi rescribere, ut cap. si quando, cap. cum rebus, & similia ut loquatur in praecceptis affirmativis.
- 74 Sed non est constituenda differentia in hac parte, inter mandata affirmativa, & negativa, imo in veris que licitum est executionem postponere, & spectare ob infra causam, secundam Principis iussione.
- 75 sub nomine, & compellatione facti comprehenditur, etiam non factum, neque factum est differentia, quod iura loquantur per verbum feceris, siue non feceris.
- 76 Nihil refert ad parendum, vel non parendum, quod mandatum affirmativum sit, vel negativum, & nulla est differentia inter stipulationem facti, vel non facti.
- 77 Postponere executionem mandatorum negativorum, nihil aliud est, quam facere contrarium eius, quod praecipitur, sicut contingit in praecceptis affirmativis, nec vis ad parendum: vel non parendum factum est in eo, quod mandatum affirmativum sit.
- 78 Datur casus in quo peregrina offenda tur Princeps, si eius mandatum affirmativum differatur adimpleri, quemadmodum si non adimpleretur, negativum ipsius mandatum.
- 79 Moris inclinatur Author in eam sententiam, quae nullam constituit differentiam quoad differendum executionem inter praeccepta affirmativa, & negativa.
- 80 Facilius postponi poterit, & minime exequi mandatum negativum de non faciendo, quando Princeps mandat non fieri oppositum eius, quod antea factitatum erat in Republica.

CON.

CONTROVERSIA 5.

Vtrum & in quibus casibus liceat subditis,
& vassallis Principibus, & Regibus, siue
alijs Prælatiis rescribere, & interim
à legum, & litterarum exe-
cutione super
sedere.

IXIMVS in
q. præcedēti da-
biles esse nō nul-
las leges qua-
rū ratio inquiri,
aut inuestigari
nō possit, quip-
pe pendeant solum ex micro Princi-
pis arbitrio, sicuti contingit in qui-
busdam pragmaticis, & constitutioni-
bus, quas annotabimus à Iuriscō-
sultis, & Philosophis appellari (ius-
tum ciuile) quōd pendeant à solo
Principis arbitrio. Vnde cum tales
leges, pragmaticæ, & constitutiones
solantantur, atq; consistant Prin-
cipis voluntate, videtur sufficere
quod innotescat vassallis, ita Prin-
cipem decreuisse, neque aliquid vl-
tra fore perquirendum : quare op-
portunè venit exagitatā. d. celeb.
cōtrouersia, liceat ne vassallo si du-
ra, vel iniusta lex appareat Principi
rescribere, & interposita supplica-
tione à legis, & rescripti executione
super sedere, & spectare secun-
dam Principis iussione.

2 Et quamuis obedientiæ lauda-
tissima virtus in eo consistat, vt quā
primū vassalli cognouerint sui Re-

gis voluntatem illius præceptum,
& placitum adimpleant illiq; liben-
ter obtemperent, in illis in quibus
eidem Principi subiunguntur, vt ani-
maduertit B. Thom. ab omnibus re-
ceptus. 2. 2. q. 104. art. 2. in corp. ta-
men inter plures conditiones ad o-
bedientiā necessarias quarum me-
minit. Math. de Afflic. lib. 1. cōstit.
rubr. 36. nu. 3. omnino requiritur.
Et necessaria est prudētia, est enim
multiplex obedientiæ genus, ex
mente eiusdem D. Tho. vbi supra,
art. 5. ad tertium. Alia sufficiens, alia
perfecta, alia denique indiscreta,
illa dicitur, & est indiscreta obediē-
tia, quæ Principi obsequium præ-
stat, in rebus iniustis, & illicitis, imò
ille indiscretè, & contra pruden-
tiam, superioris mandato, obtempe-
rabit, qui in his quæ alicui periculo
supposita sunt, præceptis atq; dele-
ctis, sine prudentia, & non adhibi-
to discretionis iudicio obtempera-
uerit, vt contingit quando vassalli
se præcipientes dantes, anteq; explo-
ratam habeant superioris mētem,
festinanter illius præceptis obtem-
perant, & obediunt: manifesto peri-
culo se exponētes faciendi aliquid
intu-

iniustum contra ipsismet Principis voluntatem quare manifestum est, non ita precipites vassallos pariteros superiorum mandatis, quin potius prouidentiam, & iudicium adhibendum esse, quo fit non statim, ac voluntatem Domini cognouerint ipsos cogi ad parendum legibus, & statutis rescriptis, & alijs litteris, sed integrum esse adhuc rescribere, & supplicationem interponere, neque eo subditos minus obediētes indicandos esse, cum videntes in re suo nemini videantur iniuriā inferre: neque dici possint, nō obedire ob mentis obstinationem, aut animo contradicendi, quā obstinatio, atque animi reluctatio, & contradicatio intrat in ratione formali in obediētia: quoniam, quod magis est re ipsa, & verē erunt obediētes Legislatoris præcepto, quia si recusant interm, vel potius suspendi, legi obtemperare, non est, vt contradicant, sed ad eum finem, vt certiōres fiant de illius voluntate. licitusq; erit talis recursus ad Principem, ne contingat aliquid iniustum administrari, contra eius voluntatem, aut imprudenter se exponant periculo faciendi contra mentem Legislatoris, vt innuit glo. ver. *non eia*, in fin. in d. cap. si quando, de rescript. tex. in cap. cum teneamur, de Præb. cum alijs, quæ ibidem ad propositū considerant interpretes.

3 Accedit tex. in d. c. si quando, ex quo præceptores communiter deducere solent ipsimet Summo Pontifici, non esse parendum postq; subditos illius mandata, siue præcepta recusare, quæ primo aspectu dura, aspera, & iniusta apparuerint: ex quorum obseruantia scandalum subsequendum sit, quo casu aiunt liberum esse executoribus mandata recusare, ipsiq; Summo Pontifi-

ci rescribere, & exponere causas ob quas non exequantur littere illarumvè implementum differatur.

4 Facit præterea pro eadem parte, quod frequentissimus vsus esse solet apud Reges, & Principes, vt sæpe numero importunis flagitantium præcibus incitati, & aliquādo status rerum, & temporū occasione commoti, minus instructi, aut errore aliquo decepti, vel fortassis causarum multitudinem implicati, nō valeant, vt oportet omnia, & singula animaduocare: quamobrē multoties contingit ipsos Reges, & Principes mādare nonnulla in quibus, licet secundum theorem verborū hoc, vel illud faciendum esse declarant intus tamen, & in mente probabiliter fieri nolint: quo casu dubium nō est, quin subditi, & vassalli possint, & debeant inquirere, & perscrutari mentem, & voluntatē superioris credentes verosimiliter, quod si Princeps interrogaretur, & rem maturius, & maiori cum deliberatione expenderet totū contrarium illius, quod fieri voluerat precipere: iuxta text. in cap. tum ex litter. vers. respeximus ibi, *(plenē videbatur instructus)* de in integr. restit. cap. cum olim, de re iudic. ibi, *(sicut credimus circumuectus)* cap. fin. de rescript. in 6: vbi glo. l. i. C. de petition. bon. lib. 10.

5 Iubat multum communis sententia, quæ docet si sequendum sit scādalum non esse obediendum Principi, etiam si mandatum, & præceptum eius iustum sit, & bonum, ex Pontif. Romano, in cap. cum teneamur, de priuileg. laudato à Couarr. in Reg. peccatum, in princip. nu. 5. referunt, & sequuntur dictā communem opinionem Felin. in cap. nisi, vers. pro graui, de renuntiatione. Menoch. l. rem. recap. nu. 321.

Card.

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

Card. per tex. ibi quem magnopere commendat in d. c. cum teneamur, iterum. Felin. in cap. 2. in princip. de præscrip. vbi glo. tenet etiam glo. recepta. 1. in cap. 2. 62. distinct. teste Couar. vbi sup. Philip. Decio in d. cap. cum teneamur, num. 6. & ratione suaderetur: etenim Reges, & Principes potestatem non habent præcipiendi aliquid ex quo scandalum, vel aliud graue malum sequendū sit, neque si præcipiāt. & iubeāt illis obediendum, aut obtemperandum erit. Potestas enim quam dedit illis Dominus, non fuit in destructionem, sed in ædificationem, teste D. Paulo. 2. ad Corin. 10. & vlt. c. facit Capitulum 1. 4. distinct. ibi, (*Peccandi licentiam suscepisse*) qua in potentia in Principe supposita præcipiendi aliquid cum scandalo, vel iniustitia: consequens est inferiorē, non modo progredi, non posse ad executionem, sed teneri resistere tali præcepto, & abstinere ab executione. Ex cap. 2. in princ. de præscrip. c. qui resistit, vers. sed quid, cū capitulis seqq. 1. 1. quest. 3. ex quibus deducitur nō posse solum, sed debere subditos superesse, & similitium rescriptorum generantium scandalum executionem interim suspendere, ex defectu potestatis iustitiæ: argumento tex. in d. cap. si quando, de rescript. ibi, (*cum non possitis iuste.*)

6 Faciūt deinde elegantissima verba Regiarū legum 22. tit. 4. lib. 2. & 15. tit. 12. lib. 3. ordinam. ibi, *obedecidas, mas no cumplies,* quæ denotāt, atque demonstrant subditos, non exequentes Principum litteras, leges, vel statuta quantūvis illa actu non exequantur, nihilominus non inobedientes, sed obedientes esse: quia licet figura verborum mandati inspecta videantur illud, non ad-

implere attentā tamē Principis mēte, censura iuris, obtemperasse censentur, & vassalli in tali casu immunes erūt, & liberi à poena cum multorum iurium aientium executionem differendam esse autoritate, faciant, argumen. l. Gracus. C. ad leg. Inl. de adult.

7 Et confirmatur illa, enim est talium poenarum, & censurarum natura, atque conditio, ut illæ habeant imbibitam conditionem, nisi vassillis, siue subditi ad quos mandata diriguntur, iustam & rationabilē causam habeant superlegendi ab executione, & Principi rescribendi: talis igitur conditio suspensiva erit poenarum, & censurarum non aliter, quam si in ipsismet legibus, vel statutis, siue Principum, & Imperatorum rescriptis, venisset appositā iuxta Reg. c. præterea, de appellat. & doctrinam glo. 2. in l. item quia. §. 1. ff. de pacti. communiter receptis, teste Iasone in l. cum apud. ff. si certum petatur, tales ergo inferiores mandatarij superlegendes in executione, & rem Principi exponentes, non incurrunt censuras, neque poenas præcisse non exequentibus iniustas, ita docuit Syluester, verb. obedientia, num. 5. Palac. in rubr. §. 7. glo. 4. post Abbatem, in d. c. si quando, nu. 12. Rip. 17. Card. q. 1. Ancharr. cons. 240. num. 5. comprobant iura in d. c. cum teneamur, ibi, (*equanimiter,*) & in d. c. si quando, verbo, *patienter,* & dd. ll. Reg. ordin. quoniam revera illa poenæ, & censura contra præcisse non obtemperantes fulminat, eos dumtaxat comprehendant, qui cum obstinatione, & per inobedientiam, mandata non adimplent, & in proposito certē subditi mandatarij, non sunt inobedientes, qui quamvis re & actu madata, non adimpleant attē-

eo tenore verborum animo, & mēti Legislatoris satisficiant.

- 8 Propter hæc fundamenta, licet illa non reuterint dictam sententiam, cum limitationibus, & ampliationibus, quarum inferius meminisse iubuit tuentor, & amplectuntur. Glo. vlt. in cap. 2. de filiis Præb. byt. Rebus. ad ll. Gallia. 1. tom. tit. de rescript. art. 1. ex glo. 1. Padilla, in l. casus. C. de transact. num. 4. Roderic. Suarez, allegat. 12. num. 50. cum seqq. Couarr. in Reg. peccatum. 1. part. in princip. num. 5. & in Pract. cap. 35. nu. vlt. Palac. Rub. de Beneficijs in Curia vacantibus. §. 4. cum seqq. Syluester, verb. *obediencia*, num. 5. Greg. Lopez in l. 20. cum sequenti, tit. 18. par. 3. Didacus Perez in l. 1. cum seqq. tit. 12. lib. 3. & in rubr. q. 14. vers. *item quando*, cū seqq. & in l. 1. tit. 4. lib. 2. ordinam. qui omnes post Abb. nota. 2. vbi additio. 1. cum seqq. & glo. in d. c. si quando, de rescript. Philip. Deci. & plures ab eo relatos tradunt, & docent posse subditos, & vassallos ex causa supersedere ab executione mandatorum, & interim Principi rescribere, vt re maturius considerata, videat vtrū non obstante scandalo, aut alijs malis imminetibus adhuc litteræ exequendæ sint, necne. Pro qua sententia, atque doctrina vterius fortiter faciant nō nulla iura, præcipue text. in authen. de mandat. Princ. §. deinde competens, ibi, *(Sufficiens quidem tale formam, nō autem aliquid augens ex causa antequam ad nos, &c. vbi recte docet glo. verb. nuntians)* & in auth. vt nulli iudicium. §. & hoc vero, ibi, *Nihil super eo omnino agi*, colligiturq; non ad vmbatē, sed expresse, d. sententia ex c. cum teneamur, vbi communis schola de Præben. consentiunt de iur. nostro. d. l. 20. cum seq. titu. 18.

part. 3. l. 2. tit. 4. lib. 2. ordinam. l. 1. cum seqq. tit. 12. lib. 3. eiusdem.

- 9 Quæ quamuis non male tradita videantur, tamen superior sententia, quæ a nobis amplectenda est nonnullas, & non leues patitur difficultates, quoniā Principi, eiusvè legi, & statuto, aliquid iubenti, & si asperum, & durum sit, & alienum à ratione vassalli debent obtemperare, cum satis sit statutum, vel legē ita scriptā esse vulgā. l. prospexit. ff. qui, & a quibus tenenturq; subditi iugum, & legem ferre à Rege impositam, quamuis vix illam sustinere possint, vt de iugo imposito à Sede Apostolica, dixit tex. in cap. in memoria 19. distin. 5. vnde ducto argumento à paritate rationis debēt inferiores mandata Principum præcisse exequi quantumuis dura, iniusta, seu aspera videantur: sufficit enim impositum esse iugum, & sic mandatum esse, ne aliās magnum sequatur inconueniens, quod subditi, & vassalli ansam, & occasionē arripiant denegandi Principibus obedientiam, vel saltem interim non obediendi, eo colore, quod timeatur scandalum, vel præceptum, seu mandatum asperum, & iniustum appareat, quod inconueniens magnum quidem est, & absurdum videtur illud admittere.

- 10 Præsertim, quod publici ministri debent executioni mandare, superiorum præcepta, licet certo sciant liquidoq; illis consistere aspera, & iniusta esse, iuxta celebrem decisionem Pontificis, in cap. Pastoralis. §. quia vero, vbi notat omnes de officio Delegati: parum ergo refert, quod mandatum Principis primo aspectu iniustitiam, sine asperitatem, vel duritiem aliquam secum afferre appareat.

- 11 Deinde contra dictam sententiam

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

tiam urgentius facit, quod non est dare medium, vel enim agimus de mandato notorie iniusto, aut de mādato, quod non liquet iniustum sit, necne. Verbi gratia, quando dubiū est utrum, iustitiam, vel iniustitiam contineat: equidem asperum, & iniustum, mandatum; & si subditi, & vassalli, id maxime cupiant, atque desiderant, exequi non possunt cū bona conscientia, d. c. qui resistit. verū. sed quid, cū capitibus seqq. r. 1. q. 3. ac proinde, credibile non est, quæstionem nostram, posse procedere, in mandato, quod constat esse iniustum: quod si controuersia versatur, in casu dubitationis, & difficultatis tantum, quando non apparet, certo, iustum, an iniustum sit, Principis præceptum, tunc quidē, contendi posse videtur nihilominus subditum, & vassallum exequiturum, nec illi liberum esse, superferre, aut rescribere: ex celeb. tex. in cap. 2. de maior. & obediē. Cuius decisio proculdubio locum etiam habet, vbi dubitatio est, circa iustitiam, vel iniustitiam, præceptis facit text. in cap. quid culpat in fin. 23. q. 1. in illis solemnibus verbis (non esse contra Dei præceptum certum est, vel verum sit certum non est) igitur non ita constat, aut verificari potest, quod integrum sit, vassallis, & iudicis, prætextu scandali, vel alterius causæ, siue imminētis periculi Principum mandata non exequi: & illis interim rescribere.

22 Rursus in eandem partem expēdi potest dictum Pontificium respōsum, in cap. si quando, de rescriptis, in illis verbis, *patientur sustinebimus*, quæ aperte significant, & ostendūt, Romani Pōtificis mādātū, cuius ibi mentio fit mero iure valere: idque innuit patientia illa, quam Pontifex in eo tex. ostendit, vbi aliquod

versari mysterium credendum est, cum vt se multum facere magnāq; rem præstare ostenderet in d. verba prorumpit (*Patientur sustinebimus*) significans, atque demonstrans re vera valuisse eius mandatum ipsumq; Pont. Max. grauer, & iniquo animo ferre potuisse si vellet, quod lex non exequeretur, ipsique rescriberent, vt denotat supradicta Principis patientia, quæ mandatum ipsum robur veramq; vim, & potestatem habere declarat: si ergo suppletio illa, eo solum substat, quod voluerit Pontifex eam pariter ferre, consequens fit, secundum iuris rigorem, statuta, atque mandata Principum præcisse, & ad vnguē exequenda, & obseruanda fore: neque integrum esse subditis illorum executionē suspendere quocumq; prætextu, nec satis esse si rescribant, Minimeque sufficere dicere (vt se excusent) quod mandatum in totū non reijciunt, sed tantummodo executionem eius postponunt, idq; cum debita reuerentia, & obseruantia, non decernentes irrita, quæ superior præcipit, sed illi rem, statim, exponentes, causam reddunt, & interim executionem suspendunt parati quidem, obedire, & corrigi, adueniente, altera Principis iussione: Etenim verisimile non est, in illa dila-
tatione, non latere inobedientiam aliquam, aut contemptum, mandatis, quare iura omnia, quæ locum fecisse videntur, dicte supplicationi magis aequitatem, & patientiam, ipso Principe dignam, quam iuris, rigorem, respexerunt: vnde de primo ad vltimū fieri videtur, iustius, & melius facturos, vassallos, si omnino, & præcisse paruerint: neq; cōsentaneum esse, rationi, executionem differre, siue postponere.

23 Denique confirmatur illicitum esse,

esse, supplicationem, ex eo quia, si ob remouendum scandalum, & imminens periculum vitandum, liceret regiorum mandatorum, executionem postponere, utique post, secundam etiam iussione, liceret, mandata recusare, illaq; non exequi, & Principi rescribere: consequens autem falsum est, & explorata priorem sententiam non procedere, si superuenisset secunda Principis iussio super eadem materia, & causa: quo casu plusquam liquido constat, subditos, teneri exequi, & obedire omnino: quippe secunda superueniente iussione Principis, eandem rem secundo precipientis, nullus relinquatur dubitandi locus tam esse, eius mentem, & voluntatem, quod ita fiat, sicut continebatur in priori mandato: ita probat tex. si expendatur in d. §. & hoc vero, & constat ex d. §. deinde, & ex auth. vt determinatus sit numerus. §. vlt. verb. *contradicere*, consonat tex. in l. 29. cum seqq. tit. 18. part. 3. docet Philipp. Dec. in d. c. si quando, de rescript. num. 2. Abb. num. 1. Fran. de Ripa, num. 17. communem dicentes, & hoc iure utimur, ergo, &c. Quod verò dictum consequens falsum sequatur, scilicet quod superueniente Principis, idem iubentis, secunda iussione, adhuc liceat resistere probatur quia, inconueniens, siue peccatum illud, quod probabiliter timetur, si lex, vel statutum exequatur, non quid tollitur per secundam, vel tertiam, vel quamcumq; aliam iussione Regis, etiam superiorem non recognoscentis, qui potestatem non habet, ad iniustum, precipiendum: neque concedere potest subditis peccandi licentiam: ad quod impotens est ita per secundam & tertiam sicut per primam iussione: iuxta il-

lud D. Paul. 2. ad Corinth. 10. & vlt. cuius nuper meminimus, *potestatem quam de dei nobis Dominus in edificacionem non in destructionem, &c.* fit igitur per argumentum ab absurdo, priori Regis iussioni præcisse obtemperandum, & parendum esse: contra id, quod, tradidimus, fundantes, priorem opinionem.

14 Quibus tamen non obstantibus, d. 1. sententia, asserentium, posse subditos, & vassallos, quorumcumq; mandatorum, executionem differre, & interim, Principi rescribere, ipsumque certiorum facere de imminentibus periculis, & causis, quare illi visum fuerit, in executione subsistere, quam probant fundamēta pro ipsa relata, sicut crebrior, ita verior, & receptior est: eiusq; usus frequentissimus, fere in omnibus mundi Regionibus, quarum ad nos peruenit noticia: imò, si fas est ita loqui nulla Gens est, tam immanis, & Barbaras, nulla natio, tam longinqua, atq; remota, nulla Insula adeò in vltimis terre partibus constituta, atque collocata, in qua huius veritatis, nomen, non sit auditum, & summa cum laude celebratum: quid enim esse potest, vel ad fructum melius, vel ad decus & gloriam magnificētius, quam scandala vitare, peccata imminētia fugare, & Principem, melius instruere: vt re maturius considerata, & maiori cum deliberatione, perpenſa negotij qualitate, consilium magis salutare amplectatur. Et quid, ea in re faciendum sit prudenter, videat, atque discernat: quæ supplicatio & rescribendi usus nihil commune habet cum inobedientia, quin potius ipsiusmet Principis mentem amplectitur, atque suscipit, & si executionem postponere videatur.

15 Quam doctrinam, in effectu, probat,

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

bat; text. in cap. cum teneamur, cum
similibus; de prebendis, & in cap. si
quando, de rescript. & DD. pro ea
allegati, qui satis agnoscunt veram
esse, & consonam iuris traditioni-
bus. Et efficaci ratione probatur:
namq; subditi ad quos spectat man-
datorum executio, si ratione pro-
babili, adducti, timeant, scandalum,
sive iniustum aliquod, notabiliter
considerabile: quod expediat, vita-
re, possunt & debent, totum nego-
tium, Principi narrare, & interim ex-
ecutionem suspendere: ratio, in
promptu est: Etenim in tali casu,
certum est, dubios esse subditos, &
dubitare debere, de Superioris vo-
luntate, etiam si sit supremus Prin-
ceps: unde sit, ut debeant, interim
in mandati executione supersede-
re: ne contingat, quod impruden-
ter, & non ita maturo consilio, fa-
ciant, contra ipsiusmet Principis vo-
luntatem; quod vero, dubitent, vel
dubitare debeant, de voluntate Prin-
cipis, constat ex eo, quia in hypo-
thesi, proposita, timebatur scanda-
lum, vel malum aliquod notabile,
& ex consequenti, fieri non potest
moraliter quod, subditi, dubij & an-
cipites, non sint, vel esse debeant, de
mente Legislatoris, poterunt ergo,
& debebunt ita dubitantes, rem om-
nem narrare, & exponere superio-
ri: ne indiscretè, & sine prudentia,
contra ipsiusmet Principis volun-
tatem, aliquid faciant.

- 16 Bene verum est scandalum, sive
malum, quod timeatur debere esse
notabile, simul & probabile, nec
sufficere leue, & quod primo aspe-
ctu, sic appareat, quin potius oport-
ebit magnopere, quod subditi ten-
tantes, & contententes talem exe-
cutionem mandatorum suspende-
re, rei circumstantias magna adhibi-
ta diligentia examinent, atque per-

pendant, nec satis erit, ut theore-
verborum audito mandatum ipsum eo-
rum ad quos dicitur animis com-
mouero, & exasperare videatur pri-
ma facie; sed oportebit, ulterius
procedere ad diligenter consideranda
negotij qualitatem, ut videant
sit ne verè aliqua rationabilis cau-
sa propter quam Principis, manda-
tum adimplere non possint, ut dixit
text. in d. e. si quando.

- 17 Quæ doctrina declaratur (ut su-
pra non semel tetigimus) locum ha-
bere, etiã in Principe supremo, ubi
de parendo illius mandato forte
controuersia, in quo maior dubita-
tio esse poterat, nisi eam subtilis-
sent, d. cap. si quando, & iura similia
dum sermonem instituunt de Prin-
cipe supremo, quo reijcitur, atque
confunditur illorum opinio, qui
aiunt propositam doctrinam non
procedere, si mandatum dimanasset
à Legato, vel Delegato Archie-
piscoporum, & similium, qui Prin-
cipem supremum recognoscunt, in
qua specie dicant integrum non esse
subditis, supersedere: illis vè referri-
bere; quinimò omnino, & precise
compellendos esse obedire, ex de-
cis. text. in cap. Pastoralis. §. quia ve-
rò, de officio Delegat. Etenim si d.
iura procedunt in supremo Prin-
cipe, multo maiori ratione locum ha-
beunt in mandatis Legatorum,
Delegatorum, Archiepiscoporum,
& similium supremum Principem
recognoscentium, præsertim cum in
omnibus his vigeant rationes, de
quibus supra, & d. §. quia vero, longè
diuersum intellectum habeat, qui
ius inferius meminisse iussit.
- 18 Fatentur autem, & rectè DD. su-
pra citati traditam doctrinam, non
solum procedere quando timeatur
scandalum, sed quod locum etiam
habeat, si aliud quodcumq; malum
notabilis

notabilis præiudicij possit probabiliter timeri, quia propter utrumque timorem scandalum, siue mali notabilis poterunt subditi à mandati executione supersedere, vt satis probat text. in cap. 2. in princip. de præscript. ibi: *Nihil cum scandalo, nihil cum forali strepitu vobiscum nos velle de causis pauperum definire, &c.* Et in d. cap. cum teneamur, quia ratione in vtroque tam in malo notabili, quam in scandalo, siue alterum, siue vtrumque simul timeri possit procedit decisio text. sic intelligenda in d. cap. si quando, sicque accipienda etiam sunt rescripta Imperatorum in authenticis superius citatis, quæ poterit esse secunda declaratio pro dicta vera sententia quam defendimus.

- 19 Tercio declaratur proposita conclusio, vt intelligenda sit, quando supersedere ab executione, & simul Principi rescribere inspecta recta ratione medium esset necessarium, ita vt nullum aliud superesset ad obuiandum scandalo, vel notabili malo negotij circumstantijs cum iudicio consideratis: non ita quando mandatum Principis talis conditionis esset, quod respectu scandalum, vel alterius mali notabilis probabiliter imminens secundum rectam rationem facta inter vtrumque debita comparatione, maius damnum ex dilatione executionis mandati sequendum foret, quam ex dicto scandalo, vel alio notabili malo, quo casu liberum non erit vassallis executionem differre, quinimò coacto iure tenebuntur obedire, cuius rei ratio præmanibus erit si consideres, vbi maius malum ex dilatione, quam ex scandalo probabiliter timetur non posse inferiorem iustè dubitare de voluntate Principis, neque expectare secundam illius iussione, seruari enim debet iustitia, & ratio in

timore scandalum, vel alterius mali singulaque conferenda sunt adhibito maturo consilio, & circumstantiarum considerandæ, neque trepidandum vbi non sit timor, argumentum text. in reg. qui scandalizauerit, de regulis iuris, in 6. falsa namque sunt abiicienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora, quæ fuit notabilis ratio Innocentij Tertij, & si ad aliud propositum longè grauius, in cap. de homine de celeb. Miss.

- 20 Declaratur quarto, quod vnum, atque alterum præcisse requiritur, id est, quod vassalli à mandati executione supersedeant, & simul sine dilatione Principi rescribant; quia supersedentes tantum, & non statim rescribentes nihil faciunt: quin potius scandalum illud, siue malum notabile, quod timebatur veniet, & sequetur occasionemque, & ansam præstabunt non solum suspicandi, sed etiam credendi non causa boni publici, sed ob præsumptionem propriam voluisse mandati executionem differre: solaque relatio inanis erit, & frustratoria cum nihilominus sequendum sit scandalum, & malum quod timebatur, neque sufficiet rem Principi exponere, nisi differatur executio, executionem vero suspendere, & superiori non rescribere signum erit non ad vmbra, sed expressum apertæ præsumptionis, & inobedientiæ in illis qui: vt moris est in his Hispaniarum Regnis Regia mandata suscipientes, illaque imponentes super capite suo, non ostenderunt se paratos esse ad obediendum, & exequendum; si Princeps per secundam adhuc iussione præcepisset, vel qui non requisierunt, & explorauerunt eiusdemmet Principis voluntatem, negotium vè eidem non exposuerunt, quæ manifestam præferre in obedientiam

C & præ-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

& presumptionem in dubitatis iuris est. Vnde recte & cum iudicio Alexand. Tert. Pontif. Maxim. in dicto cap. si quando, verumque simul implentur in sui decisione, quod supersedendum esset, atque rescribendum, coniunctim Pontifici Maximo ibi: *Aur mandatum vestrum reuenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis rationabilem causam preterendas*, innuens, atque significans casu quo rescribendum sit, rasque Principi exponenda simul esse supersedendum, ne sequatur scandalum, vel malum notabile, quod timetur & negotium Superiori exponendum, ne peccatum presumptionis, & inobedientie incurratur, quæ fuit mens Imperatoria, ante Alexand. Tert. in d. §. deinde, & in d. §. & hoc vero, quorum supra meminimus.

21

Confirmatur efficaci ratione tentato semper eodem themate, scilicet quando timetur scandalum, vel aliud malum notabile in tali casu inspectis iuris principijs subditi, & si maxime velint non possunt exequi mandatum Superioris, sed tenentur supersedere: ergo & simul, & statim rescribere: probo consequentiam dato enim, quod debeant & teneantur differre executionem præsumptuosum esset non rescribere, & viderentur per inobedientiam parere distulisse: quod est maximum inconueniens: quod vero in hypothesi, de qua loquimur imminens scandali, siue alicuius notabilis mali, integrum non sit vassallis Regis præceptum exequi constabit efficaciter, si expendamus dict. cap. si quando, cuius multoties meminimus, ibi, *Quare adimplere non possis*, ubi illud verbum, *non possis*, apparet non esse referendum ad factum: etenim si de facto sermo esset, non diceretur

non possis, namque certum erat potuisse adimplere mandatum de facto, & in re non obstante quocumque scandalo, siue notabili malo, quod posset timeri, erit igitur illa impotentia significata per illa verba, *non possis*, referenda ad ius non ad factum, quasi secundum ius existente rationabili causa ad differendum, subditis liberum non sit exequi mandata, certum ergo est, quod tenentur executionem postponere, procedit ergo alterum consequens, & sequitur necessario, quod simul debeant rescribere, ne presumptionis, & inobedientie vitium incurrant: probat etiam Alexand. Tert. in cap. 2. de officio Delegat. ibi: *Donec Romanum Pontificem consulant, & suam exinde cognoscant plenius voluntatem executioni supersedeant utrumque*. Ecce inuoluitur, & implicatur geminata, vel duplex obligatio supersedendi, & rescribendi simul, & Innocent. Tert. in cap. Pastoralis, de fide instrument. eandem habuit mentem in illis vltimis verbis; *Verum si iuri communi sit dissona secundum ipsam non indicet, sed superiorem consulat super ea*. Idemque constat ex dictis authenticis, & in hoc sensu accipienda sunt omnia iura, quæ de mandatorum executione differenda, siue de interponenda supplicatione sermonem instituunt: sicque intelligendi sunt Doctores omnes à nobis pro hac parte superius relati: igitur de primo ad vltimū relinquitur planum & apertum imminente periculo scandali, vel alterius mali notabilis, si mandatum exequatur subditos, neque debere, neque posse illud exequi, quinimò, & supersedendum esse, & statim Principi rescribendum ad plenius aucupandam eius mentem & voluntatem, vt denotant iura, quæ expendimus & retulimus

pro

pro illa conclusione vera, vtiq; & tenenda tanquam crebrior, verior, & securior.

- 22 Neque obliuiscendum erit, quod supradiximus de secunda iussione non procedere in ea conclusionem nostram maiori quidem indigere explicatione; etenim quantum ex assidua antiquorum lectione conseqni potuimus secunda Principis iussio vipartito cernitur dupliciterque confiderari potest, & accipi: vno modo pro secunda iussione simplici, quæ ab ipso Principe non præcedente relatione aliqua, aut instructione alicuius negotij dimanat, quæ dicitur Motus proprius, quæ ratione venit intelligendum celebre dictum Baldi, in l. nec damnosa. C. de præcibus Imperatori offerendis relatum, atque receptum ab schola communi, teste Gabriele in tractatu de clausulis, conclusione. 2. num. 19. vbi dixit, quod Motus proprius habet vim secundæ iussionis, quod intelligendum est, de secunda simplici iussione, quæ non dimanauit ad instantiam alicuius partis ad quam non præcessit instructio, neque expositio aliqua inferioris, siue subditi.

- 23 Alia est, & dicitur secunda Superioris iussio, de qua sermo noster est, quæ sequitur post primam iussionem, quando Princeps iam instructus, & certior negotij factus mediante relatione, sibi facta visis etiam & consideratis incommodis, & damnis, coram ipso propositis nihilominus iuuat, & præcipit mandatum exequi, quam secundam iussionem sequatur post primam, & post instructionem, & expositionem negotij nedum rejicere licebit, sed neque suspendere in quo sensu rectè diximus Superiorem doctrinam non habere locum subsequata se-

cunda iussione non simplici, sed illa, quæ post primam dimanat à Principe iam erudito & instructo de causæ circumstantijs procedet ergo habebiturque locum conclusio nostra, etiam in Motu proprio, qui licet vim habeat secundæ simplicis iussionis, non tamen illius secundæ iussionis à Principe instructo dimanantis, de qua sermo noster est.

- 24 Illud autem in proposito considerare oportebit, neque primam, neque secundam, vel tertiam Principis iussionem per se, & secundum se consideratas tollere posse recursum ad ipsam Principem, neque impedire facultatem illum instruendi, super damnis & incommodis, quæ timentur, vel timeri possunt, si mandatum exequatur: impediatur tamen talis recursus, si dimanet à Principe secunda iussio, cum ea qualitate, quod sit post primam, & postquam expositio, & instructio præcesserit, quæ si non præcessisset contra quancumque Principis iussionem procedit, & vrget ratio illa scattali, siue alterius imminētis mali notabilis, quia quandiu subditi Superiorem suum nõ consuluissent, & suam exinde non cognouissent plenius voluntatem aduersus quamcumque iussiuem primam, secundam, vel tertiam liber maneret aditus supersedendi, & rescribendi, imò vtrumque facere tenentur: sola ergo illa secunda iussio, quæ à Principe iam erudito, & benè instructo de negotij qualitate emanauerit, aditum præcludet ad ipsam Principem, non illa secunda iussio, quæ dicitur Motus proprius, in quo procedit etiam, & locum habet Superius exornata conclusio, vt diximus.

- 25 Vnde inferitur, quod cum ius nostrum ad iustificandam prædictam

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

supplicationem solum considera-
uerit rationem illam boni publici,
quæ consistit in vitando scandalo,
siue malo notabili, quod timetur,
vel timeri potest, siue causam quam
inferiores habent ad dubitandum
de mente & voluntate Principis, a-
liasve causas, & rationes expend-
rit ad rei sustatiam spectantes, neque
attendens ad impetrantem, siue ad
modum per quem dimanauit man-
datum proculdubio procedet nostra
conclusio, siue mandatum dimana-
uerit Motu proprio, siue ad instan-
tiam partis: nihil enim interest quo
modo dimanet, sed ipsa sola substan-
tia negotij erit attendenda, & con-
sideranda, vt innunt & expresse de-
notant infra superius explicata & ad-
ducta pro conclusione proposita,
quæ ad materiam duntaxat respec-
xerunt non ad impetrantes, neque
ad modum, vt patet si expendas ver-
ba dicti cap. si quando, ibi; *Qualita-
tem negotij*; & ibi, *Quæ animatum exas-
perare videntur*; & ibi, *Mandatum*; & de-
nique ibi: *Negotij pro quo tibi scribi-
tur*, quæ omnia & singula verba, si
recte expendantur ad substantiam
mandati omnino diriguntur, & nul-
lo modo ad modum, quo emanauit,
neque ad ipsum impetrantem: quo-
rum consideratio frustratoria, &
innanis esset, vt cum iudicio consi-
derarunt Franciscus Ripa, num. 14.
& 17. Felin. 3. in dicto cap. si quan-
do. Cardin. consilio 142. columna
ultima, Rebus. titu. de rescript. artic.
1. glossa 5. versic. & ipse, tradit Gre-
gor. Lopez. in dict. l. 27. partita, glos.
penult. Palacios Rubios dicto tracta-
tu de Benef. §. 13. quidquid semper
reclamet Bald. quem citat Palacios
in sua opinione persistens, qua doc-
cet non procedere Superiorem do-
ctrinam in mandato, quod à Princi-
pe dimanet, siue partis instantia, sed

Motu proprio sponte sua, inter quod
mandatum Motu proprio, vel ad
partis postulationem dimanans nul-
lus erit, vt credo qui congruam pos-
sit assignare discriminis rationem,
vt ab vno possimus interponere sup-
plicationem ab altero non ita: quia
si Superior non est instructus super
negotij qualitate parum, vel nihil
refert, quod Motu proprio, vel ad
partis postulationem mandatum e-
manauerit, semper enim erit neces-
se, & cogimur illum instruere, quem
admodum nihil prodest actum me-
tu gestum ratificare perseuerante,
adhuc ipsa metus causa, vt in cap. 1.
de his quæ vi, vbi glossa vltima, tradit
cum communi Dominus Padilla, in
l. interpositas, numero 24. C. de tran-
sact. facit text. opt. in l. doli 19. ibi in
secunda, &c. ff. de nouat. & plura à
Doctoribus tradita, circa ratificatio-
nem actus metu gesti, quæ sine du-
bio erit inutilis, & innanis, quan-
diu durauerit & perseuerauerit me-
tus causa: igitur nullius momenti
erit quælibet iussio Superioris non
dum instructi, neque certioris fa-
cti, & quod dicitur de Motu pro-
prio habere vim secundæ iussionis,
non quidem huius, quæ in propo-
sito requiritur, quam antecedere
debet subditorum informatio, qua-
re non est innaniter constituenda
differentia inter mandatum Motu
proprio, vel ad partis postulationem
à Principe procedens, vt sup-
plicatio locum habeat, vel non.

26 Neque obiter omittendum erit
dicta non procedere in mandatis
surreptitijs, de quibus in capit. ad
aures, & in cap. cum aded, de res-
cript. à quibus non oportebit sup-
plicationem interponere, neque
Principi rescribere, sed illa tanquam
irrita, & innania in totum rejicere
expedit, vt in dictis iuribus, neque
pote-

poterunt subditi mandatarij executionem postponere causamve redere Superiori, sed statim debebunt litteras surreptitias irritas decernere, & sic in omnibus procedere quasi à Principe non emanassent quod sit, non ita rectè glossam in dict. cap. si quando, de rescript. tradidisse posse adaptari speciem dictorum iurium in cap. ad aures, & in cap. cum adeo, ad speciem, dict. cap. si quando, quod loquitur in casu longè diuerso, nempe quando mandatum validum fuit, & non surreptitium tale tamen quod in eius executione videbatur supersedendum dict. vero cap. ad aures, & capit. cum adeo, quando litteræ surreptitiæ fuerunt, vt constat ad oculum, quæ diuersitas efficaciter suadet: etenim si dict. cap. si quando, loqueretur de litteris surreptitijs, nullo modo illius doctrina locum habere posset, nempe supersedendum, & rescribendum fore, quin potius irritari, & rejici deberent statim, & omnino tales litteræ non suscipi, aut postponi solum, ad Principem informandum, vel instruendum, vt docuit text. in dict. capit. si quando, vbi nullo modo sermo fuit de litteris surreptitijs, in quibus loquitur text. in d. cap. ad aures, & in d. cap. cum adeo.

- 27 Verum contra proximè resoluta non leuiter obstat, quod text. in dict. cap. si quando, apertè loquitur de rescripto, siue mandato ad instantiam partis impetrato, vt manifestè indicant verba ad calcem relata, ibi: *Privata nobis fuit insinuatione suggestum*, quorum verborum argumento Doctores communiter, post glossam in dict. cap. si quando, planè fatentur sermonem, ibidem fuisse de mandato ad partis postulationem concessio, & non Motu proprio.

- 28 Augetur difficultas, si expendas iterum verba illa, *privata insinuatione suggestum*, quæ apertè denotant ibidem agi de litteris surreptitijs, contra id quod nuper dicebamus, & per consequens de litteris impetratis ad postulationem partium, & non Motu proprio, iuxta text. si inducatur, in cap. si motu. 23. de præbend. lib. 6.

- 29 Cui duplici obiectioni breuiter satisfiet, & verè si consideres contra glossam & communem Doctorem, in dict. capit. si quando, in eius specie non fuisse propositum casum aliquem emergentem, qui de facto contigerit, sed generaliter pro futuris temporibus constituisse Roman. Pontif. Alexan. III. illius text. conditorem, vt si quando aliqua mandata à Sede Apostolica dirigerentur Archiepiscopo Rhemenensi, vel alijs similibus Prælati, quæ animum eorum exasperare viderentur, minime deberent turbari, aut commoueri, sed qualitate negotij diligenter considerata, aut mandatum adimplerent, aut causam rationabilem redderent, quare adimplere non possent, pollicitus Pontifex, quod patienter sustinebit, si non fecerint quod praua fuerit, ipsimet Pontifici Maximo, insinuatione suggestum. Ex cuius text. contextu verborum, facile apparet, traditam fuisse ibidem regulam quandam in posterum obseruandam, non decisum, aut definitum casum aliquem, siue facti speciem: vt magis sit, & appellari debeat, Decretum, text. ille, cuius generis decidendi, proprium est, sine casu emergente decidere, quam decretalis, quibus Pontifices Maximi consueuerunt, respondere, ad casus emergentes, sic constituta, differentia, inter decretum, & decretalem.

tem. Consequens ergo est in dict. capit. si quando, non fieri mentionem de mandato ad postulationem partis concessio, ita ut sit constitutum differimen in proposito inter litteras Motu proprio emanatas, vel ad partis postulationem concessas, quod nullum quidem versatur. Cogimurque coacta iuris ratione fatēri propter eandem rationem, & considerationes illas, quarum supra meminimus iterum, atque iterum expendentes verba, dict. cap. si quando, minime etiam litteras illas fuisse, neque esse potuisse surreptitias contra glossam, & Doctores communiter, qui perperam voluerunt adaptare speciem illorum iurium in dicto cap. ad aures, & in dicto cap. cum adeo, ad verba, dict. cap. si quando, quæ recte expensa & considerata cum sensum non admittunt, neque admittere possunt, quod mentionem fecerint, aut intelligi debeant in litteris surreptitijs, ut superius demonstrauius, manifesteque conuincit patientia illa, quam ostendit, ut rem magnam Alexan. Tert. per verba illa, *patientur sustinebimus*, quæ patientia, non adimbrat, sed expressè ostendit, atque supponit, mero iure, validum fuisse mandatum, de quo ibi: etenim si surreptitium foret, non esset cur Pontifex, patienter sustineret, quod fuisset suspensa interim, illius executio: litteræ namque surreptitiæ non suspendi, solum, sed rejici & irritari deberent omnino: ex vulgarissimis iuris canonici principijs, in materia rescriptorum: facit mos, & consuetudo Romanorum Pontificum: quoties verba faciunt, aut controuersia se se offert, de litteris surreptitijs nusquam dixerunt, nec dicere potuerunt: quod patienter

sustinerent, si tales litteræ, non exequerentur cum quam plurima iura, quorum in tractatu de rescript. mentio habetur in distinctè traderint, & docuerint, litteras surreptitias nedum, exequendas, sed rejiciendas, & expellendas esse, omnino.

30 Nec oppositum suadere videtur illa verba, *praua insinuatione suggestum*, quæ manifestam fraudem, & notoriam surreptionem mandati præferre videntur; quia praua insinuatio non designat præcisè aliquid surreptitium, aut falsum, sed solum significat malum fuisse Principi insinuatum non surreptitium: verbum autem insinuare idem est, quasi in sinum, aut in pectus mittere hoc est adducere in notiam audientis, ut rectè intellexit Franciscus Ripa in allegat. capit. si quando, numero 18. versic. 3. &c. Denique illo verbo, *suggestum*, non solum significare solemus, ea quæ petimus, & impetrare desideramus, verum etiam id, quod in memoriam adducimus, quare dici non debet per dictum verbum, *suggestum*, necessariam surreptionem significari cum multoties in bonam partem accipiantur, ut sic dicta verba, *praua insinuatione suggestum*, toties à nobis repetita non denotent aliquid falsum, siue surreptitium insinuari, sed malum sugeri, aut adduci in memoriam, diuersum autem est, rem falsam & surreptitiam, aut rem malam alicui significare, dicta ergo verba non fuerunt expressiua falsitatis, aut surreptionis alicuius, sed iniquitatis, aut iniustitiae.

31 Ex quibus venit iam intelligendum, & interpretandum argumentum, atque difficile eiusdem Alexand. Tert. Potif. Maxim. responsum relatum

relatum in capit. cum teneamur. 6. in ordine, de præbend. & dignitat. ubi sicut in iuribus similibus, si fides adhibenda est Petro Rebuso, in titulo de rescriptis, glossa 1. & communi ab ipso relatæ, nihil refert, siue per Epistolam ex certa scientia, vel Motu proprio, aut alio modo ad partis postulationem, aut sine illa mandatum emanasse dicamus, inò securè affirmandum est, in eo textu, sicut in dicto capit. si quando non fuisse propositam speciem aliquam, siue casum de facto emergentem, sed regulam quandam in futurum tradidisse Pontif. Alexand. ut si contigisset mandatum à Sede Apostolica proficisci, & recipi à mandatario pro alicuius provisione, qui aliud Beneficium haberet, de quo posset commòdè sustentari, nisi forte in dicto mandato de tali Beneficio habeatur mentio, aut si non possit, ei cui mandatur sine scandalo provideri, si pro eo Pontificum mandatum Episcopus, ad quem dirigitur non duxerit exequendum Pontif. Maxim. patienter sustinebit, ut habeatur in littera, dict. capit. cum teneamur, quæ actis denotat Alexand. Tert. alicui casui de facto contingenti non respondisse, sed in posterum constituisse regulam ad inferiores docendos, & instruendos, quando illis liceret mandatorum executionem differre: ut satis constat ex orig. dict. capit. cum teneamur inter acta Alexandri Tertij, titu. vni plura, capit. 2. pagina mihi 905, quæ refertur, 2. tom. Concilij, quidquid gloss. 1. & Doctores communiter in dict. capit. cum teneamur, contendat speciem, & casum, de quo ibi contigisse de facto.

32 Quia doctrina retenta diffici-

lis quidem est dicta decisio Pontificia, cuius species potius videtur adaptanda, ita ut sermonem instituerit Pontifex, de mandato surreptitio, & perconsequens nullo ipso iure, ut satis indicant illa verba, *qui aliud Beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari*: etenim quotiescumque impetrat quis provisionem aliquam tacendo Beneficium, quod habet sufficiens ad propriam sustentationem, de quo mentionem non fecerit expeditum quidem est, impetrationem nullam esse ipso iure, nulliusque ponderis, ac momenti; secundum communem Canonistarum scholam, in capit. ceterum, eodem titulo, de rescriptis. unde cum tex. ille agat demandato super alicuius provisione, in quo beneficij, de quo valeret commodè sustentari mentio facta non est, coactio iure dicendum videtur agere text. illum de mandato surreptitio, nullo ipso iure, non iniusto, neque inualido tantum.

33 Unde oritur in extricabilis primo aspectu verborum, eiusdem text. implicatio, & in dictis repugnantia, & contradiçtio: etenim ad extremum illius textus subiungit Romanus Pontifex, se æquanimiter, id est patienter laturum, si mandatarium ad quem litteræ dirigantur ex rationibus, de quibus ibi mandatum Pontificium, non duxerit exequendum, ex quibus verbis per inevitabilem consequentiam inferitur valuisse mandatum illud merito iure, & nulla ratione potuisse irritum, aut nullum esse, quod efficaci ratione suaderetur: alias enim non dixisset Pontif. æquanimiter sustinemus, quin potius statim resciberet Episcopo, mandatario, ut mandatum rejiceret, irritum, omni-

C 4 nino,

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

nino, decerneret: & nullatenus exequeretur, vt moris est, Pontificibus Maximis, respondere: quando rescripta surreptitia sunt, & nulla ipso iure: vt inferiores, illico reiiciant, & expellant ea: vt responderunt, in capit. ad aures, & in capit. dilectus, de rescript. cum pluribus similibus: videntur igitur in eo text. simul, eodemque tenore, & contextu verborum, implicari, iniustitia, & nullitas, eiusdem mandati iniustitia quidem: quatenus, illa verba, *equanimitur sustineamus*, aperte denotant, valuisse, mandatum, mero iure: nullitas vero: quatenus, verba antecedentia, ibi: *Qui aliud Beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari*, iunctis illis, *nisi forte in litteris ipsi de hoc mentio habeatur, &c.* Manifeste ostendunt, atque demonstrant, irritum, & nullum ipso iure, mandatum, extitisse: vnde confurgere videtur dicta manifesta implicatio, atque contradictio, in verbis, & mente Pontificis.

- 35 Cui, difficultati, respondendum est decisionem Pontificiam, in dict. capit. cum teneamur, sermonem facere: de mandato, valido, mero iure, & inspecto iuris rigore: siue ad partis, postulationem, siue sine illa, emanauerit, impetrato, sine aliqua surreptione, & absque expressa, vel suppressa falsitate, aliqua, quod nullo modo fuit nullum, neque surreptitium, sed validum, & ob aliquas causas, minimè exequendum: qua ratione rectè coherent verba illa dict. capit. cum teneamur, *equanimitur sustineamus*, & illa postrema, *mandatum nostrum non duxeris exequendum, quæ comminiscuntur, validitatem mandati, neque conuenire possunt, nullitati, eiusdem: ex consideratione, de qua proximè.*

Quod si percontetur quis, non ineptè: quomodo fieri possit, quod mandatum, in quo supponitur, non factam fuisse mentionem, obrenti beneficij, congrui, ad sustentationem, potuerit, non esse nullum: vulgaris iuris Pontificij, præceptis, reclamantibus: in dict. capit. ceterum, cum similibus. Facit, respondebo: quod, cum, tota illius text. contextura, euincat, & suadeat, mandatum, de quo ibi valuisse, mero iure: licet illud exequi, non oportuerit, vt denotant verba illa, *quæ proximè, expendimus*, ibi, *equanimitur sustineamus*: & ibi, *non duxeris exequendum*, vt secundum, Pontificis, mentem defendamus, instituisse sermonem, à principio, illius, text. vsque ad finem, de mandato mero iure, valido: non de mandato surreptitio, aut nullo, præsupponendi sint, termini, habiles, & sic facienda interpretatio, vt quantumuis, in priori parte, text. sermo sit de mandato, quod propter non factam, mentionem, obrenti, Beneficij, nullum, certè, & surreptitium, erat futurum: præsupponamus surreptionem, & nullitatem, fuisse sublatam, vigore, & virtute alicuius clausulæ, ex vtitatis, in iure nostro, ad tollendam, surreptionem, vel propter aliquam, aliam causam, siue receptum, modum, secundum quem, legitime, vitari solet, & potest, surreptio, siue nullitas, mandatorum: & sic, vtrumque, possessi, Beneficij, sufficientis, de quo, commodè, alimmenta percipi potuerint, non fuerit facta mentio: nihilominus, mandauerit, Alexand. Tert. præbendam conferri habenti, alteram, sufficientem, cuius mentio facta, non fuerit: & quod sit, validum, mandatum, minimè tamē exequendum: quem,

quem, intellectum, cogimur, am-
plecti, ne corrumpat, atque deficiat,
tota illius text. fabrica, & contextu-
ra, quæ alijs, nullo pacto, videtur
posse consistere.

36 Vel, si malueris, aliam viam, lon-
gè, diuersam, arripere, quæ nobis,
non ita placet tibi tamen, fortas-
sis, non displicebit: poteris, diuis
partes, distinguere, in eo text. vt
in priori, ibi, *qui aliud, &c.* acci-
piendus sit, in mandato nullo, &
sarcupitio, ob defectum mentio-
nis, obtenti, Beneficii? In secun-
da vero, & vltima parte, loquutus
fuerit, Pontifex Maximus, de man-
dato valido, mero iure, quod ex-
equi non poterat, ratione scandalis,
vel alterius, mali notabilis, quod
timebatur. De quo valido, manda-
to, intelligenda sunt, vltima illius
textus, verba ibi, *equanimiter susti-*
nemus: & ibi, *non potest ei sine scan-*
dalo provideri: & denique ibi, *non du-*
xeris exequendum, aperte, denotan-
tia, secundum iuris, rigorem, viri-
bus suis, subsistisse, mandatum il-
lud: minimè tamen, exequi potui-
sse: quo, intellectu, sic stante: dic-
ta verba, proximè relata, ibi, *equa-*
nimiter sustinemus: & cætera similia,
si respiciant, priorem textum par-
tem, quæ loquitur de mandato nul-
lo: improprie, erunt accipienda: si
vero ad secundam, alternatiuam,
referantur proprie, summenda sint,
& in toto suo rigore: nec, nouum
est, aut inusitatum in iure: quod
eadem, verba, vnam partem, res-
picientia minus, proprie: ad aliam,
relata, eademmet, verba proprie,
& rigurose, intelligantur: vt pro-
bat textus per argumentum, in li-
iuncta glossa. ff. de officio Procon-
suli.

37 Rursus, vt, ad thema, nostræ

questionis, redeamus: occurrit
discutienda, non in elegans dabi-
tatio: in proposito: an videlicet,
posita, doctrina, qua docuimus in-
tegrum esse subdijs, ob rationa-
bilem, causam, vel scandalis, vel al-
terius mali notabilis, in, mandatis,
executione supersedere: atque, in-
terim, Principi, rescribere: præce-
dat, & locum habeat: cuiusque
dirigatur mandatum: id est, (vt ti-
tulum questionis magis exprima-
mus) vtrum, nostra conclusio, ve-
rificetur in iudice habente iurisdic-
tionem ad cognoscendum de cau-
sa, & etiam in mero facti executores,
sive in illo, qui mixtus fuerit iuris e-
xecutor.

38 Quæ controuersia difficilis qui-
dem est, & quæ vtrique, pro vna
& altera parte, non leuia habet fun-
damenta, & inuenio Philippum De-
cium, in dicto capitulo, si quando, nu-
mero 2. contra plures intellexisse:
predictam conclusionem limitan-
dam esse: in facti, executorum, dum-
taxatque locum habere, in illo iu-
dice, qui iurisdictionem, habet, &
potest de negotio cognoscere: do-
cetque nequaquam liberum, esse
mero facti, executori, mandatum,
non exequi, supersedere, aut res-
cribere: sed, eum, omnino, parere,
debere, sine cunctatione, aut dila-
tione aliqua: adducitur, Philippus,
Dec. ad ita existimandum vnicuius fun-
damento desumpto, ex capitulo Pasto-
ralis. §. quia vero, de officio Dele-
gat. vbi eleganter (inquit Innocen-
Tert.) de mandata executione sen-
tentia alicui ordinario, quantum-
uis, eam iniustum esse, cognouit, ita
non posse subsistere, neque ab exe-
cutione supersedere: quia (inquit,
Pont.) *In tali casu non cognouit, sed ex-
ecutio rursus de mandatu eadem.* Et addit
secun-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

Secundam suam doctrinam, magis generalem, rationem, nam (inquit) *Ordinarius obsequi tenetur Delegato*, ergo etiam si sciat sententiam iniustam esse, tenebitur ad illius executionem. Et tandem (quod magis urget) nullum alium, se excusandi, aut supersedendi locum, tali mandatario reliquit, Innocent. III. ibidem, quam si mandatarius, curasset precibus, efficere, ut Princeps, ipsum liberaret, a tanto onere: innuens atque significans, iudicem mandatarium, vel quamcumque aliam personam, ad quam dirigeretur mandatum, omnino, nullo expectato, & sine difficultate aliqua exequi debere, quod potissimum est fundamentum Philippi Decij, ubi proxime: in cuius gratiam ulterius videtur posse considerari: adhuc merum facti executorem, qui nullam omnino iurisdictionem habet non posse supersedere in mandato exequendo: utpote qui non habeat vim, aut potestatem, inquirendi, aut considerandi negotij qualitatem: diximus enim in superioribus debere subditum mandatarium, ad supersedendum in negotij executione diligenter investigare eius qualitatem, & statum, & simul & statim debere Principi describere, & illi causam reddere ob quam differatur mandati executio: at, exploratum est, ad dicta omnia & singula prestanda necessariam esse causae cognitionem: ad quam praerequisitur iurisdicctio, quae non adest poenes merum facti executorem: igitur de primo ad ultimum merus facti executor non valebit postponere, neque differre mandati executionem, ad quam postpositionem (vitaloquar) iunctis eius requisitis, necessario praerequiri videtur iur-

isdicctio, quam non habent meri facti executores. Quid si dicamus pro Philippo Decio, nedum in mero executore, sed neque in iudice, qui de causa cogniturus sit procedere conclusionem nostram: is enim iudex non debet supersedere in negotio, sed ulterius procedere usque ad sententiam & diffinitionem causae: quae spectat ad iurisdictionem suam, qui dum causam definit alios, etiam plures modos inuenire valebit, quibus obiam ire possit scandalo, vel notabili malo, quod timeatur, neque opus erit negotij suspensione: explorati namque iuris est supersedendum, non esse in processu praesertim, ubi iudex plenam habet iurisdictionem, & potestatem de negotio cognoscendi: igitur non in vno, sed in multis mandatorijs verificatur, Philippo Decio. existimatio.

39 Contrariam tamen sententiam procedere supra traditam doctrinam sine distinctione, in quocumque mandatario, siue mixto iuris, siue mero facti executore, siue iudice quocumque qui negotium indicaturus sit ad quos, vel ad quem Principis mandatum dirigatur, tenent Doctores communiter, in dicto capit. si quando, quos supra retulimus, & faciunt dictae leges Regiae, quarum etiam superius meminimus, ubi Didacus Perez, & alij Regnicolae: multum iubat text. in dicto capit. cum teneamur: & efficaci ratione sic probat, ubi currit, aut verificatur ratio legis, aut eius verba, locum etiam fortiri debet, atque procedere eius dispositio, ut vulgatissima iura docent, sed ratio, & verba dicti capit. si quando, capit. cum teneamur, & aliorum iurium similium, quae consulant, existimatio.

re, rationabili causa superfedendum esse, ab executione litterarum, & Principi rescribendum, procedunt, & locum habent; atque omnia, & singula verificantur, in quocumque mandatario, siue sit de causa, cogniturus, siue tantum, demandetur ipsi, mixta iuris, siue mera facti, executio igitur, & dispositio dictorum iurium, & conclusio nostra locum habere potest, & debet, in quibuscumque mandataris, siue iudices, sint, siue non, siue iurisdictionem habeant, siue notionem, aut executionem duntaxat. Minor, dictæ argumentationis, in qua consistit, totum pondus sigillatim enumeratis, & verificatis singulis, verbis, ut procedant in quibuscumque mandataris, manebit, comprobata: præsertim, si probaverimus simul, & rationes, quibus dicta, iura, nituntur procedere, & verificari, in omnibus & singulis personis.

40 Primo expendo verbum illud *adimplere*, de quo in dict. capit. si quando, & deinde verba illa eiusdem text. *si non feceris*, quæ magis præferre executionem facti, quam cognitionem, aut iurisdictionem, aliquam nullus est qui non videat: considero etiam postrema verba, dict. cap. cum teneamur, ibi, *non duxeris exequendum*, iunctis illis, *aut si non potest ei sine scandalo provideri*, quæ referantur, & referri possunt ad merum facti executorem.

41 Accedit & facit efficaciter pro ista communi sententia contra Philipp. Decii. (quæ proculdubio verior est, & tenenda) elegans, & verissima consideratio si expendas, quotiescumque iura agunt, & nos in superioribus egimus mandataris admonendis, ut ad superfedendum in executione considerent ne-

gotij qualitatem, & statum, & inquirent super scandalo, vel alio notabili malo, quod timeatur, neque sola suspensione contenti sint, sed omnino necesse habeant simul, & statim rescribere, ut in dict. cap. si quando, & cap. cum teneamur, cum similibus, non quidem eam fuisse mentem Romanorum Pontificum, aut nostram, ut necessaria sit, nec fuerit unquam consideratio rescriptio, aut inquisitio iudicialis, sed satis esse si mandatarij vntur sufficienti informatione extraiudiciali, ut se informant, & ab illis petant consilium super negotio a quibus prudenter summendum sit, ut ex verbis dictorum iurium, & similibus non difficile colligi potest, & tentavit Petr. Rebus. ubi supra, artic. 1. glo. 5. ac proinde consequitur ad prædicta expedienda, quæ requiruntur ad superfedendum non esse necessariam causæ cognitionem, aut iurisdictionem aliquam, & per consequens non video cur superior, nostra conclusio, atque doctrina in meris facti executoribus limitanda sit, cum etiam hi extraiudicialiter possint inquirere negotium considerare se informare, atque rescribere, illaque omnia præstare, quæ ad ritè & rectè superfedendum necessaria videbuntur.

42 Quæ consideratio fulcitur, si aduertas mandatarium cui mandatum dirigitur exequendum, non posse in vim iurisdictionis cognoscere super exceptionibus a partibus oppositis, sed illas debere ad Principem reijcere, iuxta celebrem decisionem, tex. in cap. de cetero, de sententia, & re iudic. igitur necesse non erit, ut se informet iudicialiter, ad nō exequendum, sufficereq; extraiudicialis quædā informatio, iunctis alijs administrati-

lis

lis extraiudicialiter etiam factis, quæ commodissimè expediri possunt per meos facti executores, quos sine dubio alloquuntur, etiam præcitata iura de supersedendo in mandatorum executione loquentia.

- 43 Quam veritatem, & elegantem considerationem intimè penetrans Alexand. III. Pontif. Maxim. in dict. cap. si quando, & alta mentis cogitatione perpendens non esse necessarium, quod ille ad quem litteræ diriguntur iurisdictionem, siue causæ cognitionem habeat, nihilque interesse, cuius generis iudex sit, siue iuris mixtus, siue facti merus executor, vel qui de causâ cogniturus sit, cum non cognitio, sed executio illi demandetur, iure optimo dum ageret de requisitis, ad non exequendum mandatum, nullam omnino fecit mentionem partis litigantis contra litteras ipsas nonnulla obijcientis, sed dumtaxat meminit mandatarij ad quem dirigebantur attentè considerans, atque perpendens animum ipsius executoris, ex ipso mandato, & ex thenore litterarum fuisset exasperatum, signum quidem non adumbratum, sed expressum, quo significare voluit Roman. Pontif. totum hoc pendere ab ipso iudice mandatario executore supersedendum foret, necne, neq; ipsius partis merionem faciendâ esse, sed quid personæ cui mandatû dirigitur, faciendum, & attendendum videretur, super quo tali mandatario magnam fidem adhibere solent Pontifices conscientiam eius onerantes, & illi præcipientes, vt diligenter negotium examinet, atque perpendat peritiores consulat, & Principi super causâ rescribat, quibus probata, & confirmata manet prædicta proximè relata sententia, quam veriorẽ & ma-

gis tenendam diximus.

- 44 Cuius cursum, atque processum non impediunt fundamenta pro Philip. Deci. superius adducta, non primum velut Achilles ab ipso exstigmatum, ex celebri. §. quia vero, cap. Pastoralis, de officio & potestate iudicis Delegati, in illis verbis, *exequi nihilominus tenetur eandem*: quamvis enim apertè, cuiuscat text. ille iudicem ordinarium exequi debere sententiam Delegati Apostolici, quam certo scit iniustam esse, vt notavit Orosius, in Lillitici. §. veritas. ff. de offic. Præs. Marant. disput. 1. num. 4. Nauarr. in cap. cum contingat, remedio 2. versic. *neque obstat*, cum sequentibus. Conarrubias. 1. resolution. cap. 1. num. 4. versic. 4. & num. 10. Caietan. 2. 2. quæst. 67. artic. 2. ad fin. communis schola in d. §. quia vero, nihilominus illius textus decisio nobiscum nulla ratione pugnat, si consideremus, & perpendamus cum Pontifice Maximo, ibidem ordinarium constitutum fuisse à Delegato solum executorem, cui tanquam Superiori obedire tenebatur, & exequi sententiam, quæ in rem iudicatam transierat, quod proprium est munus executoris, ex text. in l. executorem. C. de executione rei iudic. nec sine ratione: etenim omnis executor, cui alicuius sententiæ executio demandatur, tanquam personæ publicæ, vt talis donec à munere, vel potius onere, non se excusauerit tenetur sententiam exequi, & si secum & priuatim sciat eam iniustam esse, quod fortiratione suadetur minister nâque publicis nõ tam propriâ, quàm Reipublicæ personam gerit, & ideo non tam suo quàm Reipublicæ nomine sententiâ exequetur, sententiâ inquam iustam, quæ secûdum publi-

cam

cam aëtorum fidem executionem meretur, parumque oberit, quod ex scientia priuata certò sciat minister ille publicus sententiam esse iniustam, dummodo inspecto processu, secundum allegata & probata iuxta fidem aëtorum, & iustas leges iure valida sit, quia non obstande illa sua priuata sciëntia sententiam, quam certò scit esse iniustam exequi debet.

45 Confirmatur sequenti discursu, quicumque enim executores toto tempore, quo tales sunt tenentur executioni mandare quilibet sententiam iustam, sed sententia iure valida, cuius meminit Pontif. in dicto §. quia vero, quamuis aliàs veritate attenda, & inspecta priuata illa scientia, executoris, iniustitiam contineat: nihilominus tamen fide publica considerata, & secundum iuris præsumptionem, & censuram, quam executores tanquam publici ministri sequi tenentur, & non suam propriam, iusta quidem est, debent ergo publicam fidem amplecti, & nihilominus exequi talem sententiam, vt bene docuit Rom. Pont. in d. §. quia vero.

46 Solutio ergo (vt ad summam reducamus quæ diximus) & intellectus illius text. in eo consistit, quod ibi sermo fuerit de sententia, quæ iuxta processum, & secundum fidem publicam, & iustas leges, & secundum scientiam aëtorum valida & iusta erat, licet secundum priuatam executoris scientiam iniusta foret, & quia executor ille, tanquam minister publicus deposita sua priuata scientia, sequi tenebatur publicam fidem & scientiam aëtorum, merito responsum fuit, non obstande quod certò scierit ex priuata scientia sententiam esse iniustam, eandem fore exequendam: in terminis autem pro-

positæ à nobis disputationis longe aliter contingit, in quibus executores, & mandatarij, non ex sola priuata scientia, sed aliunde aucupantes inconuenientia scandala, siue mala, quæ sequerentur si mandatum Principis mandaretur executioni rem prudenter differunt, & postponunt, eidem Principi rescribentes, eidemque narrantes statum causæ, & rerum conditionem, vt videat iterum, & reuideat quid in illo negotio faciendum sit, ac proinde iam non obest sententia, dict. §. quia vero, neque facit pro Philip. Dec. contra commune.

47 Oportebit tamen hic non intempestiue animaduertere, quod adhuc in specie, dict. §. quia vero, si vltra priuatam illam scientiam, qua certò sciebat executor ille sententiam esse iniustam probabilis timor foret alicuius scandali, siue notabilis mali, cui expediret obiam ire teneretur. Vtique iudex ordinarius, de quo ibi executionem differre, Principique rescribere, iuxta principalem doctrinam, quam supra amplexi fuimus, & iuxta decisio. text. in dict. cap. cum teneamur, & in dict. cap. si quando. Præsertim si oportune consideremus Pontifices Maximos, vbicumque verba faciunt de differenda executione mandatorum alicuius Principis non docuisse, sic in genere integrum esse vassallis postponere executionem, eo quod mandatum ipsum solo primo aspectu, & statim prima facie asperitatem, & duritiem aliquam secum afferre videretur, quinmò cum iudicio præceperunt considerandam esse attentam mente negotij qualitatem, & diligenter, & mature considerandum, & videndum utrū sufficiens aliqua causa existeret, ob quā executio posset, & deberet postponi, in cuius rationabilis causæ examine

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

mine fidem publicam actorum sequendam esse, & non ex priuata subditorum scientia existimandum, explorati iuris est: igitur circumstantijs de quibus in nostra doctrina principali concurrentibus, vterius, & vltra priuatam executoris scientiam, liberum erit illi supersedere etiam, in executione mandati, vel sententiae.

48 Non obstat secunda consideratio, qua dicebamus pro Philippo Decio nullum alium modum, aut locum reliquisse Pontificem, in dicto. §. quia vero, iudici executori releuandi se ab executione quam si humiliter, & precibus impetraret a Sede Apostolica, ex quo videbatur eum omnino, & praecisse compellendum esse ad exequendum, fatemur namque in specie, de qua ibi, & in terminis illius id verissimum esse, vt ex proximè traditis liquido constat.

49 Minus obstat, quod expendebamus pro Philippo Decio dicentes merum executores iurisdictionem non habere, quæ praequiri videbatur ad adimplenda & inuestiganda, quæ sunt necessaria ad supersedendum in mandati executione, vt enim supra resoluius non requiritur iudicialis cognitio, neque iurisdictionis aliqua, sed quod mandatarius extra iudicialiter se informet, & inquirat consulendo peritiores, sine strepitu, & figura iudicij super scandalo, vel malo notabili imminentibus, si negotium exequatur, quare nihil vetat, quominus merus etiam executor valeat differre executionem, & Principi rescribere.

50 Illud vero quod subiungebamus pro Philippo Decij sententia de iudice iurisdictionem habente, qui de causa cogniturus esset quem dicebamus, nihilominus progredi debere,

& non supersedere in negotio, minorem difficultatem habet, si consideres scandalum, vel notabile malum, dupliciter occurrere posse, & timeri: vno modo si procedatur in causa, & processu eiusdem; alio vero modo, si non timeatur scandalum, ex eo quod procedatur in causa, sed ex sententiae executione: proculdubio vbi cumque fuerit scandalum, vel notabile malum, imminens, quod probabiliter timeri possit, erit ad vnguem, & omnino seruanda principalis nostra conclusio, atque decisio iurium, in dicto cap. si quando, & in dicto cap. cum teneamur, & supersedendum non solum ab executione sententiae, sed etiam a progressu causae: licet si contingat non subesse periculum scandali, vel alterius mali notabilis, ex eo quod iudex progrediatur in causae cognitione recte quidem poterit in negotio procedere, ipsumque incipere, si non timeatur scandalum à principio cum lis incohatur, neque in medio, sed in sola facti executione. Et denique pro regula constituendum est, quod vbi cumque timetur scandalum supersedendum sit, vbi vero cessauerit vterius progrediendum: in quo sensu accipienda est dicta consideratio, siue argumentatio de iudice, qui de causa cogniturus erat, vt progredi valeat in ea, litteraeque incohare, atque perficere, omniaque praestare pro sua iurisdictione, si non probabiliter timeat scandalum, vel aliud malum notabile, secus stante timore probabili, quo casu seruare debebit omnino doctrinam superius relata, quæ firma iam & libera manet ab argumentis adductis pro sententia Philippi Decij.

51 Verum antequam hinc discedam non possum non tentare, neque absque probae

probabili fundamento) id quod diximus locū habere sententiā dictorū iurium in cap. cum teneamur, & in cap. si quando, etiam in mero facti executore, limitandum & intelligendum esse, si Episcopi, Archiepiscopi, vel aliæ personæ honore & reuerentia, dignæ viri, scilicet, graues & notabiles mandatorum executioni designati, & deputati fuerint; secus vero si alij ministri in infimæ notæ deputentur, veluti apparitores, quos vulgus, *Porteros*, appellat, tabelliones, vel notarij, & alij huius generis quibus (nifallimur) quantumvis scandalum, siue aliud notabile malum timementibus, neque integrum erit superfedere, neque inquirere super negotij qualitate, & multo minus Principi rescribere, sed omnino, & præcise parere debebunt, & exequi tradita sibi mandata, neque poterunt vlla ratione, præceptam executionem differre. Moueor ad ita existimandum non leuibus, nec verisimilibus argumentis, sed proprijs (vt dici solet) rerum notis. Primò, quia omnia & singula iura in quibus mentio fit de potestate, & obligatione superfedendi ab executione mandatorum, rescripta fuerunt notabilibus & grauibz personis, vt in d. c. si quando, & in c. nouit. 43. de appellation. cum similibus, neque credendum est, quod Pontifices Maximi tam amplam illam superfedendi facultatem infimis personis concessissent, aut casu aliquo, vel fortuito consueuisse rescribere Episcopis, vel alijs in honore, & dignitate constitutis, sed ex industria & data opera id semper fecisse ad denotandum longè diuersum ius esse latumque discrimen in hac parte inter graues & notabiles personas, & eos qui in infimæ notæ sunt sicuti dicti apparitores & similes.

Deinde considero ad dictam propositionem comprobendam, quod illa circumstantiæ, quarum meminisse voluerunt conditores dictorum decretalium, & requisita necessaria ad differendam executionem, & interim rescribendum Pontifici Maximo, vel alteri Principi nullo pacto verificari possunt in infimis personis, neque referri, nisi ad graues & notabiles ministros & executores.

Pro cuius considerationis exacta intelligentia vterius animaduerto omnia & singula iura, quæ in proposito loquuntur, verba facere de mandatis directis non cuiuscumque personæ, sed ei cuius animus exasperaretur, necne multum videbatur interesse, vt indicant illa verba, cap. si quando, ibi: *Que animom tuum exasperare videntur*. Et rursus illa quæ sequuntur (*turbari non debet*) iunctis vltimis verbis, dict. cap. cum teneamur, ibi: *Non dixeris exequendum*, quæ omnes, & singulæ particule manifestè denotant, atque demonstrant illa iura agere non de quibuscumque ministris, sed de grauibz & notabilibus personis, quarum animi exasperatio, atque commotio magnopere attendenda esset, & quarum consilium, siue decretum non exequendi, multi faciendum, & ducendum foret. Quæ si rectè, & cum iudicio expendantur, nullo modo ad infimos ministros referri poterunt, quibus cum non ita ex proposito, aut cum tanta beneuolentia, vel obseruantia Pontifices loquerentur, eos tam amicè admonentes, ne mandatorum asperitate turbarentur, sed diligenter inquirerent negotij qualitatem, & cetera præstarent, quæ superius sæpissimè ex mente eorundem Romanorum Pontificum adinuimus.

Præ-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

34 Præterquam quod minimè solent Principes, siue Ecclesiastici, siue seculares directè, & in specie sua dirigere mandata, nisi grauib; & notabilibus personis, vt proximè tetigimus, & multo minus potestatem facere, Pontifici Maximo, vel alteri Principi rescribendi (quæ potestas, atque facultas magni certè momenti est) nisi personis consideratione dignis in honore & splendore collo- caris, quæ quidem potestas, aut quæquam infimis personis poterit conuenire.

55 Præsertim si consideres, atque perpendas, in ipsa rescriptione rem totam fore Principi exponendam; atque narrandam omnibus, & singulis circumstantijs peracutè perpensis, & consideratis, vt decet rescribentem magnis Principibus, & Regibus, & Pontificibus Maximis, quibus nihil nisi præclarum, nisi splendidi, nisi illustre, & magna cõ- iquitare, & ratione coniunctum, & copulatum oportet dirigere; aut narrare; neque id per quascumque personas, sed per graues & notabiles viros præstandum esse manifesti iuris est. Et hoc iure vrimur, igitur non sine mysterio Pontifices, & Principes consueverant notabilibus, & non infimis personis sua dirigere madata, illisve permittere, vt considerata qualitate negotij, & grauitate scandali quod timeatur, & periculo examinato, videant vtrum expedit in negotij executione superfedere necne.

56 Accedit magnopereque repugnat, quod de personis infimis talis & tanta confidentia haberetur, vt illis committeretur electio huius, vel illius partis in rebus, & negotijs magni ponderis, atque momenti, vtrum Principum mandata omnino, & præcisè forent exequenda, an vero in executione superfedendum.

57 Denique considero pro corõni de, & complemento comprobationis dictæ veritatis, Reges, & Principes, siue Pontifices Maximos, secundum maiestatem, & auctoritatem suam, non liberè posse dirigere sua mandata præsertim, quæ non mittunt præterquam in arduis, & difficilimis negotijs, nisi ministris & executoribus sua dignitate, & honore fulgentibus, quæ omnia & pleraque minimè quadrare; aut conuenire possunt personis infimis: relinquatur ergo ex his considerationibus expedita, plana, & aperta, limitatio nostra, vt iura aientia quibuscumque mandatarijs & iudicibus, cuiuslibet conditionis integrum esse, & incumberè animaduertere superfedendum sit in mandatorum executione, necne, non sint accipienda, neque procedant, quando tales literæ, siue mandata infimis personis diriguntur, sed quando ad graues & notabiles viros ordinantur, vt regulariter, imò semper fieri solet, atque ita infimi ministri omnino, & præcisè exequi teneantur, neque possint de liberare super differenda mandati executione.

58 Quam doctrinam sub quodam temperamento censeo intelligendam, & practicandam, non sic strictè sicut eam initio proposuimus: vt ita demum infimæ personæ omnino parere debeant, si secundum iustitiam, id est sine peccato id facere possint, nam si scandalum, vel malum, quod immineret, ita graue esset, vt peccatum induceret, non posset mandataris quantumuis infima persona mandatum exequi, quinimò abstinere deberet à peccato, ex reg. quæ habet, quod vnusquisque minister publicus teneatur omnia præstare secundum propriam conscientiam, neque contra eam aliquid facere.

eere licet, cum omne, quod non est ex fide, id est omne quod fit, vel fieri intenditur contra conscientiam peccatum sit, vt supposuit text. in cap. vltim. in princip. de præscript. tanquam exploratum, & probat Bonifac. in cap. primo, de re iudic. libr. 6. Clemens Quintus, in clem. 1. §. verū de hæreticis.

59 Et probatur efficaciter dictum temperamentum, quia nullus tenetur, nec potest, etsi maximè velit obedire Principi præcipienti aliquid contra legem Dei, magis enim obedire debemus Deo, quam hominibus, vt dicitur ad eorum, 5. cap. & probat text. in cap. litteras, vers. porro, ibi, cum ille, &c. de restit. spoliat. cap. qui resistit 1. 1. quæst. 3. cap. si dominus, cum pluribus alijs eiusdem causæ, & quæstionis. Princeps autem præcipiens aliquid fieri cum periculo scandali, vel alterius mali notabilis, quod peccatum induceret, sine dubio præcipit contra legem Dei Opt. Max. cuius proprium est, nihil iniustum admittere, imò prohibere omnem iniustitiā & ne peccata fiant innocentes ve cōdemnentur, iuxta illud Exod. 23. *infontem, & iustum non occides*, igitur alienum esset à ratione, & iustitia, si in tali casu præstaretur Principi obedientia.

60 Accedit, quod dum exequerentur mandatum, quod certo scirent esse iniustum, & exequi non posse sine peccato, proculdubio facerent contra propriam conscientiam: in quo casu parere non debent superiori præcipienti, qui iurisdictionem nō habet ad præcipiendum iniustum, iuxta cap. 1. 2. 3. quæstio. secunde, imò illi non erit obtemperandum, tanquam egredienti limites sue potestatis, argumento text. in reg. ea quæ de reg. iur. in 6. & in l. vlti. ff. de iurisdic. om. ni. iud.

61 Quare milites, & ministri illi, qui exequabantur pronuntiatas sententias contra Sanctos, & Innocentes Christi Martyres, etsi id fecissent adducti, & compulsi superiorum præceptis, nihilominus grauissimè peccauerunt, quia contra proprias conscientias dictantes sibi, illos procepsus, atque sententias, omnino iniustas esse, & vt tales minimè exequendas, eas executioni mandauerunt.

62 Ex quo venit intelligenda salutaris doctrina tradita, in cap. inquisitionis 44. in princ. de sententia excommunicationis. & in dict. ca. litteras, vers. porro, quæ iura docent, quod si coniugi iniungatur præceptum accedendi ad virum, cum quo certo scit ipsam, nō posse matrimonio copulari, propter aliquod impedimentum, cuius transgressio, vt ego interpretor, peccatum induceret non tenebitur, imò nec poterit obtemperare præcepto, & cōsultius faciet, si humiliter, & patienter ex communicationem potius sustineat, quam obtemperet, non solum cum peccato, sed neque cum periculo illius.

63 Facit & multum conducit ad propositum text. sic etiam intelligendus in ca. 2. in prin. de crimine falsi, vt ex eo ibidem laudetur, & commendetur ordinarius iudex, qui sententiam Delegati Apostolici exequi recusauit, quia sciebat id fieri non posse, sine peccato, quippe iniustitiam, & vitium continebat dicta sententia, de qua ibi: vnde merito ordinarius ille laude dignus visus est, & commendatur in eo textu.

64 Tandem, quia infirmæ personæ non minus debent prospicere conscientie sue, quā graues, & notabiles viri, quæ enim attinget ad legem Dei, omnes homines sumus equalis conditionis, atque fortunæ, & disparitas in proposito

D

erit

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

erit in eo quod personæ graues, & notabiles, etiam si non sit timor peccati, seu scandali, vel alterius mali, quod ad peccatum non accedat poterunt superfedere, si viderint expedire: personæ verò infimæ, deputatæ executores, non ita.

6; Ex quibus manifestè deducitur, quantum inter sit mandata Principum esse iusta, & rationi recteque Reipublicæ administrationi consentanea, aliàs enim, si fuerint iniusta, & super materia, super qua Princeps ipse ex defectu potestatis disponere nequeat, & auferre in conuenientia, quæ probabiliter timentur, nullatenus erit exequenda, etiam si per primam secundam, & tertiam iussione dimanauerint. Etenim cum omnia mandata Principum, ob defectum voluntatis, & potestatis corruiere possint, atque deficere sicuti quando præcipit aliquid prima simplici iussione, quia probabiliter credimus, si præceptum sit tale, quod sine scandalo non possit adimpleri defecisse, eiusdem Principis voluntatem, eo quaesito colore possumus, & debemus in executione superfedere, vt latius tradidimus in præcedentibus: a I eundem modum si deficiat in Principe potestas, quia præcipiat aliquid in quo non possit disponere, neque ex vi suæ dispositionis iniustitiam, & peccatum tollere, vtique non erit illi vlllo modo obtemperandum, vt iuste considerarunt, & Philosophati sunt, Felin. & plures alij, in dict. capit. si quando, Philipp. Dec. in dict. cap. cum teneamur, numer. quarto, vbi Abbas, & communis schola, & post eos Couarrub. dict. num. quinto, cum pluribus alijs ab ipso relat.

66 Quæ doctrina procedit adeo, vt adhuc si Princeps per secundam ius-

sionem, tertiam, vel quartam, & de negotio penitus intructus, per restrictionem inferioris iubeat, quod non obstante quocumque scandalo, siue malo prior eius voluntas, nihilominus exequatur, non sit mandanda executioni, ex defectu potestatis, nisi ex vi illius clausulæ, *non obstante scandalo*, ipsum scandalum cessaret: quam clausulam in casu dubio credere debet, inferior tamtā virtutem habere, vt faciat cessare scandalum, vel significet tale quidem esse, quod eius occasione executio litterarum Principis, semel & iterum, idem præcipientis non sit differenda, & talem indubio trahere debemus coniecturam, iuxta text. in capit. quid culpatur, in fin. 23. quaestio. prima, & in capit. in præsentia de renuntiatione.

67 Igitur secunda iussio non solum simplex, id est à Principe nondum instructo procedens, sed neque illa, quæ ab ipso iam informato dimanat non potest iniquitatem, siue iniustitiam præcepti tollere, neque temperare, parum enim, vel nihil refert, quod Princeps milles præcipiat, vnam, & eandem rem, si mandatum iniustitiam, vel peccatum contineat; quodvtrique non erit obseruandum, licet negari non possit magnam esse vim, secundæ iussionis à Principe, iam instructo, & informato, de qualitate negotij profluentis, & semper præcipientis idem: inferior namque cui constiterit de voluntate superioris tenebitur exequi mandatū, quod possit sine peccato adimpleri: non tanta potestas est penes, secundam simplicem eiusdem Principis iussionem ab ipso, nondum instructo sponte profectā, utpote qui semel, & iterū motu proprio voluerit eadē re præcipere, qua secunda simplici iussione;

non

non obstante possunt inferiores superfedere, ex iusta causa in mandatorum executione, contra illamque adhuc obijcere surreptionem obreptionem, vel aliquod aliud simile vitium, vt factum fuisse videmus, in c. constitutus 19. de rescript. & hoc iure vimur.

68

Qui text. difficilis, quippe breuiter ex dictis accedit interpretandus, cuius difficultas consistit in eo quod Pontifex, ibidem non solum contra primas, sed contra secundas litteras, & contra primam & secundam iusionem, supervna, & eadem re locum dederit obiectioni surreptionis, vt constat ex illo text. vers. *discretioni*, iuncto princ. ibi: *cum mandatum*, & ibi: *eis precipiendo*, &c. Quas particulas expendebat, & considerabat Andr. Bābat. in eodem cap. constitutus, nume. nono, ad probandum dictum surreptionis vitium, etiam obijci posse contra secundam iusionem ipsamque non habere vim motus proprii, cuius proprium est rejicere, & relegare surreptionis obiectionem, iuxta tex. in c. si motu de preben. in 6.

69

Quam difficultatem ommissa solutione, Iason, in l. nec damnosa, in fin. C. de precibus Imperatori offerendis, & aliorum late disputantium, de mandatis Apostolicis, facile dissolues, si expenderis cum iudicio, in dicta cap. constitutus obiectione surreptionis admitti, non contra secundam illam deliberatam iusionem, quæ à Principe qualitatis negotij certiore iā facta, dimanare solet, qui re maturus deliberata, ex certa scientia idē vis secundò loco precipit, vt saepe numerò fieri consuevit contra quam secundam iusionem, nullatenus admitteretur talis surreptionis exceptio: sed mentionem fieri de secunda iusione simplici illa quidem, & quæ sim

pliciter emanauerat à Pōtifice Maximo, nondum instructo, neque præcedente rescriptione aliqua, aut instructione ex parte inferioris aduersus quam secundam simplicem iusionem, indubitati iuris est, dictā exceptionem admitti, quæ ex eo admiffa fuit, in dicta cap. constitutus, & discretioni Archiepiscopi Senonenfis commissum, vt si animaduerneret dictas secundas litteras, non laborasse vitio surreptionis, de quo ibi, illas executioni mandaret, & non aliter, quo apertè cōvincitur surreptionis vitium tolli, per secundam iusionem prouenientem à Principe iam instructo, & certiore facta, per simplicem vero dictam secundam iusionem, non ita: in quo sensu capiendum est, text. in allegat. cap. constitutus, quid quid interpretes illum alia longe via communiter interpretentur.

70

Tandem vt huic prolixæ disputationi finem imponamus, audio in questione nostra principali, nonnullos distinguere, an mandata Principum affirmatiua sint, licuti dandi, aut faciendi, aliquid, vel negatiua non dandi, vel non faciendi, ita vt conclusio nostra principalis, quæ docet mandatarijs integrum esse, ex iusta causa non obtemperare, procedat, & locum habeat solum in mandatis affirmatiuis, non vero in negatiuis preceptis. Quæ sententia non leuibus nittitur fundamētis, & efficaciter probatur ex seqq.

71

Primò ex doctrina recepta à Theologis, & nostris teste Nauarr. in princip. de poenit. distinct. quinta, num. sexto, post D. Thom. secundas, secundas, quæstio. 33. artic. secundo, & plures alios passim docentes, & usurpantes pro communi dictorio, discrimen illud, inter affirmatiua, & negatiua præcepta, vt priora non obliget semper, & omni loco, nequid semper

D3

ex

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

ex ratione assignata à D. Thom. ibidem, præcepta tamen negatiua obligatoria sint semper, & ad semper, & in omni loco, & tempore, ex qua vulgata doctrina deduci videtur iure optimo differri posse executionem mandatorum affirmatiue disponentium dari aliquid, vel fieri, sine iniuria, aut offensione aliqua eorundem mandatorum, secus in præceptis negatiuis, in quibus æquum non apparet, quod executio postponatur, vel differatur, quippe quæ semper, & ad semper omni loco, & tempore obligatoria sint.

72 Secundò probatur eadem sententia, quia illa est conditio, atque natura mandatorum affirmatiue præcipientium, ut datarij non se opposcentes directè eisdem mandatis, neque agètes oppositum, eius quod Princeps iubet, sed supersedentes dumtaxat, possint interim abstinere, ab executione, & expectare secundam Principis iussione: ita ut inferior inobediens non sit, neque irroget iniuriam superiori; in negatiuis vero præceptis longe aliter res se habet, ijs namque mandatariis, qui mandata negatiua statim præcisse, & omnino non adimplet ex eo solum, quod interim supersedeat, & se non abstineat ab actu, ut illi præcipitur rectè agit, contra id quod sibi mandatur, & illico inobedientiam admittit, cum iuxta negatiuum præceptum de non faciendo, vel non dando debeat, nec facere, nec dare, & omnino parere mandato negatiuo, igitur doctrina nostra, & conclusio, supra tradita, de postponenda mandatorum executione præficari, non debet in negatiuis, sed solummodò in affirmatiuis præceptis.

73 Accedit in confirmationem dictæ sententiæ, si expendas omnia, & singula iura, quæ liberam facultatem

concedunt, ex iusta causa supersedendi in mandatorum executione, & spectandi secundam Principis iussione loquuntur, atque procedunt non sine dicto mysterio in mandatis affirmatiuis, ut constat ex dict. cap. si quando in vltimis verbis, ibi: (*si non feceris*) manifestè denotantibus mandatum fuisse affirmatiuum cõsistens in faciendo, & ex dict. cap. cum teneamur, ibi: *mandatum nostrum, pro alicuius prauisione receperis*, & ibi: (*si non potest ei, sine scandalo prouidere,*) & denique, ibi: (*non dixeris exequi nãdũ*), quæ omnia, & singula verba aperte præferunt mandatũ ibidem fuisse affirmatiuum, non negatiuum, idè que colligitur, & clarè deducitur, ex dict. §. & hoc vero, ibi: (*nihil super ea omnino agit*), & ex dict. §. deinde competens, ibi. (*non autem aliquid agens*), cum similibus dumtaxat in affirmatiuis loquentibus.

74 Verumtamen si rem hanc, ut oportet altiori mentis cogitatione perpendamus inuenimus quidem prædictam sententiam, quæ satis cõfirmata videtur, proximè relatis fundamentis non leuem, neque vulgarem pati difficultatem, & oppositum videri dicendum, non esse constituendum discrimen circa principalem nostram conclusionem inter affirmatiua, & negatiua mandata: sed quod in vtrisque licitum sit executionem postponere, & spectare ob iustam causam secundam Principis iussione.

75 Etenim, ut inde incipiamus, vnde hæc controuersia ducitur certum est in iure nostro, quod sub nomine, & compellatione facti comprehenditur, etiam non factum, ita ut differentia faciendi non sit, neque vis in eo quod iura loquantur, per verbum *feceris*, siue *non feceris* indicant, text. in l. quarta, §. Cato, vbi

vbi gloſ.verb. *fieri*, ff. de verborum, vbi communis legiſtarum ſchola, & in §. ſi vxor. inſit. de nuptijs, ibi, (*re-
clius facturus, qui ſe abſtinerit*,) vbi ſe
abſtinere, & non facere, factum ap-
pellauit Imperator, igitur curandum
non eſt, quod iura in hac parte affir-
matiue, vel negatiue diſponant, vt
nuper pro prædicta ſententia, nõ ita
recte expendebamus.

76 Et confirmatur, quia dicta verba,
quæ proximè expendimus, ex dictis
iuribus ſatis procedere poſſunt, &
locum habere in mandatis negati-
uis, ſicut in affirmatiuis, ille namque
mandatarius, qui contrarium facit
eius, quod ſibi etiam negatiue man-
datum eſt, reuera non facit, id quod
ſibi præcipitur, vt colligitur ex inge-
nioſa interpretatione Iuris Conſul-
ti, in l. ſi is qui ducenta, §. vtrum, ff.
de rebus dubijs, vbi docet nihil in-
tereſſe, quod quis ſtipuletur fieri, vel
nõ fieri, nullamque differentiam eſ-
ſe, inter ſtipulationem facti, vel nõ
facti, cum vtraque committi poſ-
ſit, & debeat, vt ex illo tex. deducitur.

77 Confirmatur præterea eadem ar-
gumentatio, contra ſuperiorem ſen-
tentiam, quia ſi attentè cõſideremus
naturam, & conditionem mandato-
rum, negatiue diſponentium aliquid
non dari, vel nõ fieri, inueniemus
profecto attentæ eſſentia præcepto-
rum negatiuorum in eiſdem, nihil
aliud eſſe poſtponere mandati execu-
tionem, quam facere contrarium
non abſtinendo, vbi mandatum præ-
cipit abſtinere, & oppoſitum facien-
do, vbi præcipit non facere. Simi-
lique modo ex aduerſo, ſi perpenda-
mus naturam præceptorum affirma-
tiuorum, in illis etiam ſuperſedere
ab executione nihil aliud eſt, quam
non facere, id quod præcipitur er-
go non refert ad differendam, vel
non differendam executionem, quod

Princeps affirmatiue, vel negatiue
diſponat.

78 Rurſus principaliter efficaciſſimè
argumentor, contra prædictam dif-
ferentiam, inter affirmatiua, & neg-
atiua mandata, ex vulg. iur. prin. quod
vbi eadem omnimodo verſatur ratio
eadem, quoque omninò debet pro-
cedere, & ſeruari iuris diſpoſitio, at
rationes, & præcipua fundamēta, qui-
bus nituntur dicta iura, quando ſta-
tuunt ex iuſta cauſa ſuperſederi poſ-
ſe in executione mandatorum æque
currunt, atque procedunt in manda-
tis negatiuis, ſicut in affirmatiuis, in
vtriſq; ergo eadē debet eſſe, & intel-
ligi iuris diſpoſitio, & integrũ ſuper-
ſedere mādatorijs, ſiue præcipiatur,
illis aliquid facere, ſiue non facere.
Quod autē in vtriſq; eadē ratio verſe-
tur, in quo cõſiſtit tota viſ, atq; pōdus
huius argumentationis, ſic probatur
omnia namque, & ſingula iura, ſupra
dicta nituntur, in periculo ſcandal-
li, vel alterius mali notabilis, & plu-
quā manifeſtum eſt, quod ſtante ta-
li periculo probabili mandatum, ſi-
ue affirmatiuum, ſiue negatiuum ad-
implendum non foret, igitur idem
eſt in vtroque mandato, ſiue affir-
matiuo, ſiue negatiuo, & in ambo-
bus coacta iuris ratione ſuperſeden-
dum ſit, ex iuſta, & rationabili cau-
ſa, ne ſequatur ſcandalũ, vel aliud no-
tabile malũ, & probabiliter timetur.

79 Corroboratur vterius eadem
pars ex eo, quia dabilis eſt caſus, in
quo ſtante mandato affirmatiuo, ſi
ſuperſedeat mandatarius, & ſtatim
non exequatur, per equè offēdat
Principem, ſicuti eum offēdiſſet, ſi
ſtante mandato negatiuo id faceret,
quod Princeps ipſe mandabat non
fieri demus, verbi gratia, præceptum
affirmatiuum tale eſſe, per quod
Princeps iubeat aliqui ſtatim aliquid
facere, illico, ſine cunctatione aliqua

D 3

bene

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

bene intelligitur, & proculdubio affirmandum est, perinde offendere Principem, eiusque mandatum infringere, illum mandatarium qui statim non exequitur, sed differt, atque postponit executionem, ac si directè contra illud mandatum faceret, vt revera facit, & supersedendo, ac statim non exequendo, ex diametro se opponit, atque directè contradicit superioris mandato, & eius voluntati, quippe qui præceperat rem aliquam statim fieri, & non fit, sed differtur, atque postponitur, in quo certè directò Princeps, & mandatum ei⁹ offenditur, falso igitur affirmat, prior opinio, in affirmatiuis præceptis, posse supersederi, sine Principis offensione in negatiuis, verò nō ita.

80 Propter quæ fundamenta magis semper propendi, & inclinaui in hac secundam sententiam, vt nullum in proposito discrimen constituendum

sit inter affirmatiua, & negatiua mandata.

81 Pro cuius controuersia, & rotius celebris quæstionis à nobis disputata complemento illud, ad extremum animaduerto planius, atque clarius procedere, & intelligi posse hanc secundam sententiam, quam amplectimur, si demus in Republica factitatū fuisse antea oppositum eius, quod Princeps mandat, non fieri, quo casu rectissimè, & sine offensione aliqua legitima subsistente causa poterunt executores postponere, atque differre mandati executionem, & quasi permittere factum negatiuo Principis mandato iam oppositum, atque contrarium eo pretextu, quod priusquā emanaret mandatum, ita fiebat, ex quo capite integrum erit mandataris supersedere, neque exequi mandatum, etiam negatiuum, vsquedum Princeps ipse consulatur.

Summaria ad Controuersiam 6.

1 **M**erito in disputationem vocatur, quælis, & quanta fides adhibenda sit litteris superiorum, & an illis standum sit, interim dum contrariū non ostenditur.

2 **N**omine iudicum ordinariorum, nō tantum Episcopi, verum etiam alij inferiores ordinarij intelliguntur.

3 **A**ppellatione diocesani continentur, etiam inferiores, qui non sunt Episcopi, quod notatu dignum est, & conducit ad statuta, & multa Decreta Tridentini, in quibus aliquando ordinarij, aliquando diocesani mentio habetur.

4 **V**idetur quod litteris Episcopi, vel alterius ordinarij, sine testibus fides nō sit adhibenda, nec admodum instrumento Notarij publici, sine illis non

creditur.

5 **S**peciale est semperque fuit in Romano Pontifice, vt credatur eius litteris in quibus se aliquem excommunicasse, vel suspendisse, vel aliud aliquid fecisse narratur, quæ specialitas firmat in alijs regulis in contrariū.

6 **I**nstrumentis à Rege concessis non sunt adhibita fides, in cap. cum dilectus, de fidei instrumento, nisi mediante cōsuetudine, quæ optimo iure ibi ponderata fuit.

7 **S**i litteris Episcoporum fides præstenda esset, donec contrarium ostendatur daretur Episcopis occasio scribendi litteras cōtra veritatem, & in fraudem, & præiudicium aliorum, multoties in iure nō creditur, indici, neq; ipsimet ordinario, aut ipsius vici.

8 Re-

- 8 Reseruantur plures glosse, & DD. tenentes litteris Prælatorum fidem adhibendam esse, donec contrarium nõ ostendatur, atque id deducentes, ex c. post cessionem 7. de probatio.
- 9 Dubius, & difficilis est articulus hic de litteris superiorum, quæ, & quantæ fides illis habenda sit, & deducitur ex opinionum varietate.
- 10 Authentici a dictione græca (authênticos) proprie dicitur, id quod per se, vel ex se auctoritatem habet, & accipitur multis modis, sicut etiam scriptura authentica, est illa, quæ ex se, & ex suomet autore, absq; alio adminiculo fidem habet, & appellatur originale, à qua omnia exemplaria transcribi possunt, de quibus in c. quoniam de probat. & in c. 1. & illi de fide instrumentorum.
- 11 Authentica dicuntur, quæ ex se fidem habent, etiam si publica non sint bene enim potest esse instrumentum authenticum, & non publicum, sicut priuata scriptura cum sigillo authentico si dem facit, non tamen est scriptura publica, & utrumque prouat tex. in c. 2. de fide instrumentorum.
- 12 Exponitur ex mente scholæ communis Alex. 3. responsum, in d. c. 2. de fide instrumentorum.
- 13 Sed apertius eundem tex. exponit Dec. & instrumenta alia sunt publica, in lata significatione alia strictè, & proprie talia, alia uero priuata, & illa quodque sigillatim exponitur, et suis uiribus adaptatur.
- 14 Scriptura priuata uaria species refertur, quæ sub cõmuni nomine scriptura priuata proprie continentur.
- 15 Non possunt Principes quantumvis suæ prauit facere, quod fides adhibeatur exemplaribus, seu scripturis non authenticis in præiudicium alicuius partis, pro qua doctrina inducitur, c. 1. de fide instrumentorum, & plures auctores referuntur.
- 16 intelligitur tex. in c. primo, de fide instrumentorum, ut Princeps per illa uerba nullam sibi in iuribus necessitatem.
- 17 Consuetudo potest efficere, ut scriptura aliàs non authentica fides adhibeatur, & cõsequenter Princeps maxime, cum id sit res iuris humani, quod non authenticis non credamus.
- 18 Non est admittenda distinctio inter ab solutam, & ordinariã Principis potestatem maxime, cum per potestatem ordinariã Princeps suppleat, & tollat inrim dispositionis solemnitates & cetera, quæ iuris humani sunt.
- 19 Rursus intelligitur tex. in d. c. 1. de fide instr. ut illa uerba (nõ possumus) accipiantur, ut non possit Princeps secundum regulas iuris communi, quas in decidendis causis seruare tenetur, & ita ubi non dispensauerit, ex iusticia causa, quod facere potest, & aliquando in præiudicium terrij.
- 20 Poterit Princeps statuere per legem, ut in aliquo casu, & similibus fides adhibeatur exemplaribus, non authenticis non tamẽ, quod generaliter, & in omnibus negotijs præstetur fides instrumentis non authenticis.
- 21 In his quæ pertinent ad officium Episcopi, vel alterius ordinarij Regis, vel Principis, nisi aliqua suspitio fraudis, vel aliud obstat credendum est, litteris illorum sigillum habentibus, quãdiu contrarium non probatur, etiam si testes in illis deficiant.
- 22 Reseruantur auctores, & glosse prædictam conclusionem tenentes.
- 23 Eadem conclusio ex multis iuribus sua detur.
- 24 Equiparatur in iure instrumentum publicum, & littera authentica habet sigillum authenticum, & litteræ ordinariorum, in his quæ spectant ad ipsorum officium authentica sunt.
- 25 Similiter sigillum capituli vniuersalis, & similia, in his quæ ad ipsorum officium

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

- officium, & potestatem spectant publicum est, & authenticum ratione publici officij.
- 26 Confirmatur ex r. s. recepto. Ecclesia Romana, quæ iam diu litteris superiorum, singulari fidem semper adhibuit.
- 27 Sed non lebetur obstar, quod in his iuribus, in quibus asseritur litteris superiorum fidem adhibendam esse, nulla sit mentio sigilli, & refertur intellectus, ad exp. post cessionem, de probationibus.
- 28 Quid dicendum sit in ea dubitatione, an requiratur testis, nec ne, ut littera ordinariorum fidem faciant.
- 29 Modus loquendi Romanorum Pontificum, vulgo non satis animaduersus, qui dictas litteras, aliquando simpliciter litteras appellant, aliquando sigilla, pro qua forma loquendi expendantur, nonnulla iura.
- 30 Quodnam sigillum dicatur authenticum referuntur plures Doctores, & nonnullæ leges allegantur.
- 31 An & quando sigillum publicum, vel privatum presumatur appositum instrumento, de voluntate illius cuius est.
- 32 Sustinetur conclusio, quod dictis litteris, sigillum habentibus credendum, est etiam sine testibus, & non obstat obiectio res.
- 33 Satis sit obiectioni glossarum, quod iura non fecerunt mentionem sigilli constituentem esse differentiam, inter testimonium viva vocis, seu verbalem asseritionem Episcopi, vel alterius ordinarij.
- 34 Sædenti d. differentia, ex e. cum a nobis 2 d. testibus.
- 35 Notario testimonium ferenti, in qua vis causa non creditur, dum extra suum officium, facit, eiusdem tamen litteris, rite confectis fides adhibetur, et idem iudicium est de Episcopo, & ordinario, vel de privato.
- 36 Tam lex, quam generalis consuetudo, approbat ordinarios ad scribendas, & sigillandas litteras, in his quæ ad ipsorum spectant officium.
- 37 Doctores, qui tenent litteris, etiam cum sigillo Episcopi, vel ordinarij, non esse credendum, absque testibus, vel notarij interuentu intelligendi sunt, super his quæ non pertinent, ad ipsorum officium.
- 38 Epistola familiaris Episcopi, vel eius ordinarij alterius, etiam cum sigillo in alterius præiudicium fide non facit, etsi eadem Episcopo præiudicare valeat.
- 39 Sigillum Episcoporum, supplet vicem testium, qui requiruntur in instrumento notarij.
- 40 Id quod dici solet plus credi scripturae tabelionis, quam indicis, vel Episcopi intelligendum est in casibus, in quibus Episcopi scriptura, vel non habet sigillum authenticum, vel emanavit, super his quæ ad Episcopi officium non spectant.
- 41 Obijciatur rex. in e. quoniam contra de probat. ubi iudici non creditur, in his quæ ad eius officium spectant, & assignatur intellectus, ut procedat in iudicialibus, non in extraiudicialibus, ut in ex communicatione, de qua ibi.
- 42 Reijciatur præfata differentia, quam commentitium potius, quam veram existimat autor, ex his quæ supra tradidit circa notarium, cuius instrumento creditur in iudicio, absque testibus.
- 43 Assignatur verus intellectus ad dictum e. quoniam contra.
- 44 Assignatur intellectus, ad e. cum dilectus, de fide instrumentorum, dum consuetudinis mentionem facit illæque ponderat.
- 45 Consuetudo efficere potest, ut litteris Episcopi, vel alterius ordinarij credatur indistincte, etiam in his quæ ad

- ad illius officium non pertinet.
46. *Ex tunc in die cum dilectus descendit praxi, ut credatur litteris consecris perferibaz, electus a Capitulis conventu, vel Collegiis, aut confratris tribaz.*
47. *Litteris Romani Pontificis speciali prerogativa integra adhibetur fides, quae in eo consistit, ut in contrarium directa probatio, non admittatur, quae utique contra litteras ordinariorum admittenda erit. Et intelligitur Clementi 1. de probet.*
48. *Litteris Papae creditur, circa narrationem, id est circa ea, de quibus principaliter non disponunt, litteris vero Episcoporum non ita.*
49. *Ante dictam Clementinam non habuerunt fidem litterae narrationis Romani Pontificis.*
50. *Non est praesumenda fraus in eo qui, publicum officium exercet, & mulominus in Episcopo, sicut neque in notario scribis nuntiis custodibus agrorum deponentibus, circa ea quae ad suum officium.*
51. *Existente aliquo suspicionis fraudis fides adhiberi non debet litteris Episcopi, quantumcumque sigillatis, nisi insuper testis, vel notarius, aut alia sufficiens probatio concurrat. Et intelligitur tex. in c. 1. de procurat.*
52. *Intelligitur tex. in c. cum tu, 16. de testibus ponderatis eius verbis.*
53. *Intelligitur reat. in c. conquirente de restitutione spoliat. ut procedat, quia Episcopus ibi spoliando Rodovicum eius adversarium se constituit.*
54. *Quamvis inimicitia spoliatoris extinguatur omnino per restitutionem, et eius accusandi auferatur, nihilominus spoliator non poterit de causa cognoscere.*
55. *Dubitat author de praedicto intellecta ad d. cap. conquirente, & illum confundit, ex verbis in eodem textu*
56. *Vigentis ex speciali consideratione contra sanctorum dilectus intellectus, & particularis ratio assignatur, quare d. cap. conquirente, non potuit Archiepiscopus ille de causa cognoscere.*
57. *Alia consideratio ad d. cap. cum tu de testibus, ut ibi non constat excommunicationem prolatam fuisse ad ipsos Archiepiscopos.*
58. *Verum ex communicationis maiori procurator constitui possit, una sententia tenet, non posse, etiam pro reo, nec valere mandatum, quinimo eorum ne omnia ab ipso gesta ipso iure.*
59. *Ponderatur praedicta sententia, d. c. post excommunicationem.*
60. *Consideratur pro eadem sententia ad ius excommunicati, & quod officium procuratoris, saltem auctoritatis publicum sit.*
61. *Sed merito a sententia recesserunt Nauarr. & elij.*
62. *Fulcitur argumentis opinio Nauarr. & sequatur.*
63. *Omnes alius privati ab excommunicatione gestis valeat, exceptis aliquibus speciebus, iure expressis, quod probatur inductione facta, per omnes tractata.*
64. *Probatum dicta propositio adhibita subtili consideratione, quod excommunicationis non prohibetur directe contrahere.*
65. *Rursus ponderatur pro eadem sententia, quod excommunicatus solum prohibetur esse procurator, ex regula qua stare in iudicio prohibetur.*
66. *Expenditur in idem c. de ceteris de sententia excommunicati in 6.*
67. *Expenditur etiam quod officium procuratoris est vile, ita ut illius capax sit, etiam in famis. Et sic non inconuenit, quod excommunicatus illud exerceat.*
68. *Probabiliorum, & certiorum dicit author sententiam aientem excommunicationem procuratorem cessare post*

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

- se, & valere omnia gesta per ipsum.
- 69 Declaratur quare in d. c. post cessionem expendit Pontifex tempus acceptionis.
- 70 Probatur efficaciter, quod non expendit tempus acceptionis ad irrendum mandatum.
- 71 Respondetur aliquibus considerationibus, pro contraria sententia adductis, & ponderatur, quod quamvis reus procuratorum fuerit auctoritate publica comprobatus, nihilominus singulorum procuratorum constitutio, est actus omnino privatus.
- 72 Actus omnes quos lex civilis innexit, vel comprobavit non ad publicam, sed ad privatam utilitatem pertinent.
- 73 In quibus procedat equiparatio, inter ex communicatum, & deportatum, & quod ex communicatus, siue pro reo, siue pro alio constitui possit procurator, quamvis repellendus sit.
- 74 Sed obstat, quod reus ex communicatus admittitur in iudicio, nec repelli potest ergo nec eius procurator repelli poterit contra communem.
- 75 Non debet repelli ex communicatus ab officio procuratoris, quando quidem alia viles persone non repellantur.
- 76 Longa differentia est inter hoc, quod est admittere ex communicatum pro se ipso, vel pro alio.
- 77 Verius est reum ex communicatum non solum ex honestate, sed ex necessitate debere procuratorem constituere.
- 78 Stante praedicta reiori sententia differentia est inter alioquem & reum, ex communicatum, quod actor, nec per se, nec per procuratorem reus vero, licet non per se tamen, per procuratorem stare potest in iudicio.
- 79 Ex communicatus repellitur a procuratoris officio, non propter dignitatem, aut honorem eiusdem officii, sed propter periculum communicationis, & officium procuratoris de iure Canonico, per viles, & infames exerceri non potest.
- 80 Procurator ex communicatus, si aliis substituendi potestatem habeat, bene poterit substituere.
- 81 In his quae ex communicatus facit, tenet quam privatus non est facienda diffidentia, quod sit occultus, vel publicus, & inducitur, §. sed cum aliquis insit de testamentis.
- 82 Verius est ex communicatum antequam denuncietur posse vitari, & intelligitur extraneus ad vitanda scandala.
- 83 Praedicta de procuratore ex communicato non procedunt in eo, qui procurator est, ad impetrandum, sed ad iudicium exercendum, & ponderatur antiquus stilus Curiae.
- 84 Opponentes ex communicationem non debent exprimere, an sit maior, vel minor, & intelligitur tex. in c. 1. de except. in 6.
- 85 Rursus explicatur, d. c. pia de exceptio. in 6. & verbum (species) ibidem usurpatum.
- 86 Intelligitur tex. in c. dilectus el. 1. de rescript. ubi copulativè requiritur mentio, de causa amotionis, & de causa ex communicationis, ex quo magis confirmatur intellectus ad dict. c. pia.
- 87 Non sat est narrare factum, sed oportet exprimere seriè, & causam eiusdem facti, ne committatur surreptio, & aliquando in praxi, quae à iure descendit magis attenditur, & praevaleat causa facti, quam ipsum factum.

CON.

CONTROVERSIA 6.

Vtrum litteræ superiorum Episcoporum
vniuersitatum, & similium iudicum ordi-
nariorum, fidem faciant: ita vt illis stā-
dum sit, donec contrarium
ostendatur.

NON parum af-
finis videtur,
præfens con-
trouersia dispu-
tationi præce-
denti: in qua
latè differuim^{us}
de obsequio,
& obedientia præstanda à subditis,
& inferioribus Regibus & Principum
litteris, atque mandatis: & quemad-
modum illis parendum sit, quare me-
rito in examen, & disputationem vo-
camus, præfatis litteris, qualis, & quā-
ta fides adhibenda sit & an illis sta-
re debeamus interim dum contra-
rium non ostenditur.

2 Prius tamen opus erit impedimē-
tum auferre, & explicare nomine iu-
dicum ordinariorum, qui in hac par-
te intelligendi sint: ne ex ignoratio-
ne terminorum, vt plerumque eueni-
re solet, in æquiuoco laboremus: fa-
nē non tantum Episcopi intelligun-
tur, verumetiam alij inferiores ordi-
narij teste Philippo Decio, in c. post
cessione, nu. 2. Felino nume. 1. de
probationibus, vbi obseruauit om-
nes post Abbate in principio, & trad-
dunt relati à Mascardo, concl. 990. à
num. 1. Secundum quos, nisi matē-
ria subiecta, vel alia circumstantia;

oppositum suadeat, appellatione or-
dinarij, non solum continentur Episcopi,
verumetiam quicunque alius,
etiam inferior ordinarius, gloss. 1. per
text. ibi, in c. ordinarij de officio or-
dinarij, in 6. gloss. verb. *loci*, in cap. quā
quā de vsuris, illo libro, & in clemēt.
1. verb. *ordinarium*, vt lite pendente,
quas sequuntur Doctores illic, & in
d. c. post cessionem.

3 Quinimō appellatione Diæcesani,
continentur etiam eiusmodi infe-
riores, qui non sunt Episcopi, gloss.
in clemēt. 1. verb. *diæcesanos*, de foro
compet. quā probant Doctores com-
muniter, ex Couar. in c. Ioannes, nu.
1. de testamentis, cōtra glossam 1. in
clemēt. 1. de vita, & honestate, & in
clemēt. 1. verb. *diæcesanos*, de iure pa-
tronatus: quæ possunt intelligi, vt
per eundem Couar. sic etiam appel-
latione Prælati continetur, & ij qui
Episcopi non sunt, gloss. verb. *proprij*,
in clemēt. 1. de rebus Ecclesiæ, vt
per eundem Couarrubiam vbi proxi-
mè, Quod notatu dignum est ad sta-
tuta, & multa decreta Sacrosancti Cō-
cilij Tridentini, in quibus aliquando
ordinarij, aliquando vero Diæcesani
mentio habetur.

4 Quæ explicatione, seu acceptio-
ne iudicum ordinariorum breuiter
præ-

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

præsupposita, vt controuertēdo more nostro disputationem hanc incipimus, pro parte negante, quod litteris Episcopi, vel alterius ordinarij, non aliter fides adhibenda sit, quam si testes in illis inscripti fuerint, ex eo probatur, quod instrumento Notarij publici non creditur, absque testibus, qui necessario interuenire debent: vt docet communis schola per Couarrubiam relata practicar. capi. 20. num. 4. ex authent. de instrumentorum cautella, §. sed et si instructa, & ex glossa in l. generali. C. de tabularijs, lib. 10. Nec occurrit ratio, ob quam maior his litteris, quam instrumento publico, Notarij fides adhiberi debeat, quo fit, vt dicendum videatur Principum, seu Episcoporum communitatum, & similium iudicum ordinariorum, litteras fidem non facere, nec illis standum esse, interim dū contrarium non ostenditur.

5 Maxime, cum speciale sit, fueritq; semper in Romano Pontifice, vt credatur eiusdem litteris in quibus se, aliquem excommunicasse, aut suspēdisse, vel aliquid aliud fecisse narratur, clement. vnica de probationibus, traddunt latē Aymon de antiquit. 1. p. in prin. a num. 9. & 20. cum seqq. & in cap. propositum a principi. Colmas, in pragmatice, tit. de sublatione clementinæ litteris, Rebuffus sub eodem tit. de probationibus, in concordatis latissime Gabr. etiā sub tit. de probationib. concl. 2. Mantua, dialogo 79. & Menochi. conf. 100. a num. 17. ex qua specialitate non difficulter, imò apertē deducitur in cæteris omnibus Prælati inferioribus stare regulam in contrarium, quod eorū litteris credendum non sit.

6 Et confirmatur mirum in modum dictum argumentum ab speciali, si cum Pontifice Maximo, in cap. cum dilectus, vers. super, de fide instrumē-

torum consideremus necessariā ibi fuisse, & iure optimo ponderatam cōsuetudinem ad effectum, vt instrumentis à Rege ipso confectis adhiberetur fides, vt optime adnotauit Couarr. practicar. 22. num. 8. post Crauetram vbi supra, in §. viso, a nu. 26. Philippum Decium num. 9. in cap. 2. de probationib. & communem scholam, in dict. cap. cum dilectus, vnde non solum probabiliter deduci, sed manifestē conuincitur videtur, absque consuetudine illa, nec ipsiusmet Regis instrumentis fidem adhibendam fuisse, nedum aliorum Principum, aut iudicum inferiorum communitatum, & similium litteris, rescriptis, siuē mandatis, absque alijs adminiculis expeditis.

7 Vnde Iacobus Menochius præsumpt. 57. num. 14. post Dominum Couarrubiam in practicis. c. 22. ante finem Felinum, Decium, Antonium Calderinum, & alios ab ipso Menochio relatos dixit litteris, etiam cum sigillo Episcopi, vel ordinarij non esse credendum, absque testium, vel Notarij interuentu: & certe si litteræ Episcoporum, & similium iudicū ordinariorum fidem facerent, ita vt illis standum foret, donec non ostenderetur contrarium magna præstaretur occasio Episcopis, alijsque Prælati, & iudicibus ordinarijs mala fide, & contra veritatem litteras scribendi, ac sigillandi in fraudē, & præiudicium aliorum, quare multoties in iure nostro non creditur iudici, etiam ordinario procedenti in his, quæ ad ipsius spectant officium, ex reg. cap. quoniam contra, de probationibus, & alijs adductis per glossam 1. in dict. capi. post cessionem, vers. sed contra videtur, & in cap. curæ 11. quæ sit. 3. nec ipsimet ordinario aliquid asserenti, aut ipsius viuz voci fides præstari debet, vt argumentatur

batur, d. glos. i. dict. vers. *sed contra videtur*, & glos. in d. cap. curæ, ex quibus, & alijs, quæ obijciunt prædictæ glossæ, & referre opus non est fulcitur, non leuiter pars negans, quæ asserit litteris Episcoporum, & similiū iudicium ordinariorum fidem adhibendam non esse, ita vt illis standum sit, donec ostendatur contrarium.

8 Sed opposita omnino sententiam vulgus Doctorum elicere consuevit ex tex. in d. cap. post cessionem 7. de probationibus, qui de prædictis litteris sermonem instituens illis quidem standum esse docuit, vt postea tradiderunt glos. i. & omnes ibidē glossa & alijs, in d. cap. curæ adducētes text. vbi glos. 3. in cap. cum in Ecclesijs de maioriore, & obedientia; & in c. cum a nobis 28. vers. *nee*, vbi glos. 4. cum sequentibus, de testibus, & elegans responsum Pōtifficium, in cap. ea noscitur, vbi glos. i. de hisque sunt à Prælati, cum alijs citatis ab eadē glos. i. vbi resoluit omnes post glossā vltimā ibi in c. 2. & in c. quod super per illū tex. vers. *ignota*, vbi glos. de fide instrumentorum, tradunt Rotta noua i. sub. tit. de probationibus, aliās 22. in nouis; & in antiquis 16. sub eodem tit. aliās 397. post multos, Mascard. sub eodem tit. conclu. 996. Menoch. de præsumptionib. lib. 2. præsumpt. 57. a num. 13. Rodericus Suarez allegat. 13. num. 17. Rebuff. in praxi, tit. forma litterarum consuræ; num. 18. & 20. & tit. forma dimissoriarum, num. 37. qui id ipsum notant ad varios iuris articulos, in quibus ordinariarum litteris creditur.

9 Ex quibus articulus hic, dubius profecto, & difficilis est; adeo vt ob præfatas difficultates in varias opiniones interpretes distracti sint, vt satis constat ex Aegidio de Bellamira a num. 15. Abbas a num. 3. vers. *primus*, in d. cap. post cessionem, vbi vnde

cim prosequitur in hac re diuersas opiniones, & antea tres retulerat, gl. i. ibidem, & glos. in d. cap. curæ, vbi Doctores, ita vt non satis appareat, quæ nam sit verior, aut receptior.

10 Erit tamen opere præratum, prius, quam ad præsentis Controuersie definitionem accedamus, nonnulla obseruare, & primo authenticum; tam iure, quam apud bonos Auctores à dictione græca, *authenticos*, propriè dici id quod per se, vel ex se, authenticum vulgo auctorizatum est, sicut enim græcè, *authentis*, & Latine, *author*, is propriè dicitur, qui ipse facit, & non ab alio accipit, nec pendet; sic authenticum nuncupatur illud, quod ex se certum habet auctorem, à quo certam, & non aliunde petita fidem, & auctoritatem habet: vt colligitur ex textu, in c. 1. & 2. de fide instrumentorum, l. 2. ff. eodem, l. 4. in fine, l. Pomponius 8. ibi: *authenticæ rationes*, ff. familia herciscundæ, c. vt circa 4. vers. *quodam*, ibi: *personis authenticis*, vbi glos. & DD. de electione in 6. tradunt Calepinus, & Thesaurus; & ex Budeo, & alijs Couar. c. 19. pract. num. 1. Alciat. 2. Parergon. c. 46. Rebuffus in l. Silua. §. noualia, vers. *nouelle*, ff. de verbor. significat. & alij inde inferentes, cur liber nouellarū Iustiniani, & authenticorum, *uolamē*, dicatur: Sic planè licet multis eorum cōmuni, & generali nomine; scriptura, seu instrumentum authenticū, dicatur omne illud, quod vnde cumque fidem, & auctoritatem habet; ac subinde authenticum secundum latam significationem multipliciter accipiatur, vt colligitur ex cap. 2. de fide instrumentorum, & ex glos. i. & schola communi ibidem, in cap. i. eodem tit. Speculatore, tit. de instrumentorum editione, §. nunc dicendū Cōuarrubia, vbi supra, & Gregorio; ad l. i. tit. 18. part. 3. in glos. i. stricte tamē

men;

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

men, & proprie loquendo scriptura, vel instrumentum authenticum, id tantum dicitur quod ex se, vel quasi ex suomet autore, absque alio ad miniculo auctoritatem, & fidem habet, & vulgo appellatur originale, tamquam prima scriptura fons & origo rei, a qua omnia exemplaria transcribi, & deduci, & ad quam super dubijs ea in re contingentibus recurri debet. De quibus originalibus habetur in cap. quoniam, ibi: *ita quod originalia, &c.* de probationibus, & in capit. vltim. de fide instrumentorum, tradunt Doctores, in dict. c. 1. eodē titu. glos. in dict. l. 2. ff. de fide instrumentat. & in c. ieiunium, verb. de riualis 76. d. Couarrubias, & alij, vbi supra: & passim alibi, frequenter accipientes, originale, pro authentico, & è conuerso: intendit text. in l. vltim. ff. quē admodum testamenta, vbi originale & solenne dicitur authenticum, ad differentiam exempli: & satis Romanus Pontifex Gregorius, in d. cap. 1. dum agit, *si attendisti*, de authentica scriptura ad differentiam exemplarium, vt constat ex breuissimis illius Decretalis verbis, ibi: *Si scripturam authenticam non videmus ad exemplaria, nihil facere possumus.*

Ex qua obseruatione proficiscitur alia, non minus vtilis ad nostrę Controuersię resolutionem: præsupposito, quod authentica dicitur omnia illa, quę ex se ipsis vim, & auctoritatem habent, etsi publica nō sint, vt aduertunt Abbas, Decius, & omnes, in cap. 2. de fide instrumentorū, Abbas num. 2. & alij, in d. cap. 1. eodē tit. Secundum eos tamen, licet omnia publica, ex se authentica sint, & è conuerso: tamen non omnia authentica publica sunt. Vnde licet priuata, cum sigillo authentico fidem faciāt, & authentica sint, iuxta d. cap. 2. non tamen sunt publica, vt ex eodē tex-

tus, notat abbas 1. notabili contra Innocentium, Antonium, Immolam, & alios ibidem in principio.

12 Dū autem Pontifex Alexander. III. in dict. cap. 2. initio, scripturā authenticam nuncupauit, quam in fine eiusdem textus, nullius firmitatis robur habere dixit, Hostiensis, Abbas, num. 1. & communis ex Decio, num. 4. intelligunt, principium quidem, re ferri ad allegationem, quia scilicet, scripta allegabantur authentica: sine vero ad veritatem; secundum quam constitit talem scripturam authenticam non esse.

13 Sed aprius meo iudicio videtur, cū eodem Decio, principium agere, de scriptis, quę ex se erant authentica ex testibus inscriptis, quandiu iij vivebant, eisdem tamen decedētibus, nullum firmitatis robur habent & sic iam non sunt authentica ab euentu: vt inquit ille text. in fine. Vnde vltius expediet subnotare scripta, seu instrumenta alia esse publica, quę secundum latam acceptionem multis modis publica dicuntur. vt tradunt Angel. in authentic. de instrumento rum cautella. num. 5. Speculator sub tit. de fide instrumentorum, §. nunc dicendum, in princ. Innocentius, in in dict. cap. 2. & in cap. 1. eodē titu. vbi Abbas num. 2. & alij: alia publica, quę stricte, & proprie, & frequenter ea dicuntur, quę a publica persona, & sic a tabellione, qua talis est, in publica forma scribuntur, aut deducuntur, ex dict. cap. 2. de fide instrumentorum, ibi: *nisi per publicum maiorem confecta sint, ita quod publica appareant.* Deniq; alia esse, scripta priuata, qualia sunt omnia, quę publica non existunt, sed a priuatis, & etiam a tabellione, qua priuatus est scribūt: iuxta Innocentium, & communem, in dict. cap. 1. & post alios Abbas d. num. 2. Mascardus quæst. 6. nu. 79. per textum,

tum in l. scripturas, ubi gloss. verb. *notarij*, & Doctores, C. qui potiores, l. instrumenta, C. de probationibus, l. cōparationes in princip. C. de fide instrumentorum, Rebuffus ad l. Gallie, r. com. titu. de Chirographorum, seu schedularum, in præfatione, à num. 11. & 8.

14 Licet autē scripturæ priuata, multis nōminibus dicantur, & variæ sint earum species, scilicet Apocha, Anthapocha, schedula, alias *cedula*, Chirographum, Epistola, ad quam litteræ Cambij, reducuntur, & libri rationum, cum similibus glossa, & Doctores, per text. ibi in l. plures, & in d. l. cōparationes, C. de fide instrumentorū Abbas ubi supra in fine Salicetus, in authent. si quis, C. qui potiores, Corraſius, in l. admonendi à num. 48. ff. de iure iurando, Mascard. num. 26. & Rebuffus à num. 13. ubi supra, omnes tamen eiusmodi species, sicut, & denominationes, sub generali, & communi nomine scripturæ priuata, propriè continentur, secundum præcitatos.

15 Tandem animaduerto Summum Pontificem, aut Principem quemcūque aliū, non posse efficere, quod fides adhibeatur exemplaribus, seu scripturis, non authenticis in præiudicium alicuius partis, ut notat Abb. notabili. 2. Decius n. 2. Felin. in princip. & alij, in d. c. 1. de fide instrumentorum, ubi Gregorius Pōtēfex Maximus, de se ipso loquens, dixit: *si scripturam authenticam non habemus ad exemplaria recurrere non possumus*: tradiderunt Ludouicus Romanus, ubi additio singulari. 716. Couarrubias practicar. 2. l. num. 2. Mascard. concl. 711. num. 14. Padilla nu. 1. in l. 3. C. de diuersis reſcriptis, post Pinellum in Rubrica, de rescindenda, r. part. c. 2. nu. 13. qui testatur se obtinuisse in praxi: ne aliter tertio ius habenti, & cuius in-

terest exemplaribus, vel scripturis eius modi fidem non haberi Princeps præiudicium inferre videatur: contra l. 2. §. merito, & §. si quis, ff. ne quid in loco publico, & c. quamuis 8. in fin. de reſcriptis in 6.

16 Circa quam obseruationem, & responsum Pontificum, in dict. c. 1. ver. *non possumus*, placet adnotare illa verba, *non possumus*, quæ primò aspectu necessitatem, & quasi quodam præceptum præferre videntur: nullam tollere ipsi Principi potentiam; nec ullam ei, per legem inducere necessitatem in hac parte, præter eam quæ ipsi Principi incumbit ex lege naturali, seclusa lege humana positua; cū Princeps non possit legem sibi dicere, à qua non liceat recedere, l. digna vox, C. de legibus, c. innotuit de electione, quod eleganter, & in hac nostra specie, probat Fortuni^{us}, in l. Galus in princip. colum. 1. 6. & sequentibus, adhuc tamē rectè probat ille text. id quod schola cōmunis ex illo desumpsit, nempe Summum Pontificem, aut Principem quemcūque aliū, non posse statuere, quod fides adhibeatur scripturis, non authenticis in alicuius tertij præiudicium.

17 Sed obstat, tum, quod consuetudo potest efficere, ut scripturæ, alias non authenticæ fides adhibeatur, c. cum dilectus 9. vers. *super*, de fide instrumentorum, ergo & Princeps Supremus, qui lege & consuetudine superior est: cum etiam, quia quod fides non adhibeatur exemplaribus, & scripturis, eiusmodi totum prouenit, & pēdet à solo humano iure, nec vllō naturali, aut diuino præcipitur, & auctoritas indicis, sicut, & solemnitas iuris, quibus interuenientibus exemplaria legitime exemplata fidem faciunt, c. penult. & ultimo, de fide instrumentorum, possunt, à Supremo Principe suppleri, & tolli, ex reg. cap. pro

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

proposuit, ibi: *de iure possumus contra*
ius, de concessione præbendæ, cum
 vulgaribus, idque satis intendunt Ho-
 stiensis per illum tex. in c. 2. de fidei-
 iuribus, ubi Antonius, & Immo-
 latus n. 3. & Feli. 1. in dict. ca. 1. de fide
 instrumentorum: & in effectu nõ ne-
 gant, Abbas dict. notab. 2. & alij dum
 fatentur, & supponunt, posse Prin-
 cipem, lege statuere, quod exemplari-
 bus fides adhibeatur contra tex. in d.
 c. 1. & similes.

18 Nec satisfacit eiusdem Abbatis, &
 aliorum sententia, dum distinguunt in
 ter potestatem ordinariam, & absolu-
 tam, ita ut iuxta priorem, non possit
 Princeps, contra vero iuxta posterior-
 rem: tum quia, ut aliàs notari solet ab
 interpretibus, in c. si gratiosè de res-
 criptis in 6. eiusmodi distinctio, non
 satis probatur iure, & iuxta verissimam
 sententiam Alciati, Fortunij, Couar-
 rubia, & aliorum, quos refert & se-
 quitur Pinellus ubi supra, nu. 21. Sar-
 miento, 1. Selectarum, capi. 8. nu. 20.
 & additio ad Bernardum, regu. 209.
 ampliatione 4. in Principe præsertim
 Catholico, non est admittenda abso-
 luta potestas, quæ nulli mortalium (cū
 omnes ea abuti possent) concessa est, aut
 concedi debuit. Deinde quia per po-
 testatem ordinariam Princeps sup-
 plet, & tollit, in vim dispensationis so-
 lemnnitates, & cætera, quæ iuris huma-
 ni sunt, nec opus est potestate abso-
 luta, d. c. proposuit, ibi, *de iure*.

19 Vnde, iam diu cogitauimus proba-
 bilius videri hanc animaduersionem
 nostram Scholam communem, & textum
 in d. c. 1. *quod præfati Doctores*,
si attente legantur satis intendunt, intelli-
 gi ubi Romanus Pontifex, vel alius
 Princeps supràemus procedit secun-
 dum leges, & regulas iuriscommu-
 nis, quas in iudicio, & causis dicen-
 dis regulariter obseruat. c. in causis,
 de rē iudicata, & ita ubi non dispen-

sat, ex iusta causa per quā, sicut in iu-
 re communi dispensare, & aliquando
 tertio præiudicium inferre potest, &
 dum iudicat, & causas deciderit. d. c. in
 causis, vers. *nisi*, ita etiam fidem adhi-
 bere, exemplis, & scripturis, aliàs nõ
 authenticis: id quod indubio, nisi ex-
 pressè appareat, efficere, aut præcipe-
 re, non præsumitur, d. §. merito, d. §.
 si quis, d. c. quamuis, ibi: *nisi hoc expres-*
se, &c.

20 Quamobrem poterit, Princeps le-
 ge lata constituere, iustus ex causis, fi-
 dem adhibendam fore exemplaribus,
 & idem poterit facere, ac decernere
 consilio, & iudicio prudentium: non
 equidem lege constituta generali,
 sed in aliqua lite, ac controuersia, et-
 tiam in præiudicium alterius: modo
 id iustis ex causis fiat, quemadmodum
 sensere Panormitan. & alij, in d. c. 1.
 de fide instrumentorum: ita ut quod
 diximus, non posse Principem supre-
 mum, in præiudicium partis statuere,
 ut exemplaribus, non authenticis fi-
 des adhibeatur, accipiendum sit, non
 posse, absque præuia cognitione, & si-
 ne legitima, & sufficienti causa.

21 Quibus adamasim, *ut credo*, præli-
 batis in principali controuersia nos-
 tra, qua quarimus, an litteris superio-
 rum Regum, Principum, Episcoporum,
 & similium sit adhibenda fides,
 interim dum contrarium non ostenditur:
 illam probabiliorē, & hodie
 receptiorem conclusionem statuo,
 in his quæ pertinent, ad officium Episcop-
 copum, vel alterius ordinarij, Regis, seu
 Principis, nisi aliqua suspitio fraudis
 vel aliud obstat credendum est, litte-
 ris illorum sigillum habentibus, quā-
 diu contrarium non probatur, etiam
 si testes in illis deficient.

22 Quam conclusionem post Bertrā-
 dum communem fatetur, Ripa in l.
 admonendi, nu. 140. ff. de iure iuran-
 do, & Menoch. de arbitrarijs, casu 944.
 num

- n. 23. & in effectu, ita docuit Hostien-
sis, & traddiderunt multi alij secūdu
Abbatem, d. ver. 1. & Rottam primā
supra citatam, Innocentius, Ioan. Ad
dr. Bald. & alij, quos sequitur Decius
n. 10. in d. c. post cessionem de proba-
tionibus, multi relati ā Mascardo, d.
n. 1. & ā Menochio, d. n. 13. cū sequē-
ti, ante quos omnes idē intenderant
glossā p̄citatā, & glossā verb. *ma-
xime*, vbi Doctores in l. pacta nouissi-
ma, C. de pactis.
- 23 Et suadetur dicta conclusio ex tex-
tu in allegato, c. post cessionem cum
similibus ibidem in glossā allegatis,
& ex l. si qua 22. ad finem, ibi: *litteris
Episcopi, &c.* C. de Episcopis & Cle-
ricis, ex c. 2. vbi glossa de solutioni-
bus, c. cum dilecta in princ. ibi: *sub si-
gillis suis*, & ibi: *legato qui sub sigillo suo*,
&c. de confirmatione vili, vel inu-
tili, c. 1. ibi: *per eius patentes litteras*, de
temporibus ordinationū in 6. c. si Ca-
nonici, ibi: *patentibus litteris sigillorum su-
orum*, &c. de officij ordinarij illo li-
bro.
- 24 Præterea si attendamus inuenie-
mus quidē in proposito equiparari
instrumentū publicum, & litteræ au-
thenticæ, alias habētes sigillū authen-
ticū, d. c. 2. de fide instrumentorum,
d. c. si Canonici, ibi: *instrumento publi-
co, vel patentibus litteris*, &c. c. 1. ver.
quis quis, in fine, de sententia ex com-
municationis in 6. sed litterę Episco-
pi, vel alterius ordinarij, cū suo sigil-
lo, in his quæ ad illorum officiū spec-
tant, nisi aliud obstat, litterę sunt au-
thenticæ, & habent sigillum authen-
ticū, d. c. cum in Ecclesijs glossa, in d.
c. 2. & constat ex his quæ supra ad no-
tauimus authenticū dici, id quod ha-
bet iustam, & certam authoritatē, vt
ex dictione græca deduxit Rebus. ad
ll. Gallia, 1. tom. tit. de litteris obliga-
torijs, art. 1. gloss. 7. in princ. ergo, &c.
- 25 Planē sigillum Episcopi, vel alteri-

ordinarij, quā talis est, & quo vtunt
ad ea sigillāda, quæ ad ipsius officium
pertinent, dicitur sigillū publicum, &
authenticū ratione publici officij, in
quo deseruit quemadmodū, & sigil-
lū Capituli Vniuersitatis, & similis, in
his quæ ad ipsorum officiū, & potes-
tatē spectant, c. tertio loco de proba-
tionibus, c. significauit 48. in princ. de
appellationib. vbi DD, d. c. si Canoni-
ci, ibi: *sigillorum suorum, aut alterius authen-
tici*, resoluit post alios Mascard. vbi
supra, Rebus. loco citato. nume-
ro 4.

- 26 Et cōfirmatur mirū in modū eadē
conclusio ex vsu recepto Ecclesię Ro-
manæ, quæ iā diu sic interpretata est,
& litteris superiorū sigillatis fidē sem-
per adhibuit, ex Archidiacono, in d.
c. curæ, & Rebus. vbi supra. Quæ in-
terpretatio per consuetudinē vniuer-
salis Ecclesię recepta fuit, & de stylo
Curie, ita seruari testantur Bellame-
ra, in d. c. post cessionē, n. 23. d. Rotta
1. & Guid. decif. 175. igitur huiusmo-
di cōsuetudini, & stylo in re dubia, &
controuersa standū est argumēto, l.
si de interpretatione, ff. de legibus, c.
cū dilectus ad mediū de consuetudi-
ne, iuncto c. quā graui ad finē, ibi, *sty-
lo*, de crimine falsi.

- 27 Sed obijciat, & non leuiter, quis-
piā aduersus præfatā conclusionem,
quod in illis iuribus in quib. litteris
superiorū fidē adhibendā esse asseri-
tur nulla sit mētio sigilli, quæ tātum-
modō agūt de ipsius litteris, vt cō-
tabit legentibus respōsum Pōtificiū,
in d. c. post cessionē, & iura, per glos-
sā ibi allegatā. Quæ sanē obiectio mini-
mē obstat, nec impedit cursum præ-
fatæ cōclusionis nostræ, nā reiecta sē-
tentia illorū, qui putant d. c. post ces-
sionē specialiter procedere in mate-
ria ex cōmunicationis, de qua agit,
& sermo etiā, est in d. c. curę vel etiā
in materia leuis præiuditi, in qua pu-
tant

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

tāt procedere posse iura similia, quæ nō sigilli, sed litterarum tantūmodo faciunt mentionē: qui intellectus cōfunditur, tū ex verbis, tex. in d. c. post cessionē, ibi: *quibus standū est*, quæ verba parēthesi inclusa, quibus Pōtifex tacite rationē reddit, & suā sententiā cōfirmat, sicut simpliciter & generaliter prolata sunt, ita in distincte intelligēda videntur, nec restringi debent ad solā causā ex cōmunicationis, de qua in illo tex. tum etiā, quia nō occurrūt in ex cōmunicatione diuersitatis ratio, cū ea ad officium ordinarij pertinēat, quēadmodū, & multa alia ad idē offitū spectāt, & ita quoad hoc etiā nō habēt rationem. Nec leuis præiudici cēseri debet ea materia, in qua agitur de ex cōmunicatione maiori, & de ex cōmunicato repellēdo.

28 Quare ommissa, etiā eorū opinio ne, qui putāt, in dictis iuribus dū asserunt litteris ordinariorū fidē adhibēdā esse, testes fuisse necessarios, & interuenisse, vt testatur Abb. in 2. oppositione, & alij post glos. i. in d. c. post cessionē, quę explicatio nō solū diuinat, & supplet maximē ad dicta iura, verum etiā destituit prædictā sententiā & traditā conclusionē cōsuetudine, & stylo receptā secundū quam, testes non sunt necessarij, & sufficiūt eiufmodi litteræ cum sigillo: planius dicendū videtur, quod licet tex. in d. c. post cessionē, & ceteri eiufdē notę sigilli mentionē nō faciant, nihilominus tamen illud subintelligūt, & supponūt, tū ex alijs iuribus præcatis, in quibus de sigillo agitur, vt vidisti, tū etiā, quia litteræ Episcoporū, & similiū in his quæ ad ipsorū pertinet offitū frequēter sigillātur, vt experientia docet, & sigillo potissimū robur accipiūt, & muniūtur, d. c. si Canonici, ibi: *sigillis*, & ibi, *minimē roboratis*.

29 Vnde percipies modum loquēdi, Romanis Pontificibus frequētissimū,

nec vulgo satis animaduertim, qui passim eiufmodi litteras, de quibus agimus aliquando simpliciter *litteras* aliquādo vero simpliciter *sigilla* appellare solent, vt constat ex iuribus supra à nobis, & à glossa, in d. c. post cessionē citatis, quāuis vtrūque scilicet littera, & sigillū, in simul requirantur, nec alterū, sine reliquo sufficiat, secundū communē, vt per Decium, in d. c. tertio loco, à n. i. Menoch. de arbitrarijs, casu 113. Gabrielē, sub tit. de probationib. conc. 4. à n. 44. in quam sententiā expendi potest, d. c. 2. de fide instrumentib. *litteras*, seu *sigilla*, quę verba iuxta intellectū, glos. 2. & aliorū, ibi referuntur ad litteras sigillatas, quæ nūc à litteris, nūc verò à sigillo denominantur, prout alias nos resoluisse meminimus in Cathedra vesp̄erorū iuris Pōtifij, ad Rub. de officio delegati circa Vicariū Episcopi, qui iuxta diuersas regiones, aliquādo Vicarius, & aliquādo Officialis appellari solet, & nonnunquam vtrūque nomen alternatiue apponitur: vt in c. vlt. de officio Vicarij, in 6. quo fit, vt Pōtifex Maximi promiscue, eiufmodi litteras aliquando simpliciter litteras, aliquando verò simpliciter sigilla appellare solēt, propter frequētem sigillationem talium litterarum, quę vt in plurimum in his quæ ad superiorum spectant offitū sigillari consueuerunt, ideoque modo sigilla modo simpliciter litterę nūcupantur.

30 Quod autem sigillum dicatur authenticum, si lector scire desiderat, præter supra dicta, & alia quamplurima, quæ traduntur ad d. c. 2. de fide instrumentorum, consulat Petrū Rebuffum, super leges Regias, p. i. tit. de litteris obligatorijs, arti. 1. glos. 7. Speculatorem, tit. de procuratore, §. ratio autem formæ, vers. *item quod non est sigillum*, Bartolum, in l. procuratorem

re, ff. de procuratoribus, & habemus text. optimus in l. 1. tit. 18. part. 3. & videndi etiam sunt glossa, Abbas, Francus, & Decius, in c. significauit, de appellationibus, nec nõ obseruandum cum Domino Couarr. pract. c. 22. ad finem, apud nos in hoc Regno Castellæ, in Regij sigilli custodia maximam esse authoritatē, l. 13. titu. 18. part. 4. l. 1. tit. 8. lib. 2. ordinamenti hodie l. 5. tit. 15. lib. 2. recopilationis, quod quidem sigillū Regium in hac nostra Republica Castellana Cancellario, eius custodi cõmittitur, quemadmodum fieri in Regno Franciæ, atque in Neapolitano testatur Philippus prob^{us} in scholijs ad Chosmā in pragmatica Sactione, tit. vlt. verb. *duxim^{us}* & Mathe^{us} de Afflic. decif. Neapolitana 221. n. 9. & decif. 253. vbi probat sigillū Regiū esse substantiam Regiarū litterarum, quo iure vtimur, & probat text. optimus, in l. Tribun^{us}, §. vlt. ff. de testam. militis, & voluit Isernia in c. 1. de prohibita fraudi alienatione per lothorian.

31 Et an, & quando sigillum publicū vel priuatum præsumatur appositum instrumento, de voluntate illius cuius est, post alios discutit Couar. vbi proxime n. 9. & vidēdi sunt Gabriel. lib. cõmunium, tit. de præsumptione conc. 4. Aymō de antiq. 1. par. c. quæritur a n. 44. Menoch. de arbitrar. casu 113. & lib. 2. præsumpt. § 8. sanē in d. c. tertio loco, & in l. 1. §. ille, verfic. *sed ne furandi*, C. de latina libertate factis constat sigillum de voluntate illorū quorū erat, appositū fuisse. An verò sigillū per se solum absque scriptura, vel subscriptione obliget, aut si dē faciat, prosequitur, Decius, & Felin. in d. c. tertio loco, colu. 1. cõmunis, in c. post cessionem Couarr. vbi supra, latissimē Menoch. d. lib. 2. præsump. 57.

32 Igitur præfatē conclusioni, quam

sustinem^{us} cõstater asserentes, in his quæ pertinet ad officium Episcopi vel alterius ordinarij, nisi aliqua suspitio fraudis, vel aliud obstat credendum esse litteris eiusdem Episcopi, aut Ordinarij sigillū habētibus, quādiu contrarium nõ probatur, etiam si testes in illis deficient, minimē cõtra dicunt obiectiones initio proposirę quib^{us} sigillatim respondere oportebit.

33 Nec obstat celebris illa difficultas quā mouet glos. 1. in d. c. post cessionē, verū, *sed contra videtur*, & glossa in d. c. curæ, respondetur enim ex mente eiusdē glossę Hostiensis, vt per Abbatē, in d. c. 1. oppositione Deciū, n. 7. verū, *secundo principaliter*, & aliorum in d. c. post cessionē, nec nõ, & glossa, in d. c. cum in Ecclesijs, de maiori tate & obediētia, verbo, *authenticas*, differentiā esse cõstituendam, inter testimoniū viue vocis, seu verbalem assertionem Episcopi, vel alterius Ordinarij, cui non creditur ex text. in d. c. cū a nobis in princip. 28. de testib^{us} cum similibus citatis a d. glos. in allegato, c. post cessionem, vt opposuit præfata glossa, & inter litteras, illius sigillatas, de quibus sermo est, in hac controuersia.

34 Quæ differentia ingeniosē, & verē suaderi potest, ex d. c. cū a nobis, vbi text^{us} in princ. cõstituit, verbo, seu testimonio, cuiusuis iudicis, nullaten^{us} esse credēdū: & tamē, in verū, *ecce*, agēs de scriptura, vel litteris, dicit has sine testibus, non esse tantę authoritatis, vt cõtra duorum, vel triū idoneorū testimonium præualere debeāt: quibus verbis aperte significat eiusmodi litteras, absque testib^{us} adminiculo probare, & præualere, quādiu per duos, vel tres idoneos testes contrarium nõ ostenditur: quod ipsum per titer cõfirmat rationes adductę, per Philippū Deciū vbi supra, & verficu-

Traet. de legib. & const. Principū, &c.

lis sequentibus in 2. columna.

35 Et illud maxime, quod ordinarius in eiusmodi litteris proprio sigillo munitis, circa ea que ad ipsius officium pertinent, facit tanquam ordinarius, & ratione publici officij, quod exercet: contra vero in testimonio, vel asseritione, tanquam alius quilibet priuatus. Sic videmus, quod licet notarius o testimoniu ferenti, in quavis causa, & aliquid asserenti non credatur, dum extra suum officium facit: nihilominus tamen eiusdem instrumenti, & litteris rite cōfectis, ratione officij publici, quod exercet, fides adhibetur, c. quoniam contra falsam post principium, ibi: *publica uel personam*, de probationib. c. ad audientia 13. vers. *ne credentes*, ibi: *officiu suu*, de prescriptionibus.

36 Quam responsionem nequaquam profecto tollit animaduersio Abbatis d. 1. oppositione, vers. *re*, quia refellitur ex predictis, & ex his que contra illam expedit Decius d. n. 7. vers. *non obstat ratio*, cum seq. Præfertim, quia tā lex, quam generalis cōsuetudo, approbat ordinarios, ad scribendas, & sigillandas litteras, in his que ad ipsorum spectant officium, iuxta communem.

37 Quibus consequens est opinione Calderini, Antonij, & aliorū, in d. c. post cessionē, quā communē, dicit Decius ubi supra, vers. *ultimo*, ad hoc etiam Felin. n. 8. vers. *secunda conclusio*, in eodē c. post cessionem, Dominus Couar. in pract. c. 2. ante finē, & alij per Menoch. d. præsumpt. 57. nu. 14. dū dicit litteris etiā cum sigillo Episcopi, vel Ordinarij, non esse credendum absque testiu, vel Notarij interuētu, recte procedere, & intelligi posse, ubi litteræ manant super his, quæ nō pertinent ad officiu Episcopi, vel Ordinarij, quia talis est, ex Decio, n. 10. & alijs, in allegato c. post cessionem;

consonat, quæ tradidit idē Menoch: ubi supra, a n. 16. & rex. in d. c. signifi-
cauit de appellationib. per quē DD. ibi, & alij, vt per eundē Menoch. nu. 17. & Decium 11. in d. c. post cessionē resoluunt, sigillis tantūmodo prodesse, & fidē facere in his, ad quæ iuxta officiu sigillatis institutum est.

38 Sic sanē licet familiaris Epistola Episcopi, vel cuiusuis alteri Ordinarij, etiā cum sigillo eidē præinducto valeat, in electis tamen præiudiciū fidē non facit: quia nō est de his que pertinent ad officiu Episcopi, vel Ordinarij, quia talis est: ex Archidiacono, in c. placuit. 2. q. 6. & cōmuni ex Ripa ubi supra, Menoch. d. nu. 23. & relatis à Mascard. sub tit. de probationib. cōc. 627. a princ. & n. 4. cū seqq. ubi multipliciter declarat.

39 Ex qua doctrina, & resolutione, iā pariter non obstat alterum argumētum desumptum, ex d. gloss. 1. in d. c. post cessionē, & in d. c. cum, quæ admodum instrumento Notarij publici non creditur, absque testibus, qui necessario interuenire debent eodem modo litteris Episcopi, vel alterius Ordinarij, non aliter fides adhibenda sit, quā si testes interueniant: nā ultra alia, quæ in proposito considerabat Hostiensis, a quo recedunt Abb. d. 1. oppositione, Calderin. & Bellamera, n. 15. & alij: dici potest cū Philip. Decio in d. cap. post cessionē, n. 7. vers. *non obstat ratio*, huiusmodi sigillum authenticum, quod in instrumento Notarij publici nō requiritur, in his quæ ad Episcopi, vel alterius Ordinarij officium pertinent supplere vicem illorū testiu, qui in instrumento Notarij requiruntur. Etenim non aliter publicum, & rite confectum dicitur instrumentum, quā si testes, & alia solemnia interueniant, ex reg. l. 4. §. condemnati, ff. de re iudicata, & satis colligitur ex iuribus pre-

citatis,

citatis, dñ in eiusmodi litteris nō cōsiderant, nec requirunt testes, sed sigillū authenticū, q̄ æquiparant instrumentō publico, ritē confectō, c. 1. de sententia ex cōmunicatio, in 6. c. inter dilectos, vers. *sed & ipsum*, ibi: *nec sigillū. Et c.* iunctis præcedentibus de fide instrumentorum.

40 Accedit q̄ in actibus, & processibus iudiciorū, propter authoritatem iudicis, & præsentiam, tā illius, quam multorū, qui in iudicijs solēt interuenire, nō requiruntur testes, sed creditur scripturæ Notarij, absque illis, d. c. quoniā contra, vbi glos. 3. in fine cōmunis, ex Felino n. 12. Paris. 36. ibidē, vbi aliquādo diximus, cum eadē glos. 3. in princip. adnotantes pl^o credi scripturæ tabellionis, quā iudicis, vel Episcopi, in qua testes requiruntur, secūdū glossā prædictā, quā sic intelligendā esse tradidimus, vt procedat in casibus in quibus, Episcopi scriptura, vel nō habet sigillū authenticū, vel emanauit super his, quæ ad Episcopi officium non spectant, iuxta præfatam communem resolutionem.

41 Quod si replices, vt superius contra supradictā resolutionē nos opposuisse meminimus, ex reg. celebris, tex. in d. c. quoniā contra falsam, de probationibus, vbi nō creditur iudici, etiā ordinario procedenti, in his, quæ ad ipsius spectāt officii: dupliciter respōdeo, primo nouā illius text^o decisionē, vt patet ex verbo, *statuimus*, tantū procedere, in iudicialibus, quoad processus, & singulas eius partes, in quibus nequaquā iudicibus fides adhibēda est: limitata per illum textū prædictā communi sententia, quæ asserit iudicibus credēdum esse: vt tantū procedat in extraiudicialibus, cuiusmodi est ex cōmunicatio, de qua fuit sermo in d. c. post celsionē, licet enim ad iurisdictionē perti-

neat, & causæ cognitionē requirat. c. sacro, de sententia ex cōmunicatio, nis, d. c. 1. eodē tit. in 6. & aliquando per accidens contingat, illā proferri in iudicio, per iudicē in causa procedentē, nihilominus tamen, ex i. c. & cōmuniter accidentibus nō proferatur in figura iudicij, sed extra illā, abque processu, & ordine iudiciali, de quo in d. c. quoniā. Quæ distinctio, seu intellectus in effectū fuit, de mēte glos. 1. in d. c. post celsionē, & in d. c. curæ, Aretini, & Decij, d. n. 7. vers. *secundo non obstat*, Rotta, d. decis. 1. & aliorū, vt per Mascard. d. cōcl. 990.

42 Sed nūquā profectō, inuenire potui congruā discriminis rationē, inter actus iudiciales, & extraiudiciales, dictaque differentia, & distinctio nē cōmentitiā potius, quā verā esse existimo: eo præsertim, quia multo facilius credi debuit litteris ordinarij, in his quæ sūt in iudicio, & circa processū, quā extra illud, ex his, quæ supra retigimus, circa notariū, cuius instrumentō creditur in iudicio, absq; testibus, qui in extraiudicialibus omnino requiruntur, vt cōsiderabat Calderin. in d. c. post celsionē. col. 2. & tradidit Abb. ibidē, in 3. oppositione, quidquid relatā distinctiōne Bartol^o probauerit in lambitiosa, n. 2. ff. de decretis ab ordine faciendis.

43 Vndē aliter secūdo, & melius refpōderi potest, cū Hostiensis, & alijs, vt per Deciū vbi supra, vers. *secūdo principaliter*, & n. 1. 6. & fuit de mēte glos. f. & Abb. n. 5. secūdū quos noua decisio, d. c. quoniā cōtra non dicit acta publica, & iudicialia, non posse aliter, quā per notarium, aut duos idoneos testes probari: nec prohibet fidē adhiberi alijs legitimis probationibus: & cōsequēter nō excludit litteras Episcopi, seu ordinarij authenticas cū sigillū habētes, in his quæ ad illi^o officij spectāt, quin potius easdē ad

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

mittere videtur in fine, ibi: *legitimis documentis*, quæ verba verificari possunt in huiusmodi litteris. Solū ergo prohibet tex. ille, ne credatur assertioni, & ita vitæ voci, aut verbo, iudicis, vt patet ex principio, ibi: *contra falsam assertionem, in qua iudicis, etc.* & ita hanc differentiam inter litteras, & assertionem verbale satis ostendit tex. in d.c. cum à nobis, in princip. & verū. nec, vt supra expendebamus.

44 Textus veros, in d.c. cū dilectus, de fide instrumentorum, quidquid plura circa illius materiā prefati Doctores cōminiscantur: dū consuetudinis mentionē facit, illaque pōderat, re vera non agit, de litteris, cū sigillo Regis, sed tantū de instrumentis, per illū confectis; & expresse Pontifex meminit consuetudinis ad effectū, vt eiusmodi instrumenta fidē faciant, & absq; testibus, indistincte, super quibuscumq; negotijs: hoc est etiā in his quæ ad ipsius Regis officiū non pertinet, cum tamē in alijs ad illud pertinentibus atrento iure, litteræ Regis sigillatæ fidē facere debuissent: iuxta prædictam cōmunē, vt obseruauerunt Felin. n. 17. Deci. n. 15. in d.c. post cessionē, Masc. cōc. 627. n. vlti. quo pacto intelligenda est, glos. in d.c. curæ, & glos. vlti. in d.c. 2. de fide instrumentorū.

45 Sic planē consuetudo efficere potest, vt litteris Episcopi, vel alterius ordinarij credatur, indistincte, etiam in his quæ ad illius officiū nō pertinet, vt post Innocentium Cardinalem, & alios obseruat cōmunis, ex Felin. n. 8. Deci. n. 12. in d.c. post cessionē, & alijs vt per Masc. vbi proximē à n. 12.

46 Quo factum etiā est, vt ex text. in d.c. cum dilectus consuetudine receptum sit fidē adhibendā esse litteris, & scriptis cōfectis per scribas electos, seu deputatos à Capitalis Conuentibus, Collegijs, aut confraternitatibus, prout testatur, & praxi, sēpi-

receptum, refert Albar. Valas. cōsultatione 10. quamvis attēto iure, illis credendum nō foret, sicut nec creditur litteris, etiā sigillatis arbitrorum, qui à priuatis eliguntur, & iurisdictionē nō habēt, c. 1. de arbitris, l. priuatorum, C. de iurisdictione omniū iudicum, vnde nō maior illis, quā priuatorum litteris fides adhibetur, secundū cōmunem ex Abbate, n. 10. & alijs, in d. cap. post cessionē, vt per Deciū. n. 10. Seluam de beneficio, 33. par. q. 23. ad finē iubet tex. in l. nē in arbitris, C. de arbitris, cui respondere nittitur Deciū dicto loco, contrariā sententiā probans: nec repugnat tex. in c. præsentata, 50. de testibus satisfit enim vltra Doctores ibi, vt per Abbate, & Seluā, vbi supra. Ex quib; semper magis, ac magis firma manet à nobis proposita conclusio, quæ habet, in his quæ pertinent, ad officiū Episcopi, vel alterius ordinarij, nisi aliqua suspicio fraudis, vel aliud obstat, credendū esse litteris eiusdē Episcopi, aut ordinarij, sigillū habentibus: quandiu contrariū non probatur, etiā si testes in illis deficiant.

47 Neque obstat specialitas illa, quā ponderabamus circa litteras Romani Pōtificis, quibus integrā diximus adhiberi fidē, speciali prerrogatiua, de qua peculiare decisio nē habemus, in Clem. 1. de probationib; & cōstitutā esse regulā, in contrariū cōminiscabamur. Respōdetur enim etiā stante prædicta assertionē nostra, constitui, in d. Clem. 1. nonnulla specialia circa litteras Romani Pōtificis. In primis, quia, vsque adeo fides adhibetur illis, de quib; in d. Clement. vt in contrariū directā probatio non admittatur, iuxta glosā, ibi, verbis fecisse, cōmuniter receptam, per omnes ibi, & alibi, vt per Tiraquellū de retractu, tit. 1. §. 4. glos. 1. nu. 44. & 17. Parisium n. 7. in c. ad audientiam,

de

de prescriptionib. Aymonē citatum supra d. 9. porpositū, nu. 20. & tamen litteris Episcopi, vel alterius ordinarij, fides adhibetur, interim dū contrariū non probatur, & cōtra illas directā probatio admittitur: iuxta tex. in d. c. post cessionē, ibi: *donec probetur contrarium.*

48 Deinde quia in d. Clement. 1. creditur litteris Romani Pōtificis, circa narratiuā hoc est circa ea, de quibus principaliter, non disponit, sed incideret narratū, in ordine ad aliud: dicēs, se aliquid fecisse, super quo fundat principalē suā dispositionem, vel intentionem: vt cōstat ex littera illi tex. & fatentur glossā, & omnes, ibi gloss. 3. in c. si Papa de priuilegijs, in 6. vbi cōmunis: & tamē litteris Episcopi, seu ordinarij, tantūmodo creditur in his, super quibus principaliter dispositū, & litteræ emanant; nō verō circa narratiuā, quæ ad aliū finē referūtur; vt per Calderi. in d. c. post cessionē, Felin. à n. 12. Mascard. vbi proximē à n. 21. Cardinalem ibidem colu. 2. vbi Bellamera à nu. 20. & 23. cum seqq.

49 Accedit, quia si rē alius expendimus, repentes, antiqui iuris memoriā inuenimus quidē, ante dictā Clementinā, litteras narratiuas Romani Pōtificis, non habuisse fidem, de qua in d. Clement. agitur, vt constat in d. c. si Papa, vbi admonuit gloss. 3. & tradiderūt interpretes, in d. Clementi. præsertim Aegidius de Bellamera, d. n. 20.

50 Quibus omnibus, vt iam resolutio ni argumētōrū ultimā manū imponamus, minime refragatur alia difficultas gloss. 7. in d. c. post cessionē, ab inconuenienti sumpta: scilicet, qd si ordinarij litteris talis, ac tanta fides adhibenda foret; possent vtique ordinarij mala fides, & contra veritatē litteras scribere, ac sigillare in frau-

dem, & præiudiciū aliorū. Respondeatur enim, id non esse præsumendum in eo, qui publicū officiū exercet, sicut nec in notario, pro quo nō videtur, magis præsumendū, argumēto tex. in reg. estote, de regulis iuris, & d. verū, nec credente, maxime cū non præsumatur, fraus, aut mala fides, seu qd aliquid faciāt, contra veritatem, in quibuscūq; alijs ministris publicis: veluti scribis Nūtijs, Custodibus, agrorum, vulgo, *guardas del campo*, quibus passim creditur dum deponunt vulgo, *dan fee*, circa ea, quæ pertinet ad suum officium.

51 Quod si ex materia subiecta, aut alijs circūstantijs, aliqua colligatur fraudis, calumniæ, aut affectionis suspitio: contra Episcopū, vel ordinariū, transcribentem, & sigillantē: veluti quia agitur, de re in qua fraus verosimiliter timetur; seu ad illū quoquo modo pertinet; vel ad quā affectus, aut suspectus proponitur, & in qua se defensor, & veluti oppositorē constituit: sanē nō procedit prædicta cōmunis resolutio, & cōclusio nostra; nec litteris quantūcūque sigillatis, fides adhiberi debet: nisi insuper testes, vel notarius, aut alia sufficiens probatio concurrat: vt in specie obseruauit, Rotta 1. & 10. de probationibus, in nouis, Abb. n. 15. vers. ratio, Decius n. 10. Felin. 8. & alij, in d. c. post cessionem, Cosmas, & Rebuff. in concordatis, tit. de collatione, in Rubr. colu. 2. Ripa vbi supra, n. 141. communis, vt per Mascard. d. n. 13. & DD. quos citat concl. 627. à n. 10. expendentes, & sic intelligentes, c. 1. de procuratoribus, qui *contra illas*, si inspicitur attētē agit, de mandato Episcopi, in simul cū clero, seu Capitulo, procuratorem constitutis: & quia eiusmodi mandatū nō spectat ad officium folius Episcopi, quia Episcopus est: imò ipse, & clerus, tāquam

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

quam partes, & litigantes procuratorem constituebant: merito requiritur tex. mandatum solemne cum subscriptionibus testium, nec agit de litteris Episcopi sigillatis.

52 Sic etiam in c. cum tu 16. de testibus, citato per glos. i. in d. c. post cessionem, & in d. c. cura, quamuis proponantur litteræ Episcopi excommunicatis, quia tamen ipse contra Prepositum, & Canonicum litigans, causam defendebat, ut patet ex text. ibi: *cū tu filij Proposuit, cū quibusdā Canonicis tuis, & Archiepiscopus vester essetis in nostra presentia constituti, & ibi: Archiepiscopi testes*, merito in eiusmodi negotio proprio, litteris illis, pro Archiepiscopo fides adhibenda non fuit iuxta titulum, C. nequis in sua causa, & L. omnibus, C. de testibus, iubat recepta sententia glossæ penult. vers. *ego*, in c. statutum, in princ. vers. *fameimus*, de rescript. lib. 6. & in c. conquere, verb. *volueris*, de restitutione spoliator. quam multi sequuntur.

53 Vnde, recte iudicio meo communis schola existimavit in specie, d. c. conquirente, ideo Archiepiscopum non potuisse cognoscere de causa, cuius ibi mentio fit, contra Rodericum subditum suum, & super Ecclesia quā obtinebat, iuxta reg. c. i. de officio ordinarij, c. cū Episcopus, & c. ordinarij illo titu. in 6. datūque fuisse iudicem delegatum Exonensem Episcopum, qui de causa cognosceret: quoniam dū Archiepiscopus de facto, & absque iudiciario, ordine Rodericum spoliavit, eo ipso constituit se, ei⁹ adversariū, ac subinde suspectus fuit illi: ut intēdunt glossa ibide, verb. *volueris*, Abb. n. 11. & cōmunj, raddūt Felin. n. 26. in c. super litteris de rescriptis, & in c. licet, n. 9. de Simonia, Marāta de ordine iudiciorū, 6. par. tit. de appellatione. n. 45. & passim alij in materia recusationis, iuvant glossa, verb.

copia, ad finē in c. statum in princ. de rescriptis, in 6.

54 Et quāvis inimicitia, quæ præsumitur in spoliatore cōtra spoliatum (ut hoc obiter non omittā) extinguitur omnino per restitutionem spolijs ad effectū, ut ille istū criminaliter accusare possit, cū quis, de restit. spoliati, nihilomin⁹ ad effectū, ut spoliator in causa spoliati iudex esse possit, super proprietate eiusdē rei, quia in hoc maius vertitur præiudiciū, nō extinguitur inimicitia, vel suspiciō per restitutionē spolijs, ut probat text. in d. c. conquirente, quē post Arctimū, notat Felin. in c. cū oporteat, vers. *item adde*, n. 5. de accusationibus.

55 Verū dicta cōmunis explicatio dubia semper fuit, apud me, quippē probabilē crediderim Archiepiscopum Cantuariensem, in d. c. conquirente, nō ut iudicē, vel superiorē, sed tanquā partē, & adversariū de causa propria agentē spoliassē Rodericū Ecclesiā, q̄ patet, quia Archiepiscopus nō cōtulit eādē alij, sed retinuit possedit, & ex ea fructus Collegit, ut in nunt littera illius text. ibi. *com redditibus restituis*, aduertit glos. vlti. in princip. & est de mente aliorū, in d. c. cōquirente: ac subinde cū se adversariū in causa propria constituerit, non potuit in ea iudex existere, idque voluit glossa d. verb. *volueris*, si rectē intelligatur: & satis consonant verba text. ibi, *proponere volueris*, scilicet, tanquā pars de iure proprio litigans.

56 Deinde, si verū amamus, licet communis schola, nō cōsideraverit, nec Doctores animadvertant Archiepiscopum, de quo in d. c. conquirente, quāvis nō spoliasset, nec suspectus foret, ex alio capite lōge diverso, non potuit de proprietate cognoscere: & super ea, necessario adeundus fuit, Episcopus ille Exonensis: quia is de possessione cognoverat ex delegatione:

tionē: ac subinde ali⁹ super proprietate adiri nō poterat, quantumcūq; aliquis competens, & nūquā suspectus existeret: ex reg. l. nulli. C. de iudicijs, c. 1. de causa possessionis, & proprietatis.

57 Imo etiā (vt ex diuerculo ad intentū redeamus) profecto nō constat in d. c. cum tu, quod proximē interpretabamur, ex cōmunicationem prolatā fuisse, ab ipso Archiepiscopo, potius enim in fauorē illius proferri, per aliū iudicem, qui inter Archiepiscopum, & Canonicos de causa cognoscebat.

58 Sed quia sæpius vt vidisti in hac cōtrouersia mētionē fecimus illi⁹ In nocētianē constitutionis, in d. c. post celsionē, vbi ex eo non fuit admittus procurator, quia ex cōmunicatus erat, eū procuratoris officii assumpsit: duxi opere pratiū illā hic interlere quæstionē, vtrū ex cōmunicatus maiori ex cōmunicatione procurator cōstitui possit, in iudicio ad litē exercendā, etiā pro reo: ita vt mādātū, seu cōstitutio nō valeat ipso iure, nec necessaria sit exceptio: vel an mero iure valeat, & exceptio requiratur. Circa quā dubitationē frequētius iri solet, in eā partem, quæ habet ex cōmunicatū maiori ex cōmunicatione, non posse procuratorē cōstitui, ad prædictū effectū, etiā pro reo: nec valere mādātū, seu talem cōstitutionē: quoniam corrumpere ipso iure, nec opus esse exceptione aliqua: sic tradiderūt Dom. Antoni. de Padilla, in l. 1. C. de iuris & facti ignorantia, n. 55. Sebastia. Bāt. de nullitatib. tit. ex defectu mandati, n. 136. Mariata de ordine iudiciorū, 4. par. d. 16. n. 24. & ante eos docuerat glos. 4. vbi cōmuniter interpretes, per text. ibi, verb. *parocinando*, in c. decernimus, de sentēt. ex cōmunicatione. in 6. post Bernardū glossatorem, in glossa 2. &

post positionē casus, in d. c. post celsionē: quā sententiā inueni etiā, apud Abbate, & Decian. 10. in c. intelleximus de iudicijs, eundē Abbate, n. 2. & 10. cū seqq. in d. c. post celsionē, vbi Ioann. Andr. Calderi. & alij cōmuniter, vt per Felin. a. n. 20. Dec. n. 17. qui omnes efficiūt scholā cōmunē, & ex verbis d. c. post celsionem, ibi: *ipsum tanquā procuratorē non duximus admittendū*, iunctis præcedentib⁹ ibi: *nobis constituit, quod ex cōmunicatus erat, cū procuratoris officii assumpsit*, vnanimiter præfata cōclusionē deduxerunt.

59 Moti sunt ad sic existimandū, quia crediderunt Innocentiū III. in d. c. post celsionē, nō sine misterio expēdisse, iā fuisse incursum ex cōmunicationē, tēpore quo procurator mādātum acceperat: vt ita significaret, ab eo tēpore, absque necessitate, alicuius exceptionis, mādātū ipso iure, nō valuisse, & quāuis postea ex cōmunicatus absolueretur, adhuc tanquam inhabilē à principio admittendū non fuisse, quasi dicāt præfati Doctores, quod aliquin si mādātum à principio valeret mero iure, & procurator per exceptionem à iudicio repellendus foret, proculdubio Innocentius, tantummodō attendisset tempus, quo ille procurator in iudicio experiri vellet, non autem illud in quo mādātum acceperat.

60 Considerant præterea, ad suam sententiam confirmandam ea quæ sæpè numero expendi solent, in proposito, scilicet odium ex cōmunicati, & periculum communionis cum eo, ponderantes, cum Abbate, & alijs, quod procuratoris officium publicum est, altum auctoritate, argumento, l. 1. ff. de procuratoribus, ac subinde ex cōmunicatum ipso iure, ad illud inhabilē censeri arguemento, c. audiuius 24. q. 1. capi. ad

E 5 pro-

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

probandū, vbi Doctores de re iudicata, glossa vltima recepta, in d.c. de cernimus, dū agit de notario excommunicato.

61 A qua nihilominus communi sententia merito (quātū ego assequi possum) recessit insignis Nauarrus in manuali, c. 27. nu. 23. ante quē recesserant Aegidius de Bellamera, nu. 12. post Innocentiū, & Andream siculum n. 2. Deciū n. 4. & 17. in d.c. post cessionē statuētes excommunicatū mero iure, etiā ad iudicia, procuratorē cōstitui posse, & valere gesta per illum, quādiū nō repellitur.

62 Quorū sanē sententia multis efficacissimisque argumētis fulcitur, & in primis experientia, & iure docemur, ipsam principalē personā excommunicatū, nō obstante odio, aut prohibitione cōmunionis posse, per se ipsū mero iure agere in iudicio, ita vt valeat, quā gesserit, quādiū nō repellitur, c. 1. de exceptionib. lib. 6. sicut etiā potest se ipsum in iudicio defendere, d. c. intelleximus, igitur pari ratione, poterit excommunicatus procurator pro alio, ex ipsius mādato, agere in iudicio mero iure, quādiū nō repellitur: vel etiā absolutē reū defendere, quia non minor est prohibitio, nec minus odiū, aut periculū, vbi excommunicatus pro se ipso, quā vbi nomine alieno, tanquā procurator pro alio, in iudicio experitur, argumētum tenet in l. furti §. 1. ff. de his qui notantur infamia.

63 Deinde pro relata Nauarri, Bellameræ, Siculi, Innocenti, & Philippi Decij opinione, maxime vrget, quod excommunicatus maior, potest, mero iure facere, & valēt omnes actus priuati ab eo gesti, qui ad priuatorū potestātē vtilitatē, & auctoritatē spectant, exceptis aliquibus speciatim iure expressis, vt patet inductione facta, in omnibus cōtractibus, c. verita-

tis, in fine de dolo, c. felicitis, verū de penis, lib. 6. & in matrimonio, & prius natura est cōtractus, & a cōsensu, & potestate priuatorū procedit, vt probat tex. in c. significasti, de eo qui duxit in matrimoniu, & resoluūt glossa quāuis falsa ratione nitatur, in celebri, c. alma mater, verb. sacramentis, & in professione Monachali, quia principaliter actus priuatus est profitētis, a cuius voluntate, & potestate principaliter pendet, c. sicut, ibi, se sua professione obligant, de regularibus: id ipsum probat, c. cū illorū 32. vbi glossa verb. talibus, de sentent. excommunicatione, prosequitur post alios Couar. de spōsalibus, 2. par. c. 6. in princ. n. 3. & in d. c. alma mater, 1. p. §. 1. n. 10. ergo etiā mero iure poterit talis excommunicatus interim, dū non repellitur, interesse in iudicio, & valebunt ab eo gesta.

64 Probatur dicta maior propositio, in qua tota vis argumēti consistit, quia licet eiusmodi cōtractus, & similes actus priuati, prohibeantur excommunicato maiori, cui omnis fideiū cōmunio inter dicta est, c. 2. in fine, de exceptionibus, nihilominus tāmen, si subtiliter cōsiderasti, illa prohibitio nō est directā, & principalis, per legē aliquā, in quantū eiusmodi cōtractus, seu actus obligant faciētē, in qua specie locū habet regula, l. nō dubiū, C. de legibus, ibi: *lege contrahere prohibente*, sed indirectā, & per quādam consequentiā, sub ratione cōmunionis, id est quatenus per eiusmodi cōtractus, vel actus similes sic e libus cōmunicat: planē officiū procuratoris, & mandatū computatur inter cōtractus, & actus priuatorum, etiam quoad vtilitatē, & auctoritatē, secundum Barto. in l. 1. §. si plures, ff. de exercitoria, & post Abbatem, in c. prudentiam, vbi alij sequuntur de officiū delegati, obseruat

De-

Decius, d. n. 17. vers. 3. & constat, ex vulgata diffinitione procuratoris, quam in priuata nostra lectura ad Rubr. de procuratoribus probauimus: & quia eiusmodi officium omnino pendet à mandato, quod est cōtractus à priuatorum potestate procedens, & ipsorum vilitatem prospiciens, l. cōtractus, 2 l. ibi: *contractus*, & ibi: *mandatum*, ff. de regulis iuris, in princ. & fere per totū instituta mandati, nec iure aliquo exceptum reperitur à regula, nec datur lex specialis, quæ id ipsum directè prohibeat excommunicato, igitur standum est regula prædicta.

65 Et rursus facit pro eadē sententiā, & mirificè cōfirmatur ex eo, quia ex cōmunicatus prohibetur esse procurator in iudicio, ex illa tantū regula, qua in iudicio stare prohibetur, de qua in d. c. intelleximus iunctis rationibus d. c. 1. de exceptionib' in princ. lib. 6. at regula, & rationes eiusmodi non euincunt excommunicatum ipso iure, inhabilem esse, sed tantummodo repelli posse, per exceptionē, aut officium iudicis, vt constat ex dictis iuribus, ergo mero iure valet cōstitutio procuratoris excommunicati, & valebunt gesta per eū donec repellatur.

66 Iubatur fortiter, d. c. decernimus, si cum ingenio expendatur, ibi: *ab agendo patrocinando*, & c. dñi decernit æquē repellendum, & æquiparari excommunicatum agentem, & cum qui in iudicio patrocinatur, qui sanè patronus in causa aliena similis est procuratori, qui illā in iudicio procurat, sicut ergo excommunicatus, ad agēdū, & patrocinandū ipso iure inhabilis, nō est, quāuis repelli possit, & det ear, d. c. decernim' sita, & procurator.

67 Accedit tandē pro eadē opinione, q. officii procuratoris censetur vile, ita vt illius capax sit etiā infamis,

argumento, l. si quis procuratorē. C. de Decurionibus, lib. 10. & §. vltimi instituta de exceptionibus, tradidit Abb. n. 2. Bellamera 8. in d. c. post cessionē, & passim alij, igitur non inuenit excommunicatum posse, illud suscipere, & exercere mero iure.

68 Ex quibus prædictā secūdā sententiā auctē excommunicatū, mero iure, etiam ad iudicia procuratorem constitui posse, & valere gesta per illum, quamdiu non repellitur, iā olim probabiliorem, & certiorē iudicauī, nō obstat superioris communis vnico fundamento, quo potissimū nitebatur, ex tex. in sæpē allegato, cap. post cessionem.

69 Nam vt bene intellexit Philippus Decius, vbi supra, vers. *et certe*, & ante illū Bellamera d. n. 12. Roman' Pōtifex Innocētius, illic non expendit temp' acceptationis, quasi ab eo excommunicatus inhabilis fuerit, & mandatū non valuerit ipso iure: Sed quia per litteras Ordinarij constabat procuratorem excommunicatū tēpore, quo acceptauit: nec apparebat eūde postea absolutum, quo solo testimonio, & fundamēto, adhuc excommunicatus censerī, & vt talis vitari debuit, quādo in iudicio voluit admitti ex regu. cap. sicut, 39. de sententi. ex communicationis, latē explicata per Alciat. de præsumptionib. reg. 2. præsumpt. 6. & Domin. Couarr. d. r. par. §. 2. n. 6. consequēterque, tanquā hodie excommunicatus, nō admittitur à Pōtifex procurator: expēditur autē tēpus acceptationis, quia ab eo constabat, de excommunicatione, & nō agebat Pōtifex Maxim' de irritando procreationis actū, sed de repellēdo procuratore, quē cōstabat fuisse excommunicatū, & nō apparebat absolutū: adhuc enim tāquā excommunicatū etiā nūc haberi, & vitari oportebat d. c. sicut in si. cui intellectui cōsonat aperte

Tract, de legib. & const. Principum, &c.

apertè verba illius tex. si attentè legatur, & nonnulla, quæ Philippus Decius expendit.

70 Quod vero doctissimus Innocentius non expenderit tempus excommunicationis, ad irritandum mandatum procuratorium, ut perperam existimauit communis schola, sic efficaciter probo, sequeretur enim ex opposito ipsum procuratorem fuisse admittendum, si ante excommunicationem constitutus foret, & mandatum procuratorium emanaret, quod est contra regulam d. c. intelleximus, & d. c. i.

71 Nec ad rem facit odium excommunicati, & periculum communionis, quia iuxta prædicta tantummodo euincit illud repelli posse à iudicio, prout repellitur dum pro se ipso causam agit. Nec similiter ad rem facit quod Abbas, & alij existimant, officium procuratoris esse publicum auctoritate, id enim verum non est, ex Bartolo, & præcatis: nec probatur in d. l. r. quia licet usus procuratorum generalis à consuetudine fuerit receptus, præter, vel contra leges antiquas, quæ in certis tantum casibus procuratores admittebant, principium, instituta de his per quos agere, & eiusmodi usus lege, & auctoritate publica fuerit comprobatus, nihilominus tamen adhuc singulorum procuratorum constitutio, est actus omnino priuatus, & ad priuatam potestatem vitilata, & auctoritate: & ad publicam, nullatenus spectat.

72 Aliter contractus omnes, quos lex civilis inuexit, vel ante inuictos comprobauit, non ad priuatam, sed ad publicam auctoritatem pertineret, & excommunicati, ad eosdem, ipso iure inhabiles, & incapaces foret, quod est manifestè falsum, & contra supradicta.

73 Nec denique aduersatur, quod excommunicatus maiori solet equiparari deportato, glossa. i. in §. minor. instituta de capitis diminutione comuni-

ter recepta ibi, & alibi teste Petro Duñas, regu. 272. vers. licet, Fracisc. de Caldas de nominatione, q. 5. nu. 47. & deportatus inhabilis est, ad actus, & contractus, etiam priuatos iuris ciuilibus, & ab eo gesti non valent, l. quidam, vbi Bart. ff. de pœnis, eas, per locum à contrario, ff. de capitis diminutione. Respondetur enim illam æquiparationem non procedere indistinctè, neque in omnibus, ut per Abbatem, in c. pastoralis, §. verum, n. 19. de appellationibus, & constat, quia deportatus in perpetuum, & non ad tempus, ciuitatem amittit, excommunicatus verò, non sic repellitur à comunione in perpetuum, sed ad effectum, ut cõuertatur, & ad illam redeat, & ita quoad non respicitur. Vnde magis suspensus quam priuatus omnino, dicitur, ex hisque defenditur sententia Innocentij, Barbatij, Decij, Bellameræ, & Nauarri, vbi supra secundum quam excommunicatus maiori potest merito iure constitui procurator, ad iudicium, siue pro reo, siue etiam pro actore, quamuis repelli possit.

74 Contra quod posterius, si aduersas, maxime ob stare videtur, difficultas, quam supra tetigimus, etenim communis intellexit procuratorem excommunicatum repelli posse, etiam si à reo constitutus sit, & ita procedere tex. in d. c. post cessionem, & tamen certum est reum excommunicatum admitti in iudicio, nec repelli posse, d. c. intelleximus, igitur pari ratione excommunicatus procurator pro eodem reo admitti debet, nec repellendus est, ex supra dictis, ut ita possit reus, per alium excommunicatum, id quod per se ipsum excommunicatum efficere potuisset, ex regula potest, quis per alium, lib. 6.

75 Accedit, quod ab officio procuratoris, cum sit vile, & abiectum non debuit repelli excommunicatus, sicut, nec alij viles, & infames repelluntur iuxta prædicta.

Ve-

76 Verumtamen ad priorem difficultatem respondent Bald. & DD. communiter, & Abbas in d.c. post cessionem, differentiam constituētes inter reum excommunicatum, qui pro se ipso admittitur, & excommunicatū procuratorē rei, qui pro alio admittendus non est, iuxta Innocentiaū constitutionem in citato c. post cessionem, & scholam communem ibidem. Cuius differentie ratio ea esse videtur, quia reus ipse necessario cogitur, & inuitus venit ad iudicium, si inter stipulantem, §. si stichum, ff. de verborum obligationibus, ac subinde merito ad sui defensionem admittitur, & non repelli debet argumento, eam inter. 5. ibi: *legitima defensio*, & c. significauit, ibi: *omnis legitima defensio*, de exceptionibus: contra vero procurator Rei non inuitus, sed sponte mandatum acceptat, & ad iudicium accedit, & propterea magis illi, quā huic fauetur, ita quod licet reus principalis admittatur, procurator tamē repelli possit, & debeat.

77 Aduertendum tamen est hanc differentiam procedere iuxta sententiam glossę, in d.c. intelleximus, quā sequitur Doctores communiter ex Abbate. n. 5. Siculo 27. & alijs ibi dū resoluunt Reum excommunicatum maiori, si vellent posse per se ipsum in iudicio respondere, quamuis ex honestate, potius quam ex necessitate procuratorem constituat, & se per eum defendere debeat, iuxta d.c. in intelleximus, ibi: *debet*, scilicet ex honestate per alium respondere. Sed probabilior est opinio aliorum, qui putant illum non posse per se ipsum, sed necessario teneri procuratorem constituere, per quem se defendat, vt intendit glossa, in cap. pastoralis de iudicijs, & probant Calderinus, Aretinus, Decius, nume. 7. Alciatus 13, in dict. cap. intelleximus,

qui hanc communē fatentur, & post Parisum receptiorem testatur Paz, in practica. 1. tomo. 7. tempore. n. 53. expēdentes naturam & proprietatem verbis, *debet*, quod ex se necessitati importat, nisi ex materia, aut mente loquentis aliud colligatur, glossa verbo, *debeat*, per tex. ibi, in clementina attendentes, de statu Monachorum recepta communiter, ex Ti raquelo de retractu, titu. 1. §. 1. gloss. 15. Padilla. n. 7. in l. vnum ex familia in princip. de legatis 2. iuuant alia fūdamēta, de quibus per supra citatos, respondentes regulę text. in c. 2. de procuratoribus, quo mouetur glossa, & Doctores, in dict. capit. intelleximus.

78 Secundum quam magis probabilem sententiam differentia inter actorem, & reum excommunicatum, in eo est, quod prior, nec per se, nec per alium admittitur, dict. cap. intelleximus, dict. cap. 1. iuncta dict. regulę. potest quis: posterior vero licet per se non audiatur, potest tamen per procuratorem, quem constituere tenetur, & iuxta hanc eandem magis probabilem sententiam facillimē, ad argumentum responderi potest, si dicamus excommunicatum procuratorem pro reo, non admitti in iudicio, & repelli posse, quemadmodum & reus ipse excommunicatus, pro se ipso non admittitur, & repelli potest.

79 Ad aliam vero difficultatem respondetur excommunicatum repelli a procuratoris officio, non propter dignitatem, aut honorem eiusdem officij, sed propter periculum communionis, & rationes de quibus in dict. cap. intelleximus, & similibus, ob quas tam ab agendo, quam a patrocinando, & alijs actibus communibus in iudicio repellitur, dict. capit. decernimus. Et accedit quod eius-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

eiusmodi officium procuratoris attempto iure Canonico non censetur, ita vile, vt per viles, & infames exerceri possint, c. 1. 3. q. 7. glossa, in c. cum deputati, de iuditijs, Bellamera in d. c. post cessionem, n. 8. Paz post alios d. 1. tom. annotatione 4. à nume. 43. & 47.

80 Benè autem verum est procuratorem huiusmodi excommunicatum, si alijs substituendi potestatem habeat posse alium substituere, de quo per gloss. vltim. in fine, in Clemēt. penult. de procuratorib. vbi DD. Abb. nume. 18. Felin. 23. Decius columna penult. in sepe repetit, c. post cessionem, post alios, cum quibus eruditus lector, quæ desunt his, prosequi valebit.

81 Dummodo aduertat quædā magis noperè notanda: primum quidem, quod licet in his quæ excommunicatus agit, tanquam persona publica, & ratione publici officij, vtputa iudicis, distingui soleat, inter occultum, qui etiam tolleratus dicitur, & inter publicum, qui præcisus nuncupari solet, ita vt gesta per illum valeant in fauorem publici, & propter cōmunē errorem, & ad probandum de re iudicata, iuncta l. Barbarius, ff. de officio Prætoris cum alijs, de quibus late per Gabrielem, sub titu. de probationibus, concl. 8. à princip. Couarrubiam vbi supra, d. 1. par. §. 1. nu. 4. Gutierrez vbi supra, nu. 73. & 82. cum frequentibus: nihilominus tamē in his quæ facit, tanquam priuatus, & ex possessione priuata, veluti tanquam procurator contrahens, aut agens in iudicio, non distinguitur, inter occultum, vel publicum: similiterque corruunt, quæ per occultum facta fuerint, & cōuerso valebunt, per illum, ac per istum, ex doctrina Innocentij, in cap. cum dilectus ad me,

dium de consuetudine recepta, vt per Decium nume. 20. Felinum 24. post alios in d. capi. post cessionem eundem Felinum, in d. cap. ad probandum, n. 1. ad finem Gabrielem vbi supra à num. 24. pro quibus vltra l. 2. ff. de eo qui pro tutore maxime vrget text. quem nonnulli in oppositum expendunt in §. sed cum aliquis instituta de testamentis, per argumentum ab speciali, vt constat ex littera, ibi: *ram Diuus, &c.* & ibi: *ex liberalitate subuenire, &c.*

82 Alterum notatu dignū est, quod licet Doctor Suarez de Paz vbi supra, d. 7. tempore à num. 73. & Didacus Perez ad l. 1. titu. 8. lib. 3. ordinamenti, colu. 1007. vers. *videt*, & nonnulli alij, ex notioribus vulgo existiment excommunicatum in proposito non esse euitandum hodie, ante quam denuntietur, stante extrauagatione, ad euitanda scandala, cuius litteram referunt, & sententiam multis explicat Couarrubias, d. 1. par. §. 2. à n. 1. idē Paz, ex n. 72. & latissimè post Nauarrum, & plerosque Gutierrez, questionum Canonicar. c. 1. à princip. nihilominus tamen hæc sententia intelligenda est ad effectū, vt possint fideles absq; peccato, & minori excommunicatione, cōmunicare, cum excommunicato maiori, quādiu nō denuntiat iuxta dictam extrauagationem, exceptis omnibus, in eadem expressis: quia necessitatem illam euitandi, ante denuntiationem substituit dicta extrauagationis: at vero iudex ex officio, sicut & pars aduersa, & omnes alij si vellint possunt hodie, sicut & olim euitare, & repellere huiusmodi excommunicatum, quia dicta extrauagationis (vt habet littera) in nullo fauet excommunicatis faueret autē, si nō possēt, hanc denuntiationē ab alijs euitari, aut repelli, & est maxime notandū ad d. c. intelleximus, & d. c.

d.c.1.& d.c.decernim⁹ & similia iura
cõstitutiones,& ordinationes agẽtes
de ex cõmunicatis vitandis, vel nõ.

83 Denique illa cõtra plures glossas,
si eruditio lẽctori placebit elegãs erit
animaduersio, pro maiori intelligen
tia supra dictõrum, ea quę hucusque re
tulimus de procuratore ex commu
nicato, nullatenus intelligenda fore
de procuratore ad impetradum, sed
ad iuditiũ exercendum, vt bene
intellexit Ludou. Gom. in cap. 1. de
rescriptis in 6. n. 76. post scholã com
munem, in d.c. post celsionẽ: etenim
quidquid cõtrariũ intenderint glosa
ibi, verb. *alio*, ad finẽ, & glos. verb. *per
speculo*, in c. maximus 81. d. & glosa 2.
in d.c. post celsionẽ, vers. *et si impe
traret*, & glos. in c. ult. de procuratori
bus existimantes, Innocentium III.
in d.c. post celsionẽ non solũ egisse,
de procuratore, ad lites exercendas,
sed etiã de procuratore ad impetran
dum, dũ voluit ipsum admittendũ nõ
esse, multo profecto verius est, & te
nendũ decretalem illam, neuiquam
accipiendam esse, de procuratore ad
impetradũ, sed ad iuditiũ exercendũ,
tempore, namque illius text. & illarũ
decretalium impetrata ab ex commu
nicatis procuratoribus valebant, vti
que, imò, & hodie valebunt, licet nõ
valeant, quę ipse principalis ex com
municatus pro se impetraverit, vt v
trumque denotat, & efficaciter pro
bat antiquus stylus Curie, secundum
quem impetrantes principales, qui
bus gratia conceditur, non verò pro
curatores, qui pro illis impetrant, &
præces offerunt absolui solent, in eis
dem litteris ad effectũ gratiæ impe
trandæ, ad denotandum parum, aut
nihil referre ad ipsius valorem vim,
& efficaciam, quod procurator pro
Domino impetrans ex communica
tus fuerit, vel non, etiam si interpre
tes Sexti decretalium in allegato c. 1.

de rescriptis, illo libro, & glossa pro
ximẽ relatæ oppositum apertè credi
derint, quibus nullo modo fides adhi
benda est.

84 Quia verò nihil diximus de oppo
nentibus exceptionem ex commu
nicationis, quãnam præstare, & ob
seruare debeant, ad obtinendum in
exceptione sua, illud ad extremum
præsentis controuersię animaduẽ
tere libet, id quod frequenter dici so
let obijcientem exceptionẽ ex com
municationis ad repellendũ ali
quem à iudicio, teneri exprimere spe
ciem ex communicationis, an sit ma
ior, vel minor, iuxta tex. in cap. 1. de
exceptionibus, in 6. non esse, vique
adco verum, vt cõtrarium certius nõ
sit, & iuribus ipsique veritati magis
cõsonum. Didici enim ex D. Thom.
in 4. d. 18. q. 2. art. 1. ad 1. & in additio
nibus ad 3. p. q. 2. art. 1. ad 4. ex com
municationem, minorem propriè lo
quendo non esse excommunicatio
nem, neque speciẽ ex communica
tionis, & minorem solũ dici, tanquã
quẽdam pars maioris, non quod spe
ciem diuersam constituat: vnde iam
diu cepi considerare doctissimum In
nocentium III. in d. cap. 1. de excep
tionibus in 6. dum voluit ex commu
nicationis speciẽ exprimendã nul
latenus postulasse, quod exprimeretur,
an esset maior, vel minor: quod
acuta consideratione ex illo eodem
tex. sic fortiter suadeo, si aduertas In
nocentium III. ibidem suppositis
terminis habilibus, scilicet excom
municatione maiori, de qua sola age
batur illic, vt constat ex principio
illius text. ibi: *maioris ex communica
tionis, &c.* Nouẽ requisuisse maio
rem certitudinem eiusdemque ex
communicationis oppositæ, nem
pe ad vitandas fraudes, & malicias,
de quibus in principio text. & ad bre
uiorem, & faciliorem probationem

ex.

Tra&t.de legib.& const.Principũ,&c.

exceptionis, ad quæ omnia sanè nihil conducebat, neque cõducere poterat scire, an ex communicatio maior esset, vel minor: & præterea si habito pro constanti, quod ex communicatio maior erat, adhuc Põtifex requirit maiorem certitudinem eiusdẽ ex communicationis maioris oppositę, coacta iuris ratione fatendum est, non desiderasse expressiõẽ speciei ex communicationis, id est, quod excipiens exprimere debeat, an aduersarius sit ex cõmunicatus maiori, vel minori ex communicatione, iã enim constabat, quod erat ex cõmunicatus maiori, & quod excipiens excipiebat de ex cõmunicatione maiori, & nihilominus Romanus Pontifex petit insuper, vt dictus excipiens exprimat ex communicationis specię, ergo nõ est intelligendus, quod exprimat specię ex communicationis, id est, quod declaret, an sit maior, vel minor, & illa dictio, seu verbũ illud, *speciem*, absque dubio meliorẽ, & subtiliorem sensum habet.

85

Igitur verba Pontificis Maximi, in d.c.pia de exceptionib. in 6. dñi ait nõ sufficere excipienti exprimere ex cõmunicationẽ, sed oportere, vt species illius exprimat non videntur intelligenda, de specie, pro vt accipitur apud dialecticos, id est, an sit maior, vel minor ex communicatio, vt existimant, & controuertũt glossa, & DD. ibi, & in c. penult. de sentẽtia ex communicationis, post alios insignis Couar. in c. alma mater. i. p. §. 8. n. 5. quẽ refert & sequitur Suarez de Paz in practica. i. tom. par. i. n. 63. Sed de specie, id est de causa ob quã ex communicatio incurfa est, prout aliàs, & Latine satis species, accipitur apud bo nos Auẽtores, & Iurecõsultos, vt per Berrutiũ, verb. *species*, verf. *specię*, & passim alios. Ita intellexit AEgidius quẽ refert Dominicus, in d.c.pia, §. si

quis vero, nu. i. o. quẽ tamen ipse Dominicus, & alij in merito reijciunt, & est de mente aliorum teste Snario de Paz, vbi supra asserunt, quod per speciem ibi intelligatur casus, vel factum, propter quod lata fuit ex communicatio, nam quod nos vulgariter appellamus casum pollitoris litteraturę, studiosi appellant specię, vt annotauit Guillelmus Budeus in pandectis ad l. i. ff. de iustitia & iure, fol. 7. pag. 2. cuius facti, suę causę expressio dubium non est, quin sit magnopere conduens ad fraudes, & malitias vitandas, & ad breuiorem, & faciliorem probatiõẽ exceptionis oppositę, quamuis aliàs ad substantiam veritatem, & effectum repellẽdi a iudicio ex communicatum maiori ex cõmunicatione, nihil referat, an ex hac, vel illa causa, ab hoc, vel illo, ex communicatore fuerit ex communicatus. Facitque pro AEgidij intellectu, si expendas, quod vbi causa, vel casus ex communicationis exprimitur satis certẽ apparet, an maior, vel minor sit, ideoque iure optimo Innocentius desiderauit expressiõem, & certitudinẽ speciei, non quidem, an esset maior, vel minor, sed causę, scilicet ob quam lata fuit ex communicatio, vt breuius, & facilius ex communicationis exceptio probari possit, & expediri articulus, an aduersarius repellendus sit, nec ne.

86

In quo etiam sensu accipiẽdus est rex. in cap. dilectus el. i. de rescriptis, vbi Romanus Põtifex copulatiue requisitum mētiõẽ de causa amotionis & de causa ex cõmunicationis, & licet de sola ex cõmunicatione loquatur (*quod sumopere notandum est*) nõ dicit litteras vitari, ex eo quod ex communicatus impetrans, de ex cõmunicatione, mentionem non fecit, sed quia non fecit mētiõẽ, de causa ex cõmunicationis, vt patet

ex

ex littera: idque ex ratione, & cōfide-
ratione proximē dicta. Vbi aduerte,
ad maiorē, & subtiliorē intelligētiā
illius textus, quod sicut aliud est ex-
primere amotionem, & aliud ex-
primere causam amotionis, vt in d.
c. dilectus: sic lōge aliud est, agere de
causa excommunicationis, & aliud de
excommunicatione ipsa. Et sicut ve-
rosimile est p̄sbiteros, de quibus in
illo text. fecisse mentionē, de amo-
tione, ad quam p̄tendebant se res-
criptis, sed non de causa illius, ita etiā
fortasse, de excommunicatione mē-
tionem fecerunt, quāuis non de cau-
sa excommunicationis. id est de cau-
sa ob quā excommunicati fuerāt: id
enim importat causa excommunica-
tionis. Quā causam, quia minimē nar-
rarunt dicti p̄sbiteri litteras ipsas
quas impetrauerant, tanquam perue-
ni sup̄pressionē obtentos, viribus car-
ere decreuit Innocentius III. in d.
c. dilectus ad finem: ad hoc namque
vt rescriptum valeat, & ne subrepti-
tium sit, non sit enarrare factū, sed
oportet exprimere seriem, & cau-

sam eiusdem facti: sicut & modum,
& circumstantias notabiles, per quas
factum est: saltem vbi aliās sine his
superior, non est, omnino certus, vt
oportet, & expressio solius facti, abs-
que eiusmodi causa, & modo, obscu-
ra est, & captiosa.

Et ita non sufficit, si per narratiuā
supprimatur aliquid, quo expressio,
vel nullatenus, vel notabiliter diffi-
cilius rescriptum emanaret, iuxta ea
que adducere solent interpretes, in
cap. ceterum, & in c. ad aures, & in c.
super his de rescriptis, & ita ex d. c.
dilectus, notat glos. 1. ibidem, & plu-
res alij relati per Rodericum Suarez
allegatione 12. n. 34. Dida. Perez ad
l. 1. tit. 12. lib. 3. ordinamētis, q. 9. in fi-
ne, tradidit post alios Iacobus Meno-
chius, casu. 202. n. 3. & iuuat text. in
c. super eo, ibi: *falli seriem non conti-
nent de cohabitatione, c. occidit, vbi
glosa 2. cum alijs citatis per glossam
primā, in allegato capi. dilectus, se-
cundum que, aliquando in praxi, quā
a iure descendit, magis attenditur, &
p̄ueniet causa facti, quā factū ipsum.*

Summaria ad Controuerfiam 7.

- 1 Principibus obediendum est,
consequens videtur, quod leges
essentialiter praeceptum conti-
neant, & ideo merito id in cōtro-
uersiam vocatur.
- 2 Refertur opinio essentium non esse
necessariam, quod leges praeceptum
cōtineāt, & reperiri plures leges de
consilio.
- 3 Refertur glosse, & schola communis
pro dicta sententia.
- 4 Praedictorum fundamenta non sunt, ita
efficacia pro sua opinione.
- 5 Responsa Iuris Consultorum, verē leges
sunt, quae tamen praeceptum non in-
volvunt.

- 6 Permittendi virtus ad legē spectat, &
tamen permittere nō est praecepere.
- 7 Legislatoris munus est praeiūgi alicere
subditos ad collendas virtutes, &
tamen talis inuitatio longe diuersa
est a praecepto ipsa.
- 8 Cognita differentia est inter Consilium,
& praeceptum, & referuntur non-
nulla iura, quae salum continent con-
siliū.
- 9 Refertur altera communis contraria se-
nentium, non posse dari legem, quae
praeceptum non couineat, cum ip-
sa sit actus vltimus intellectus pra-
dicti, quem necessarium est praecep-
tum importare.

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

- 10 Subditi non possunt aliter per superiorē ordinari in fines debitos, nisi mediante præcepto.
- 11 Lex ordinatio rationis est, & non possit ad effectum reduci, nisi Princeps præcipiat ipsam observari.
- 12 Probatur ex Papiniano legem cōtinere præceptum.
- 13 Eam propriè appellare possumus, & debemus veram permissionem, quæ cadit circa illicita, vel circa illa quæ prohibita sunt, licet aliquando contingat circa licita & honesta.
- 14 Iuxta tria actionum humanarum generatres constituuntur præcipiendi modi, quibus additur quartus genus, id est punire quæ se cetera omnia inutilia sint, sine coactione.
- 15 Iustus & legitimus Princeps non solum legibus & præceptis, sed admonitionibus optimisque consilijs iuvare debet subditos.
- 16 Regum salutaria consilia, reuera leges non sunt.
- 17 Responsa Iurisconsultorum præcepta quadam sunt, quibus subditi stare tenentur.
- 18 Permissio ipsa etiam includit præceptum, quod quomodo intelligendū sit explicatur, & intelligitur rescriptum Imperatorum in l. Gracus. C. ad legem Iuliam, de adulterijs.
- 19 Sapientum verbis in iure permissiones præcepta appellari consueverunt, adduntur exempla, & explicatur lex secunda. C. de rescindenda venditione, cum similibus.
- 20 Dignitates honores & præmia redolunt pertinent ad actum, & virtutem permissionis, atque etiam in invitatione subditorum ad præmia præceptum includitur, & later, ius coercendi ministros, ut præmia præstet.
- 21 Non potest dari neque invenietur in toto corpore iuris, lex aliqua, quæ præceptum non contineat, quod si dentur aliqua rescripta Principum, consilium dumtaxat continentia non erunt leges.
- 22 Rectè Accursius existimavit consilium ad legis virtutem pertinere, quem perperam taxavit Soto, nec attentè Bartolum legit.
- 23 Non videtur venia dignus Alphonsus de Castro, qui legis virtutibus à Iureconsulto enumeratis quintam ipse ex suo capite ausus fuit addere, nempe (præmiandi virtutem) ut loquitur eruditissimus ille vir.
- 24 Parum aut nihil interest, quod Princeps in suis legibus, sine in decretis utatur, verbo præcipimus, mandamus, & id genus alijs, imò satis est statuisse, ut præceptum includant.

CONTROVERSIA 7.

Utrum omnes leges, & quæcumque statuta Principum præceptum continere debeant, necne.

Diximus non pauca in quaestione, quæ proximè præcessit super observantia, & obedientia Principibus debita, & exhibenda à subditis, & vassallis, in legum

& mandatorum executione: in quo visi fuimus præsupponere, & quodammodo fateri, leges omnes, atque Regum mandata, & statuta præceptum in se continere, quod prius quidem videbatur

videtur in cōtrouerſiā deducēdū. Quare antequā vterius progrediamur facturi opere prētū exiſtimauimus, ſi diſſicilē illā pariter, & vtilem quaſtione agitaerimus, an de ratione legis ſit, quod præceptū cōtineat, ita vt quantūcūq; in cōmunē totius Reipublice vtilitātē à Principe lata ſit deſinat eſſe lex, ſi aliās non includat, & inuoluat mandatū, atq; præceptū.

2 In qua difficultate inuenio Ioannē Imoleſcē in c. cū cōtingat. n. 33. de iure iur. & Felin. in c. nā concupiciētia, de cōſtit. & vtrobiq; omnes ſerē Pontificij iuris Profeſſores: exiſtimātes nō eſſe neceſſariū, quod leges præceptū inuoluant, imō plures leges latas, & promulgatas fuiſſe, & poſſe quotidie ferri, & promulgari cōſilium dumtaxat continentes, quibus legibus, ſubditi, & vaſſalli, non tenentur obſequi, & obedire, & ſi poſſint, ſi velint.

3 Quā ſententiā ante Imolē, & Felinū, & plures alios docuerat glo. in l. legis virtus. ff. de leg. glo. in c. qui autē, r. o. diſtin. alia glo. in c. r. de cōſtit. quibus in locis idē ſentit cōmunis ſchola exiſtantiū nō requiri, quod lex includat præceptum, pluresq; dabiles eſſe leges, & dari frequenter, quæ dumtaxat ſunt cōſilij.

4 Et licet apud relatos iuris Interpretes & plures alios (quorū nomina quia multiplex authorū allegatio in vtilis eſt cōſulto ommitto) nō ita efficiat, vt poſſent inueniamus ſuæ opinionionis argumēta: efficaciffimē poterit ex ſequētib; cōprobari, vt præſentis quaſtionis veritas magis eluceſcat.

5 Et vt à l. Conſultorū reſponſis diſtāt ſentētiæ cōprobatio proficiſcatur, arbitror inter omnes cōſtare ipſa quidē, veras eſſe leges, veraq; ſtatuta, atq; placita illorū hominū, eruditiffimorū, quos aurea, & ſeliciſſima illa ſæcula tulerūt, iuxta Imperatoriā

decisionē, in §. reſpōſa Prudentū, inſtit. de iure natur. & c. Sed manifeſtū etiā eſt, dictā Prudentū reſpōſa, præceptū in ſe nō includere, iuxta famoſam l. 2. verſ. *his legibus*, ff. de orig. iur. trāſcriptā in capite reſpōſa Prudentū. 2. diſt. dabiles ergo ſunt, & datæ fuerunt de facto nōnullæ leges, quæ præceptū in ſe nō cōtinerent, quibus parere cōſilij magis eſſet quā præcepti.

6 Præterea, & fortius probō eandē partē ſequenti cōſideratione: exploratū etiā eſt, inter omnes permiſſionē qua frequēter tam leges, quā Principes ipſi, erga ſubditos & eorū actiōnes dirigēdas, vt cōſueuerunt, nullū mandatū, neq; præceptum cōtinere, quin potius adhibēdā eſſe diſtinctionē inter hoc quod eſt præcipere, & permittere, vt diſtinguebat author, operis imperfecti, homil. 32. in Matt. relatus, in c. hac ratione, 31. q. 1. in illis verbis (*aliud eſt enim præcipere, aliud permittere*) atq; teſte l. c. in l. virtus legis. ff. de leg. permittendi virtus ad legē pertinet, diſtinctaq; eſt ab alijs legis virtutib; ibidē enumeratiſſigitur nō præciſſe ſpectat ad legē, 9. ipſæ præceptum cōtineat, aut inuoluat.

7 Tertio ſic argumentor pro eadē parte, magnopere ſpectat ad Legiſlatōres, & Principes inferiores ſubditos allicere, & invitare ad collendas virtutes, ipſarūq; actus ſtudioſe exercendos vt expreſſe docuit l. c. in l. 1. in prin. ibi, *premiū*, ff. de iuſt. & iure, cū nulla alia via melius adducantur ad deſpiciēdū vitii, & virtutē ſequēdā, quā propoſitione ſententiæ: qua ratione vulgatiſſimū eſt, Romanos, tēplū virtutis è regione templi honoris & gloriæ collocare, vt omnes intelligerēt per ſolas virtutes ad gloriā & honorē perueniri poſſe, & nō per alia aſpera, præcipitia, & cōſtragola vitiorum loca, quæ potius deiiciūt, atq; deturbant homines à recta

F 2 virtutis

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

virtutis via. Sed talis inuitatio lōgēdi uersa est a p̄cepto ipso, multū enim differūt inuitare & p̄cipere, argumēto vulgar. tex. in l. Titio cētū. §. i. ff. de cōd. & demōstrāgitur cū munus propriū Legislatoris & legis, sit p̄mijis propositis subditos inuitare, ad studiū & amorē virtutis, vt p̄diximus non necesse est, quod omnes leges, p̄ceptū cōtineant, sed sufficiet inuitationem quādam subditorum, (vt ita loquar) includere & cōtinere.

- 8 Deniq; vltimo confirmatur dicta cōmunis opinio, ex scitissima & per vulgata differētia quā cōstituunt Sācti, p̄cipiūt D. Hierony. lib. i. cōtra Iouinian. relatus, in c. fin. r. q. r. inter cōsiliū & p̄ceptū, etenim, vt ipse docuit, *Quod p̄cipitur imperatur, quod imperatur necesse est fieri, si non fiat p̄nā habet, longē aliter vbi datur cōsiliū, quo casu offerentis arbitriū est, vbi p̄ceptū necesse est seruiētiis, quā sunt verba D. Hieronimi. d. loco.* Ex quibus tale cōficitur argumentū, vt supponitur de ratione cōsiliij est, p̄ceptū nō includere, at manifestū est, plures esse Principū leges dātes solū cōsiliū, & p̄ceptū minimē imponētes, vt li quidō cōstat, ex multis capitibus legis Euāgelicę, & plura etiā habemus P̄p̄ticiij capita ipsūq; ius cēsareū nonnulla suppeditat exēpla, vt relatione, & inductione facta patebit, per singula testimonia, plura profecto, ex l. Euāgelica referuntur, in c. paratus. 2. 3. q. i. inter quā percutiēti, alterā partē faciei p̄bere assignatur, & alia similia ibidē subijciuntur exēpla, quā cōsiliij sunt, & nō p̄cepti, & de l. Canonico adest text. in c. i. de donat. quod indubitātū est legē esse: vt potē quia cōtinetur in corpore l. Canonici, & in priori loco, statim in limine illius tituli, collocatur: & tamē in eo text. nullū p̄ceptū imponitur, sed quēdā veluti laus,

& cōmendatio liberalitatis adducitur, vt ostendunt pulcherima verba Greg. ibidē, quā sic habent, *Hanc sibi quodāmodo nobilitas legē imponit, vt debeat se, quod sponte tribuit, existimet, expēde q̄ sponte tribuit, & vlticrius, Et nisi in beneficijs suis creuerit, nihil se prestirisse putet:* quā verba quodā cōsiliū salutare, liberalitatē exercēdi apertē denotant, p̄ceptū verō nequaquā includūt: neq; progreditur vltra tex. ille: ius etiā ciuile leges habet p̄bētes cōsiliū, sicut illud Vlpiani. l. C. in l. i. ff. de in offic. testam. vbi agens quibusnā cōpeteret querella in officio, ita subiungit; *Cognati enim proprij qui sunt vltra fratres melius facerent si se sumptibus inuanius non vexarent cū obtinendi spēs non habeant:* significās nō iniungi p̄ceptū proprijs cognatis vltra fratres, vt abstineant à querella & innanes sumptus super desperata lite non faciant, sed solū cōsiliū dāritā vt nō fuerit illis p̄cepto prohibītū de in officio disputare, sed reditū salutare cōsiliū, ibi, *melius facerent,* nō litigandi innaniter, sine vlla obtinendi spēnigitur ex l. Euāgelica l. Canonico, & Cēsareo, in cūctis superioribus fundamētis proximē relatis manet cōprobatū, in omni iure plures inueniri leges cōsiliij, & non p̄cepti, ac percōsequēs de primo ad vltimum manifestum relinquitur, necesse non esse, quod omnes leges p̄ceptum contineant.

- 9 Contrariā tamē sententiā veriorē, & tenendā defendit altera cōmunis Doctōrū, quos refert & sequitur Fr. Alphons. de Castro, insignis Monachus Franciscanus, lib. i. de potest. l. p̄cōn. c. i. circa finem. Domin. de Soto. lib. i. de iustitia & iure. q. i. art. 1. col. 3. post D. Thom. 1. 2. quāst. 17. art. 1. & quāst. 92. art. 2. ad primum: asserentes nō posse dari dispositionē aliquā quantūcūq; in utilitatē publicam

blicā à Principe promulgatā tanquā legē, quę præceptū nō includat: moventur ex eo, quia vt deducitur ex Arist. Philosphorū Principe, lib. 6. Ethic. c. 10. & nos superius animadvertimus differentes de legis definitione ipsa esse actus vltimus intellectus practici, quę, vt Philosophis placet, necessariū est præceptū, importare: ergo fieri nō potest, quod lex nō contineat & inuoluat præceptum.

10. Tūm præterea, quia illa feruntur à Regibus & Principibus, ad dirigendos & ordinandos subditos, in fines quos intēdūt, vt perspicuū est, & satis ostēdimus supra dū sermo esset de natura ipsius legis, sed subditi nō possunt aliter per superiorē ordinari, in fines debitos, nisi mediātē præcepto impetrando & præcipiendo res ita fieri, vel nō fieri, aliās innanis & vacua, & sine effectū esset talis ordinatio: igitur coacta ratione, ne leges in vanū ferātur, & promulgetur, sentire debem⁹, necessariū esse, quod præcisē præceptū cōtineant: ne frustratoria sint, & à subditis, qui illas obseruare deberēt pro nihilo ducantur: cū dedecore & ignominia, ipsorū Legislatorum; etenim sine præcepto, leges essent nullius momenti & pōderis, neq; recipiuntur, neq; obseruariētur semel receptæ, quare præcisē requiritur, quod leges omnes præceptum includant.

11. Et cōfirmatur, quia resoluimus iā, legē esse ordinationē rationis: certū autē est talē ordinationem nō possē ad effectū reduci, nisi Princeps eam obseruari præcipiat & imperet: cogimur ergo fateri imperium ipsum cōtineri, & includi in natura & essentia ipsius legis.

12. Deniq; dubitari nō potest de veritate huius vltimę sententię cum habeamus legē expressam ita statuētē, id est accuratissimi ingenij virū Papiānu. I. Cōsultū. qui lib. 1. suarū de-

fin. in hac elegantissima verba prorupit (lex est cōmune præceptū virorū) *prout dicitur cursu de delictorū quę sponte vel cōtrahuntur cōtrahuntur cōmuni Reipublice sponsio*; quę verba referre valde placuit, vt ex totū seriē lector intelligat, non solū præceptū, sed cōtentionē etiā includi, atq; cōprehendī in ipsa definitione: vt nullus possit deinceps dubitationi loc⁹ relinqui, quin leges omnes Imperiū in sua ratione formali includāt, & inuoluāt ita vt aliās de finant esse leges Imperio & præcepto tanquā vitæ carētes: ex quibus efficacissimē manet corroborata hæc secūda D. Tho. & suorū discipulorū sententia, à qua etiā si plura nō suppeditarent fundamenta propter eximīā authoritatē accuratissimi Papiniani nulla ratione discedere liceret. Illud verò, q̃ accuratissimē more suo vult pat. Papin. in d. l. 1. legē, scilicet cōtentionē esse, nō solum eorū quę sponte, sed etiā quę per ignorantiā cōtrahuntur (in quo mirabilis profecto deo est. I. C. decisio) oportune si Deo placuerit suo loco discutimus.

13. Vt autē proximē relata sententia, & quid in hac re tenendū sit pœnitus intelligatur, nōnulla breuiter veniūt prænotanda, & Primo cū Syluestro, verb. *permisio*, & Caiet. in Matth. c. 19. vers. *Moyses permisit*. Soto in 4. d. fin. 33. q. 2. art. 2. post D. Tho. super. 1. ad Corint. & super illis verbis, *hæc autē dico secūddū indulgentiā*, lect. 1. glo. 1. & cōmunē Doctorū, in. c. omnis. 3. distin. maturē aduertēdū est permissionē propriē nō dici quando Princeps sciens, & prudēs, fieri nō prohibet, quę licita & honesta sunt: vt cū iudicio considerauit Paul. Cast. in d. l. legis virtus, nu. 3. & admonuerunt DD. proximē relati, sed illa sola est, & eā propriē appellare possumus & debemus, verā permissionē, quę

F 3 eadi

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

cadit circa illicita, vel circa illa quæ prohibita sunt. v.g. quando Rex, vel Princeps certior factus de prohibitione, siue cognoscens re illicitā, & inhonestā esse illā nihilominus permittit, & conuictibus oculis nō punire leges iustas, siue præcepta salutaria continentes, quæ propriè & in rigore est, & dicitur vera permissio, vt probat tex. elegans in d.c. hac ratione. 11. q. 1. Etenim licet negari non possit permissiōē aliquando cōtingere circa licita & honesta, iuxta B. Pauli testimoniu. 1. Corinth. ibi: *Hoc autē dico secundū indulgentiā*; vbi idem admonet B. Tho. tamē propriè, & rigoroſe illa sola permissio est, quæ sit circa illicita, vel aliās prohibita.

- 14 Rursus dicto notabili accedit alterū, nō minus necessariū in hac materia, quod cū leges eō inuente, & constitutæ fuerint, vt illis hominū actiones ordinaretur in fines intētos à Legislatoribus, & vt regula sint omniū actionū humanarū per quā quidquid homines egerint in bonū Reipublicæ, & publicā vtilitatē ordinaretur, tria q; sint actionū humanarū generalit̃ enim sunt actiones hominum directē malæ, aliæ directē bonæ, & aliæ denique indifferētes: necesse quoq; fuit tres similiter modos constituit ad præcipiēdas actiones subditorū, ipsaq; dirigendas in bonum cōmune Reipublice: quare Princeps ad dirigēdas & ordinandas actiones hominum directē malas, vtitur, & vti debet ordinādi modo correspondētī tali actioni directē malæ, id est prohibitione: quæ Principes malis actibus illos prohibētes se opponūt: Ad dirigendas vero, & ordinādas actiones directē bonas, alio actu directo se obijciūt & opponūt Legislatores, scilicet præcipiēdo, vt ita fiant: Tandem actiones indifferētes per actū indirectū permissiōis dirigere debent

permittētes, vt tales actiones in differētes possint fieri: & voluit addere I. C. quartum genus, id est punire, vt denotaret manifestē inutiles esse tres illos modos dirigendi actiones hominū per prohibitionē præceptū & permissiōē, nisi quartū modum adderemus, scilicet punitiōē, & coercitiōē: in quibus tota vis legis, & constitutionū sita, atq; collocata est, iuxta text. in l. ult. ibi, *non pareretur impunē*. ff. de iurisdic. omn. iud. & in l. 1. ff. de offic. ejus cui mādata est iurisdic. tio: quæ quarta virtus legis in iusta punitiōe, & coercitiōe cōsistens cæteras omnes virtutes mira breuitate à I. C. traditas & cōprehēdas, in d. legis virtus, mirū in modum exornat, & perficit, ita vt sine illa reliquæ innanes & vacuæ sint, teste B. Tho. ex cuius doctrina dicta collegimus. 1. 2. q. 2. art. 2. Soto vbi supra, & non obscurē docuit nos I. C. Papinianus, dū in d. l. 1. de constit. Princip. inter partes ad legis definitionem necessarias, coercitiōē quoq; enumerauit: quasi cætera omnia nihil prodesse, si vis, atq; potestas puniēdi, & coercēdi deficiāt, parū enim referret reliquas virtutes legis distingere, & exercere, si ad illas exercēdas, & executioni mādandas, coercitiōe, & punitiōe, nō vteremur.

- 15 Deniq; notandum est, ad radicatus intelligēdā propositæ dubitationis resolutionē: ad iustū & legitimū Principē pertinere nō solū iustis legibus, & salutaribus præceptis, subditorū actiones, in bonos fines dirigere, & ordinare, sed etiā illos ad pacē & trāquilatē Reipublice obtinēdā, admonitiōib⁹ optimisq; cōsilijs iuuare eosq; bonis morib⁹ instruere, nō solū præcipiēdo, sed cōsulendo, exemplo summi illius Legislatoris, Christi Redēptoris nostri, cuius omnis actio, nostra debet esse instructio, qui

qui pro infinita sanctitate sua prædicti munus, & præcipiendi, & consulendi prudentissime, & sapientissime, obuiui, & impleuit.

16 Circa quã doctrinã illud pro appë dice considerandũ restat, dicta salutaria Regũ cõsilia, siue quæ traduntur ad subditos admonendos, siue quæ in scriptis sanctõrũ Patrum cõtinentur, reuera leges nõ esse, sed quasdam ueluti paternas admonitiones, ut animaduertit. Soto lib. 1. de iust. q. 2. art. 2. ad secundum.

17 Quibus ita cõstitutis amplectentes dictã secundã sententiã, reliquũ iam est, ut rationib; & fundamentis priorĩ opinione adductis, breuiter satisficiamus; & ad primũ breuissimè dicendum est absq; dubio: responsa l. Consultatorum præcepta continere, quibus uassalli, & subditi stare tenentur, & iuxta veras, & legitimas l. Consultatorum interpretationes iudicare, secundum mentem & sententiã textus in e. responsa prudẽtum. 2. dist. vbi dicitur fuisse quosdã prudentes, & arbitros equitatis, qui institutiones iuris civilis compositas ediderunt, quibus dissidentiu littere, cõtentionesq; sopirent: neque enim licebit iudici, ut ibidẽ docuit gl. verb. *sopirent*, ab eorũ responsis, tam in cõsulendo, quàm in iudicãdo, vlla ratione deniare, quo iure utimur: igitur dubiũ nõ est, quin dicta responsa prudentũ, præceptũ cõtineant: quidquid nõ ignoremus alios alia tradere, quæ rectè cõsiderata dictis nõ cõtradicunt, quã ratione cessat secundũ argumẽtũ.

18 Ad secundũ de permissiõne, quã præceptũ nõ includere aiebat prior opinio, dicendũ est, potius esse cõfiteri affirmandũ, in permissiõne ipsã præceptũ inuolui, nã ut intẽdebat F. Alphon. de Castr. vbi supra, tenetur proculdubio subditi ex præcepto imbibito, & incluso in permissiõne

ipsa, permissiõnis, actũ nõ impedire, siue nõ obstare, quominus etiã si res illa super qua cadit permissio, illicita, seu prohibita sit, nec & effectũ fortiat, nõ obstante prohibitione, siue iniquitate actus, cum ex alia parte, sit permissio, & cõnientiã Principis, quã ratione dubitari nõ potest, quin permissio præceptũ includat, de qua permissiõne interpretadũ est rescriptũ Imperatoris in l. Græcius, C. ad l. Iul. de adul. vbi permittitur, vxorici diũ in fragatũ adulterio a marito perpetratũ, quæ lex præceptũ continet, ne indices impedire possint, permissiõne illã, sed impunitos relinquunt maritos talia vxoricidia cõmittẽtes.

19 Quæ etiã ratione speptemur in iure nostro permissiõnes, præcepta appellari cõueniunt, & cõuerso, præcepta permissiõnes nominari, prioris exemplũ sit in d. e. hac ratione, 31. q. 1. ibi, *volentes præcipimus*, vbi permissio præceptũ appellatur. Secũdũ exemplũ erit textus in l. leges sacratissimæ. C. de leg. in illis verbis, *permissa fectentur*, quibus permissio præceptũ nuncupatur, ad quã etiã doctrinã reducendẽ sunt omnes leges, & capita variusq; iuris, quæ permittunt, contractus, semel celebratos, rescindi, & annullari, cõtra præceptũ celebris text. in l. sicut ab initio, de actiõ. & obligatiõ. vbi quod ab initio liberũ fuit postea firmũ esse debere præcipitur, & nihilominus sunt plura iura, ut in l. 2. C. de rescinden. & in l. emptio. ff. de actiõib; empt. quæ cõtractus semel spõte celebratos rescindi volũt, atq; permittunt, quas leges & permissiõne illã, præceptũ includere, ne subditi prohibeant, aut impediãt, illarum usum indubitati iuris est, & manet solutũ, & explicatũ satis, secundum argumẽtum.

20 Tertiũ minores habet difficultates, si traditã de permissiõne doctrinam

F 4 dili.

Tra& de legib. & const. Principum, &c.

diligenter attendas: etenim dignitates honores, & præmia, quibus homines ad rectè operandum inuitari solent, reduciue pertinent ad actum, & virtutè permissionis: quæ in quantum talis, sine dubio præceptum cõtinet, vt satis superque proximè ostendimus, quo præcepto, ab actu & virtute permissionis proueniente, iudices, atque ceteri Reipublicæ ministri astringantur dictos honores, dignitates, & quæcumque debita præmia, inferioribus largiri: quod autem præmiorum petitio, atque cõcessio ob seruitia, vel egregia aliqua facinora, siue in bello, siue in pace facta, pertineat, aut reduci debeat ad permissionem, probat expressè D. Isidor. lib. 5. Ethimol. cap. 19. relatus in cap. omnis. 4. in ordin. 3. dist. in princip. ibi: *Omnis autem lex, aut permittit aliquid, vt vir fortis petat præmium, aut verrat, &c.* Ecce vbi præmij petitio, apertè reduciatur ad permissionem, quam clarè docuimus præceptum includere: namque frustra esset, & fraus manifestis, subditos præmij allicere, & inuitare ad virtutè, si poenens legem inuitantem, & allicientem non esset præceptum, vis, atque potestas, ad compellendos Reipublicæ ministros, vt præmia fortibus, & iustis, strenuèque dimicantibus, præstent, atque concedant. Quare etiam in inuitatione subditorum ad honores, & præmia, præceptum includitur: & latet vis, atque facultas coercendi, eosdem ministros, vt præmij & honoribus corresponderent, re & opere adimplentes, & præstantes præmia, quæ verbis legis propolita fuerunt, legitime, certantibus.

- 21 Quartum denique & vltimum argumentum, quod vsurpabat dicta prior sententia de legibus consilij, minus quidem obstat, si aduertas ex

supra notatis, quod si dentur aliqua rescripta Principum, consilium duntaxat continetia, nequaquam leges erunt, sed quædam veluti paternæ monitiones, iure magis pietatis, quàm Imperij, ab ipsomet Principe dimanantes, si aliis, talia rescripta præcepta non inuoluunt, vt rectè considerauit Soto vbi supra: & addere poterit lector nullà (nisi fallimur) in toto corpore iuris, neque extra, inueniri, aut excogitari posse legem, quæ præceptum non contineat, quamuis simul etiam cõsiliū præstet: vt inductione facta patebit, & apparebit perspicuè, omnes, & quaslibet leges, quæ prima facie videntur solum consilij, rectè consideratas & expensas, præcepta etiam continere, vt perspicitur in l. Euangelica, quæ perfectissima lex est includens naturalia præcepta, & quam plurima etiam mandata positiua, ad quatuordecim articulos fidei, & septem Sacramenta nouæ legis expectantia, quæ tamen Euangelica lex, nihilominus dictis præceptis naturalibus, & positiuis, ad salutarem suam perfectionem, adiungit quoque nonnulla & non pauca, saluberrima consilia: nec ideo desinit esse vera & perfectissima lex, cū aliàs præcepta contineat, atque vim & potestatem subditos coercendi: Respondemus ergo in forma (vt dilectici loquuntur) dictæ argumentationi, negantes posse dari leges aliquas cõsiliū duntaxat, & non præceptū includentes, quod si simul inuoluât consilium, & præceptum satis erit, vt verè leges sint, semperque relinquuntur non esse dabilem legem aliquā, sine præcepto, quod nos rectè defendimus. Manentque soluta argumenta, quibus pars opposita nitebatur.

- 22 Ex quibus quæ de permissione, quemadmodum ad virtutem legis pertineat

pertineat non male (vt credo) superius declarata sunt, venit in primis taxandus, & animaduertendus Magister Dominale Soto, qui lib. 1. de iustitia & iure, quæst. 2. art. 2. ad 2. im merito, & cum minore quam decebat virum doctum modestia, Accursium interpretum I. Ciuil. facile Principem, notat & reprehendit, eo quod in d.l. legis virtus magno cum iudicio, vt illi moris semper fuit, nobis tradiderit actum consulendi, ad legis virtutem pertinere, cum potius insignis ille Theologus, & in suo Aristotele, & D. Thom. magnopere versatus non satis attenderit consilium, vt prædiximus, siue consulendi actum ad permissionem reduci, quam vnã esse, ex quatuor legis virtutibus à I. C. enumeratis, indubitatũ est, & similiter poenes legis consilium & permissionẽ, vim esse coercitiuam, atque præceptum, ne subditi, quæ permittuntur impediant, aut prohibeant, vt consilij, ab ipsa lege datis, quod sufficit, vt verè dicamus legem ipsam, quatenus permittit, & consultiuim habere coercitiuam potestatem; præcepti sortiri: rectius ergo Dominus Accursius (quidquid eum minus benè reiecit Soto vbi supra) existimauit consilium ad legis virtutem expectare: in eo quoque deceptus Magister Soto, quod pro sua confutatione, non satis attentè Bartolum legerit, qui in d.l. legis virtus nõ aperto Marte, sed dabiùs Accursium improbauit, cum qua dubitatio ne pertransiit etiam Paulus Castrensi. ibidem, non satis secum stituens, an vera sit, vel falsa relata magis Accursij doctrina asserentis consulendi actum ad legis virtutem pertinere: vt vera pertinet ex nuper à nobis tradita & explicata doctrina.

23 Secundo & vltimo, non videtur venia dignus Fr. Alphonsus de Ca-

stro, doctissimus alioquin Theologus, dum lib. 1. de leg. poen. c. 9. quasi increpans I. C. qui in d.l. legis virtus quatuor dumtaxat enumerauit legis virtutes, quintam ipse ex suo capite ausus est addere, nempe) præmiandi virtutem, (vt loquitur eruditissimus ille vir) qui non satis considerauit, id quod nos expendimus supra: nempe præmijs afficere subditos, sub permissione includi: (teste Isidoro) relato in cap. omnis. 3. distinctè, quare melius I. C. existimauit illos solos quatuor actus esse omnes legis virtutes; & non plures, neque pauciores: scilicet imperare, vetare, permittere, punire, ceteri namque actus, quorum meminisse non videtur Modestus, in d.l. legis virtus, facile quidem ad dictas quatuor legis virtutes reduci poterunt si iudicium adhibeatur, non fuit ergo necesse quintam virtutem legis, excogitare, cum præmiandi actus ad permissionem ipsam reduci possit & debeat.

24 Tandem vt præfatam resolutionem, ad praxim quotidianam reducamus, lectorem admonitũ esse volumus, ad iudicandum, quàm ad cõsulendum, parum, aut nihil interesse, quod Principes in suis legibus, siue in Decretis illarum, vtantur, verbo, *præcipimus, mandamus*, & alijs id genus, præceptum, & coercionem denotantibus: cum in ipsa lege, quæ *ordinatio rationis est*, tacitè subintelligatur ratio præcepti, & coercionis, & aliàs, vt prænotauimus superius, sine præcepto & coercionẽ, nequeant Legislatores subditos ordinare in prætenso fines: sufficiet ergo Legislatorem per ordinationem rationis, id est per legem aliquid statuisse: nam hoc ipso præceptum dedisse censendus erit: cui obtemperare tenebuntur ministri, & subdij, siue iudices, siue alij inferiores, tam

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

in iudicando, quam in consulendo,
& ita praxis obseruat, quæ non curat, neque curauit vnquam, de le-

gis præcepto, sed de eius ordinatio-
ne, neque vtrum præcipiat lex, sed
ordinet necne.

Summaria ad Controuersiam 8.

- 1 **B**onum in materia iustitiæ nulla ratione inueniri potest, sine æquo; bonum vero extra materiam iustitiæ in alijs quibuscumque materijs optime reperiri potest sine æquo.
- 2 **A**signatur prædicta distinctionis ratio, & explicatur lex. 1. in principio. ff. de iustitiæ & iure, & quomodo magis nota auctores, eximiam connexionem inter bonum, & æquum in materia iustitiæ semper ostendunt.
- 3 **D**eclaratur titulus controuersie, ut non procedat de æquo & bono in communi, sed de equitate in materia iustitiæ.
- 4 **A**dducitur rex. in l. hac lege. C. de peccatis content. ad probandum posse dari legem, quæ deciseat ab equitate.
- 5 **C**onfirmatur, quia multe sunt leges, sobstinentes actus meritorios, quas indubitanter est alienas esse ab equitate naturali.
- 6 **L**eges præterea, & canones vsuceptionem approbantes videntur esse contra equitatem naturalem, & si iniusti sunt, & recepti.
- 7 **N**ihilominus non esseabilem legem humanam, quæ ab equitate deficiat defendunt plures Doctores qui referuntur.
- 8 **S**equenda est dicta sententia, aliàs enigmaretur lex iniusta, quod nullatenus admitti debet, cum iustitiæ intrinsecus in ratione formali ipsius legis.
- 9 **E**quitas nihil aliud est, quam equalitas, quæ coincidet cum iustitiâ, & iustitiâ cum ipsa lege, & sic non est

- dabilis lex, quæ ab equitate deficiat.
- 10 **R**epugnat quod lex sit ordinatio rationis & ipsam ab equitate deficiat.
- 11 **E**quitas nihil aliud importat, quam dictamen rationis in materia iustitiæ, ut intendit l. C. sic intelligendus in l. Ditus. ff. de in integrum restitut.
- 12 **E**quitas aliquando opponitur iuri scripto, seu stricto rigori, quod probatur rationibus legibus & exemplis.
- 13 **D**efenduntur auctores dicentes sepe in merito rigorem opponi equitati, quibus absque fundamento contradixit Albarus Baer.
- 14 **I**ustissime & iustissime sunt leges præcipientes obseruari contractus metu, vel dolo gestos, cum quibus equitas primo aspectu pugare videtur.
- 15 **D**ictæ leges de obseruandis contractibus metu, vel dolo gestis, nihil nouum disponunt, sed sunt quedam declarationes iuris arrigui. 12. tabularum, quod generaliter conventiones obseruari iussit.
- 16 **N**on verè Domin. Conarr. dictas leges appellat ius asperum, & per durum non aduertens, antequam exceptiones inuenirentur iustissimam quidem fuisse dictum ius, nec duritiam, aut asperitatem aliquam continere.
- 17 **P**ublica utilitas anteponenda est priuatis, & multa sunt, quæ si prius cuiusque utilitati accederet iniusta videntur, quæ attento bono Reipublice iusta sunt, & rationi consonant.

18 Bonum

18 Bonum in cōmuni rectè datur ab equitate separatim, ex quo principio deducitur intellectus ad responsum Imperatorum in l. hac lege. C. de pactis conuentis.

19 Maiorem difficultatem habet quomodo possint esse iuste illæ leges, quæ probant contrarius metu, vel dolo gestos, quibus equitas magnopere aduersatur.

20 Refertur solutio Fortunij distinguētis in hac parte inter ius naturale, & ius civile.

21 Cōfunditur præstāssimi Fortunij solutio, quia in effectu cōcedit dari legē humanam ab equitate deuantē contra

tra manifestam rationem.

22 Accedit contra Fortunium, quod omnis lex humana derivatur à naturali, quæ ut Fortunius rectè fatetur non potest ab equitate deflectere.

23 Explicatur text. in l. i. C. de doli exceptione, & in l. scilicet. C. de actionibus & obligationibus, & diluitur præfatum argumentum, ut dicta leges in genere iustæ sint, licet in particulari duriem contineant.

24 Attenta publica utilitate & iusticiæ, & alia similia acquisitionum genera non solum, non sunt contra equitatem, sed secundum ipsam.

CONTROVERSIA 8.

Utrum dari possit lex aliqua, quæ ab equitate deficiat.

AD intelligēdū titulū præfatæ dubitationis, & ut percipiam⁹ quid sit id, de quo disputatur, præmittenda est celebris illa distinctio inter bonum in materia iustitiæ, & bonum extra illam materiam, cuius post Aristot. meminit D. Thom. l. 2. q. 55. art. 2. 3. & 4. & iterum 2. 2. q. 57. art. 1. ut bonum in materia iustitiæ nulla ratione inueniri possit, sine æquo: bonum verò extra materiam iustitiæ, in alijs quibuscūque materijs, optimè repetiri possit: sine æquo, ut communiter Theologi docent super D. Thom. dictis locis.

2 Oportet etiā præmittere pro titulo questionis propositæ, quo facilius intelligatur, prædictæ distinctio

nis eam rationem esse; nam cum ex eodem D. Thom. dict. q. 55. art. 2. 3. & 4. in omnibus actibus, quarumcūque virtutum, bonū reperiri debeat, æquum verò, nō, nisi in solis actibus iustitiæ: teste S. Doctore. d. 2. 2. q. 57. art. 1. nullo modo fieri potest, ut in materia iustitiæ, bonum contingat, absque æquo: etenim bonū, & æquū in materia iustitiæ, ita connexa copulataque sunt, vt nequeat vllum esse sine altero, vnde I. C. in l. 1. in princ. ff. de iust. & iure, cū cognouisset bonum & æquum esse partes iustitiæ ab illa inseparabiles, & ius ipsum circa iustitiā potissimum versari; appellauit artem boni & æqui, ut significaret ius in bono & æquo tāquam in quibusdam cardinibus verti, vt animaduertit Fran. Connan. lib. 1. comment. c. 11. & rectè considerauit insignis Hispa. Fortun. vir ingenio

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

nio bene fortunato in d.l. i. ff. de iust. & iur. vbi quoque Guillelmus Budens homo exquisitę eruditionis. Neque diuersimodę sensisse videntur magnę notę authores, quinimodę eiusdem I. C. vestigijs inharētes, ad tradendam arētissimam connexionem inter bonum & equum in materia iustitię, semper vt vnā & eandē rem explicent, atque significent, cōiungunt illa duo, nempe *bonum & equum*, vt proximę relati Doctores adnotarunt, estque familiarissimū, & frequentissimū loquendi modus apud optimos authores, qui illis duobus verbis, *bonum & equum*, coniunctim vtentes, eximiam connexionē & familiaritatem, quam secū habet, illa duo verba, aperte significant, & ostendunt.

3 Qua distinctione, & eius ratione præmissa, pro intelligentia tituli controuersię nostrę, iam deducitur in eo consistere, vt discutiāmus, nō quidem vtrū detur lex ab æquitate, id est ab æquo & bono in cōmuni decidens, quę ratione careat, sed an detur lex deficiens ab æquitate in materia iustitię, quę iusta sit, & non æqua, vt clarius & latius in discursu quęstionis explicabimus.

4 Partem affirmantem comprobare videntur Imperatores in l. hac lege, C. de pactis conuentis, dum in illius tex. hypothesi æquitatē bonitati opponunt, asserentes bonū quidem futurum, vt mulier quę propriā personam marito committit, committe ret etiā parapherna, id est bona, quę habet extra dotem, attamen (subiungunt Imperatores) *quoniam conditores legum æquitas conuenit esse fauores nullo modo, &c.* Quibus verbis æquitate adducti decernunt oppositum eius, quod proximē bonum esse dixerant: ecce ergo tex. express. affirmantem dari posse bonum ab

æquo decidens, quam doctrinā confirmat glo. communiter recepta, in d. l. hac lege. verb. *bonum*, quę docet separari quidem, atque distingui bonitatem, ab æquitate; igitur benē poterit dari lex super bono fundata, prout ab æquo distinguitur, & per cōsequens, quę ab æquitate deficiat, q̄ est intentū, ita tenuit glo. verb. *in*, in d. l. i. ff. de iust. & iur. quā sequitur Fortun. ibidem post Bart. & cōmunem scholam in eadem l. i.

5 Præterea fundatur, dari posse legem humanam (nam de hac est controuersia nostrā non de lege diuina, aut naturali) quę vera & iusta lex sit, deuiet tamen ab æquitate, etenim plusquam manifestum est plures esse leges, atque Principum placita, & constitutiones, contrarię metu gestis, & celebratis, subsistentēs: vt constat ex text. in d. dolo, cum similibus. C. de inutilib. stipul. quas quidē constitutiones citra omnem controuersiam esse iustas, legitimas, & subsistentias, iuxta præceptum Imperatoris in prin. inst. de except. in super. certum & indubitatum etiā est, tales leges, alienas esse, ab æquitate naturali: vt proclamat I. C. in l. i. ff. de doli exception. verb. *iniquum*, in illis verbis, *contra naturalem æquitatem*, expresse denotantibus contrarietas, dolo, gestis, & celebratis, equitati naturali contradicere, eandēq; æquitatem naturalem infringi & labefactari, per ipsas leges, similes conuentiones subsistentes, igitur dābiles sunt, & dantur leges humanę ab æquitate deficientes.

6 Etc. ostimatur eadem pars ex eo, quia plures sunt leges ex vna in alteram personam rerum dominia, trāferentes, contra naturalem æquitatem: vt habemus exemplum in legibus vsucapionem fouentibus. l. 3. ff. de vsucapion. & approbantibus vsucapionem

capiōem ipsam, tanquam medium ad transferendum dominiū ab vno subdito in alium, quas leges æquitati cōtradictorie docemur aperte, quia proculdubio contra æquitatem pugnat, quemquam cum alterius iactura locupletari: contra reg. tex. in l. nam hoc natura. ff. de condict. indebit. & contra regulam locupletari de reg. iur. in 6. Manifestū autem est, adquirentem alicuius rei dominiū, media vsucapione per legem approbata, locupletariorem fieri, cum alterius damno & iactura contra rationem & æquitatem naturalem, quæ totum oppositū suadere videtur: dictas vero leges dominia rerū sic posse trāsferrī iuuent, & approbantes, iustas & legitimas esse, explorati profecto, iuris esse videtur, cum conditores habeant non Iurisconsultos, aut Imperatores tantum, sed Pontifices Maximos, & generalia concilia, quæ vpo tē pāssim obuia referre non libet sintq; & fuerint multis ab hinc annis, in Republica Christiana receptæ, & approbatæ, quarum constitutionum auctoritate quotidie vtuntur Tribunalia, tā iudices, quā aduocati; sit ergo consequens plures leges humanas, iustas, dari posse, quæ ab æquitate deficient.

- 7 Nihilominus partem negantem, id est dabilem, nō esse legem humanam positiuam, quæ ab æquitate deficiat, cōstanter defendunt Cardin. Sancti Sixti, vulgo Turrecremata, nuncupatus in c. ius generale. 4. dist. insignis Cantaber Fortunius in l. 1. num. 6. ff. de iust. & iur. vbi Guillelmus Budeus, Franciscus Connanus, lib. 1. comment. cap. 11. doctissimus Couarr. in reg. possessor. 2. part. §. 6. numero. 3. Dominic. de Soto lib. 3. de iust. quæst. 1. art. 1. ad primum: per doctus Lusitanus Aluar. Bacz in sua emphytheus; quæst. 5. num. 4.

plures relati ab insign. Couarr. vb. proximē.

- 8 Quorum sententia à nobis sequēda, & tenenda, non leuiter fulcitur sequentibus fundamentis. Primò, quia si dabilis esset lex, quæ ab æquitate deficeret, sequeretur manifestē dari quoque posse legem iniustam, vpo tē deuiantem à iustitia, sequellā probò, quia vt placuit eloquentiæ Principi ad Herenium lib. 3. iustitia æquitas est suum vnicuique tribuens, & qui deuiat ab æquitate, statim deficit etiam, à iustitia, consequens autē est falsum ergo & illud ex quo sequitur: minorē probò, scilicet, quod cōsequens falsum sit, esset enim magnum absurdum, & inconueniens maximum, concedere, dari posse legem à iustitia deuiantem, contra apertam mentem, & sententiā expressam Isidori relati in cap. erit autē lex ibi. iusta, 4. distin. vbi iustitia legis forma requiritur, vt exprimit verbū illud, *erit*, in princip. positum, quod formā denotat, ac si clarius diceret, erit autem lex iusta, aliās non erit lex, & contra text. in l. 1. in prin. ff. de iustitia & iure, ibi, *iustitiam namque colimus*.

- 9 Deinde efficacius probatur, eadem pars, si animaduertamus, quod æquitas nihil aliud est, quam æqualitas quædam constituta à iustitia ipsa, in omnibus rebus; est enim munus proprium iustitiæ omnia & singula ad æqualitatem reducere; talis autē æqualitas æquitas est, quæ semper ambulari annexa, atque coniuncta ipsimet iustitiæ, vt denotauit Imperator in vulg. l. placuit. C. de iudicijs, ibi, *iustitia æquitatisque*, & rectē considerarunt Couarr. Aluar. Bacz, Soto, & reliqui superius laudati: Ipsam verò æqualitatem nihil aliud esse, quam ipsam iustitiam, & vnam cum altera & e contra ad conuertentiam dici

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

dici indubitatum est: cum æqualitas idem sit quod iustitia, & iustitia nihil aliud importet, quam æqualitatem quandam: ergo de primo ad vltimū non potest dari lex, quæ colat iustitiam, & eadem ab æquitate deficiat, nā si deficeret ab æquitate, ab æqualitate etiam deuiare, & iustitiam nō coleret, ac per consequens iniusta esset, & non lex, iuxta prædictam considerationem, quam nuper faciebamus, contententes, legis iustitiam, esse requisitum essenziale eiusdem.

- 10 Accedit in eiusdem partis confirmationem, argumentum desumptū ab ipsa legis definitione, quam dicebamus esse ordinationem rationis in bonum commune, &c. in hunc modum impossibile est dari dispositionem Regis, vel Principis, siue alterius Legislatoris, quæ ab æquitate decidat, & simul sit ordinatio rationis: ergo nequit dari lex deuians ab æquitate: consequentia probatur à definitione ad definitū: etenim emnis lex ordinatio rationis est, quæ ordinatio rationis non potest ab æquitate deficere, mutuo enim se perimunt hæc duo esse ordinationem rationis, id est legē, & ab æquitate deficere, erit namque lex iusta rationabilis, quæ non modo pugnare cū æquitate, sed neque ab ipsa deficere, nec latum quidem vnguem potest, quomodo enim posset subditos ordinare in bonum commune, si non esset cum iustitia, & æquitate coniuncta: minimè ergo dabilis est lex ab æquitate deficiens.

- 11 Quæ sententia dictis fundamentis corroborata verior quidem est, & sequenda: pro cuius maiori declaratione, & pro solutione argumentorum, quæ pro priori contraria parte proposita sunt, nonnulla notabilia interim præmittere oportebit. Et primo animaduerto cū meo præcep-

tore Baldo, à quo si aliquid in iure profeci fateor didicisse in l. i. *electura*. ff. de iustit. & iur. cum Ias. in l. placuit. C. de iudicijs, quod æquitas est dictamen rationis in materia iustitiæ, vt intendit I. C. sic intelligendus in l. Diuus, ibi, *ratio est æquitas*, ff. de in integr. rest. docet Tiraq. lib. 1. de retract. §. 35. glo. 1. Franciscus Connan. vbi supra, post Ciceron. & alios optimos auctores per Tiraq. relatos, dict. loco, qui omnes docent æquitatē, nihil aliud importare, quā dictamen rationis in materia iustitiæ, ad quā significationē referenda reducereque sunt acceptiones reliquæ huius verbi, *æquitas*, vbiq; à Cicerone, & dictis optimis auctoribus per Tiraq. relatis usurpata.

- 12 Quam quidem æquitatem, quæ nihil aliud est, quam dictamen rationis in materia iustitiæ scitissimū est opponi aliquando iuri scripto, seu stricto rigori: contingit enim multoties casum emergentem de facto cōprehēdi, & includi sub verbis legis, quibus attentis casus ille propter verborum vim, & thenorē, sine dubio est, de casibus illius legis, si vero mentē & rationē, quæ anima legis est, perspiciamus deficit quidem in illo casu, ratio mens & iustitia illius legis: subiiciamus rem exemplis, quo facilius intelligatur: certè illi serui, de quibus in l. prospexit. ff. qui & à quibus, si verba legis attendamus prohibentis in illa specie dationem libertatis, nulla ratione potuerunt manumitti, tamen ratione, & mente legis Iulia, cuius ibi mentio fit reſcē considerata, non inuenies cur dictis seruis differenda esset libertas & manumissio: ecce quomodo ratio ipsa & æquitas iuri scripto, seu stricto rigori aduersata sunt in casu. d. l. prospexit, & in multis alijs legibus, & exemplis quorum meminit Couar. in reg. possessor,

possessor, 2. par. §. 6. num. 3. & in multis alijs iuribus passim supponentibus opponi multoties ius scriptum, & strictum rigorem, ipsimet æquitati, & cōtra, sicuti docent, atq; supponent, inter alia quā plurima text. in l. Pantoni. ff. de acquiren. heredit. & in d. l. placuit. C. de iudicijs.

13 Ex quo defendi possunt à multorum impugnationibus DD. communiter asserentes in d. l. placuit, & in l. 1. C. de legibus, & in cap. vltimo de trans. dion. quos refert & sequitur Tiraq. lib. 1. de retract. §. 35. glo. 1. rigorem septenimero opponi æquitati, quod verissimum quidem est, & ita supponunt omnia iura recte intellecta, quamuis non satis probabilibus iuris fundamentis contradicat Aluar. Paez in sua emphytheusi. q. 5. num. 4.

14 Secundo pro maiori explicatio-
ne dicti notabilis considerare licebit cōtractus dolo, seu metu gestos, & reliquos omnes actus, qui secundum ius scriptum, & strictum rigorem sustinentur, non quidem nisi peculiaribus iuribus, aut legibus in corpore iuris contentis: verbi gratia, l. 1. ff. de doli except. d. l. prospexit. ff. qui & à quibus, d. l. dolo, C. de inutilib. stipula. cū similibus, sed fundari in iure antiquo legis duodecim tabularū & aliarum legum præcipientium cōtractus ad vnguem, & præcisse obseruandos esse semel celebratos, iuxta mentem & verba l. 1. C. in l. sicut ab initio, ff. de action. & obligat. & in l. 1. in princip. ff. de pactis: quibus locis impense commendatur conuentionum obseruatio, neque dubium est dictas leges entē præcipientes obseruari cōtractus in sua generalitate, & sic in vniuersum sumptas, iustissimas quidem esse, & vtilissimas, & non solum non esse contrarias, sed miram in modum consentaneas

& consonas, ipsimet æquitati, neque rigorem aliquem continentēs, quod magis est, & credibilis animaduertas, ad ea quæ frequentius accidunt, leges adaptari, sufficereq; si in genere iustæ sint, & legitimæ, dictæ leges, quæ sustinent, atq; defendunt, cōtra cū metu gestos, & alios actus cū quib' primo aspectu æquitas pugnare videretur, quādiū per alias leges tales actus excepti non fuerint in specie.

15 Vnde etiam cum iudicio poterit expendi, & prænotari, dictas omnes leges, speciatim agentes, de sustinēdis talibus cōtractibus, dolo, seu metu, celebratis, & alijs similibus actibus, prima facie cum æquitate pugnantibus, nō constituere ius aliquod nouum: quasi illarum autoritas, tales actus, siue dolo, siue metu, gestis, nitantur, sed solum esse quasdam iuris antiqui declarationes, & explanationes, multo enim antea quam per d. l. dolo. C. de inutilib. & per principium instit. de exceptioni: & alia similia iura, constitutum fuisset, supra dictos cōtractus, sustinendos, & valituros, in iure, idemmet fuerat statutum per d. l. duodecim tabularū, & d. l. sicut ab initio. C. de action. & obligation. & d. l. 1. in princip. ff. de pactis: quibus iam diu generaliter fuerat mandatum, conuentiones omnes obseruari, & sustineri debere: & nisi tales regulæ generales emanassent, nonnullæ exceptiones, & leges aliz speciatim agentes, de eorūdem cōtractuum, siue dolo, siue metu, gestorū, rescissione, semper profecto, & perpetuo valerent, atque sustinerentur ex generalitate dictarū legum.

16 Quæ cum non considerasset doctissimus alius Covar. in reg. possessor. 2. par. §. 6. nu. 3. coactus fuit con-
fingere nescio quas significationes rigoris & æquitatis eruditè, more suo

suo, licet non verè, vt ex dictis patebit, referens ad peculiare leges de contractibus metu, vel dolo celebratis agentes, quod ipsimet contractus sustineantur, & defendantur: vbi perperam non semel, sed multoties scriptum ius, asperum, & prædurum appellari: non animaduertens id in sua generalitate, antequam exceptiones, vt prædiximus emanarent in stitissimum quidem esse, neque duritiem, aut asperitatem aliquam continere: neque alia incommoda, quæ minus aptè comminiscitur Magnus Couar. d. loco.

17 Tandem priusquam ad argumenta contrariæ partis diluenda accedamus, lectorè admono: id quod notissimum est, & satis vulgare, publicam scilicet utilitatem, præferendâ esse, & anteponendam, priuatis commodis: iuxta sententiam Pontificis Maximi relata, in cap. licet de regular. etenim turpis est pars, quæ suo toto auxilium non affert, & opem: vt aliàs cecinit text. in cap. qui contra mores, in illis verbis: *Turpis est pars*, &c. 8. d. quò fit, vt quam plurima, quæ si priuatam vniuscuiusque utilitatem attēdamus, primo impetu iniusta videntur, attento bono Reipublicæ, & publicæ utilitate considerata, iusta sint, & rationi consentanea.

18 Quibus ita animaduersis, & non tam rudi, vt aiunt, minerua consideratis, iam se se offerunt, sponte sua dissoluenda, argumenta illa proposita, pro assensibus dari posse, legem aliquam, ab æquitate deuiantem: & primum quidem argumentum peti- tum, ab Imperatoris rescripto, in d. l. hac lege, C. de pact. conuen. quo supponi videbatur, esse dabile bonum, deuians ab æquo, facilem quidem solutionem habet: si reducamus in memoriam distinctionem superius ad-

ductam, inter bonum in materia iustitiæ, & in alijs materijs: vt prius, nō possit, sine æquo inueniri: posterius autem, scilicet bonum in communi, rectè dari possit ab æquitate separatim: qua distinctione præhabita erit alta mentis cogitatione perpendendum, quod bonum, cuius meminit Imperator, in dict. l. hac lege, non versabatur in materia iustitiæ, sed in quodam actu prudentiæ, secundum quem admonet legislator ille, quod sicuti mulier personam suam viro commisserat, poterat etiam prudenter bona paraphernalia, eidem committere: vt constat ex verbis Imperatorum Theodosij, & Valentiniani, in d. l. libi: *quoniam enim bonum erat mulierem, quæ se ipsam marito committit, res etiam eiusdem patri arbitrio gubernari, etiam quoniam conditores legum*, &c. Quibus manifestum est bonum, de quo ibi non versari in actu iustitiæ, sed in actu prudentiæ, vnde ex supra notatis mirum non est, si tale bonum, sine æquo reperiatur: bonum enim in alijs materijs, præterquàm in materia iustitiæ, rectè inuenitur ab æquitate separatim. Qua ratione rectissimè etiam subiungebant Imperatores, in illius tex. specie æquitate attēta, cui fauere debent legum conditores, nullo modo oportere, quod muliere prohibente, vir in paraphernis, se immisceat, vt denotant illa verba, quæ sequuntur, ibi: *attamen quoniam conditores legum æquitate conuenit esse fautores nullo modo, vt dictum est, muliere prohibente virum in paraphernis se volumus immiscere*, opposuerunt ergo Imperatores æquum bono, sed non bono in actu iustitiæ, & impossibile est ab æquitate separari, sed in actu prudentiæ, quod bonum extra iustitiam optimè reperitur, ab æquitate sciunctum, & separatim: in quo intellectu, & verò, ni fallor, sensu capiendi sunt Imperatores,

peratores in d.l. hac lege, quidquid interpretes communiter, de illius in terpretatione agentes, plures solutio nes, perperam, & extra chorum co miniscantur, cessatq; omnino, dicta prima difficultas.

19 Secundum argumentum de contra ctibus metu, seu dolo gestis, qui repugnante æquitate substinentur, in d.l. dolo. C. de inutilibus, imò leges illos substinentes, iustæ appellân tur, & legitimæ, in princip. instit. de exception. quidquid æquitas dictis contra ctibus aduersetur, maiore cer tæ difficultatem habet, quam diuersi diuersimode diluere connati sunt.

20 Inter quos noster Fortunius Gar sia in l. iurisperitum. §. prætor ait, su per illis verbis, *contra naturalem æquitatem*, num. 28. ff. de pactis ennixè con tendit, veram solutionem, prædictæ difficultati assignare: & multis ver bis vltro citroq; habitis deniq; vi sum fuit doctissimo Fortunio, consti tuendam esse differentiam in hac parte, inter ius naturale, & ius ciuile, vt illud, nullo pacto deficere possit ab æquitate, hoc verò nempe ius ip sum Cæsareum, & ciuile, rectè valeat ab æquitate deuiare: cum qua distin ctione transit ipse, & existimat ita cõ ponendas, & intelligendas esse leges omnes, contra æquitatem substinen tes, contractus, metu, vel dolo, ges tos, & celebratos, vt procedant tan quã leges ciuiles, quæ benè possunt (vt ait ille) desistere ab æquitate.

21 Sed valde miror præstantiss. For tunium linceis suis oculis, & mirabili, qua pollebat subtilitate, & erudi tione: non animaduertisse ex eius doctrina magnum, & inuitabile ab surdum sequi, dari scilicet posse, le gem aliquam, ab æquitate deuiantē, contra à nobis superius resoluta, & contra manifestā rationem: etenim cum leges vniuersæ præcise versen

tur circa actus iustitiæ, qui non pos sunt seungi, aut separari ab æquita te, ne vtiquam dari potest lex aliqua quæ ab æquo deficiat, sicuti nō sine absurdo fatetur, & præsupponit For tun. dictam distinctionē amplexus.

22 Accedit contra eundem, argumē tum ad hominem dum fatetur & rec tē, legem ipsam naturalem, nō posse ab æquitate deficere: quoniã pla num est, vt animaduertit P. Tho. 1. 2. q. 95. art. 2. Soto lib. 1. de iust. q. 5. art. etiam 2. omnem legem humanā de riuari, & proficisci à lege naturali sed lex naturalis, vt fatetur Fortunius & verissimum est, docetq; text. in. c. ius naturale, 1. distin. semper est æqua & bona; ergo omnis quoque lex hu mana, quæ à naturali deriuatur, sem per debet esse æqua & bona, nun quamq; valebit, neque tantisper ab æquitate deuiare, lapsusq; fuit non leui errore, doctissimus aliqui in For tuni. noster.

23 Cuius explosa solutione, planius argumentum dissolues, si reminis caris, leges illas, contractus metu, siue dolo celebratos, admittentes, secun dū suam generalitatē iustissimas qui dē, & vtilissimas esse, æquitatq; con uenientes, & consentaneas, vt non obscure colligitur ex l. 1. in princ. ff. de pactis, & ex l. sicut ab initio. C. de action. & obligat. iuncta l. duodecim tabularum, quarū legū generalitatē, & iustitia attenda, quicunq; contra ctus substinenti sunt: licet in particu lari & in specie consideratas ipsas leges, quatenus substinent contractus metu, seu dolo celebratos, negari nō possit ipsas, duritiem, & asperitatem aliquam, cõtra naturalem æquitatē, cõtinerē; vt inuit. l. C. ita intelligē dus in l. 1. ff. de doli exceptio. qua di stinctione iustitiæ legum in commu ni, & in particulari supposita, tan quam certa, sufficit quidem quod ta

G les

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

les leges in communi, & in sua generalitate iustæ & æque sint, neque ob id quod in particulari rigorem includant desinent esse leges, quæ ad ea quæ frequentius accidunt, magis quàm ad particulares eventus adaptari debent: magis autem frequenter contingit æquum esse, quod omnes contractus obseruentur, quàm quod æquitas suadeat, nonnullos non fore obseruandos, leges ergo præcipientes obseruari contractus omnes, in vniuersum, nituntur æquitate generali: quæ omnino seruandæ erunt cum qualicumque priuatorum damno, quamdiu per alias leges iuuentes cōtractus metu, vel dolo gestos, rescindi particulari æquitate, dictante, non fuerint excepti, breuiter ergo, vt ad quandam summam reducamus solutionem, dicimus iustas & equas esse, dictas leges, si in genere summatur, parumque, aut nihil interesse, quod in particulari duræ & asperæ appareant dummodò sint iustæ & legitimæ in genere respectu, dictarum legum generaliter loquentium in d. l. duodecim tabularum. l. sicut ab initio, & d. l. i. ff. de pactis, quare nihil impedit secundum argumentum.

24 Tertium & vltimum, de multis legibus dominia rerum, de vna in alteram personam, passim & contra æquitatem, vt apparet transferentibus, facili dissoluitur si consideres priuatam vtilitatem, si contradicat bono publico, cessare debere, atque deficere, quæ ratione cum vsucapio, propter publicam vtilitatem facta, fuerit medium inuentum, ad transferenda & adquirenda dominia, ex dict. l. 3. ff. de vsucapion. rationi consonum videtur, quod collata cū publica vtilitate, ratio illa æquitatis de qua in d. l. nam hoc natura. ff. de condict. indeb. & in d. reg. locupletari in 6. cesset omnino, atque deficiat: igitur inspecta & attenta publica vtilitate vsucapiones, & alia acquisitionum genera: non solum non sunt contra æquitatem, sed secundum ipsam, cessant enim, inutiles sunt & inanes, priuatæ omnes rationes, equitatis, de quibus in d. l. nam hoc natura, & in regula locupletari cum similibus, si cum bono publico, & Reipublicæ vtilitate conferantur, quibus solutæ manent allatæ in princip. pro priori sententia difficultates, & finita propolita quæstio.

Summaria ad Controuersiam 9.

Primum aut nihil prodesset leges sancire, nisi scriberentur, ideo merito controuertitur, an sit de substantia legis quod scribatur.

2 Hæc controuersia procedit etiam in statutis inferiorum, quæ sunt & dicuntur leges.

3 Refertur sententia, quod de substantia legis sit eam scribi, & enumerantur nonnulli. DD. eam tenentes quam in causæ communem appellabit Salicetus.

4 Munus legis est actiones hominum

dirigere in communem vtilitatem & sic necesse est, quod homines leges intelligant, & per consequens necesse etiam erit eas scribi.

5 Lex nullibi subsistere potest, nisi in scriptura, & sic necesse est quod scribatur.

6 Cum sententia secundum leges feratur, sicut sententiam scribi necesse est, & si non scribatur erit nulla, ita & lex.

7 Cum leges omnes dictanda recitandaque sint necesse est ut scribantur.

8 Iudiciorum

- 8 Isidorus appellauit legem consuetudinem scriptam, & nisi lex scriberetur non possent dignosci eius uirtutes enumeratae à Modestino in l. legis uirtus.
- 9 Refertur contraria sententia, quod scriptura non sit de substantia legis, quidquid enim praetermittitur in definitione non potest spectare ad essentiam, & nullibi in definitione legis reperitur, quod pro substantia eius requiratur scriptura.
- 10 Enumerantur remissimè variae legis definitiones, in quibus nequaquam sit mentio scripturae.
- 11 Optime stat, quod lex sit ordinatio rationis, absque eo quod scribatur.
- 12 Quaedam modum earum rerum quae arce sunt, quaedam maiorem regulam in mente Antificis, quam ideam appellant, ita lex ipsa subsistit in mente Legislatoris, & sic non est necesse quod scribatur.
- 13 Incipit interpretatio. cap. 1. de constituto. in 6. ubi dicitur Pontificem habere omnia iura in scrinio pectoris sui, unde eos non excusat ignorantia iuris, & nouis editis constitutionibus, non est necessaria anteriorum reuocatio, ea uero quae facti sunt, bene possunt à Pontificibus ignorari.
- 14 Incredibile uidetur, quod Pontifex habeat in mente propèmodum infinita iura, qui sicut potest ignorare facta, & consuetudines, ita & iura, & rectè notatur Cicero, quod introduxerit Themistoclem omnium, quae uiderat traclauerat, & disputauerat, memoriam habentem.
- 15 Intelligitur. d. ca. 1. de constit. in 6. ut Pontifex censeatur habere omnia iura in scrinio pectoris sui, id est omnium iurium regulam esse ideam quandam in mente reentem ad ordinandos subditos in commune bonum.
- 16 Difficilis adhuc uidetur text. in d. c.

1. dū praesupponit ignorantiam consuetudinis, & iuris statutaris, siue municipalis excusare Principem cum talis iuris ignorantia regulariter non excuset.
- 17 Diluitur argumentum, & bene intelligitur. d. cap. 1. ut ignorantia iuris municipalis, & consuetudinis locum habeat in Principe non in subditis.
- 18 Fatendum est commodius & melius fore si leges scribantur, nunquam tamen concedendum, quod scriptura sit de substantia.
- 19 si quaeratur de loco, in quo consistunt leges, dicendum est consistere in intellectu Principis.
- 20 Explicatur. c. 1. de re indicata, in 6. ut loquatur in sententia definitiua, quae necessario scribenda est cum debeat intimari: lex uero non ita.
- 21 Alia differentia inter sententiam & legem, ut illa ferri possit in bonum primum, haec uero non sic illa ad eum non possit in similitudinem, haec uero sic limitant nonnulli nisi talis sententia diffinitiuè lata sit ab ipso Principe.
- 22 Text. in l. humanum. C. de legibus, & similia iura, quae petunt ut leges reducantur ad scripturam accipienda sunt de quadam solemnitate, non quod requiratur pro substantia legis.
- 23 Isidorus in cap. lex est. 1. distin. uoluit diffinire legem, sed constituit differentiam inter ius scriptum, & non scriptum.
- 24 Cur Isidorus eam solam differentiam constituerit, quod lex sit ius scriptum, consuetudo ius non scriptum.
- 25 Similiter interpretatur Iustinianus, in §. constat autem, instituit. de iure naturali, ubi legem appellauit ius scriptum, consuetudinem ius non scriptum, quae differentia notior est, & accommodatur Tironibus, non quod

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

Infiniens plures alias non præcognouisset differentias.

26 *In probandis actibus eadem fides adhibenda est testibus, ac scripturis, ac nullibi cautum est, ad probandam le-*

gem scripturam requiri, & longa differentia est, an scriptura sit de substantia, seu essentia alicuius actus, an vero requiratur ad probationem.

CONTROVERSIA 9.

Vtrum scriptura sit de substantia legis, ita vt omnino requiratur illam scribi, vt lex sit.

1

ARVM, aut nihil prodesset, leges sancire, longavè commentaria circa illarū interpretationē cōponere, de ipsa-

rum vi, potestate, & obligatione differere, nisi scriberentur: quare cogimur in controuersiam adducere, sit nē de substantia legis, quod scribatur, calamovē, & attramento posteritati commendetur, ita vt sine scriptura lex non sit, neque obliget, antequam ad papyrum reducat.

2

Quæ controuersia non solum locum habet, in legibus & constitutionibus Principum, superiorem, non recognoscentium, sed etiam in statutis Prælatorum inferiorum, utpote Episcoporum & similium, namq; vt inferius sequenti libro explicabimus latē, etiā statuta inferiorū sunt; & dicuntur leges, de quibus rectē dubitatur requirāt scripturam, nec ne.

3

In qua difficultate pro duriori, & difficiliori sententia, quæ habet de substantia legis esse, quod scribatur habemus D. Tho. 2. 2. q. 57. art. 1. ad secundum, quem sequitur Soto lib. 3. de iust. q. 1. art. 1. ad primū, defen-

dit Torrecremata in cap. lex est, 1. di. fin. & plures alij, quos retulit Felin. in reg. nemo potest, nu. 3. de reg. iur. in 6. & non possum nō mirari, quod Salicet. in l. humanum. 8. C. de legib. non ita cautē fuerit proiectus ad appellandam eam communem.

4

Ad quam sententiā cōprobandā, plura certē conficere possumus non leuia, neq; inutilia argumenta. Etenim res est, & veritas præsupposita munus, & officiū legis, esse actiones hominū dirigere & ordinare, in publicam & cōmunem, utilitatem; neq; quomodocūque, sed per imperium, & vim coercitiuā si oportuerit: conuenit enim legibus sacratissimis, vitas hominū potestate & autoritate cōstringere, quo fit, vt intelligi ab omnibus debeant, vt vel sic, inhiibita declinent, & permissa secentur, vt rectē Philosophati sunt, Valenti & Martian. Imperatores in l. leges sacratissimæ. C. de legib. Quis autem non videt, multo aptius & cōmodius leges intelligendas esse, si de illis scripturæ fiant, vt quod præcipitur per eas, facilius dignosci possit, vt in alio proposito non multum diuerso, dicebat I. C. Caius lib. singul. ad formulam hypothecariam, relictus in l.

con-

contrahitur. 4. ff. de pignor. vbi docet commodius, & facilius scripturis comprobari quod actum est quam si non scriberetur: igitur si magis expediens, imò necessarius est, ad ordinandas actiones hominū, medijs legibus, quę ordinationes rationis sunt, quod scribantur consequens est scripturā de substantia legis esse: quippe saluari recte nō potest, quod cū effectu lex sit ordinatio rationis, nisi scribatur.

5 Et confirmatur argumento ab im-
possibili, si inquiramus si lex scripta non sit, vbi nā subsisteret, certē nullibi subsistere potest, nisi in scriptura ipsa, & ex cōsequētī coacta ratione dicēdū videtur necesse fore, quod lex scribatur aliter enim nullibi lex existeret, vel potius non esset lex.

6 Nec desunt nonnulla vtriusq; iuris testimonia pro dicta sententia inter quę se se offert argumētum, atque difficile Bonifacij VIII. Pont. Max. responsum in. c. fin. de sentent. & re iud. lib. 6. vbi apertē docuit, oportere sententiam diffinitiuam scribi & recitari, aliās enim, inquit Bonifacius: *Nec nomen sententie mereatur, neque ab ea sit appellare necesse*, simili ergo modo, & multo magis expedire videtur leges scribere, secundum quas constituenda iudicia sunt, & ipsę sententię ferendę, adeo vt eadem nullitas, quam in sententia non scripta induxit ibidem Bonifacius repetenda sit contra legem non scriptam, vt nec nomen legis mereatur, neque illam obseruare necesse sit.

7 Imperator etiā Constantinus per propriū eius rescriptū, relatum in d. l. humanū genus 8. C. de leg. & constit. Princ. apertē voluit, quod statuta redigerētur in scripturā, vt satis euincunt duo verba, *dictari, & recitari*, vbi de vsurpata ab Imperatore, docente dictandas, & recitandas esse leges omnes, & cōstitutiones Principum, fieri

autem non poterat dictari leges, & recitari, nisi scriberentur igitur Legislator, qui de legum substantia esse voluit, dictare, & recitare illas, per necessariam consequentiam decreuit fore de legum substantia, quod redigantur ad scripturam.

8 Tandem Magnus Isidorus lib. 5. Etymolog. c. 3. relatus in. c. lex est, 1. dist. definiens legem, appellauit illam constitutionem scriptam, inuoluēs in eius definitione scripturam, & non solum significans, sed apertē docens de substantia legis esse, quod scribatur, vt facilius ab omnibus posset intelligi & cognosci, quę nā per legem vetantur, puniuntur, permittuntur, aut prohibētur, quę sunt quatuor legis virtutes, quarum supra meminuit Modestinus. a nobis relatus & explicatus, & hęc sunt potissima fundamenta, quę pro sententiā D. Thom. Cardinalis Sancti Sixiti Dominici de Soto, & aliorum scripturā pro legum substantia exigentium, breuiter consilendo excogitari potuerunt.

9 Contrariam verō partē securiorē, & a nobis recipiendā tenuerunt Felinus in reg. nemo potest, de regu. iur. in 6. n. 3. vbi Ioan. And. Franc. de Ripa in rubr. de constit. num. 42. Andr. ab Exea in eadem rub. num. 189. & alij plures ab eo relati: constanter asserentes nulla ratione requiri ad essentiam & substantiam legis, quod scripta sit, sufficere q; si lingua & voce dumtaxat proferatur, ad quod existimandum mouentur duobus potissimū fortissimis, & verissimis fundamentis. Primum incipit ab Arist. lib. 4. Metaph. docente quidquid pretermittitur in definitione nullo modo expectare posse ad essentiā definiti ex cuius doctrina, ita conficitur argumentum pro hac secunda sententia, nullibi in diffinitione le-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

gis reperitur, quod pro substantia illius requiratur scriptura, igitur non requiritur pro substantia: probo consequentiam, à definitione ad definitum. Etenim planum est iam, ex superioribus, definitionem legis esse, quod sit: *Ordinatio rationis in bonum commune à gerente curam communis promulgata*: & nulla ulterius habet verba, illa definitio, in qua nulla mentio fit scripturæ: ergo de essentia legis non est illam scribi.

10 Accedunt variae legis definitiones quarum meminit Imperator, secundum varias legum species, in §. lex, cum sequentibus, instit. de iur. natur. quibus in definitionibus, neque umbra, neque vestigium aliquod reperitur necessitatis scripturæ: ac per consequens non est de legis substantia quod scribatur.

11 Secundum argumentum pro hac eadem parte, ita efficacissime conficitur, si memineris proximè memoratæ definitionis ipsius legis, quam repetebamus, esse: *Ordinationem rationis in bonum commune, &c.* Rectè profecto datur, atque saluatur vera ordinatio rationis, simul cum omnibus suis circumstantiis, & requisitis, quantumvis scriptura non adhibeatur, veluti si voce prolata, & verbo dumtaxat, lata sit lex: erit utiq; vera ordinatio rationis in bonum commune à gerente curam communis promulgata, ergo scriptura nequit esse de substantia legis: quod autem verbis solum sine scripturis valeant, leges dari & ferri, probatur autoritate Clement. dudum. §. nos etenim, vers. seu scripto, de sepult. Probat mirum in modum Gregor. lib. 7. Epist. Epistola 17. rescribens Bonifacio primo defensori, cuius doctrina refertur, in cap. institutionis, 7. 2. 5. quæst. 2. qui aperte distinguit, leges in scriptis datas ab illis legi-

bus, quæ sine scriptura sola voce, & presentia Pontificis latæ sunt, & utraque iure optimo præcipit observari, ibi: *Perpetua stabilitate, & sine aliqua constitutionis refrigeratione servari*: & clarius verbis quæ sequuntur, ibi: *Sine qua scripto decrevimus, siue qua in nostra presentia videntur esse disposita*: quibus verbis manifestè docet Gregor. veras esse & observandas leges, quæ non scribuntur: ergo scriptura non erit de substantia legis, & vera lex erit perpetua, & irrenocabilis, etiam si non scribatur, tam per Legislatorem legem ferentem, quam per eius successorem, decet enim beneficium Principis esse mansurum, regula decet de reg. iur. in 6. & colligitur ex tex. in cap. 1. cap. in Galliarum, cap. institutionis 25. quæst. 2. tradit Abb. in cap. litteris, per text. ibi, ubi glo. recepta, de rescript. Felin. in cap. novit de iudic. nu. 7. Mandos. in Reg. 11. Chancellerie, num. 2. Gabr. libr. 1. comm. titu. de diversis rescript. à num. 71. communis scholæ, in l. digna vox. ff. de legibus: atq; id præcipue si parti quæsitum sit ius, argumento. l. id quod nostrum, cum alijs, quæ dictis in locis citati DD. referunt, quæ persequi modo non vacat.

12 Denique hoc secundum & potissimum fundamentum dictæ sententiæ corroboratur si consideres cum Turrecrem. in d. cap. lex est. 1. dist. & Archidia. ibidem, & præcipue cum D. Thom. 2. 2. quæst. 57. artic. 1. ad secundum, quod quemadmodum earum rerum, quæ mediante aliqua arte exterius fiunt, quædam manet regula quam Philosophi, & Theologi Ideam appellant in mente ipsius artificis manens, & existens, pari ratione, & simili modo lata lege per Principem, & Regem manet in mente ipsius, quædam regula Præ-

dentiæ

dentia secundum quam subditos ordinant per ordinationem rationis, id est per legem ipsam, in bonum commune: ita ut sicut res manu facta & fabricata, in mente artificis manet, sic etiam lex ipsa subsistat in mente Legislatoris: recte ergo poterit ibi permanere, & permanebit lex in pectore ipsius Principis, etiam si ad papirum, & scripturam inanimè reducatur.

- 13 Unde ante quam ulterius progrediamur succedit elegans, & vera interpretatio text. in cap. 1. de constit. in 6. in illis verbis: *Licet Roman. Pontifex qui iura omnia in scrinio pectoris sui censeatur habere, &c.* Vbi Bonifac. Octavius, vulgo non bene intellectus indistinctè dixit Pontifices Maximos habere omnia iura in scrinio pectoris sui, id est in sua mente recondita, atque collocata, in eum finem, & effectum, ut iura omnia in promptu habere censeantur, ita ut iurium ignorantia eos non excuset, & quod magis est, ut novis ab ipsis Pontificibus Maximis, conditis constitutionibus & statutis, non sit necessaria anteriorum expressa revocatio, quinimò, eo ipso quod novam condiderint constitutionem, revocata possint anteriora iura, etiam si de illis mentionem non fecerint, cuius dispositionis rationem adducit, atque subiungit Bonifac. *quis Pontifex scire censeatur, & habere omnia iura in scrinio pectoris sui*, ad differentiam eorum quae facti sunt, & in facto consistunt, veluti specialium locorum & singularium personarum consuetudines & statuta, quae bene possunt à Romanis Pontificibus ignorari, quippe ea quae facti sunt nulla ratione censeantur habere in scrinio pectoris sui, secus iura omnia, quae non ignorare Pontifices Maximos, sed potius ea scire presumuntur.

- 14 Difficultas consistit in eo, quod nimis arroganter dictum videtur vel potius iactatum à prudentissimo Patre, & doctissimo Pontifice Bonifacio, quod Pontifices habeant, vel censeantur habere in mente prope modum infinita iura, quod non videtur credibile: etenim omnium habere memoriam plus divinitatis, quam humanitatis habet, & memini malè audivisse, apud bonae notae auctores ipsum nec eloquentia Parentè, quod in lib. de claris orator. introduxerit Themistoclem adeo memoria abundantem, ut ita quaecumque viderat, audierat, traiecerat, & disputaverat in promptu haberet, ut nihil illi semel fuerit infusum, quod postea ex animo efflueret: deinde qui fieri potest ut Summ. Pont. Paul. Quint. qui nunc felicissimè summum tenet Pontificatum iura omnia tot Romanorum Pontific. suorum praedecessorum auctoritate condita, habere censeatur in pectore suo, quod videtur utrique omnino abhorrens, & alienum à ratione, cum sicuti praesupponit Bonifac. in d. c. 1. posse summus Ecclesiae Praefules ignorare facta, & consuetudines, possint etiam ignorare iura saltem nonnulla antiqua, recondita, & minimè nota, quae memoria hominum effugisse videntur.

- 15 Cui difficultati non vulgari à vulgarissimi textus difficilimis verbis suborta, facile respondebis, si repetas proxime dicta ex Archidiacono, Cardinali Sancti Sixti, D. Thom. & Soto, scilicet, quod iura communia, nihil aliud sunt, quàm regulae quaedam quibus Principes, & Pontifices Maximi, inferiores ordinant in bonum commune & publicam utilitatem, quas regulas, siue ordinationes rationis, indubitatum est suam sedem habere, in eorundem Principum, siue Legislatorum mente, in qua manet reposita regula, illa

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

prudētiæ, qua Legislatoꝝ, siue Princeps suos subditos ordinat, in commune bonum sicuti dicebamus manere in mente artificis regulam quādam eorum, quæ exterius per artem facit, pari etiā ratione substitit in Principe, illa prudētiæ regula ad ordinandos subditos in communem & publicam vtilitatem, quam regulam à qua iura dimanant impossibilē est alibi subsistere quam in mente Legislatoris: ad quam se referens Bonifacius cum perspiceret regulas omnes quibus subditi ordinantur in bonum commune, id est leges, suam sedem habere in mente Principis, & non alio in loco, rectē dixit, & subtiliter considerauit cēseri Pontifices habere omnia iura, id est, omnium rerum regulam, & Idem in sermone peccatoris sui: Etenim si leges & statuta nō scripta quæquam plurima sunt & esse possunt, non manerent in mente Legislatoris tanquam regulæ ordinatiuæ, nullibi profecto forent, & per consequens neque leges, neque statuta possent nūcupari: quod falsum simul & absurdum magnum est, minimeque concedendum: neuiquam ergo fuit mens Bonifacii affirmare, quod Pontifex memoria teneat omnia iura, quod impossibile erat, & hic est verissimus & germanus illius textus intellectus ommissis alijs, quæ adducit Ludou. Cometijs in d. c. 1. de constit. in 6. num. 92.

- 16 Quod si liceat tantisper à thematico & proposito nostro deuiare, non possum non tēpestiuē inquirere hoc loco, quid causæ sit quod Bonifacius in eod. c. 1. de constit. sine difficultate docuerit ignorantiam consuetudinis, & iuris statutarij, siue municipalis excusare, Principemque non cēseri habere in pectore suo consuetudines particularium Populorum, siue statuta municipalia,

quemadmodum cēsetur habere iura communia ratione superius explicata: didici namque quod iuris municipalis, siue statutarij ignorantia regulariter non excusat, vt docuit Alexan. conf. 166. lib. 6. num. 3. D. Anton. de Padilla in l. constitutiones. C. de iuris & facti ignorantia Fr. Alphonsus de Castro lib. 2. de potest. legis poenalis. c. 14. fol. mihi 289. post Bald. in d. l. leges sacratissimæ, idemque dicendum esse de iure consuetudinario, cuius ignorantia minime excusat, quippe etiam cōtinetur appellatione iuris, cuius mentio fit in regula ignorantia de reg. iur. in 6.

- 17 Sed cur in d. cap. 1. fuerit admissa consuetudinis ignorantia, dicendum est nequaquam fuisse admittam iuris consuetudinarij, siue statutarij ignorantiam, imò stante illius text. de cōsione teneri subditos omnes suarū consuetudinum, & statutorum notitiam habere: quorum ignorantia quantumuis particulares sint consuetudines, & peculiaria statuta, non excusauit eos: neque contradicit text. in dict. cap. 1. cui satisficit, si respondeas procedere & locum habere excusatio illa, & admissio ignorantie consuetudinis, siue statuti municipalis respectu Romani Pontificis quem manifestum est, non esse subditum ipsius statuti, siue consuetudinis particularis, & tanquam reuera non subditus, non teneatur, talium statutorum, siue consuetudinū notitiam habere: & ideo in Pontifice Maximo in cuius persona loquitur text. ille prudenter, & cum iudicio admisit Bonifacius consuetudinis, & statutorum ignorantiam, quam proculdubio non admitteret, in alijs subditis inferioribus, quorum singuli singula statuta municipalia, & consuetudines omnes scire tenentur: argumento text. in d. l. leges sacratissimæ

igitur

igitur Pontifices Maximi rectè censentur habere omnia iura, id est regulam & Ideam omnium iurium in sermone pectoris sui, non autem habere notitiam consuetudinum & statutorum, quæ potius ignorare presumuntur.

- 18 Quibus ita traditis, pro intellectu dicti cap. i. de constitutione. in 6. reliquum iam est, ut redeuntes ad viam, à qua aliquantulum digressi sumus, descendamus ad solutionem argumentorum, quæ proposuimus pro afferentibus requiri scripturam pro substantia legis. Et quidem primum desumptum ex munere & officio legis, quod est ordinare subditos in bonum commune per vim, & imperium si oportuerit, quod dicebamus facilius & commodius expediri posse, legibus in scripturam redactis, quam eisdem sola mente retentis, argumentum d. l. contrahitur. ff. de pignori. leuem, vel nullam certè difficultatem habet, si consideres tantum conuincere congruum fore, & magis commodum, si leges scribantur, non tamen requiri tanquam de substantia, ut considerauit Bart. in dict. l. humanam. C. de legibus. nec negamus præfatum congruitatem, imò fateamur aptius & facilius ordinare posse subditos, in publicam utilitatem, & comune bonum (quod proprium munus legis est) per legem scriptam, quam per eandem in ipsa Principis mente existentem, sed nequaquam euincit argumentum, scripturam præcise requiri pro substantia legis, & multo minus non posse ordinare subditos per legem non scriptam, facile namque possunt Legislatores, inferiores cogere, atque compellere ad obseruandas leges semel latas, nec redactas ad scripturam, in eorundem mente, suam sedem habentes, neque imperium, siue coertio, erunt frustra, quidquid

reuera magis congruum, & vtilius foret, si leges scriberentur, semper tamen firma manet doctrina nostra, quæ affirmamus scripturam non esse de substantia legis.

- 19 Ad confirmationem verò, quæ inquerebamus de loco in quo subsisteret lex, si non sit scripta, facilius respondetur, ex supra traditis, legem non scriptam suam sedem habere in mente Legislatoris, neque fore necesse, quod reducat ad scripturam, cum rectè possit existere, & reuera existat, in ipsius Principis intellectu.
- 20 Text. verò in c. fin. de sententia & re iudic. lib. 6. pro priori contraria parte expensus, ubi desiderauit Bonifac. diffinitiuam sententiam scribi, aliter nullius momenti fore, longè diuersam speciem continet, alienam à proposito nostro, loquitur enim Pont. Max. ibidem, ut ex littera illius text. constet in sententia diffinitiuam, quæ secundum iuris notissima præcepta, quorum meminit glo. & DD. ibidem, sine scriptura non tenet, neque sola voce proferri potest cum recitatione, pronuntiatione, & intimatione indigeat, quæ si non scribatur nullius erit momenti. Disputatio verò nostra & proposita quæstio versatur, circa legem vtrum scripturam requirat pro substantia, quam planum est à sententia differre: quare requisitum illud, quod sententia de necessitate scribenda sit, & omnino ad scripturam reducenda, tanquam exorbitans à iure communi, & quid speciale continens, non poterit extendi, aut prorogari ad legem ipsam, ut dicamus necessarium etiam esse quod lex scribatur: etenim odia restringi debent, & non extendi. l. cum quidam, ibi: *Aliamque esse causam institutionis, quæ benignè accipitur ex hereditationibus autem non esse adiuvandas, c. poenarum, de poenitentia, dist. 1.*
- 21 Ratio verò discriminis, quæ versatur

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

fatur inter sententiā & legem facile
 dignoscetur, si aduertat cū Soto lib.
 1. de iustit. quæst. 1. art. 1. quod nos
 etiam inferius trademus, lib. 3. huius
 tractatus cū egerimus de illa celebri
 quæstione, utrum leges ferri possint
 in bonum priuati, atque illud est sen-
 tentias diffinitiuas inter partes pro-
 nuntiatas leges non esse, neque cita-
 ri posse, aut adduci in similitudinem
 tanquam leges ex tex. in l. nemo. C.
 de sententijs, & interloquution. omni-
 iudic. quam sententiam limitant nō-
 nulli, nisi talis sententiā diffinitiuā lata
 sit ab ipso Principe cum animo con-
 cedi legem, iuxta l. 1. ff. de constitut.
 Princ. l. vlt. C. de legibus, ita Franc.
 de Ripa in rubr. de testam. num. 6. &
 ibidem Philipp. Deci. col. 1. Abb. Pa-
 normit. post Cardin. Henric. vulgo
 Hostiens. nuncupatū in cap. in causis
 de re iudic. quidquid tamen sit de di-
 cta limitatione illud certū est, quod
 attinet ad solutionem propositæ ar-
 gumentationis latissimum discrimē
 esse inter legem & sententiam, ne-
 que a disparibus, itaque diuersis col-
 ligi posse, necdum efficax argumen-
 tum, sed neque satis probabile.

- 22 Præterea ad d. l. humanū ibi, *tunc
 leges diciantur*, iuncta glo. ibidem. C.
 de legib. cuius autoritate contē-
 debamus probare, necesse fore le-
 gem scribi, atque dictari facilis solu-
 tio est, si iterum repetas nonnullas le-
 ges, quæ videntur petere, quod con-
 stitutiones, siue leges omnes redu-
 cantur ad scripturam intelligendas
 esse de quadam solemnitate accide-
 tali, non quod requiratur pro substā-
 tia legis, sed ad melius esse, quō faci-
 lius & commodius ordinari pos-
 sint omnes in bonum commune me-
 dijs legibus, quod nos minimē nega-
 mus, quinimō sponē fatemur, quod
 foret magis vtile & cōducibilius pu-
 blicæ vtilitati, si leges scriberentur, nō

tamen inde sequitur præcise neces-
 sariam fore scripturam.

- 23 Tandē vltimū argumentū ex defi-
 nitione legis à Magno Isidoro tradi-
 ta in c. lex est, 1. distin. nullum nobis
 negotiū facessit, si aduertamus ani-
 mū, siue mentē Isidori ibidē nō fuisse
 definire legem, eiusvē naturā, aut
 essentiā explicare, sed duntaxat dif-
 ferentiam discrimenq; constituere:
 inter legem & consuetudinē, ut con-
 suetudo ius sit non scriptū, lex verō
 ius scriptū, idq; voluisse Isidorum, d.
 loco facile cōperiet, qui rem à prin-
 cipio egerit incipiendo à cap. ius ge-
 nerale in fin. eiusdem, distin. 1. iūcto
 d. c. lex est, cū c. sequenti, quibus doce-
 re voluit Isidorus cōstare ius nostrū
 in cōmuni, ex scripto, & nō scripto,
 id est, ex lege & cōsuetudine. Ad quā
 differentiam constituendam tendit
 illa verba Isidori, *lex est cōstitutio scrip-
 ta*, non ad legis definitionem tra-
 dendam.
- 24 Quod si aliquis nō incuriosē dubi-
 taret, quid causæ fuerit, quod cū plu-
 res aliæ, sint dabiles differentie inter
 legē & cōsuetudinē, dictū solū discrimi-
 nis meminerit Isidorus: huic faci-
 le respondebis, quia talis differentia,
 quod lex sit ius scriptū, consuetudo
 verō secus quæ non scribitur notior
 nobis est, & magis præmanibus esse
 poterit, quid enim facilius quam in-
 terroganti discrimē & differentiam
 inter legē & consuetudinē respōdere,
 quod altera scilicet lex ius scriptū
 sit, altera verō hoc est consuetudo
 ius non scriptum.
- 25 Eoq; respexisse etiam censendas
 est Imperator Iustinianus, dum in §.
 cōstat autem, inst. de iur. natur. gent.
 & ciuili. vtramq; iuris speciem distinxit
 per eandē differentia, cuius meminit
 Isidor. inter legē & consuetudinē, sci-
 licet quod illa ius scriptū, hæc verō
 sit ius nō scriptū: constat autē ius no-
 strum

strum(dixit Imperator) *ex scripto, & non scripto, &c.* non quod alias plures differentias legis & cōsuetudinis nō prae cognosceret, sed quod dicta differentia scripti, & nō scripti nobis notior esset, & quā Tyrones, quos instituit desiderabat Imperator facilius percipere possent, quibus diluta mater vltima difficultas, & firmum, atq; perpetuum, quod scriptura non sit de substantia legis.

- 26 Vsq; adeo, vt neq; scripturarū solemnitates & firmitates, quibus frequenter vtimur in scripturis publicis sint de necessitate probationis: habemus enim regulā generalē in iure

nostro, de qua in l. contrahitur, & in l. in exercendis. C. de fide instrum. in probandis actibus eandē fidem adhibendā esse, testibus, atque scripturis: qua ratione cū nullibi cautū reperitur ad probandā legem, scripturā requiri, siue aliam specialem solemnitatem; debemus persistere in regulā generalis, argumento vulg. l. de pretio de publiciana in rem actione: differentiam autem quae versatur, an scriptura sit de essentia alicuius actus, vel requiratur tantum ad probationem illius, tradit sapienter more suo Aluar. Baez Lusitanus in sua emphytheusi, quæst. 7. num. 5.

Summaria ad Controuersiam 10.

1 **O**do doctrina postulat, vt post precedentes questionēs ea controuersia discutiatur an dari possit lex aliqua vim habens obligandi ante quam promulgetur.

2 Probat̃ur ex definitione legis, quod non sit lex ante quam promulgetur, & cōprius sit, quod res & substantia existant, quā quod vim habeant operandi pariter impossibile est, quod lex ante quam existat extra causas vim obligandi habeat.

3 Ripe opinio essentis legē obligare ante quam promulgetur rejicitur tanquam periculosa.

4 Quamuis Ripe sententia omnino careat iuris fundamento, in ipsius tamen gratiam adducitur vnum argumentum ex similitudine legis naturalis, quae proculdubio absque promulgatione obligat.

5 Nihilominus certius est impossibile esse, quod leges ante promulgationem obligent, abhorret enim à ratione naturali Principem velle ligare subditos lege nondum promulgata.

6 Inferitur falsam esse Ripe, & aliorum doctrinam teneantem, quod si quis priuatim sciret nouam taxam imponendam, non posset vendere supra taxam currentem, dolumque committere, & ad restitutionem teneri si id faciat.

7 Confunditur dicta existimatio, quia talis auctor venditio nullam offendit legem, nec constitutionem.

8 Probat̃ur quod dictus venditor, nec fecerit contra legem, nec in fraudem legis, quia absurdum est, quemquam teneri pœnis legis nondum promulgata, quem potuit Princeps nō promulgare, & mercator sciens copiam tritici superuenientiam pariter poterit de suo tritico disponere.

9 Coniungitur vltimus dicta communis opinio, ex eo quod in casibus propositis absuit proculdubio fraus & dolus, vt patet quia praesupponitur nōdū promulgata lex, & rigida est sententia quae asserit illud interfesse maioris pretij currentis tempore venditionis respectu minoris per nouam pragmaticā taxandi resarciendum esse.

G 6 Possē

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

- 10 *Posse defendi dicta communis opinio in duobus casibus primus si (quod raro caeniet) venditor esset quispiam ex Senatoribus qui interfuerunt in Senatu tempore quo predicta fiebant taxationes.*
- 11 *Secundus casus in quo venditor, de quo supra tenetur restituere (qui frequenter eueniet) quando magnam quantitatem in excessu venderet, & emptorem sollicitaret, & aliunde annuam emisset & reuenderet, quem vix credi potest caruisse fraude, quā ab his & similibus conuentionibus abesse debere, non sine euaditione comprobatur.*
- 12 *Ex dictis firma manet superior resolutio, qua habet leges ante promulgationem nullam sortiri vim obligandi.*
- 13 *Dua ille glossæ quibus nitebatur Ripa suam opinionem minime probant glossa enim in cap. cum singula, verbo, peruenit, & præbendis, agit de tempore quo incipit lex obligare post promulgationem.*
- 14 *Molco minus probat opinionem Ripæ altera glossa in cap. 2. de rebus Ecclesiæ alienandis, lib. 6. versic. hæcenus, cuius eadem prorsus mens fuit cum superiori.*
- 15 *Non facit pro opinione Ripæ, & sequatur duo iura in l. 1. ff. de actio. empti. & in l. quero. ff. eo. que longè diuerso modo intelligenda sunt, non enim loquuntur de tacente legem ferenda, sed de celante vitium rei, quod detegere debuisset, nec probant in propostia specie de venditore annona, & competere emptoribus ignorantibus beneficium moderationis.*
- 16 *Iurisc. cons. l. utrum in d. l. quero manifeste loquitur de venditore celante, atque tacente vitium rei.*
- 17 *Retorquetur adversus Ripam, & sequaces tex. in d. l. 1. ff. de act. empti. dum in effectu docet dolo & fraude carere eum qui tantum rei suæ prospectum esse voluit, veluti dictus annona venditor, qui nō decipere emptorē, sed sibi soli prouidere curauit.*
- 18 *Lex naturalis non modo sufficienter, sed ex abundanti Adamo promulgata fuit, & deinde nobis omnibus, & cum Deus tanquam author naturæ singularum mentibus indicauit dictamen illud legis naturalis, satis videtur promulgata, atque ideo statim ab Adamo creato capit obligare.*

CONTROVERSIA 10.

Utrum dabilis sit lex, quæ antequam promulgetur vim habeat obligandi.

ORDO doctrinæ nō præpositus suo quasi iure postulare videtur, ut post agitas non uē inuiles, neq; insubtiles questionē, quæ ab ipsa legis definitione & singulis verbis eiusdē, cuius meminimus in 1. quæst. tanquam tribuli à

quoddā perenni fonte fluxerūt, decimā discutiamus ad extremū huius libri quæstionē, ab vltima particula d. definitionis, etiā profectam, an dari possit lex aliqua vim habens obligandi antequam promulgetur, & publicetur.

Cuius

Cuius dubitationis vera resolutio præ manibus quidē est, si attenderis ad illud verbū, *promulgata*, positum in vltima parte diffinitionis legis, diximus enim, quod est ordinatio rationis ab eo qui curam gerit communitalis promulgata, ex qua vltima particula, appertē deducitur promulgationē, & publicationē, legis esse de intrinseca ratione illius ad eiusq; substantiā pertinere, adeo, vt antequam promulgetur, non sit lex, fieri enim nō potest, quod definitū existat antequā omnia & singula verba rectē, & quidditatiuæ definitionis verificari valeant: exploratissimū autē est, quod antequā lex sit nequibit habere vim obligandi, quoniā, vt vulgare dictū habet non entis nulla sunt qualitates. l. pāta conuenta. ff. de contrahen. empt. Leius qui in Prouincia. ff. si cert. pet. prius verō est, quod res, & substantiæ existant quam quod vim habeant operandi, igitur impossibile est, quod lex antequam existat extra causas vim obligandi habeat.

Verumtamen quia in iure nostro nihil est, ita certum quod nō habeat contradictorē, vt aptissimē dici possit omnia in hac iuris disciplina fieri secundū littē, iuxta illud Philosophi, non defuit vnus Ioānes Franciscus Riparien. qui in rubr. de constit. nu. 47. securē & sine difficultate docuit, per illationē quandam, habentes notitiā legis, etiā quod nondū sit publicata, & in scriptis redacta vi, & auctoritate ipsius ligari, nec forte aliquod adducit doctrinā suā argumētū duarum dumtaxat glossarū allegatione cōtentus, altera in c. 2. verb. *hactenus*, de rebus Eccles. non alienan. lib. 6. altera in cap. cum singula. §. 1. verb. *perueniret*, de præb. eod. lib. quæ glossæ, si rectē intelligantur non faciunt pro Faanc. de Ripa, & longē diuersum intellectū habent, vt infra pate-

bit. Nec magis Ripæ opitulatur textus in c. proposuisti. 32. dist. & in c. 1. de postulat. Prælat. quorū argumēto fulcire curauit sententiā suā, vt ostendimus etiam & declarabitur statim, vt nō possim nō mirari per doctū vtriusque iuris professorē tam leuibus, ne dicā incertis & extraneis fundamentis adductū fuisse, ad securē tradendam doctrinā, ita periculosam ad hominū cōscientias implicandas affirmando leges antequā publicentur habere vim obligandi, & quod peius est ausum fuisse Ripam ex tam falsa illatione iterū, atq; iterū inferre nōnulla ad praxim, & vsum quotidianū necessaria a d. nu. 47. cū se qq. quæ si cut falso nitūtur fundamēto, ita facile corrueant, atque deficient, neque suis viribus subsistere poterunt, vt inferius explicabitur.

In gratiā tamē Franc. Ripariensis, quāuis eius sententiā omni prorsus iuris fundamēto destituta videatur cōprobari poterit, vt magis veritas elucescat, si reducās in memoriā, legem naturālē nō fuisse promulgatā ante Moysē, vt notissimū est, & probat text. in c. Moyses. 5. dist. sed scitisimū etiā est, & absq; cōtrouersia, eandem legē naturālē, statim ac Adamus primus noster Parens creatus fuit, coepisse obligare, igitur lex ipsa naturalis antequam promulgaretur vim habuit obligandi, & per consequens promulgatio nō requiritur pro substantiā legis, quæ ratio, sicut in lege ipsa naturali, ita procedit & locum habet in alijs legis speciebus, ac proinde non ita falsum est dictū Francisci Riparien. corollarium vbi supra.

Quo argumēto nō obstatē certius profecto est, quā quod vlla indigeat probatione, leges nullo modo obligare, antequā promulgētur, & publicentur, imò neq; leges esse, antequam promulgationem, vt satis euincit efficax illa ratio

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

ratio initio proposita ex ipsamet legis definitione desumpta, in qua inerat tanquam essentialis pars, verbum illud, *promulgata*, & ridiculum esset, ne dicam inhumanum, ab omni que ratione naturali abhorrens, lege nondum promulgata, velle Principem subditos ligare, atque compellere, ad illius præcepti obseruantiam, cuius nullam habuerunt notitiam, quam obrem firmiter, & verè tenendum est, nullam esse pœnes legem vim, aut potestatem obligandi antequam promulgata sit.

6 Ex qua verissima resolutione, quia cõtraria nonnullis decepit viros doctos, oportebit vtiliter inferre falsam esse sententiam eiusdem R. p. ubi supra, Felini in cap. 1. num. 7. limitat. 2. de constit. Cini in l. fraud. ff. de legib. Bart. in l. contra eod. titu. & in l. quarto. ff. de adempt. Bald. in l. 2. C. de peri. & com. rei vend. Barba. & Felin. in cap. 2. de constit. Paul. Castrensin l. 1. §. fin. de actio. empt. iterum, atque iterum Barbatij conf. 56. col. 2. lib. 2. & conf. 66. col. 6. & sequentibus, eod. lib. Securè asserentium, quod si aliquis, qui priuatim sciret statim paulò post ferendam esse legem, per quam imponenda sit taxa noua, nouumque pretium annonæ assignandum, ipse sua priuata notitia vtens, ante quam lex publicata sit, carius vendiderit annonam emptoribus ignorantibus, obligatum esse ad interesse, quasi dolum & fraudem commiserit, & fecerit in fraudem legis, argumento text. in l. quarto. ff. de action. empti. & in l. contra legem. ff. de legibus.

7 Quorum existimatio confunditur ex sequentibus, nam si illa annonæ venditio, ita cautè à venditore celebrata, vt maius pretium participaret, quam quod sciebat per nouā constitutionem Principis, non mul-

tò post fore taxandum esset iniusta cum aliquovè scrupulo procederet, maxime, quia cõtra legem aliquam, vel in fraudem legis, non legis existentis nouum minus pretium taxantis, quia supponimus nondum fuisse latam, non legis quæ ferenda est, & illico publicanda propter eadem rationem, vtpotè quæ nondum lata, neque promulgata, igitur nullā offendit constitutionem talis vëditor quantumvis propter priuatam scientiam, quam habebat noui minoris pretij futuri omnem suam diligentiam adhibuerit, vt protinus annonam distraheret.

8 Et confirmatur minor, in qua cõsistit tota vis dictæ argumentationis, scilicet, quod prædictus vëditor, nec fecerit contra legem, neq; in fraudem legis, nā si fecisset nõ dubiū est, quin esset obnoxius pœnis eiusdē legis, vt colligitur ex vulgatis iuribus in l. nõ dubiū. l. cõtra legē. C. de legib. quod si tu solus concesseris, quod omnes negāt, fateberis profecto inexpressibile absurdum, quod dñeri possit, quēpiam subiaccere pœnis legis nondum latæ, neq; promulgatæ, sed solū in Principis mēte retētæ, quæ aliò fortassis cepit cõsilio, vel oblato aliquo impedimēto (quod sepe numero contingere solet) posset non ferri, neq; in lucem prodire: iuste ergo & libere potuit annonā vendere, neq; cēsebitur fecisse cõtra legē nõdū existētē, neq; fraudē aliquā cõmississe, vtpotè qui potuerit secundū taxatū pretiū non attēdens ad pretiū postea taxatū pro arbitrio de suis rebus disponere, nõ aliter quā ille mercator & publican⁹, qui cū timeret, vel certò sciret magnam copiam tritici, vel cuiusvis alterius mercis, cuius frequens esset commercium per viam maris breuiter superuenturam, citrat statim suas merces distrahere, ante quā copia superue-

superueniat, qui recte quidem id facere poterit, ut quotidie faciant soliti mercatores quantumvis talium mercium emptores, & redemptores essent poenitus in se, & ignari abundantia mercium breuissimè superueniunt, nec dicitur ille suas merces fraudè, aut dolo aliquo distaxasse, sed iusta fuisse vsum solitudine, & permissa sibi diligentia, ita docent omnes teste Dominico de Soto lib. 6. de iust. quest. 3. artic. 2. ad tertium: pariter ergo & ille qui notitiam habebat minoris pretij per legem taxandi potuit anticipata venditione ante latam legem de annotationa disponere, ut maiori pretio tempore venditionis eurrente frueretur, non obstante quod emptores ignorauerint nouum pretium taxandum fore, etenim ut alias dici solet, *visitatoribus, & non dormientibus hominibus iura subueniunt.*

6 Comminatur præterea dicta communis opinio, si consideres tunc demum di ei fieri aliquid in fraudè legis, quando sit contra ipsam legem, & non aliter iuxta textum in l. fraud. ff. de legib. at ut supponitur tempore venditionis nondum erat lex, propterea quod adhuc promulgata non fuerat: igitur vendicio, neque fuit, neque esse potuit contra legem, & per consequens neque in fraudè legis, quod si venditor non fuit in venditione improbatore more versatus, neque aliquid fecit circumueniendi emptoris causa, sed solè permissa, & data sibi solertia vltus fuit durum esse ne dicatur falsum, & alienum à ratione teneri eum ad interesse emptori ignorant, quasi fraudem fecerit eis, quod nullo pacto admittendum est, neque sustineri potest rigida illa sententia asserentia illud interesse maioris pretij currentis tempore venditionis respectu minoris pretij per nouam Pragmaticam taxandi in seio, & ignaro mer-

catori eimenti refarciendum & restituendum esse.

7 Defenderem tamen, & sustinerem communem opinionem in duobus casibus, quorum primus raro eueniet, alter vero sepius contingere poterit, si venditor esset quispiam ex Senatoribus Regis, qui interfuerunt in Senatu tempore quo prædictæ fiebant taxationes, & nouæ Pragmaticæ ordinabantur, quod nunquam, vel ferè nunquam eueniet, si certe propter dolum & fraudem manifestam, qua vertitur in tali casu propter abusum proprii muneris, & officij a quo longissime abesse debet còmercium, & denique propter notissimam turpitudinem, quam præferret talis venditio annonæ, proculdubio teneretur ad interesse restituendum emptori ignorant.

8 Ille etiam (& erit secundus casus) qui magnà quantitatem in excessu venderet sollicitatis emptoribus, qui alias non essent empturi, & aliunde annonam emisisset, vel quaesiuisset, ut reuenderet, & breui manu grande lucrum compararet diceretur iudicio meo fraudem commississe, & quasi circumuenisse emptores illos, precibus, vel alia ratione ad emendum inductos, qui teneretur utique ad interesse, propter nimiam illam, & insolitam diligentiam, quæ vix credi potest caruisse fraude, & regulare est, ut quando cùmque & quomodo cùmque contigerit emptorè capi à venditore, locus sit restitutioni damni, & interesse interuenientis, vel quod probabiliter verti potuit, bona fides enim, quæ in contractibus exigitur, summam æquitatem desiderat, teste Trifonino Iuriconsulto in l. bona fides. ff. de positi, & Caius in l. ex maleficijs. ff. de actio. & oblig. his actionibus inquit: si iniucè experiri possint de eo & alterum alteri ex bona fide prestare

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

prestare oportet: vnde Marc. Ciccr. lib. 3. de offic. refert Quintum Sceuolam existimantem in his iudicijs & actionibus bonę fidei summā vim esse, quoad iudicis arbitrium, & fidei bonę nomen manare latissimē idq; versari in tutelis, societatibus, pignoribus, deposito, mandato, emptione, venditione, conductione, & locatione: siquidem vt placuit eidem eloquentiæ Principi in his magis est iudicis statuere: ex quibus manifestē deducitur, quam longē abesse debeant fraus, & dolus, à bonę fidei iudicijs, de quorum numero emptio & venditio est, & facit illud, quod dicitur in sacris litteris. 4. Reg. cap. 6. ibi: *Neque enim capisti eis, labio, gladio, arcu, vt percutias, &c.* Magnopere ergo expedit prospicere, & providere, ne homines in suis conventionibus, & comertijs dolo, & fraude improbatō more versentur, sed omnia fiant secundum bonam fidem, inspecto bono & æquo, non animo circumueniendi proximum, quā consideratione adducor, vt in dictis duobus casibus recipiendam duxerim dictam communem opinionem, quam generaliter dubiam ne dicam falsam esse, & omni iuris fundamento destitutā superius demonstrauī contra Cinum, Felinum, Ripam, & alios asserentes non posse eum, qui sciebat, pretij mutationem futuram vendere merces suas ante promulgationem, ad maius commune pretium tempore venditionis currens participandum.

13 Ac proinde firma manet, & libera à quacumque contraria impugnatione constituta à nobis resolutio, quæ habet leges ante promulgationem nullam sortiri vim obligandi, quam vltra superius dicta, probat text. celeb. in cap. in istis, 4. dist.

Soto lib. 1. de iustit. quæst. 1. artic. 4. post D. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. etiam 4. docuit Syluester in sum. verbo, *lex*.

13 Solum superest respondere præposteris fundamentis allatis à Francisc. Ripariens. & insuper illi objectioni de lege naturali, quam in gratiam illius concepimus vbi supra. Qui profecto aperte lapsus fuit dum existimauit dictas duas glossas, sibi prodesse quarum longē diuersa mēs est, vt ex earundem verbis attentē perlectis rectē perspicitur; neque enim loquuntur dictæ glossæ super ista dubitatione, an teneret lex, & constitutio, de quibus in illis iuribus ante promulgationem, quæ de re nobis sermo est, sed supposita legis promulgatione dubitationis erat in illis glossis, quodnam temporis spatium requireretur, vt censeari posset, & deberet, latas & promulgatas constitutiones, ad noticiam subditorum peruenisse, ad effectum obligandi, vel non obligandi. vtrum sufficeret vnus, an duo menses essent necessarii, à quorum transcurso inciperet lex obligare, & subdit glo. dict. cap. cum singula, verb. *peruenit*, de præbend. quod si ante duos menses à tempore publicationis subditi noticiam habuissent constitutionis, aut legis, statim eis incipiet currere taxatum tempus, ad hoc vt lex obliget post eius publicationem, & promulgationem, tantum abest, vt sermo fuerit apud. d. glossā obligent leges & constitutiones ante promulgationem nec ne, de quo nec verbum vllum.

14 Et multo minus altera glo. quæ nitebatur Ripariens. in dict. cap. 2. de reb. Eccle. lib. 6. verb. *hætenus*, cuius eadem prorsus mens est cum superiori, nēpe agere de tempore, quod post publicationem currere debeat.

ad

ad hoc, ut lex obliget, ut constat manifeste ex verbis eiusdem glo. d. ver. *hactenus, ibi: si post istam constitutionem infra duos menses a tempore publicacionis, &c.* Ecce fermo est de lege iam publicata & promulgata, igitur vides, dictas glossas alienas omnino, atque diuersas esse, ab eo sensu, quo eas allegauit Franc. de Ripa, quæ nullo pacto eius sententiæ fauent, nec fauere possunt.

- 15 Sed authores supra relati, dum in iulerunt venditorem anonæ scirenti nouum pretium moderandum, quasi dolo & fraude versatus, teneri ad refarciendum interesse emptori ignorati, parū fortassis fidentes dicto asserere fraudis fundamento quo nitentur, adduxerunt pro sua sententia deo potissimum iura in l. 1. ff. de act. empti. ibi: *improbato more versatus sit: & in l. quæro, ibi: ne aliquin, ff. eod.* quæ quidem, diuersum intellectum habent, aliterque accipienda sunt, quam dicti grauissimi Patres acceperunt, securè credentes licet non bene, dictorum iurium argumento, in proposito themate competere emptoribus ignorantibus beneficiū moderationis. Verum enim verò citata iura non faciunt pro communi, neque loquuntur de venditoribus, qui tacita lege futura nondum promulgata, ut rei suæ prospicerent venderunt, siue tacita alia quamvis circumstantia, quam tacere possent, ut contingit in casu proposito de tacente legem ferendam, quam contendimus taceri potuisse, sed agebatur in illis iuribus, de venditore celante vitium rei, quod detegere debuisset emptori, ne aliàs deciperet eum, qualis non videtur esse, is qui pretium anonæ nondum taxatum, aut moderatum, sed taxandum, aut moderandum subtrahit: patet si attendas ad nonnulla verba dictarum. ll. Vlpia-

nus, enim in d. l. 1. sic inquit: *Et generaliter dixerim si improbo more versatus sit in celanda seruitute*; quam seruitutem certum est, & exploratum, talem venditorem debuisset aperire, aliàs dolo faceret si taceret.

- 16 Modestinus etiam l. C. lib. 5. responsorum relatus in d. l. quæro. 40. manifestè loquitur de venditore celante, atque tacente vitium rei, quod propalare tenebatur, cum enim vendidisset fundum, ita ut id venundatum esse videretur, quod intra terminos ipse venditor possedisset, & sciens aliquam partem certam se non possidere, non certiorauit emptorem, cum ratione coniunctum, & copulatam fuit, venditorem in ea specie teneri, cuius rationem rectè subiunxit Iurisconsultus: *Ne aliquin emptor capiat, qui fortassis si hoc cognouisset, vel empturus non esset, vel minoris empturus esset, si certioratus de certo loco fuisset, & cæteraque sequuntur in illo textu circa tacentes seruitutes, quam nihil habere commune, cum sententia dictorum Patrum, plusquam liquido constat, ex eorundem iurium theore, & contextu.*

- 17 Nec silere possum hoc loco, textum in d. l. 1. de actio. empti, potius nobiscum facere, & confirmare mirum in modum sententiam, quæ habet venditorem, qui tacuit pretium, quod priuatim sciebat per nouam legem moderandum fore, non teneri, neque competere emptori beneficiū moderationis, si referas, & expendas verba quæ sequuntur ex d. l. 1. ibi: *Non si securitati suæ prospectum voluit*, docens quod si venditor improbo more versatus fuisset, in celanda seruitute teneretur utiq; cõtra verò si non more improbo, sed dūtaxat, ut rei suæ prospiceret, quemadmodum contingit in venditore tacente

Traet. de legib. & const. Principum, &c.

tacite legem futuram circa nouam
taxam anonæ & vendente suas mer-
ces, siue anonam suam qui quidem
non fecit, neque fecisse videtur, vt
improbato more versaretur in con-
tractu illo, sed solum rei suæ prospe-
ctum esse voluisse, quod illi imputan-
tum nō est, ergo tantum ab est, quod
tex. in d.l. 1. faciat pro antiquis Pa-
tribus, vt potius illis contradicat, &
nobis opituletur magnopere dum
docet in effectu, dolo & fraude care-
re eum, qui tantum rei suæ prospe-
ctum esse voluit veluti venditor a-
nonæ, de quo loquimur qui non de-
cipere emptorem, sed sibi solum pro-
uidere curauit.

18. Denique circa principale que-
stionem nostram, non obest illud,
quod dicebamus de lege naturali,

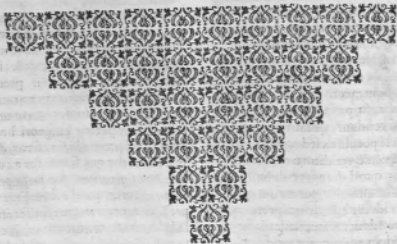
quod ante promulgationem obliga-
uerit, & cæteraq; expendimus in ar-
gumento, quod minimè obstat sic co-
sideres, legem naturalem non modo
sufficenter, sed ex abundanti Ada-
mo proto Parenti nostro promulga-
tam fuisse, ac deinde nobis omnibus
& singulis eius descendētib; nāq;
cum Deus opti. max. tāquam author
naturæ singulorum mentibus in di-
xerit, dictamen illud legis naturalis,
iuxta illud Diui Pauli ad Rom. 2. *Qui*
ostendant opus legis scriptum in cordibus
 suis & illud Psalmi. 9. Signatum est su-
per nos lumen vultus tui Domine, satis
superq; videtur lex ipsa naturalis pu-
blicata & promulgata, atq; ideo mirū
nō est si statim ceperit obligare

ab Adamo creato.

(2.)

Libri primi finis.

L A V S D E O.

CHRISTOPHO

RIABANGVIANO

SEDANO

PRIMARI

ET DECANLIYRIS

Reverendi in Academia Complutensi

Præfectorum nobilissimis

et Perceptoribus

TRAGIÆVS

DE LEGIBVS

ET CONSTITUTIONIBVS

magistratus apicis et iudicis

Ordinis etiam et Decretorum

et iuramentorum

LIBER SECVNDVS

Summaria et Capitula

Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula
Summaria et Capitula

CHRISTOPHO
RI AB ANGVIANO
SEDANO.

PRIMARI
OLIM, ET DECANI, IVRIS
Pontificij, in Academia Complutensi,
nunc præfecti nobilitatis in Grana-
tensi Prætorio.

TRACTATVS
DE LEGIBVS
ET CONSTITVTIONIBVS
Principum, ipsorumque, & aliorum iudicū
Ordinariorum, & Delegatorum potesta-
te iurisdictione, & imperio.

LIBER SECVNDVS.

Summaria ad Controversiam I.

Vtilitatem non mediocrē, nec
leuem difficultatem in se con-
tinet inuestigare quānam po-
testatem habeat condendi leges, &
faciendi statuta.

2 Demonstratur à priori nullā esse cōmuni-
tatem, quæ suā vim restrictā nō habeat
ex similitudine corporis naturalis,
ad cōmunitatem ipsam, quæ est
quoddam corpus fictum.

H 3 In-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

- 3 Inconueniens est facere dari sillionem, quæ naturalium non imitatur, sed impossibile est naturaliter manere corpus humanum, absque facultate reatrice, & moderatrice humanarum actionum.
- 4 Ad solas communitates earumque gubernatores pertinere leges, & statuta condere probatur ex definitione iuris civilis.
- 5 Idem iudicium est de communitatibus in feriariis, quantum ad suas leges, & municipales statuta condenda.
- 6 Romanus Pontifex, circa spiritualia, et temporalia Ecclesie summus, & pæne omnimodâ potestatem habet circa temporalia verò extra terras Ecclesie non habet iurisdictionem, & nihilominus multa sunt Decreta cõsuetudinũ, & Cõciliorũ circa res temporales.
- 7 Referuntur plura Decreta quorũ auctoritate temporales Clericorum cause ad indices Ecclesiasticos priuatiõ deferuntur, sicuti etiã causa iuris patronatus, & causa dotorũ inter laicos.
- 8 Causa iuris patronatus temporalem, & profanam esse efficaciter ostenditur si expendas, equanto de iudicijs eam similibus.
- 9 Persona merè laica obtinere possunt, et quotidie obtinent ius patronatus, ex quo deducitur zalem causam ad potestatem laicam pertinere.
- 10 Laici attento iure, & sine ulla indulgentia, aut privilegio obtinere possunt, & possidere iura patronatus, ex quo etiam deducitur ad iudicium seculare pertinere, cũ quo stat, quod Pontifices se intromittunt in his causis, et leges condunt, & statuta, circa ipsas extra terras Ecclesie.
- 11 Tribui plebis Prætores, & Iuriscõsulti suas leges ediderunt, absque quod fuerint doctores communitatum, quæ ex ipsius tribunalium, & approbatione Regũ Hispania, in quibus nõ inueniuntur correctæ verè leges sunt.
- 12 Rectores communitatum sunt quedã capita, verè ees autem legum coadiutores, circa diuersas partes communitatum sua munera gerunt.
- 13 Tempore Tribunorum plenis Prætorum, & Iuriscõsultorum, Republica administratio, & cura Populi, ad Senatum pertinebat.
- 14 Augustini Hieronymi Isidori, & aliorum Sanctorum Patrum egregia dicta habent, & obtinent vim, ac potestatem legis, quos nunquam fuisse communitarios, inter Rectores communitatum, qui auctoritatem habet ferendum legum, plusquam manifestum est.
- 15 Communitas collectio quedam est plurium hominum in unum corpus.
- 16 Ad communitatem constituendam aliquis nexus societatis, siue vinculum commune requiritur, ex quo intelligitur, & scitur, in eadem de excessibus Prælat. ut Clerici illi, quia non erant aliquo vinculo societatis hæræti, sed quedã multitudine cõpacti fuerint, nec de nouo fabricare sigillũ.
- 17 Etiam si Clerici illi communitas nõ fuerint, nisi homines recti, iacet ille text. sub tit. de excessibus Prælatorum.
- 18 Dicta collectio plurium hominum in unum corpus, quæ communitas dicitur, si partito cernitur altera est ei iudicijs desinit, & cõseruare, & ordinare homines in bonum commune, & alter alteri prestat.
- 19 Altera est communitas Ecclesiastica cuius finis est cõseruatio partium in suo esse spirituali, & dirigere, & ordinare homines in finem supernaturalem, ut seruent legem Dei, neque in his subalternariis quæ caduca sunt subsistant.
- 20 Sub dicta communitate Ecclesiastica militauit omnes baptizati, & probat Apostoli testimonia, quæ hic referuntur.
- 21 Communitas civilis ordinatur in sua

- naturalem, ad quem conſequendum adhibet media accommodata. Eccleſiaſtica verò dirigitur in ſuū ſupernaturalem, & bonum ſpirituale, & media eidē ſini ſupernaturali accommodata.
- 22 Ad ſimilitudinem dictarum duarum communitarum conſtituitur duplex poteſtas, in mūdo altera Civilis, per quam communitas Civilis gubernatur, altera Eccleſiaſtica, per quā dirigitur communitas ſpiritualis in ſinem ſupernaturalem.
- 23 Eccleſiaſtica poteſtas dignior, & excellentior eſt ipſa poteſtate civilis, ſicut anima excedit corpus ipſoque lō p̄t excellentior eſt.
- 24 Poteſtas civilis ſubordinatur Eccleſiaſtica, ſicut freni ſacclina, ſeu navis ſacclina reſpectu equiſtris, vel nauigatoria.
- 25 Laica poteſtas non ita præciſſe à poteſtate ſpirituali pendet, ſicuti dicte artes inferiores à ſuperioribus, & quantumvis per poſſibile, vel impoſſibile ceſſaret Eccleſiaſtica poteſtas nō ſtatim deſſicceret ſecularis.
- 26 Melius laica poteſtas comparatur ad Eccleſiaſticā, ſicut caro ad ſpiritum & contra, & quemadmodū ſpiritui carni ſolet imperare, & ſque ad maritimum ſic poteſtas Eccleſiaſtica aliquando poteſtati ſeculari repugnat, & animoſe reſiſtit.
- 27 Intelligitur c. ſolius de maior. & obed. & quo modo intelligenda ſit comparatio illa poteſtatis Eccleſiaſtica ad ſolem, & poteſtatis ſecularis ad Lunam quam ſecit Pontifex ibidem.
- 28 Omnis poteſtas, ſc̄l̄ tēporalis, quā Eccleſiaſtica à Deo eſt, & promanat illa tanquā ab auctore natura hac, tanquā ab auctore gratia.
- 29 Omnis publica poteſtas, & iuriſdictio apud Papam Imperatorem ſupremos ne Principes reſulet ab hisque, tanquam à capite in membra dimanat.
- 30 Eccleſiaſtica poteſtas longē ſuperior & dignior eſt, cui temporales, tanquam ſubordinata, & quodam modo ſub altera ſubijcitur, quo ſit, ut Pontifices ſapenūmero de temporalibus diſponant, & nonnullas cauſas ſeculares Eccleſiaſtico iudicio referant.
- 31 Nullo modo dici poteſt, quod Eccleſiaſtica poteſtas laicis Principibus ſuerit, tanquam communicata, & error eſt affirmare iuriſdictionem ſpiritualē, apud imperatores exiſtere.
- 32 Eccleſiaſtica iuriſdictio, atque poteſtas res eſt ſupernaturalis, & à Chriſto Domino inſtituta ſecularis verò ſuam vim, & poteſtatem habet à natura.
- 33 Politica poteſtas eiſdem ſpeciei eſt, apud omnes gentes non tamen una ſed plures numero Eccleſiaſtica verò una numero, & individua eſt in toto Orbe terrarum.
- 34 In Romanis Pontificibus eſt quedam poteſtas excellentia ſecundum quā abrogare poſſunt leges ſeculares bono ſpirituali aduerſantes.
- 35 Ex vi ſua poteſtatis Eccleſiaſtica poterunt Romani Pontifices abrogare, & extinguerē leges Civiles approbantes & ſuras, & præſcriptionem cum mala fide admittentes, ita ut neque in foro ſeculari alcui cuſtodiri.
- 36 Plures ſunt leges obſervate in ſuo ſacro, que præſtant authoritatem peccati, quibus Pontifices Maximi ſc̄l̄ Etes, & videntes illas obſervari non derogant, ut in lege præſtat authoritatem conſuetudini.
- 37 Præſcriptio genus adquiſitionis eſt cū ſuetudo vero dumtaxat eſt lex quædam, introducta ad conſtituendum ius, inter inferiores, & non ad adquirendum.
- 38 Quantumvis conſuetudo ſumat initium cum peccato ſubditorū nihilominus

Traet. de legib. & const. Principū, &c.

- si concurrat alia requisita vera erit consuetudo.
- 39 *Lex non nocet si dolo legislatoris feratur, & intelligitur tex. in l. 1. ad fidei. ff. de doli mali, & metus exceptione.*
- 40 *Consuetudo principaliter non intendit legem abbreviare, sed introducere ius novum abrogatio autem legis contingit secundario.*
- 41 *Præscriptio ius nostrum sine facto nostro, in alium transfert consuetudo, vero non transfundit ius aliquod de uno in alterum.*
- 42 *Si per consuetudinem ius iam creatum in alium transferatur non erit, propria consuetudo, neque incipere, nec procedere poterit, cum peccato, ad similitudinem præscriptionis, unde intelligitur tex. in cap. ultim. de præscriptio, vers. cum generaliter.*
- 43 *Non potest dubitari quin lex, quæ maritus auctoritatem præstat uxores adulteras interficiendi gravissimum peccatum permittat, & tamen servatur, & procedit in suo foro, sine impedimento aliquo, quam Pontifices, neque abrogat, neque infringunt quantumvis sine supernaturali contrarietate.*
- 44 *Distinguendum est inter permissionem peccati, respectu culpæ, & respectu pænæ, & intelligitur tex. in l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adulter.*
- 45 *Quædam sunt communitates inferiores, & veluti membra communitatum, quæ latius parent, quæ communitates inferiores rectè appellantur partiales, seu particulares.*
- 46 *Communitates inferiores, quædam personales, quædam Reales, personales, quando plures persone colliguntur in unum corpus, ut in universitatibus, veluti salmantina, & Complutensis.*
- 47 *Communitates Reales non consistunt, ex personis, sed gaudent territorio, ut opida Civitates, sive Urbes.*
- 48 *Communitas Ecclesiastica lege divina, & supernaturali inuenta fuit, sicut Politica, & Civilis originem habuit à iure naturali, communitates vero inferiores sunt, quædam humanum inventum, & membra dictarum communitatum superiorum.*
- 49 *Communitates inferiores regulariter sunt illicitæ, communitates autè suprema semper sunt licitæ.*
- 50 *Communitates superiores, id est Politica, & Ecclesiastica per se sunt perfectæ, inferiores vero pendunt à superioribus, & omne collegium improbatum est, nisi appareat specialiter approbatorum, & quibus permittum est, corpus habere, possunt habere res communes arcem, & Syndicum.*
- 51 *Domus quælibet cuiuscumque patris familias non est communitas, quia diversimodè se habet, erga singulas personas domus.*
- 52 *Persona in domo patris familias, non coguntur, neque Congregantur, in unum corpus, quod requiritur ad essentiam communitatis.*
- 53 *Pater familias per patriam potestatem dominatur filiis per dominatorem servus, per omnimodam potestatem Uxoribus: unde fit, quod cum triplex sit potestas patris in domo sua, una, ab altera diversa nullo modo possit, domus ipsa communitas esse fieri.*
- 54 *Sicut caput se habet ad corporis membra, quod membrorum gubernatio pendet à capite, sic Rector ad suam communitatem.*
- 55 *Romanus Pontifex unus, & solus est communitatis Ecclesiasticæ Rector pænes quem residet tota Ecclesiastica potestas, & sub quo militat ceteri omnes Rectores communitatum inferiorum.*

- 36 Communitates Civiles non ita ad unum Rectorem reducuntur, neque uno gubernandi genere semper administrantur, sed per plures personas ab eisdem communitatibus Civilibus delectas.
- 37 Monarchicum gubernandi genus omnium aptissimum est, & melius quàm per Optimates, aut per Populum, quod demonstratur exemplis ab antiquitate, & sacris litteris petitis.
- 38 Summa Regia potestas, quæ pones Populum antea erat in Principem translata fuit, & expenduntur l. 2. ff. de origine iuris, l. 1. de constitut. Principum, lex imperfecto, C. de testamentis.
- 39 Sicuti sub Principe sunt alij Optimates, & gubernatores Provinciarum, ita sub his alij inferiores militantes designati ad Regendas Civitates.
- 60 Soli superiores communitatum stando in terminis iuris communis intra limites suæ potestatis rectè possunt, & valent suas leges condere, quod demonstratur à priori, & posteriori.
- 61 Dari non potest communitas, sine vi, & potestate ferendi leges, & condendi statuta, quod etiam demonstratur.
- 62 Rectè tamen fieri potest, ut statuto lege præscriptione ratione, vel alio modo potestas ferendi leges non spectet, ad communitatum Rectores, ut videmus in universitatibus Hispaniæ, ubi ad solum Regem nostrum spectat leges ferre, & statuta condere, & in generali legatione non veniunt specialia.
- 63 Dicta specialia, seu reservata, quasi meri Imperij sunt, ideo generali commisione non transferuntur, quod probatur aliquot iuribus, & exemplis.
- 64 Dictum illud (limitata causa limitatum producit effectum) non solum procedit in sententijs, & reliquis actionibus, sed etiam in hisque fuit, per viam legis, vel statuti, quod probatur ratione iuribus, & exemplis, & declaratur reg. ca. quæ 26. lib. 6.
- 65 Fracipuum attributum legis, est, ut feratur à superiore legitimo, legitimæque habente potestatem, atque adco inter subditos.
- 66 Non solum iudices inferiores, sed etiam ipsi supremi Principes si metas suæ potestatis excesserint ab eis gestaribus non subsistent, & neque Pontifex in temporalibus, neque Rex in spiritualibus statuere possunt, quod iuribus, & exemplis comprobatur.
- 67 Si Romanus Pontifex legitimaaverit aliquem non sibi subditum, illi non proderit legitimario ad succedendum in bonis temporalibus.
- 68 Etiam spiritualia facta ab eo, qui potestatem gerendi non habet, iuribus non subsistunt, minimeque valent, quæ doctrina discitur Sacramento-rum confirmatur.
- 69 Valet Sacramentum confirmationis collatum à præbiteris, ex delegatione & ita accipiendum est Trid. c. 3. sessione 7.
- 70 Papa constituere potest, & aliquando constituisse constat simplices præbiteros ad conferendum ex eius commisione non solum minores, sed etiam maiores ordines.
- 71 Et si nemo possit ab alieno Episcopo Ordinari, sine sui Episcopi licentia, nihilominus ordinatus ab Episcopo, non suo recipit Ordinis Sacramentum: licet hodie suspensus maneat, ipso iure sine sententia.
- 72 Distingendum est inter Sacramenta, quæ ex parte suscipientis, nullum prorsus actum requirunt, & inter illa quæ desiderant proprium suscipien-

Tra&t.de legib.& const.Principum,&c.

- etis a&lum, & illa valeant, etiam ab alieno ministro hæc non ita.
- 73 Rectores communitatum quantumque sint magistratus, siui fulgeant lumine dignitatum non poterunt leges ferre, nisi alias lege consuetudine præscriptione, seu privilegio fuerint muniti, & ponderatur lex vlt. C. de l. g. bus.
- 74 Iurisdictio quatuor modis adquiri, & minui potest, lege consuetudine præscriptione, seu privilegio, quibus modis communicatur iurisdic-

rio, etiam minoribus Magistratibus, & magna vis est consuetudinis, in adquirenda quasi possessione iurisdictionis, adeo ut scientia Principis non requiratur, & expenditur, text. in cap. licet causam de probat. & in cap. irrefragabili de offic. ordinarij.

- 75 Recte valuit illa præscriptio, qua Civitates Italie absente, & ignorante Imperatore circa iurisdictionalia se defendebant, quamvis eam Bart. improbaverit.

CONTROVERSIA I.

An potestas ferendi leges pertineat ad omnes, & solos communitatum moderatores.

ECVNDVS hic liber, & prima principalis Controversia, quæ circa ipsum agitata est, vtilitatem non medio crem, nec le-

uem difficultatem in se cõtinet: verfabiturque in inuestigando, quinam sunt, qui potestatem habent condendi leges, & faciendi statuta: quæ disputatio habebit etiam multum delectationis, circa eiusdem fructus colligendos, vt si vires nostræ sufficerent præstare possemus, & vsurpare facile, Horatianum illud omne iullie punctum, qui miscuit utile dulci.

Atque vt inde, vnde omnis hæc disceptatio ducitur feliciter nostra proficiscatur oratio, considerabam nullam esse in Republica commu-

nitatem, quæ suam vim, & potestatem non habeat: quemadmodum enim experimur quodcumque corpus naturale, insitam habere, & innatam facultatem quandam, secundum quam eius membra, ad suum totum diriguntur, & ordinantur: pari modo, quælibet communitas suam vim, & potestatem debet habere cuius virtute partes talis communitatis, ad totum dirigantur, & ordinentur, quæ similitudo sequentibus considerationibus cõprobatur: etenim si vniuersæ, & singulæ, communitates, tali vi, & potestate carerent falsa esset I. C. doctrina, in l. proponebatur, ff. de iudicijs, vbi Alphenus I. C. ex Philosophis cõcludit cõmunitatē, quodā esse corp^o fictū, & collectio nē quādā pluriū hominū in vnū corpus, fieri namque minimè potest dari corpus viuū, sine vi ordinatiua,

& dirēctiva suarum partium ad totum; qua ratione, aut communitas corpus sēctum non est, aut vim, & potestatem erit habitura, dirigendi, & ordinandi, omnes, & singulas eius partes ad suum totum.

3 Et confirmatur, aliter enim sequeretur maximum inconueniens, dari sictionem aliquam, quæ naturam nō imitaretur, impossibile enim est naturaliter manere corpus humanum, absque facultate rectrice & moderatrice humanarum actionum: quod si daretur communitas tali facultate carens, iam sictio non imitaretur naturam contra alteram alterius I. C. decisionem, in l. adoptio. ff. de adoptionibus docentis sictionem naturam imitari: supponendum ergo est, tanquam certum, & exploratum pænes omnes, & singulas communitates, esse vim, & potestatem quandam, dirigendi, & ordinandi, suas partes in totum, & commune bonum, quæ quidem communitates, cum suis habeant Rectores, & moderatores, quibus reguntur, & gubernantur, opportunè, & vtiliter vertitur in disputationem: vtrum pænes omnes, & solos tales Rectores, & moderatores communitatum, sit potestas condendi legem, an verò alij, leges etiam ferre possint, & valeant.

4 In qua Controversia, quæ facilis non est, sumi potest argumentum ad probandum ad omnes, & solas communitates earumque Rectores, & moderatores pertinere, leges, & statuta condere: si consulamus iuris civilis definitionem, cuius meminit text. in cap. ius civile, l. distinctio. vbi dicitur: *Ius civile esse quod quisque populus, vel quæque Civitas sibi proprium divina humanaque causa constituit*, quibus verbis aperte significatur, penes omnes, & solas communitates civi-

les residere, supremam, & amplam illam potestatem, ferendi leges, & statuta condendi: id est pænes Populos, & Civitates, quæ per suos Rectores, & moderatores, valent, & possunt, sancire leges condere statuta, ipsosque Populos dirigere, & ordinare, in bonos fines, communem, & publicam Reipublicæ vtilitatem.

5 Ad quarum communitatum normam, & similitudinem, certum est idem fore asserendum de alijs Conuentibus, & Communitatibus minoribus, quantum ad suas leges, & municipalia statuta condenda, attenta, dicta iuris civilis definitione.

6 Sed videtur, retrò nihilominus esse philosophandum, si repetamus ex annalibus antiquis, & benè fundata iuris prudentia, tam Canonica, quàm Civili. Pontifices Maximos, etsi circa spiritualia, & temporalia Ecclesiæ subiecta, summam, & pæne omnimodam potestatem habeant (in quo nulla dubitatio est, neque esse potest) tamen circa temporalia extra terras Ecclesiæ indubitati iuris est, eundem Romanum Pontificem iurisdictione nō habere: vt aiebat Nicola^{us} Papa in Epist. ad Michaelē Imperatorem, quæ incipit (*proposueram*) relata, in cap. vbi nam, & in cap. denique, cap. cum ad verum 96. distinctio. vbi scilicet in dict. cap. cum ad verum, palam docetur, neque Imperatorem, iura Pontificatus, arripere, nec Pontificem Romanum nomen Imperatorium, vsurpare posse: at plures habemus leges, quamplurimæque statuta, ordinationes, & decreta, à Pontificibus Maximis, atque Concilijs circa res temporales edita, & stabilita, atque id quidem sine vlla potestate, aut auctoritate, vt dictum est, igitur non tanta auctoritas, & potestas requiritur, ad condendas leges,

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

vt omnes, & soli rectores, communitatum, eas condere valeant.

- 7 Minor propositio, in quatuor difficultatis neruis consistit, scilicet quod sint plures leges Pontifici, & Conciliorum, circa temporalia, extra terras Ecclesiæ, patet ad oculum, ex c. innotita, c. placuit 11. quæsti. 1. quibus iuribus, & eadem causa, & quæstione plures Canones referuntur, quorum autoritate temporales Clericorum causas, ad iudices Ecclesiasticos priuatiuè deferuntur. Constituerunt etiam ipsimet Romani Pontifices, quod causa iuris patronatus inter laicos, & negotia quædam dotalia inter coniuges, certo modo, & coram certis quibusdam iudicibus, diffinirentur, c. de prudentia, de donat. inter vir. & uxorem, c. quanto de iudicijs, quas quidem causas, liquidò constare temporales esse, ergo non pænes omnes, & solos cõmunitatû rectores, residet ista potestas, sancienti leges.

- 8 Et corroboratur, si consideres in particulari, causam iuris patronatus temporalem, & prophanam esse: quia ipsummet ius patronatus, nihil aliud est, quam facultas præsentandi, & offerendi ministrû alicui Ecclesiæ, vel pio loco: quam facultatem, quæ nouè concessa fuit, in c. decernimus 16. q. 7. ex se, & secundû suam naturam, non spiritualem, sed temporalem esse, certum, & indubitatum est: & tibi planum fiet, si cum iudicio expendas, ipsosmet iuris Pontificij auctores, quoties agunt de causa iuris patronatus, apud Ecclesiasticos non quomodocumque, sed priuatiuè tractanda, totam ratione & causam referunt, ad annotationem illam, per quam ab Ecclesia ad spiritualia ordinantur, & diriguntur patronatus iura, vt non obscure colligitur, ex c. quanto de iudic. cum

similibus in eo significare volentes, ex se, ius ipsum patronatus, & secluso respectu ad spiritualia, temporale esse.

- 9 Poteris etiam expendere, & considerare personas merè laicas posse obtinere, vt quotidie obtinent dictam præsentandi facultatem, quam vocamus ius patronatus: vt probat text. in c. consultationibus cum similibus de iure patronatus, & videmus quotidie à laicis possideri, vnde facile deducitur iuris patronatus causam, vt potè temporalem, inter laicos ad potestatem laicâ pertinere, ex text. in c. cum ad verum 96. d. iuncta reg. c. cum sit generale, c. si Clericus laicum de foro compet.

- 10 Ex quibus sic conficitur efficax argumentum, laici attento iure, & si ne vlla indulgentia, aut priuilegio aliquo, obtinere possunt, & possidere iura patronatus: igitur causa iuris patronatus contra laicum pertinet ad iudicem, siuè ad iudicium seculare, & cum hoc stat quod Pontifices se in tromitunt, in his causis, & leges condunt, & statuta circa ipsas, extra terras Ecclesiæ: ergo non ad solos cõmunitatum Rectores, spectat, leges ferre, & subditos ordinare: idemque argumentum formari potest de causis, circa coniugum dotes, de quib. in d. c. de prudentia, cum similibus, de donat. inter.

- 11 Rursus principaliter suadetur, plures alios, præter cõmunitatum Rectores, posse leges sancire, & statuta condere: quippe Tribuni plebis, Pretores, & Iuris Consulti, suas leges ediderunt, quibus Respublica diu fuit administrata: vt sigillatim probant, §. plebiscitum, §. prætor, & §. responsa prudentum, institu. de iure naturali gent. & ciuili. l. 2. §. ita in ciuitate, ff. de orig. iuris, & quod magis est, his temporibus, nos illorum dictis

pro

pro legibus vtimur in tribunalibus, & cauſarum deciſionibus, & tamē ex peditum eſt, neque Tribunos plebis, neque Prætores, nec denique Iuris Conſultos fuiſſe de numero Reſtorum: igitur non ad ſolos communitatum Reſtores ſpectat, neque ſpectauit vnquam præclarum iſtud munus condendi iura, & faciendi ſtatuta: maior propoſita argumētationis, patet, ſi plebiſcita Prætorū edicta, ipſaque Reſponſa Iuris Conſultorum oculis intueamur, in libris pandectarum contenta, quæ veras leges fuiſſe, non debet cōtrouerti: imō neque dubitari (quidquid noſtrates dubitent) quim hodie in quibus nō ſunt correctæ, verē leges ſint, ex tacito conſenſu, & veluti approbatione noſtrorum Regum: qui proſectō, niſi leges fore voluiſſent, non paterentur, tot ſeculis à nobis obſeruari, allegari in iudicijs, & in ſcholis interpretari: itaque certius eſt, quam vt vlla probatione indigeat, quod Tribunalis plebis, Prætorum, & Iuris Conſultorum deciſiones, fuerunt olim, & ſint hoc ſeculo noſtro, veras, & legitimas leges, & conſtitutiones noſtrorum Principum, & Reſtorū, tacita authoritate confirmatas, & approbatas.

12 Minor propoſitio, ſcilicet, quod ſupra dictū, non fuerint de numero Reſtorum, patebit etiā, ſi animaduertamus communitatum Reſtores eſſe, veluti quædam capita illarum, reſpresentantes totam communitatē, iuxta textū in c. ſcire debes, 7. queſt. 1. & in l. ciuibus, iſtā gloſ. ff. de reb. dub. At Tribunalis plebis, Prætores, Iuris Conſulti, non præſidebant in tota communitate, neque capita erāt, neque Præſides, ſed dumtaxat circa partem aliquam communitatis, vel Reipublicæ, & circa peculiare aliquod officium, ſuum munus gere-

bant: etenim, vt colligitur ex dict. l. 2. §. eiſdem temporibus, ff. de origine iuris, Tribuni in vna tantū parte communitatis ſuum magiſtratū gerebant, Prætores verō, ſolum conſtituebantur, & deputabantur ad iudicia, pro dirimendis, & iudicandis litibus: vt narrauit etiā d. l. 2. §. eo tēpore, Tandem prudentiſſimis Iuris Conſultis nudum munus conſeſſum fuit leges interpretādi, vt docet idē Pomponius, in d. l. 2. §. vltim. probat text. in c. reſponſa prudentū, 2. diſt.

13 Tum præterea colligitur, ſupradictos legumlatōres, non fuiſſe Reſtores, ſiue capita communitatum, quia tempore Tribunalis plebis, prætorum, & Iuris Conſultorum, Reipublicæ adminiſtratio, & cura Populi, ad Senatum pertinebat allegata l. 2. §. deinde, ff. de origine iuris, procedit, ergo conſequentia: non pœnes omnes, & ſolos communitatum Reſtores, fuiſſe poteſtatem faciendi conſtitutiones, & ſtatutā, quæ pars negatiua eſt principalis noſtræ queſtionis.

14 Præterea etiā Diuus Auguſtinus Hieronymus, & alij ſancti Patres Eccleſiæ procures, qui Summi Pontifices non fuerunt protulerunt, quamplurima, ſcitu, & cōmendatione digniſſima; quæ vim, & authoritatem legis ſortiuntur: vt conſtat ex tex. in c. cum Apoſtholica, de his quæ ſunt à Prælatiſ, ibi: *in reuocatione autem iuxta ſcriptum Hieronymi, ſufficit conſenſus Episcoporum, &c.* cap. de libellis 20. diſtinctione, ibi: *Tunc ſi illorum quorum meministi, dicta Hieronymi Auguſtini, Iſidori, vel cæterorum ſimiliter ſs. Doctorum ſimilium reperta fuerint magnanimiter ſunt retinenda, ac promulganda, &c.* quibus iuribus Honor. III. in d. cap. cum Apoſtholica, & Leo Papa III. in dict. c. de libell. 2. diſtinctione, aperte docent Auguſtini, Hieronymi, Iſidori,

H 5 dori,

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

dori, & aliorum Sanctorum Patrum nonnulla egregia dicta habere, & obtinere, vim, ac potestatem legis: quos nunquam fuisse connumeratos, inter Rectores communitarum, qui auctoritatem habent, ferendum legum, plusquam manifestum est, neque indiget probatione aliqua: igitur non solis Rectoribus communitarum, competit potestas condendi leges, & faciendi statuta, cum alij plures, nec Summi Pontifices, nec communitarum Rectores, leges ediderint, & ordinauerint.

15 Ex quibus proposita quaestio, mirum in modum redditur anceps, & dubia, adeo, ut rei difficultas nos cogat, antequam ad statuendum accedamus, nonnulla animaduertere, & considerare: & primo cum Bart. in laur. faq. §. vltim. ff. de poenis, cum Couarr. in cap. alma mater, 2. part. §. 1. num. 6. placet communitatem describere, quae ut supra tetigimus, *collectio quaedam est plurium hominum in vnum corpus*, quidquid Barto. Azo, & alij relati à Bologn. in authen. habita. num. 336. C. ne filius pro patre aliter, & multis modis definiant communitatem.

16 Ex proposito autem diximus, quod sit vnum corpus, siue vnum collegium, vel societas, quam intelligimus futuram esse aliquo communium vinculo colligatam; ut vera communitas sit: Etenim qui non sunt de vno collegio, vel de vna societate, veluti in vnum quoddam corpus collecti, nec sunt, nec dicuntur communitas, neque collegium, teste glos. in c. dilecta in Christo, vers. *ne sint vnum corpus*, de excessib. praelat. multitudo namque hominum communitatem minime facit, ut probat. text. elegans, in dict. cap. dilecta, ubi optime, illa Abbatissa Iotrensis, allegauit coram Honorio III. Pontifice Maximo, quod

Clerici, siue subditi, de quibus ibi, cum non essent vnum corpus, id est non haberent communitatem aliquam, perperam contendebant, de nouo fabricare sigillum, ea quidem non intelligant ratione, quia licet Praebiteri, & Clerici illi Iotrensis Ecclesiae, essent multitudo Clericorum, quia tamen non erant aliquo societatis vinculo colligati, neque collegium, neque communitatem poterant constituere, neque habere sigillum: quoniam ut diximus ad communitatem constituendam, aliquis nexu societatis, siue vinculum commune requiritur: ex Honorio III. ubi proxime, qui illius Abbatissae votis annuendo, ut constat ibi: *Praebiteris, & Clericis, auctoritate nostra inhibeat expresse, ne praesumant, vel de nouo fabricare sigillum, vel vti eo, si forte nouiter fuerit fabricatum*: eius rationes, & fundamenta allegata ratificare, & approbare visus est.

17 Neque ideo text. ille minus recte iacebit, sub tit. de excessibus Praelatorum, quamuis enim illi Clerici Iotrenses, non essent Praelati, neque collegium, aut communitas, quia tamen praesumpserunt sigillum habere: quia si vere essent vnum Corpus, aut societas aliqua, bene potuit Abbatissa, de illis conqueri: quippe de facto ad instar communitatis, sigillum nouiter fabricare contenderent, apteque collocata fuit, dicta facti species, sub dict. tit. & Rubr. de excessibus Praelatorum: nec fuit necesse, quod essent vere praelati, sed satis est, quod praesumpserint, nouo uti sigillo, tanquam si forent collegium, aut communitas aliqua, legitime constituta.

18 Oportet etiam considerare, istam collectionem plurium hominum in vnum corpus, quae communitas est, bipartito cerni, & diuidi posse. Alia enim est communitas, cuius memi-

nit

hit M. Cic. de somno Scipionis, quæ dicitur cætus hominum iure sociati, qui ciuitates appellantur, & in oratione pro Sestio, ubi tales hominum cætus appellauit cõuenticula hominum, & subdit Cicero, *quæ postea Ciuitates appellatæ sunt.* Vnde iure optimo communitas hæc à Ciuitate, Ciuilibus nuncupari solet, in l. omnes Populi, ff. de iust. & iur. & alibi sapissimè: estque frequentissima appellatio secundum quam tales Conuentus hominum, nominantur Communitas Ciuilibus, quæ in eum finem ordinata, destinataque fuit, vt homines, qui sunt partes communitatis conseruaret, & ordinaret, in bonum commune, vt alter alteri opem ferret, & inuicem sibi secundum suam indigentiam sufficerent, & permanerent in suo esse naturali, & iuxta rationis præcepta viuerent.

19 Altera verò dicitur communitas Ecclesiastica, seu spiritualis, quæ longè diuersum finem habet, diuersimodèque censetur in multis: quemadmodum enim, communitas Ciuilibus, habet pro fine conseruare partes communitatis, in suo esse naturali, ita communitas Ecclesiasticæ finis est, conseruatio partium, in suo esse spirituali, id est dirigere homines, & ordinare, in finem supernaturalem, vt seruet legem Dei: neque in his terrenis, & subleuans, subsistant, quæ caduca sunt, & breui peritura, sed futuram illam cælestemque Hierusalem, *quæ Ciuitas permanens est,* appetant, & inquirant, perpetua illa pace, & tranquillitate fruituri.

20 Sub qua spirituali communitate militat omnes Christiani, qui assumpto, Crucis signaculo, id est semel baptizati, membra sunt dicte communitatis, & vnum corpus efficiunt, atque constituunt, in esse spirituali: vt tradit Cano. libro quarto, de locis

Theologicis, capi. 2. & 3. ex Concilio Colonienſi circa interpretationem symboli fidei, ad verbum, *sanctam Ecclesiam,* desumpsit Concilium ex B. Paulo ad Corinth. capi. 2. vbi habetur, *quod omnes in vnum corpus, baptizati sumus in Christo Domino,* & ad Roman. etiam 2. vbi docet B. Paulus, *multos esse vnum Corpus in Christo;* ex quibus locis aperte deducitur, hanc fidelium collectionem, quæ Ecclesia dicitur, corpus quoddam spirituale efficere; id est quandam congregationem spirituales, hominum fidelium, quæ ab Ecclesia Ecclesiastica nuncupatur, iuxta tex. in c. Ecclesia, de consecratione dist. 1. glossa, & ibi tradita, in c. vltim. ne Prælati vices suas.

21 Ordinatur ergo Ciuilibus communitas, quæ laica, siue politica appellatur: in finem naturalem, ad quem cõsequendum adhibet media eidem accomodata: scilicet, vt viuamus vitam rectam, secundum Deum, & præcepta in naturalibus, & externis, ad pacem, inter subditos conseruandam, & Regi, aut Principi obtemperandam, cui vel Reipublicæ data fuit à Deo Opt. Max. tanquam auctore naturæ mediante lumine naturali, vnde à Regibus Principibus, seu Republica ipsa, tanquam à quodam fonte perenni, descendit, & deriuatur in Magistratus inferiores: iuxta text. in capi. solita, cap. cum ad verum 96. distinctione, cum alijs, & iuxta l. 1. ibi *Populus,* ff. de const. Princip. docet post multos alios, Couarr. in præf. cap. 1. num. 6. Nauarr. in cap. nouit notab. 3. num. 87. Pater Molina de iustitia & iure, disputat. 26. Ecclesiastica verò communitas dirigitur in finem supernaturalem, & bonum spirituales, & media eidem fini supernaturali accomodata.

22 Ad quarum communiatum similitudinem

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

dinem constituitur etiam duplex potestas in mundo, Altera Civilis, per quam communitas ipsa Civilis gubernatur, altera Ecclesiastica, per quam dirigitur Communitas spiritualis in finem supernaturalem, cuius duplicis potestatis mentionem fecerunt Pontifices Maximi, in cap. duo sunt 96. distinct. & in dict. capit. solita, de maioriore, & obedientia Couar. ubi supra, num. 2. Vitoria de potest. Ecclesiastica, pag. mihi 67. Frater Alfonsus de Castro de leg. p. 2. lib. 1. c. 1. Nauarr. in cap. nouit notab. 3. corol. 25. de iudic. Soto in 4. distinct. 25. quest. 2. artic. 1. qui omnes late explicant dictas duas potestates Civilem, & Ecclesiasticam, in ordine ad suos effectus.

23 Planum autem est, & apertum, ita ut probatione non indigeat, Ecclesiasticam quidem potestatem, digniorem, & excellentiorem esse ipsa potestate Civilis; sicut anima excedit corpus, ipsoque longe excellentior est; & res supernaturales, naturalibus sunt eminentiores; bonaque aeterna temporalibus, multo superiora, & digniora; sic potestas spiritualis, multo perfectior, & excellentior est laica potestate.

24 Quo fit, ut potestas civilis, tanquam inferior, potestati Ecclesiasticae, veluti superiori, & eminentiori, subordinetur, ut dicebat Arist. 1. Ethic cap. 1. de arte frenis factiua, seu nauis factiua, quas veluti inferiores, respectu artis quaeritis, vel nauigatoriae illis subordinari docuit, quae similitudo, siue aequiparatio, a multis adducitur ad denotandum gradum excellentiorem, & eminentiorem potestatis Ecclesiasticae, siue spiritualis respectu Politicæ, seu laicæ potestatis.

25 Erit tamen aduertendum istam laicam potestatem, non ita præcise à potestate spirituali pendere; sicuti

dictæ artes inferiores à superiori oribus discrimen præ manibus est, etenim si artes superiores non essent, proculdubio cessarent omnino inferiores artes, inuilesque, & innanes redderentur: at verò quantumvis per possibile, vel impossibile, cessaret Ecclesiastica potestas, non statim deficeret secularis, ut cum iudicio aduertit Pater Molina, ex Vitoria, & alijs, 1. tomo de iustit. disputat. 29. colum. 14. vers. illud vero, Bellarm. lib. 5. controuerf. c. 6. colum. 1. & 2.

26 Quare rectius dicemus laicam potestatem comparari ad Ecclesiasticam, sicut caro ad spiritum, & è contra, ut quemadmodum caro subest spiritui. Spiritus verò præest, ita etiam Politica Potestas subit Ecclesiasticae, & ipsa Ecclesiastica siue spiritualis præest, ita tamen, ut sicut retento eodem themate, spiritus noster non consuevit, se immiscere semper, in actionibus carnis, sed permittit carnem ipsam, suas actiones exercere relinquendo illam, ut agat, & operetur, sic similiter potestas Ecclesiastica, plerumque se non immisceat, in rebus, & negotijs, ad Politicam potestatem pertinentibus, sed desinat illam suas actiones exercere suisque muneribus fungi: ita tamen, ut quemadmodum spiritus, quando carnis actiones repugnant, & contradicunt, nisi supernaturali, carni solet imperare, illiusque actiones prohibere, illis fortiter se opponendo, & per ieiunia similesque corporis afflictiones, carnem ipsam macerando, & castigando, vsq; adeo, ut si necesse fuerit aliquando spiritus, ipsi carni martyrium indicat, atque præcipiat, similiter potestas Ecclesiastica, si deprehenderit Politicæ potestatis actiones contradicere, & repugnare fini supernaturali, in quem ipsa spiritualis potestas, dirigitur, & ordinatur, animose,

re-

resistat, & contradicat impediatur, atque prohibeat, dicta laica potestatis actiones ne subsequantur.

27

Nec me latet Pontificem Maximum, in d. cap. solita, vers. *præterea*, comparasse potestatem Ecclesiasticam soli, à quo omnis splendor, & lux oritur, & proficiscitur sæcularem verò Lunæ: quæ similitudo accipienda non est, ut eam intellexit Abb. in d. cap. solita ad fin. & DD. ibidē, quæ si voluerit Roma. Pont. ut quemadmodum Luna mutuam accipit claritatem ab ipso sole, quasi à fonte totius luminis, teste D. Thom. 2. 2. q. 47. artic. 5. ad secundū, & q. 58. art. 6. in corpore: sic etiam Politica potestas ab Ecclesiastica, seu spirituali, & Reges, seu Imperatores, & Principes à Pontificibus Maximis accipiant, aut mutuentur temporalem iurisdictionem: sed cum Nauarro ubi supra, num. 125. ut in eo cōparatio Romani Pontificis cōsistat, ut sicut Sol luminare maius est, cuius lumen, & splendor in multis quidem superat, & excedit lumen Lunæ, quæ luminare minus communiter nuncupatur; ita similiter se habeat potestas Ecclesiastica respectu laicæ, ut tanquā maior, & excellentior illam superet, & excedat, ita exprimit & aperte declarat ipsemet Innocent. Papa III. author dictæ Decretalis *solita*, d. vers. *præterea*, cuius verba, quia elegantissima sunt, & mire dictū intellectū cōfirmat libuit, hic transcribere, & expēdere, *præterea* (inquit Innocent. III.) *Nosce debueras, quod fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cali, luminare maius, ut præset diei, & luminare minus, ut præset nocti, verumque magnum sed alterum maius. Ad firmamentum igitur Cali, hoc est vniuersalis Ecclesie fecit Deus duo magna luminaria, id est duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificales auctoritas, & regalis potestas. Sed illa quæ*

28

*præst diebus, id est spiritualibus maior est quæ vero carnalibus minor: ut quanta est, inter solem & Lunam tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoscatur: Hæc elegantissime Innocent. III. quibus præclarissimis verbis manifeste demonstrauit, comparationē, inter Ecclesiasticam Potestatem, & sæcularem, Solem, & Lunam, consistere duntaxat, in magnitudine, & excellentia, ut quemadmodum Sol excellentior, & clarior est, ipsa Luna, sic potestas spiritualis præmineat sæculari, ut constat ex eisdem verbis Pontificis sigillatim consideratis, ibi: *luminare maius, & ibi: luminare minus, & iterum ibi: sed alterum maius, & denique ibi: sed illa quæ præst diebus, id est spiritualibus maior est, quæ vero carnalibus minor, & tandem ibi: ut quanta est inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoscatur: Semper denotans Summus Pontifex cōparationem solum fieri circa magnitudinem, & excellentiam, non circa alias Solis & Lunæ qualitates, quæ intellectum præsentit gloss. vlti. verbo: *fulgorem*, in dict. cap. duo sunt 96. distinctione verbis quæ sequuntur, & quanta est differentia, inquit gloss. inter Solem, & Lunam, tanta est differentia, inter Imperium, & Sacerdotium; extra de maioribus, & obediē, solita; quæ gloss. dum allegat supradictam Decretalē *solita* ad probandum, quod sic Sol Lunam excedit, ita Sacerdotium superat Imperium, existimat, sic accipiendā, & intelligenda fore, supra dicta verba, ut in sola magnitudine, & excellentia solis, respectu Lunæ, & Sacerdotij respectu Imperij temporalis, steterit comparatio, & non in alijs.**

Et quamuis liquido constet omnem potestatem, tam Politicam, & temporalem, quam Spiritualem, & Ecclesiasticam à Deo Optimo Maximo esse

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

esse, & promanare, vt resoluunt Car-
di. Belar. 1. par. controuersia de lai-
cis, lib. 3. ex c. 2. pater Molina vbi su-
pra, disputat. 27. & probatur ex Ioan-
ne, cap. 19. ibi: *non haberes potestatem in
me nullam nisi, &c.* Et ex illo Apostoli,
non est potestas, nisi à Deo, cum pluri-
bus alijs relatis à Belar. ibidem. Di-
uersimodè tamè oritur, & proficiscit-
ur quælibet potestas, Deus enim, vt
author naturæ est, medio lumine na-
turali, concessit secularè potestatem
Ciuilem siuè Politicam, Regibus, &
Principibus terrarum, siuè ipsi Reipubli-
cæ, à quibus in reliquis inferiores
magistratus dimanant, dict. capit. cum
ad verum, dict. cap. solita, d. l. 1. de cõ-
stit. Princip. docent Cou. Nau. & Pa-
ter Molina vbi supra. At verò Chris-
tus Dominus, vt est Author gratiæ,
Ecclesiasticam, siuè spiritualem po-
testatem dedit Beato Petro, & suc-
cessoribus eius Romanis Pontifici-
bus, vt constat ex Math. 16. & 18. cap.
*tibi dabo claves, &c. quæcumque ligaueris,
&c.* & Ioannis ultimo, *pasce oves meas*,
atque id vt à D. Petro Apostolorum
Principe, & successoribus eius, vel vt
à fonte, & verò capite, in Episcopos,
& alios Ecclesiæ Prælatos dimanaret,
& deribaretur immediatè, iuxta
text. in cap. 1. ad Dominum 19. dist. vbi
Leo Papa 1. ad Episcopos Viennens-
ses, ita scribit: *vt in Beatissimo Petro
Apostolorum omnium summo principaliter
collocaret, vt ab ipso, quasi quodam ca-
pite, &c.* Vbi notant Cardin. S. Sixti,
& alij Pater Belar. 1. apr. lib. 4. de Ro-
mano Pontifice cap. 9. cum seqq. &
cap. 22. & 24. cum seqq. doctè, & ele-
ganter Bursat. cons. 125. à nume. 49.
& 51. Pater Molina vbi supra, disputa-
tione 21. Cou. post plures alios in
pract. c. 1. n. 2.

29 Omnis igitur publica potestas, &
iurisdictio, apud Papam, Imperatorè
supremosue Principes, residet, ab his

que, tanquã à fonte, & velut à capi-
te, in membra profluit, atque dima-
nat, vt si sermo sit de potestate Ec-
clesiastica, probat d. c. ita Dominus
text. elegans, in cap. fundamenta, in
princip. de electione in 6. si verò lo-
quamur de Ciuili potestate, probat
text. in l. 2. §. in initio, & §. post de-
inde, ff. de origin. iuris, cõprobat ap-
tissime Bal. per quamdam similitudi-
nem, & post eum Matheus de Affli-
ctis, in cap. 1. ibi: *potestas constituendo-
rum Magistratum*, quæ sint regalia.

30 Et licet huiusmodi duæ potestates
in multis discrete sint, & distinguun-
tur inter se, c. quoniam, 10. dist. ibi:
utriusque potestatis officia discreuit, d.
cap. cum ad verum, vbi eadem ver-
ba referuntur, tamen vt diximus pro-
culdubio Ecclesia longe superior,
& dignior est, cui temporalis, seu Po-
litica, tanquã subordinata, & quodã
modo sub altera subiicitur, vt vni-
uersa iura pro clamant, quo fit, vt Põ-
tiffices Maximi, sepe numero de tem-
poralibus disponant, in ordine ad suũ
finem supernaturalem, iuxta tradita
per Belar. d. conuer. de R. Ponti. lib.
4. cap. 6. denotant elegantissima ver-
ba, cap. per venerabilem, vers. *rationi*,
qui filij sint legitimi, ibi: *certis causis
in speculis temporalium iurisdictione casua-
liter exerceamus*, id est quancum-
que fini spirituali, & supernatu-
rali, quem intendimus condu-
cere perspicimus: similiterque non-
nullas causas natura sua tempo-
rales, & profanas ad temporalemq;
potestatem omninò spectantes, con-
fuerunt Romani Pontiffices ab ea-
dem potestate seculari eximere, &
referuare illas, Ecclesiastico tantum
iudicio ventilandas, vt factum est, in
c. 2. de for. comp.

31 Nec possum non animaduertere,
cum patre Roberto Belarmino, vbi
proximè lib. 1. c. 7. cum Vitoria, in re-
lect.

lect. de potest. Ciuili ante finem, nullo modo dici posse, quod spiritualis seu Ecclesiastica illa potestas, quam Christus Dominus Redemptor noster, Petrus, & successores ei in lege gratiae tribuisse diximus alicubi laicis Principibus, aut Reipublicæ sæculari fuerit comunicata, quinimò magis derogata fuit, si expendamus verba cap. cum ad verum, 96. distinctionibus: cum ad verum ventum est, ultra sibi, nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpauit, quibus verbis manifeste demonstratur Ecclesiasticam potestatem Petrus, & successoribus traditam, quā laicis Principibus fuisse comunicatam colligiturque ex dict. capit. soluta, & ex illo actorum 20. Quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiā Dei: tradiderunt Almay. de potest. Ecclesiæ, cap. 3. post plures alios, Couarru. practica, 31. num. 2. & contra Berentia, & Henrichum Octauum Angliæ Regem, & alios hereticos adductis, quam plurimis Sanctorum Patrum testimonij Bellarm. & Vitoria vbi supra, qui testantur Ioann. 22. Pontificem Maximum damnaſſe errorem, & iniquam sententiam, cuiusdam Marsilij de Padua, qui ita fuit ad a vendam proiectus, vt crederet iurisdictionem spirituales, apud Imperatores existere, cuius erroris fecerunt, etiā mentionē Bursat. vbi supra, n. 47. vers. Ioann. 22. & Couarr. d. c. 31. pract. ver. prima.

32 Et ultra superius tradita ad prædictam diferentiam comprobendam, quod Ecclesiastica potestas procedat à Christo Domino, tanquam auctore gratiæ, secularis, vero à Deo, tanquam auctore naturæ, facit efficax ratio. Etenim quemadmodum singulares suam habent vim à natura, qua se conseruant, & tuentur, ita similiter quæcumque communitas

Ciuilis, quæ à natura noscitur esse, vt probat tex. in lex hoc iure, ibi: *discretæ gentes*, ff. de iustitia & iure, suā vim, & potestatem à natura debet habere: ita docet Soto lib. 4. de iust. q. 1. arti. cap. 1. concl. 2. post Arist. lib. 1. Ethic. c. 2. nec mirū, quod talis communis potestas, & iurisdictionis profluat ab ipso Deo auctore naturæ, & secus contingit in communitate spirituali, seu Ecclesiastica, cuius finis, cum sit donum supernaturalis, iuxta illud Paul. ad Hebræos 2. *oculis non videtur, neque auribus audiri*, &c. Proculdubio Ecclesiastica iurisdictionis, atque potestas, res est supernaturalis, à Christo Domino Redemptore nostro instituta, Mathei. 16. c. *super hanc Petram, &c.* vbi præscripsit formam Ecclesiasticæ potestatis, quā tradidit tex. in cap. ita Dominus, 19. distinct.

33 Est & altera diferentia præter traditam supra, inter spirituales, & Politicam potestatem, quod hæc eiusdem speciei est, apud omnes gentes, atq; nationes, non tamen vna, sed plures numero, scilicet, vt quot sunt Populi, & Ciuitates, tot sint potestates, & iurisdictiones numero, licet vna tantum potestas, & iurisdictionis in specie, vt probat tex. in §. sed ius quidem, in §. de iure natur. gent. & ciu. ibi: *sed ius quidem Ciuile ex vnaquaque Ciuitate appellatur, veluti Atheniensium*: illa vero, scilicet potestas Ecclesiastica, tantā habet excellentiam, vt vna numero sit in diuina, & in diuisa, in toto Orbe terrarum, ad similitudinem Ecclesiæ, quæ vna tantum est, vt comprobatur Ciprian. in tracta. de vnitate Ecclesiæ relatus in c. Ioquitur 24. q. 1. tex. celebris in extrauag. vnā Sanctam de maior. & obed.

34 Hæc autē maior vis potestatis, & excellentia iurisdictionis Ecclesiasticæ, super temporalem, etiam in multis perfici possit quotidie, nulla tamen in re

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

re magis elucet (ibiditio meo) quam in illa mirabili potestate, quam ego excellentiæ nuncupare soleo, secundum quam Pontifices Maximi (ut antea tetigimus) abrogare possunt leges seculares iniustas, & bono spirituali aduersantes: ad cuius comprobationem, & exactam intelligentiā vtile erit reuocare in memoriā Romanis Pontificibus, datam fuisse spiritualem potestatem, in ordine ad finem supernaturalem, d. cap. cum ad verum, d. e. duo sunt 96. dist. d. cap. folite de maior. Vnde deducitur per necessariam consequentiā, id quod in specie probat tex. in cap. nouit, de iudic. ad eosdem, scilicet R. Pontifices spectare, illa omnia exequi, quæ viderint esse necessaria, ad talem finem spirituales consequendum, argumentum tex. in l. 2. ff. de iurisdictione omn. iud. cap. præterea de offici. deleg. probat etiam in specie, textus celebris in cap. grandi de suplen. neglig. præf. lib. 6. tradit Mench. illustr. cap. 8. num. 20. & de success. creatione, §. 6. num. 18. Firaquel, de primogen. q. 3. in 2. Ant. Gom. in l. 40. Tau. r. n. 69.

- 35 Vnde fit, vt leges ciuiles approbantes vsuras, & ad illarum exactiōem iuris remedia cōcedentes, l. eos, C. de vsuris eunt similibus, tanquam iniquæ, & iniustæ, in vtroque foro abrogatæ fuerint, & extinctæ per Clementem. V. in Clement. r. de vsuris, similitur leges ciuiles præscriptionem, cum in mala fide aduenientes, etiam tanquam iniustæ, & iniquæ, & sobentes multa peccata, & ad maiora in dies cōmittenda homines incitantes, & concedentes dominia, retentionibus alienis, & qui lo cupletari desiderant, cum alterius iactura, iure optimo poterunt, & debuerunt, per Pontifices Maximos abrogari, & extinguī omnino, ex vi suæ potestatis Ec-

clesiasticæ, ita vt neque in foro ciuili, & seculari valeant custodiri: nec dubium, cum fini supernaturali contradicerent, & repugnarent, pro quo consequendo non dubitabunt Pontifices, non solum leges ciuiles abrogare, & extinguere, & prohibere, ne custodiantur, sed apertissimis viarum, & fortunarum periculis se obijcere.

- 36 Nec refragatur, quod plures leges seruantur in suo foro, quæ subditis præstant authoritatem peccandi, quibus non derogant Romani Pontifices, scientes, & videntes illas obseruari cum peccato, vt contingit in lege valida, & iusta, quæ præstat auctoritatem cōsuetudini rationabili, quæ contra legis iustitiam introducit, iuxta tex. in c. vltim. de cōsuetudine, quæ lex proculdubio videtur præstare authoritatem peccatis subditorum: si supponamus cum recepta sententia eius meminit gloss. in cap. quæ in Ecclesiarum de constit. verb. consueuerunt, peccare subditos, non obseruant leges iustas: quia ratione si prætextu consuetudinis incipientis subditis desinat optemperare legi, vel statuto iusto, eiusdem legis, vel statuti authoritate, videbitur legem frangere, & ex consequenti peccare.

- 37 Cui difficultati non difficile satisfacies, si attentè consideraueris longum versari discrimen inter eam legem, quæ præstat authoritatem præscriptioni cum mala fide, & illam, quæ dicat posse incipere consuetudinē cum peccato, cuius initium fouet, præstatque authoritatem consuetudini sic incipienti: etenim præscriptio genus acquisitionis est mediæ, qua interueniente legis autoritate, rerum dominia directè, & principaliter nobis præscribentibus adquiruntur, iuxta tex. in l. 3. ff. de vsu cap. itaque regulare est, quod præscriptio

criptio principaliter dicat adquisitio-
nem, & primum & commodum
lex ipsa tribuat præscribenti. Lon-
ge aliter contingit in consuetudine,
quæ dumtaxat est ius quoddam siue
lex introducta, & inventa ad consti-
tuendum ius inter inferiores, ex tex.
in cap. consuetudo, i. distin. non er-
go instituta fuit consuetudo ad acqui-
rendum, sed vt constaret etiã ius nos-
trũ ex non scripto, sicuti ex scripto,
id est ex legibus antea cõstabat, s. cõ-
stat autem in sit. de iur. nat.

38 Quo fit, vt quantumvis consuetu-
do sumat initium cũ peccato subdito-
rum, & procedat ulterius subditis in-
fringentibus legem scriptam, cui ip-
sa consuetudo repugnat, & contradi-
cit, nihilominus si concurrant alia re-
quisita vera sit consuetudo, quæ nõ
intendit subditos innare, ad peccan-
dum, & delinquendum, sed solum-
modo facere ius nõ scriptum, ipsum
que introducere, quod ipsimet sub-
diti, ita introducetes consuetudi-
nem, seruare teneantur, consuetudi-
ne semel in esse deducta.

39 Subijciamus rem exemplo, quod
facilius intelligatur, leges certè quæ
in bonum commune quotidie pro-
feruntur, indubitatum est quod non
desinent esse tales, cõsi Reges, &
Principes malo animo, & obstinata-
mente tulerint, & statuerint ipsas le-
ges, ita vt cum peccato statuentium,
late, & promulgata sint, etenim le-
gi non nocet, si dolo Legislatoris
feratur, quinimò quemadmodum
dolo fit in contractibus, & in testa-
mentis, ita & in legibus, vt dicebat
Paulus l. c. sic breuiter, & verè in-
telligendus, in l. r. ad fin. ff. de doli,
mali; & metus exceptione, ibi: *Er-
quidem dolo fit tam in contractibus, quam
in testamentis, quæ in legibus: tunc ve-
rò dicemus dolum in legibus com-
mitti, si ferantur malo animo Legis-*

latorum, & cum statuentium pecca-
to, quod sicuti legi minime nocet
quominus iuste procedat, atque ser-
uetur, ita similiter consuetudini dam-
num non irrogat peccatum siue ma-
la fides subditorum contendentium
illam introducere, etiam contra ius
scriptum, & diu obseruatum.

40 Neque obstat si quis non in sub-
tiliter expendat, per consuetudinem
directè acquiri exemptionem quan-
dam legis scriptæ, quoniam consue-
tudo principaliter & directè non in-
tendit legem abrogare, sed intro-
ducere ius notum, abrogatio autè
legis contingit secundo, & in quã-
dam consequentiam, quæ non venit
in considerationem, iuxta tex. vulg.
in l. r. ff. de authorit. tutorum.

41 Vel si malueris poteris responde-
re præscriptionis munus, & officium
esse ius nostrum iam creatum, & per-
fectum, & in nobis positum sine fa-
cto nostro in alium transferre, ita
docuit Iass. in l. de quibus, numero
44. ff. de leg. post glos. vltim. com-
muniter receptam, in cap. si diligen-
ti de præscripti. At verò consuetu-
dinis illud est ingenium atque na-
tura, vt ius nouum constituat, neque
transfundat de vno in alterum ius
aliquod, iam positum, & creatum,
quare mirum non est, si consuetudo
possit incipere, & procedere cum
peccato, præscriptio tamen non
ita.

42 Quod si contigerit aliquando,
consuetudinem ius iam creatum,
in alium transferre, quo casu im-
proprie appellabitur consuetudo, ex-
ploratum est tunc, neque incipere,
neque procedere posse cum pecca-
to, propter similitudinẽ, & affinitatẽ,
quã haberet, & habet talis consue-
tudo cũ præscriptione, ita vt modo præ-
scriptio modo consuetudo appelletur,
quæ ratione succedit rectè intelligẽd.

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

text. in capit. vltim. de prescript. ver-
tem generaliter, ibi: *consuetudinis*, &c.
 quo in loco non fit mentio consue-
 tudinis proprię, quippe ius iam crea-
 tum in alium transferat, quod non
 est proprium, imo alienum a vera, &
 propria consuetudine, vt proxime
 diximus, sed magis proprię est, & ap-
 pellabitur prescriptio consuetudo
 illa, de qua in d.c. fin.

43 Alterum exemplum se se offert
 iuxta legis in suo foro introductę, &
 procedentis cum peccato, in l. Grachus,
 C. ad legem Iuliam de adul-
 ter. vbi conceditur autoritas, & fa-
 cultas marito, vxorem adulteram
 interficiendi, imo quod magis est,
 lucrum leges maritis elargiuntur,
 pro tali occisione retinentibus do-
 tem, ex text. in l. consensu, C. de re-
 pud. & in cap. plerumque, de dona-
 tion. inter vir. & vxor. noluerunt
 enim legislatores, quod maritus oc-
 cidens vxorem, & permissione le-
 gis vtens puniretur in amittenda
 dote, quam de nouo non acquirit,
 sed magis retinet, & conseruat. Quę
 quidem lex, quę maritis authorita-
 tem, & facultatem præstat vxores
 adulteras interficiendi, non potest
 dubitari, quin grauissimum peccatū
 permittat, quoniam mariti, autori-
 tate legis, vxores committentes adul-
 terium, interficientes, grauiter pro-
 fecto peccant, ita docet glos. in capi-
 tulo inter hæc § 3. quæst. 2. Fortun. Garcia
 de vlti. fin. illatione 11. Menoch. de
 arbitrar. quæst. 96. Menchaca de suc-
 ces. creat. §. 7. num. 2. qui omnes post
 B. August. lib. 2. de adulterin. cōiug.
 capi. 14. & seqq. constanter tenent
 maritum interficientem vxorem a-
 dulteram, sine dubio grauiter pecca-
 re, quidquid vulgo dicatur occisio-
 nem illam fieri legis authoritate, &
 sic docet communis Scholaz. teste

Couarrub. 2. par. cap. 7. §. 7. numero
 octauo, neque vllus locus dubita-
 tioni relinqui potest. Et tamen dict.
 l. Grachus seruatur, atque procedit
 in suo foro, sine impedimento ali-
 quo, cui Romani Pontifices scien-
 tes & videntes talem legem, cum
 peccato procedere, neque abro-
 gant, neque infringunt illam, & si
 maxime fini supernaturali, quod in-
 tendunt Pontifices repugnet, & con-
 tradicat ergo, &c.

44 Adeo autem certum est leges per-
 mittentes occisionem vxoris adul-
 terę introductas, & in esse produc-
 tas fuisse, cum peccato: vt ex ipsi-
 met legibus civilibus facillimè pos-
 sit colligi, atque deduci: minimè
 namque loquuntur, de permissione,
 & impunitate respectu peccati,
 sed respectu poenę in foro exte-
 riori per humanas leges occidentibus
 præscriptę, poterunt enim mariti,
 vxores adulteras impunè occidere,
 propter quam occisionem nullam
 certę poenę sustinebunt, imo lu-
 crum, vt prædiximus, peccatum ta-
 men nequaquam euitabunt, ex quo
 manet intellecta, & accepta in vero
 sensu, dict. l. Grachus cum similibus,
 & simul propositę obediētię satis-
 factum: Etenim verissimum est dici
 non posse dari legem aliquam, quę
 præstet authoritatem peccato, cui
 Romani Pontifices non derogant,
 foriterque resistent, rescriptum e-
 nim Imperatorium, de quo in dict.
 l. Grachus, nullo modo loquitur de
 permissione respectu culpę, sed res-
 pectu poenę, vt intendit Imperator,
 ibi: *impunè*, & iterum, ibi: *nullam poe-
 nam*, denotans impunitatē respectu
 poenę in foro exteriori, nō autē res-
 pectu peccati in foro animę, nulla
 igitur ratione, d. l. Grachus peccatū
 fouet, illi vē authoritatē præstat, sed

suspendit dumtaxat, poenæ per leges impositæ executionem, quod vtiq; facere potest.

45 Tercio principaliter præmittendum, & considerandum est, ad maiorem rem proposita, quaestioni intelligentiâ dari in Republica, quasdam communitates inferiores, & veluti membra aliarum communitatum, quæ latius patent, quas communitates inferiores, rectè appellabimus, partiales, seu particulares, quarum mentio fit in l. 1. & in toto titulo, ff. quod cuiusque Vniuersitatis nomine, & in c. dilecta de excessibus Prælatorum, vbi notatur gloss. & post eam Innocent.

46 Quæ communitates inferiores particulares, seu partiales secundum Innocent. in dict. cap. dilecta in principio, bipartitò cernuntur, quedam enim sunt personales, quedam reales, personales quidem sunt, quæ constant ex personis, quando plures personæ colliguntur in vnum corpus, siue in vnam societatem, vel communitatem ad profectum, vel negotiandum aliquid, vt contingit in studiis generalibus, siue Vniuersitatibus, vt in Schola Salmantina, & nostra Complutensi, & in alijs quarum meminit, l. vltim. c. de iurisdic. omni. iudic. & dictæ communitates inferiores personales, communiter, & rectè nuncupari solent Vniuersitates, & Collegia.

47 Reales verò communitates diuersimodè se habent, neque enim solû constat ex personis, sed gaudent territorio, cuius generis sunt, oppida, Ciuitates, siue Vrbes edificatæ, & constructæ intra alienum territoriû, quæ municipia nuncupantur, de quibus agitur in authentico de defensoribus Ciuitatum, collat. 3. & in toto titulo, ff. ad municipale, & de

12 incolis. Quæ ratione se habent Episcopatus, & Prouintia, quæ inferiores, & partiales communitates sunt, si conferantur cum communitate Ecclesiastica, & respectu illius, de quibus Diocesibus Episcopis, seu Prouincijs inferioribus respectu Ecclesiasticæ communitatis mentio fit, in cap. 1. cum seqq. 80. distinct.

48 Differunt autem in multis minime contemendis qualitatibus communitates particulares proximè relate à duabus illis supremis communitatibus, ciuili, & Ecclesiastica, quarum supra meminimus. Etenim primo in eo distinguuntur, quod communitas Ecclesiastica, lege diuina supernaturali inuenta & instituta fuit, sicuti communitas ciuilis, & Politica originem habuit ex iure naturali, inferiores tamen, seu partiales communitates semper fuerunt, & sunt hodie non supernaturale diuinum, neque naturale, sed quoddam humanum inuentum, vt constat, ex l. prima, & per totum, ff. de collegijs illicitis, & ex l. prima, in principio, ff. quod cuiusque Vniuersitatis nomine, omissa semper, & habita pro constanti illa diferentiâ, quod dictæ duæ supremæ communitates se habent, vt capita aliarum communitatum, inferiores verò, & partiales sunt, & rectè dicuntur membra.

49 Differunt secundo in eo ex Bologn. in authentica habita, c. ne filius pro patre, Bartol. in l. vltim. ff. de Collegijs illicitis, quod regulariter communitates inferiores, seu partiales illicitæ sunt, ex text. in l. collegia, §. in summa, ff. de Collegijs illicitis, communitates verò supremæ semper sunt licitæ, vt probat text. per argumentum, in l. eas, ff. de capitis diminutione.

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

30 Tertium denique discrimen inter
 partiales communitates, & illas su-
 premas, quarum antea mentionem
 fecimus facileprehenditur si con-
 sideres Politicam, & Ecclesiasticam
 communitatem, & quamlibet illa-
 rum, ita absolutas esse, & per se sub-
 sistentes, adeoque perfectas, ut non
 egeant alieno auxilio extrinsecus ad
 ueniente: at, particulares communi-
 tates imperfectas quidem sunt, qua-
 rum potestas à supremis deriuatur
 semperque pendet nunquamque sub-
 sistit per se, ut docet Caius I. C. in l.
 1. §. quibus, vers. *ad exemplum*, ff. quod
 cuiusque vniuer. ibi: *ad exemplum Rei
 publicæ habere res communes*, ubi tradit
 inferiores communitates regulari,
 & pendere à superioribus, & ad illa-
 rum normam, & exemplum institui:
 ita ut quibus permissum est, corpus
 habere Collegij Societatis, siue cui-
 usque alterius, eorum nomine, li-
 ceat etiam ad instar Reipublicæ, id est
 supremæ communitatis, à qua deri-
 bantur habere res communes, arcæ
 communem, & actorem, siue Syndi-
 cum, per quem tanquam in Republica,
 quod communiter agi fierique opor-
 teat agatur fiat: quæ sunt verba I. C.
 in dict. §. quibus, satis denotantia de-
 pendentiam inferiorum communita-
 tum à supremis, & ultra differentiam,
 quam nuper constituimus, quæ su-
 preme communitates, licitæ sunt, in-
 feriores non ita, nisi specialiter sint
 approbatæ: Etenim neque societa-
 tem, neque Collegium, neque huius-
 modi corpus, passim omnibus ha-
 bere conceditur: nam, & legibus, &
 Senatû Cõsultis, & Principalibus cõ-
 stitutionibus, eas res coercetur, testè
 I. C. Caius, in dict. l. 1. in principio,
 adeo, ut omne Collegium impro-
 batum sit, nisi appareat specialiter ap-
 probatum, ut communiter tradunt
 DD. ibidem.

51 Nec displicet hoc loco, veluti per
 corollarium breuissime discernere,
 sit ne communitas, domus quælibet,
 cuiuscumque patris familias: de qua
 re disputat Soto, libr. 3. de iustitia, q.
 1. artic. 3. & latius iterum lib. 5. quest.
 2. arti. 1. post D. Thom. 1. 2. quest. 90.
 artic. 3. ad 3. qui negatiue respondet
 & recte, quia licet poenes Patres fa-
 milias, tota suæ domus potestas resi-
 deat, & quodam modo se habeant ad
 domum suam, sicut se habet caput
 ad membra sui corporis, & matris fi-
 liorumque, & cæterorum, de domo,
 recta gubernatio in suis actibus pen-
 deat à Patre familias, tanquam à ca-
 pite, nihilominus tamen, quoniam
 talis potestas Patris familias, vniformis
 non est, circa omnes, quinimò
 diuersimodè se habet, erga singulas
 personas domus, consequens fit talè
 domû, censeri non posse cõmunita-
 tem, ad cuius constitutionem, æqua-
 lis, & vniformis potestas desideratur,
 circa omnes, & singulas personas.

52 Et confirmatur namque personæ
 in domo Patris familias non cogun-
 tur, neque congregantur in vnum
 corpus, & requiruntur ad rationem, &
 essentiam cõmunitatis, ut patet ex su-
 prædictis, & patebit clarius ex statim
 referendis.

53 Quod verò Pater familias aliter
 præsit in domo sua, vni personæ, quàm
 alteri, patebit inductione facta, per
 singulas personas: Etenim mediante
 patria potestate, pater superior est, &
 præest filiis suis: iuxta text. in §. ult.
 inst. de patr. potest. l. potestatis, ff. de
 verbo. signific. aliaque forma, & cau-
 sa longè diuersa, dominatur seruis: nè
 pe per potestatem dominatiuum: iux-
 ta §. seruitus instit. de iur. person. do-
 cuit Soto, libr. 3. de iust. q. 2. artic. 2.
 quid dicā, quā longè diuersa ratione
 mariti præsent vxoribus: iuxta cele-
 bre testim. D. Pauli, 1. corinth. cap. 7.

mulier potestatem sui corporis non habet sed vir, text. in cap. nemo, ibi (datum est tibi ius,) 32. q. 4. filijs ergo per patriam potestatem, seruis per potestatem dominiatuiam, vxoribus per omnimodam potestatem, aliter, & aliter præfunt, & dominantur Patres familias: vnde fit, quod cum triplex sit eorum potestas in domo sua, & vna ab altera diuersam speciem constituens: nullo modo possit domus ipsa, communis censerī, vnumve corpus constituere, tenenda ergo est conclusio negatiua cum D. Thom. & Soto vbi supra, q. domus patris familias, nullo modo possit communis censerī.

34 Quarto & vltimo principaliter cōsiderandum est, ad exactam propositionem questionis principalis resolutionem, quinam sint Rectores cōmunitatum, & aduertendū cum B. Thom. 3. par. q. 8. art. 1. q. quæadmodū in corpore humano naturali, mēbrorū gubernatio, & moderatio, pēdet à capite: ita etiā cōtingit in cōmunitate, vt subditorū administratio, in omnibus suis actib⁹, sit ab ipso cōmunitatis Rectore, quo præsupposito illi erūt cōmunitatum Rectores, pœnes quos tota cōmunitatis potestas resideat: ita vt se habeāt ad cōmunitatē, sicut 56 caput se habet ad corporis membra, quæ ab ipso pendent, & deriuātur.

35 Vnde colligitur, in cōmunitate Ecclesiastica solum Pontificē Romanum Rectorem esse, cui subsunt cæteri omnes Prælati Ecclesiastici, Episcopi, Archiepiscopi, & illi, qui fulgēt Patriarchatus dignitate, cæterique rectores, qui præfunt collegijs, siuē Religiosis locis, quorum mentio fit in c. cum ab Ecclesiis de officio ordinarij: certum enim est omnes cōmunitatum inferiorū Rectores subijci, atque subesse, Pontifici Maximo, tanquā vniuersali, & solo totius Ecclesiasticę cōmunitatis Rectori: vt

eleganter expressit, & declarauit Calixtus Papa Primus in Epist. i. ad Benedictum Episcopū, relatus in c. nō decet, 12. distin. ibi: *non decet à capite infra descendere, sed iuxta sacre Scripture testimonium omnia membra caput sequantur. Nulli vero dubiū est, quod Apostolica Ecclesia mater est omnium Ecclesiarum à cuius vob⁹ regulis, nullatenus conuenit deuolare, &c.* Faciuntque mirum in modū alia elegantissima verba Gregorij Papæ III. relata in c. 2. eiusdē 12. distin. ibi: *præceptis Apostolicis nō dura superbia vestitur, sed per obedientiam, quæ à Sancta Romana Ecclesia, & Apostolica auctoritate iussa sunt, salutiferè implentur: & cætera quæ sequuntur, in d. c. 2. quibus verbis Calixtus, & Gregorius Pōtiffices Maximi, Apostolicam auctoritatē, mirificè extollescentes, satis superque ostendunt Romanū Pontificem, vnicū & solum esse, totius Ecclesiasticę, cōmunitatis Rectorem: pœnes quem residet tota Ecclesiastica potestas, & sub quo militant cæteri omnes Rectores cōmunitatū inferiorū, quibus non licet præceptis Apostolicis resistere, sed p obedientiam, quæ à Romano Pōtifice iussa fuerint salutiferè adimplere.*

36 Verū cōmunitates ciuiles, non ita ad vnū Rectore, vnumvè caput redactæ sunt, neque vno gubernandi genere semper administratæ, sed per plures personas ab eisde cōmunitatibus ciuilibus delectas: vt animaduertere possumus in Republica Romana, quæ olim post Reges exactos, per duos Consules singulis annis, electos, & creatos, diu administrata fuit: vt testatur Fran. Connan. lib. 1. Comentar. c. 12. Hieronym. Cagnol. in l. 2. nume. 33. ff. de orig. iur. Triaque genera regendi cōmunitatem fuisse comperimus, scilicet gubernandi genus per Dimocratiam, id est per Populum ipsum, quandiu pœnes

illam, & non circa peculiares personas constitit Reipublicæ administratio: alterum genus Aristocratia, hoc est quando Imperium stetit pœnes aliquos Optimates Populi, ad quos summa totius Reipublicæ deferrebat.

57 Tertium denique, genus communatatem administrandi, quo his temporibus feliciter fruimur Monarchicū est, & per Monarchiam, id est per Regnum vnus, sicuti contingit in tota hac Imperij Philippici mole, quæ ad vnum Catholicum, & Christianissimum Regem nostrum Philip-pum Tertiū iustissimè reducitur. Quod vltimum gubernandi genus omnium aptissimum esse, testatur experientia: & docuit eleganter Philosophus, lib. 3. Polit. cap. 10. & 11, à quo desumpsit Martinus Nauarr. ad cap. nouit de iudicijs notabi. 3. num. 25. & habemus textum expressum, in cap. in apibus, 7. q. 1. ex B. Hieron. Epist. 4. ad Rusticum Monachum, ubi comparatione, & exemplis elegantissimè propositam sententiam confirmat: ut quemadmodum apes, vnum dumtaxat Principem habent, & grues vnā sequuntur ordine literario, ita Imperator vnus, esse debeat, & iudex vnus, nè sequantur pericula, & mala similia illis, quæ antiquitas magnopere doluit, & Sacre litteræ collachrimatæ sunt: Etenim Roma, Domina gentium, quam primum condita edificataque fuit duos fratres simul habere Reges non valuit, & parricidio dedicata est: legimusque in Sacris litteris Esau, & Iacob, in vtero Rebecæ matris sue, qua si intestina bella gessisse, & tandem ut nuper dicebamus loquentes de summo Receptoru, Pontificis Maximij, singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbiteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiast-

ticus suis Receptoribus nittitur, quibus satis demonstratur præcipuum, atque potissimum esse Regimen, per Regnum vnus, Monarchicum scilicet, quam per Aristocratiam, id est per Optimates, siue per Democratiā, hoc est per Populum: sicuti experientia rerum omnium magistra sapissimè docuit, & declarauit.

58 Quæ ratione factū est, ut illa summa Regia Potestas, quæ pœnes Populum antea erat in Principem translata sit, §. nouissimè, l. secunda, ff. de orig. iur. l. 1. ff. de constit. Princip. Populusque ius Regni in Populum transferret, sicuti rectè docent insignis Couarr. practicar. cap. 1. num. 3. Vnderic. Zasius, in dict. l. 2. numero 83. Franciscus Conan. lib. 1. cap. 16. Vnde factum fuit, ut lex illa per quam Regnum ipsum fuit translatum in Principem modo lex Regia, nunc lex Imperij, in iure nostro aptissimè appellaretur, ut potè quia per illam Populus ius Regni, siue Imperij, in Principem translatisset, vni maduertimus in dict. l. prima, ff. de constit. Princip. & in dict. l. secunda, §. nouissimè, ff. de orig. iur. & in vulg. l. ex imperfecto, C. de testament.

59 Certum autem est, quod quemadmodum sub Principe sunt alij Optimates, & Gubernatores Prouintiarum, ita sub his sunt quoque alij inferiores: qui designantur ad regendas Prouintias, Ciuitates, seu municipia, quorum expressam mentionem fecerunt plures Tituli per li-bros Digestorum, & Codicis, dispersi, atque distributi; quibus etiam subsunt Collegiorum secularium Rectores, quorum meminisse videntur Imperatores Anastasius, & Constantinus, in l. fina. C. de iurisdic-tio. omnium iudicum, & de foro com-petenti.

Qui.

60 Quibus ita constitutis, & longa digressione prænotatis, operè præstiti, iam est, ut ex diuerticulo ad viam reuertamur, quæ questionis principali à nobis propositæ, per duas principales conclusiones, respondentes, quarum prima sic habet, soli superiores cõmunitatũ stando in terminis iuriscõmunis, iuxta limites sue potestatis, rectè possunt, & valent suas leges cõdere. Quæ cõclusio nõ inefficaciter probabitur sequentibus considerationibus: quæ primũ enim alicui datur potestas administrandi cõmunitatẽ aliquã, ipso facto data cõferri debet, ad omnia illa quæ, ad Regimen, & rectã administrationem Ciuitatis, seu cõmunitatis, sunt necessaria, argumẽtex in l. ad rẽ mobilẽ, ff. de procurat. cap. præterea de officio delegati, sed media necessaria ad benè regẽdam, & administrãdam Rempubicã in eo maxime sita, atque cõstituta sunt, ut Rectores leges ferant, atque constituent, igitur coacta ratione dicẽdum est, munus ferendarum legũ cõsistere pœnes ipsosmet cõmunitatũ Rectores. Probatur minor propositæ argumentationis, vbi hæret difficultas: mēbra namq; cõmunitatũ, vti expeditũ est, quæ vitia sunt, & vitia rationis, si trahẽda sunt ad suum totũ, id est ad bonum cõmunẽ, id quidem nõ aliter fieri posse credẽdũ est, quã per dictamẽ rationis, medio quo dicta mēbra diriguntur ad desideradum bonũ cõmunitatis, quod dictamen rationis, nihil aliud est, quam ipsa lex, & consuetudo, vers. parò, l. distinct. subditi ergo medijs legibus, hoc est medio dictamine rationis, dirigendi sunt, & ordinandi in suum totũ, hoc est in bonũ cõmunitatis, ne sequantur pœnẽ infinita mala, & incommoda, quæ semotis legibus suboriri possent, & timeri, quia sicut corpora nostra sine mente, ita Ciuitas sine lege

suis partibus, nervis, & sanguine, & membris vti non posset, vti aiebat patẽs eloquẽti Cicero in elegiti oratione, quã habuit pro Aulo Cluentio, & in 2. de officijs, explicat B. Hieron. cõtra Rufin. post Arist. lib. 4. Polit. quos retulit & sequutus est, Videricus Zafius in d. l. 2. ff. de orig. iur. in credibileq; dictũ est, aliã, quam liberẽ declinarẽthomines, vniuersiq; in viã suã, minime curantes, de cõmunivtilitate, cõtẽdentes, & quẽsito colore iustæ ignoratiã legum, facillẽ ab earũ obseruatia excusare, vsq; dũ corruerent omnia, & ipsa cõmunitas periret, omniaque deficerent, minimeque possent stare, si pœnes Rectores cõmunitatum, vel cõmunitates ipsas talis potestas cõdendi leges deficeret.

61 Et confirmatur ex eo, quia dari nõ potest cõmunitas, sine vi & potestate ferendi leges, & cõdendi statuta: si consideremus ad omnes, & singulas cõmunitates pertinere, vim illã, seu potestatẽ subditos, & inferiores, tanquam partes ad suum totũ, id est ad bonũ cõmunẽ, dirigendi, & ordinandi, ordinationẽ autẽ istam, maxime fieri per leges, certissimũ est, & indubitatũ, dictam potestatẽ ordinandi Rempubicã residere, pœnes omnes, & quoslibet Rectores cõmunitatũ: igitur ad illos spectat, & leges ferre, & condere statuta nouasve facere constitutiones.

62 His considerationibus fulcita, & confirmata prædicta cõclusione, reliquum est, vt singula eius verba, si gillarim explicemus, diximus, enim, in terminis iuris cõmunis, cõtẽdentes rectè fieri posse, vt statuto, lege præscriptiõne fundatione, vel alio modo cõtingat, potestatẽ ferẽdi leges, non spectare ad cõmunitatũ Rectores. Etenim negari nõ potest, quin cõmunitates inferiores sint iuris humani,

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

positum, & ex consequenti recipere possint modum, formam, & mutationem, per statuta prescriptionem, seu legem, vel alio quouis modo ex approbata à iure, vt videmus, & exprimur in Vniuersitatibus Hispania, quarum rectores potestatem non habent iura faciendi, sed ad Regem nostrum Catholicum, & Christianissimum, spectat ferre leges, & statuta condere ad Regimen dicarum Vniuersitatum salutaria: talis quippe potestas censeri non debet in Rectorem translata, nisi quando communitas omnem à se abdicauit potestatem, vt factum fuisse diximus Regia illa lege iure optimo Imperij nuncupata, per quam Populus Principi, & in Principem omnem suam potestatem Regnum & Imperium transtulit est enim facultas cōdendarū legum de maxime reueratis, & veluti ius quodam excellentiæ, residens in ipsa communitate, iuxta tex. in l. ultim. C. de leg. & tradita per DD. in ca. translationem de officio leg. vbi regula recepta cōstituta fuit ab Innoc. III. generali legatione alicui commissa, eius facultatem non se extendere, ad ea quæ peculiariter sunt Potestati Maximo reuerata: quæ exigunt mandatum speciale, nec sufficit generalis commissio, vt est questio fidei, in cap. quoties 24. quæst. 1. & in cap. maiores de baptismo, & eius effectus, & maiores Ecclesiæ causæ, puta translationes Episcoporum, secundum mutationes, vt in cap. mutationes 7. quest. 1. & in cap. 1. de transact. depositiones Episcoporum, cessiones eorundem, & translationes electorum: vt in cap. inter corporalia de translatione Ecclesiæ, vel altaris, cōgregatio, Concilij generalis, de qua in c. 1. 17. dist. & alia id genus quæ sibi specialiter sedes apost. reseruauit, quorum meminit glos. magistra,

in dicta cap. quod translationem, verb. *reseruata*, quæ proculdubio in generali demaudatione, non transferuntur, nisi specialiter de his continetur ibidem.

Cuius rei ratio elegans esse potest, dicta enim sic reseruata, quasi meri Imperij sunt, l. Imperium, ff. de iurisdictione omnium iudicum, quo fit, vt generali cōmissione nō transferantur, iuxta l. 1. ff. de officio eius, cui mandata est iurisdicctio, habemus quæ exemplum in patre familias, qui licet filio liberam administrationē concedat, non censetur de dissep. alienandi facultatem, iuxta tex. in l. si pater, ff. quæ in fraudem creditorum, l. contra iuris ciuilib, §. vlti. ff. de pact. neque donandi, ex tex. in l. filius familias, ff. de donation. in generali, namque permissione non veniunt ea, quæ specialiter quis non concederet, l. qui peculij, ff. de peculio: Alia exempla constituit glos. verb. *reseruata*, in d. c. quod translationē, quæ satis euincunt penes communitates, siue communitatum Rectores residere peculiariter, illis solisq; competere, facultatem faciendi leges: idque significat verbum illud, *soli*, de quo in proposita conclusione. Probat tex. opt. in d. l. vlti. ibi, *soli Imperatori*, C. de leg.

Tādē diximus iuxta limites suæ potestatis ad significandum, & denotandum, quod limitata causa, limitatum producit effectum, in agris, ff. de acquir. rerum dominio ea enim, quæ sunt à iudice, si ad eius non spectant officium viribus non subsistunt, regula, ea quæ 26. de regu. iur. libr. 6. quam certissimum est, nō solum procedere, in sententijs, & reliquis actionibus, sed etiam in his, quæ sunt per viam legis, vel statuti, teste Gomezio in cap. 2. §. statuto, num. 89. de constitutu. eod. libr. 6. & probatur eleganti

ratione, quia validitas omnium humanarum actionum, duobus potissimum nitiatur, atque consistit, cap. cum super de offic. deleg. l. nolle adire, ubi docuit sapientissimus Bald. ff. de acquirend. rerum dominio congestis multa ad propositum D. Franciscus Sarmiento de redditibus Ecclesiasticis, l. par. cap. 4. num. 2. & in omni negotio prius, & ante omnia de potestate agentis, querendum esse, inductione facta per nonnullos casus, facile comprobari potest, & in iudicijs probat text. in l. 1. C. si in causa iudicij pignus capiat, ibi: *si eius inssu cui ius iubendi fuit*, tradit Grauat. ad Octavian. de stylo Curiae, libr. 7. cap. ultim. num. 40. & multis comprobavit Banzius, in tract. de nullitatibus, tit. ex defectu iurisdictionis, nu. 9. & in testamentis, probat text. in l. si queramus, ff. de testam. & inde abiit in dictionem, ut iurisdictioni iudicis, appelleretur vas, & fundamentum ipsius iudicij, ut ex Bald. Magistro Doctissimo scripsit Gaillus libr. 1. observat. capit. 42. nume. 10. indeque emanavit certissima doctrina in praxi recepta, ut quicumque asserat, se iudicem esse, vel iurisdictionem habere, de ea docere teneatur, nullusque à Principe inferior, censeatur habere iurisdictionem, nisi illam ostendat, ut recte probat text. in l. prohibitum, C. de iure fisci, libr. 10. & in c. cum in iure peritus, de offic. deleg. 1. docuit Gabr. libr. 1. commun. tit. de probat. concl. 3. Menoch. conf. 100. à n. 71. & de praesumpt. libr. 2. praesumpt. 15. adeo ut iudicibus necesse sit litteras Principis ostendere, iuxta l. 1. C. de mand. Princip. & late tradita à Mascard. de probat. concl. 1005. Garcia, regu. 290. quoniam ut bene docuit I. C. in l. ultim. §. iudicandi, ff. de varijs, & extraordinarijs cog. iudicandi potestas, ad publicum munus

spectat, omnisque iurisdictioni, in Potestice Maximo Imperatore, alijsque supremis Principibus residet, atque consistit, à quibus tanquam à quodam perenni fonte, & sicut à capite in membra profluit, atque dimanat: quam similitudinem attulit Afiliadis, post Bald. in cap. 1. ibi: *potestas constituendum Magistratum*, quae sint Regalia, & de potestate Ecclesiastica, quod tota poenes Potestice Romanum residet, probat text. in c. fundamenta, in princ. de elect. in 6. c. ita Dominus, 19. dist. sicuti de potestate civili comprobauerat I. C. Pompon. in l. 2. §. in initio, & §. post deinde, ff. de orig. iuris: unde denique profuxit, dicta receptissima praxis cuius meminit Bar. ab omnibus receptus, in d. l. prohibitum: secundum quam, quicumque iudex, insinuare tenetur, Praesidi Curiae, siue Correctori Civitatis litteras, quibus ei iurisdictioni à Principe conceditur, vulgo dicitur: *per obligato à nos trar su commissio*, ex quibus omnibus, quae certissima sunt relinquitur planum, & apertum, Legislatorem non posse leges cedere extra limites suae potestatis, dictamque regulam, ea quae de regulis iur. in 6. currere etiam, atque procedere, in his, quae sunt per viam legis, vel statuti.

Et confirmatur efficaci ratione, etenim inter reliqua legis attributa, precipuum illud est, ut feratur à superiore legitimo, legitimamque habente potestatem, atque adeo inter suos subditos, ut docet Soto de iustitia, libr. 1. quaest. 1. artic. 1. prosequitur B. Thom. 1. 2. q. 96. artic. 5. igitur si communitates vel illarum Rectores, limites suae potestatis, excedant in condendis legibus, nihil facient, quinimo corrumpent omnino leges, atque deficient, tanquam à non legitimo superiore, legitimamve potestatem non habente, v. g. si inter non

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

subditos, lata fuisset lex, vel conditū statutū, quod proculdubio exteros non ligabit.

66

Quæ doctrina procedit, & locum habet non solum in iudiciis inferioribus, sed etiam in ipsomet supremo Principe, qui si metas sue potestatis excesserit, ab eo gesta viribus non subsistent, ex traditis à Palacios Rubios in repetitione capituli, notat. 2. §. 1. num. 16. ex quo principio profuit, & derivatur, veluti per corollarium, neque Pontifici Maximum in temporalibus, neque Imperatorem in spiritualibus potestatem exercere posse, cap. nouit. in prin. de iudicijs, & ibi latè tradita per Doctores, cap. cum ad verum, 96. distincti. vnde etiam descendit origine inque habuit celebris decisio Clemen. Pastor. §. deciperet de re iudic. qua deciditur Imperatorem, citatione decernere non posse, vltra fines Imperij sui, neque citationem citatum ligare, regulareque est, quod banni, vel confiscationis sententia, vltra territorium iudicis proferentis effectum sortiri non possit, vt tradit latè Decian. tract. crim. tom. 1. lib. 4. cap. 29. in prin. In mola in l. vlt. ff. de iurisdic. omn. iudic. comprobat Ias. ex Bald. & alijs in d. l. vlt. num. 2. vbi omnes de iurisdic. omn. iud.

67

Ex quibus præter supradicta, vtiliter inferre possumus, cum glos. Magistra. verb. *habeat potestatem*, per text. ibi, in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, & cum pluribus relatis à Couarr. 2. par. Sponsalium, cap. 8. §. 8. num. 14. quod si Romanus Pontifex legitimauerit aliquem, non sibi subditum supra quem, neque dominium, neque iurisdictionem habeat, illi legitimationem minimè prodesse, ad succedendum in bonis temporalibus, quippe in tali specie Romanus Pontifex, veluti extra territorij

ius dixerit, transiens (si fas est ita loqui) & excedens limites sue potestatis. Quam illationem ex multis quos retulit communem appellauit, Dominus Molina de Primog. lib. 3. cap. 2. à num. 11. Rojás in Epit. succ. lib. cap. 23. à nota. 112. qui omnes generaliter docuerunt legitimaciones non procedere, neque effectū sortiri posse, quo ad bona extra territorij litigantium existentia.

68

Vltimò principaliter, & non minus vtiliter in sero, omnia proxime dicta, similiter locum habere in spiritualibus, sicuti in his quæ sunt iurisdictionis exterioris, id est (vt ego interpretor) vt etiā spiritualia sacra ab eo, qui potestatem gerendi non habeat, viribus non subsistant, minimeque valeant, atque id vgetiori, & efficaciori ratione, si cōsideremus ad omnia spiritualia, præcipuè ad Sacramenta ministranda, & exercenda, certos ministros designatos esse, atq; adeo ab alijs, neque tractari, neque administrari rectè posse, quia non sunt ex ministris ad ea munera deputatis, quare contra Luterum pestilentissimum hominem monstrum illud, atque portentum, in vltimas terras mandandū re. cūsissimè, & sanctissimè quidem definitiuit Synodus Tridentina, sessione 7. de Sacram. in genere can. 10. impium esse affirmare omnes Christianos, potestatem habere, ad omnia Sacramenta ministranda, quā doctrinam latissimè tradunt, atque confirmant plures, laudati ab Enríquez, 1. par. lumen, lib. 1. capi. 26. §. 3. quem oportebit omnino videre prosequitur Bellarm. tom. 2. lib. 1. cap. 24.

69

Neque hinc Catholica doctrina, sic à Tridentino definita, aduersari poterit valere Sacramentum confirmationis à præsbyteris collatum, ex text. celebr. in cap. peruenit, 95. dist. & ta.

& tamen solos Episcopos esse ministros confirmationis, vt probat text. In cap. quoniam de consuetudine, & recte quoque definitur Trident. dict. sessione 7. ca. 3. solutio enim premianibus est, si cum multis de quibus etiam Enriquez, 1. par. lib. 3. cap. 6. §. 4. Vellarm. dict. tom. 2. lib. 2. cap. 12. cum Couarr. variarum, 1. cap. 10. 4. num. 8. post Sotū in 4. distinct. 6. q. 1. artic. 11. contra Durand. Scotum, & alios verissime responderis definitionem Concilij, dict. cap. 3. sessio 7. ita fore intelligendam, & accipiendam, vt soli Episcopi sint ordinarij ministri Sacramenti confirmationis, de ministris vero, eiusdem Sacramenti, ex vi delegationis, non meminisse Concilium, atque id non tollere, quominus ex Pontificis Maximi permissione Clerici constitui possint, ministri, delegati, vt sapienter præcitati resoluunt, neque euascescit proposita difficultas.

70 Quæ etiam ratione quantumvis, Bellarm. dict. tom. secundo, libr. 9. cap. 21. & plures relati ab Enriquez, 2. p. art. summa, libr. decimo, capit. 2. in princip. rem perspicuam esse dixerint solos Episcopos ministrare posse ordinis Sacramentum, ex Decreto Tridentini, sessione 23. can. 7. id tamen non tollit, quominus Papa constituiere possit, simplices Præbiteros, qui ex eius commissione conferre possint, non solum minores, sed etiam maiores ordines, vt docet Abbas, Panormita. in cap. quanto de consuetudine, num. 9. quamuis non ignorem, in maioribus ordinibus magnam Doctorum cateruam in contrarium esse, teste Couar. vbi supra, Soto dist. 25. q. 1. artic. 1. vers. ad secundum, meminitque Doctissimum Franciscum de Victoria de Sacram. ordinis, num. 275. affirmasse, tenere omnes contrariam sententiam, sed ni-

hilominus res notissima est aliquando à Sede Apostolica Bullam emanasse, per quam simplici Sacerdoti, sicut potestas conferendi, & ministrandi, Subdiaconatum, vt testatur Bihald. in aureo candelabro, 1. part. de Sacramento ordin. nu. 17. vers. 8. cuius Bullæ autoritate licebit persistere in proximè relata illatione, atque tenere, delegari posse à Pontifice Maximo, simplici Præbitero, potestatem conferendi, ordines, tam maiores, quam minores: salua semper in hac rescuit in ceteris omnibus, correptione, & emendatione Sacrosanctæ Matris Ecclesiæ, cui & cuiuslibet melius scietis iudicio scripta nostra libenter subijcimus.

71 Minimeque doctrinæ proximè relatae ob stare potest regula illa certissima, quæ habet nullum Episcopum posse ordinare, sibi non subditum, c. Clericus, 72. dist. c. 1. & per totā 9. q. 2. c. cū nullus de temporib. ordinat. lib. 6. traditur pro regula generali, in c. quod translationem 11. d. ritu. de temporib. ordinat. in decretal. vbi habetur expressè, neminem posse ab alieno Episcopo ordinari, sine sui Episcopi licentia, quod multis comprobauit Gratian. in cap. 1. cum sequentibus 9. quæst. 2. & probat text. in cap. 1. cum sequentibus eod. titu. libr. 6. cuius rei ratio deduci potest, ex Reg. tex. in c. peruenit 11. q. 1. ad finem, ibi: nam si sua unicuique Episcopo iurisdictio non seruetur, quid aliud agitur, nisi vt per nos, per quos Ecclesiasticis custodiri debuit ordo confundatur: & facit text. in c. 3. de parrochijs, optimè Synodus Tridentina, sess. 14. de reformat. c. 9. tradit. idem Conciliū Tridentinū, sess. 23. c. 8. & 9. de reform. & dict. sess. 14. de reform. c. 2. & nihilominus, cū dict. reg. bene fiat, ordinatos ab Episcopo, nō suo, recipere ordinis Sacramentū validè ordinari

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

re, quavis his temporibus ipso iure maneat suspensus, propter extrauag. Pij II. quæ incipit, *cum ex Sacramentum*, cuius meminit Enríquez, in 2. part. sum. lib. 10. cap. 21. §. 4. littera I. Nauarr. conf. 29. num. 3. de tempor. ordinat. Infig. Episcopus, Bernardus Diaz in pract. crim. canon. capi. 26. littera D. ubi eius additionator meus antecessor Salzede, Gutierrez Canonic. cap. 26. §. num. 20. & si olim iure antiquo, foret necessaria sententia, per quam ita ordinati suspenderentur, dict. cap. quod translationem, de tempor. ordinat. igitur gesta ab Episcopo alieno extra limites suæ potestatis rectè valent, & sustinentur cõtra superius resoluta.

72 Nõ inquam obstat iste discursus, & argumentatio, adhibita distinctiõne inter Sacramenta, quæ ex parte suscipientis, nullum prorsus actũ requirunt, sed solũ, vt suscipiat, sicuti contingit in ordine, & similibus, & inter illa Sacramenta, quæ desiderant, & prærequirunt, proprium suscipientis actum, vt aliquid agat, & præstet ex parte sua, verbi gratia, se submittat, atque subiciat potestati clauis, quod necessariũ est, & omnino prærequiritur in Sacramento poenitentia, vt in prioribus, quamuis necesse sit, proprium Prælatum interuenire, vt iustè, & licitè ministrentur, non tamen, vt valeant, nam quãtum ad substantiam, & validitatem, potius dicuntur ad cuiuslibet Episcopi munus, & officium pertinere; secus verò in alijs, quæ exigunt, vt aliquid agat, suscipiens: quæ quidem si ab alieno Prælato ministrentur, nullius momenti futura sunt: quam doctrinam, & Sacramentorum diuisionem didici ab Angelico Doctore in addition. ad 3. par. quæst. 8. arti. 2. ad. 1. post quẽ explicarunt Dominicus de Soto, in 4. dist. 18. quæst.

4. artic. 2. vers. *hæc supposito*, & Noteturi communiter, quidquid rem hæc confundat, gloss. in reg. ea quæ sunt à iudice, de reg. iur. in 6.

73 Tandem vt huic prolixa disputationi vltimam manum imponamus, sit vltima conclusio, circa thesım nostram principalem, (Rectores communiatum, quorum sæpe mentionem fecimus, in hac celebri quæstione, quantumcumque sint Magistratus, siue fulgeant lumine dignitatũ, nõ poterũt leges ferre, nisi alijs legē cõsuetudine, prescriptione seu priuilegio fuerint muniti) Etenim talis potestas ferẽdã legũ, ipsorum Rectorum est, & non Magistratum, & cõfunderentur omnino Respublica, si vniciuique non seruaretur propria iurisdicciõ, vt probat tex. in l. 1. C. de officio Præfecti vrbis, congruit Caput peruenit, 11. quæst. 1. rectèque dicebat Plato in dialogo de Regno munus Regis esse, leges condere, & quo mutuam fuisse credo, optimã decisionem legis vltimè ibi: *soli Imperatori*, C. de leg. quemadmodum enim in corpore naturali, ad præcipuam partem, id est ad caput ipsum, spectat, ordinare cætera membra, ad bonum totius corporis, ita vt talis virtus ordinatiua in solo capite resideat, & vigeat, simili modo in communitate, & in Republica munus & officium administrandi, vel debet expectare, ad totam communitatẽ, vel ad solum communitatis Rectorem.

74 Idque quatuor modis acquiri, minui, seu deperdi posse, scilicet lege, consuetudine, prescriptione, seu priuilegio, plusquam manifestum est, illis enim comparatur iurisdicciõ, & conceditur de nouo non habenti, vt constat ex traditis per Doctres, in cap. cum contingat de foro competentis, quibus etiam quæ

tuor

tuor modis communicari potest iurisdicção, minorib⁹ magistratibus. Precepit tamen magna vis est, consuetudinis in acquirenda, quasi possessio ne iurisdictionis, adeo, vt sciētia Principis, alteriusve superioris nō requiratur, vt ex multis obseruat Couarr. in regula possessor. 2. par. §. 3. nu. 2. quidquid Doctores communiter cōtradixerint, ex lassi. in l. imperium, num. 22. ff. de iurisdictione omnium iudic. satisque probat si expendatur celebre responsum Pontificium, in cap. licet causam, vers. ex *premissis*, de probation. iubat capitulum irre-

fragabili, vers. *excessus*, ibi: *confuruerunt*, de officio ordinarij, capitulum cum contingat, ibi: *consuetudine*, de for. compet.

75 Ex quibus infero nescio quam recte improbasse Bartolum, in l. r. §. de nique, num. 7. ff. de aqua plubia, per celebrem illam prescriptionem, qua Ciuitates Italię absente, & ignorant, Imperatore, circa iurisdictionalia se defendebant, quæ certe prescriptio, quidquid Barto. d. loco eam constanter improbauerit recte admitti potuit, ex dictis.

Summaria ad Controuersiam 2.

- 1 **M**erito post primam Controuersiam succedit hæc secūda, *utrum communitates earum Re Rectores possint statuta condere contra leges superiorum.*
- 2 Probat⁹ pars negatiua a priori, quia mutatio legis superioris non potest dirigi in bonum communitatis, quādo quidem potius præsumi debet pro ipsa lege, quod iusta sit, & rationi consentanea.
- 3 Quod procedit etiam si tale statutum solum indirectè legi superioris contra dicat, nec enim idea minus erit inuolidum, vt in exemplo, cap. 1. vers. qui verò, de cler. non resi. in 6.
- 4 Episcopi statutum contra legem superioris factum non est admittendum, quia in præiudicium subditorum, & ita praxis obseruat.
- 5 Referuntur Doctores asserentes laicorum communitates posse sua statuta condere contra leges superioris, & notatur Bar. quod non satis sibi constet.
- 6 Licet pacisci contra ius commune, & legem superioris, ergo & condere sta-

tutum.

- 7 Possunt particulares communitates cōsuetudines introducere contra ius commune, ergo & statuta facere.
- 8 Princeps supremus, & si legi naturali subditus, potest eidem detrahere, ergo communitates earumque rectores poterunt detrahere iuri communi, & noua statuta facere contra leges superiorum.
- 9 Singuli de communitate possunt renunciare pluribus legibus aduersantibus iuri communi, ergo multo melius poterunt communitates ipsæ, & earum capita contra leges superiorū nōnulla statuta cōdere.
- 10 Vt pro eadem parte, e. cum dilectus de electione, ex quo deducitur soli Episcopo liberum esse nō aliquid statuere, cōtra ius commune ergo multo magis id licebit communitati.
- 11 Verior & tenenda est prior sentētia, adeo vt non solum Ecclesiastica, sed neque laicorum communitates valeant illo modo statuta facere contra leges sui superioris.
- 12 Intelligitur rex. in l. omnes Populi, de mi-

Tract. de legib. & const. Principū, &c.

minimē verba fecerit de municipijs,
& de eo quod de illis loqueretur non
equam. Vales consequentia de potes-
tate statuendi de nouo ad potestatem
abrogandi.

13 Sententia quæ docet non posse commun-
itates earum re. Rectores statuta
condere contra superiorum leges li-
mitanda est, in statutis contendenti-
bus, abrogare illas leges, quæ
respiciunt singulorum utilitatem.

14 Nisi negotia ardua, & difficilia sine
in his enim, & si singulorum respi-
ciant utilitatem non poterunt com-
munitates, iud Rectores earum, fac-
cere statuta, ardua enim negotia na-
tura sua inuicem superioribus præ-
seruata, utpote maioris ponderis.

15 In casibus in quibus fieri possunt sta-
tuta detrahentia iuri communi non
soli Rectores, sed cæteri omnes de
communitate concurrere debent mu-
nus enim faciendi statuta legibus cõ-
traria spectat ad singula communi-
tatis membra, in simul cum Rectore.

16 Rescriptum de muneribus, & honorib.
gradatim de ferendis respicit sin-
gularum utilitatem, cui liberè po-
terit renuntiari, & fieri statutum,
ut certa conditionis homines præse-
ruiant, & intelligitur text. in l. de
gradatim de muneribus, & honor.

17 In Populis qui capita sunt communi-
tatum efficax argumentum est, de
potestate ad introducendas consue-
tudines ad potestatem statuendi cõ-
tra leges, non sic in communitati-
bus inferioribus quibus non alia fa-
cultas statuendi competit, quæ quæ
ab ipsis Principibus data est.

18 Dicte communitates liberè poterant
consuetudines introducere contra le-
ges superiorum, non tamen leges fer-
re, seu statuta facere, nec enim va-
let consequentia de consuetudine
ad legem, ad quam tollendam datur
instantia.

19 Ex facultate Principibus concessa in-
terpretandi ius naturale inferitur po-
testas, aliquando eidem iuri natura-
li, in aliquo detrahendi, quæ facult-
tatem, cum non habiant communita-
tes inferiores, erga ius commune mi-
rum non est, si ipsam abrogare non
valeant.

20 Statutum Episcopi continens subdito-
rum præiudicium absque Cleri con-
sensu, nequaquæ admittendū est, qui
non potest statuere cõtra leges supe-
riorum, non modo prohibitas, sed
neque ordinatas, seu permissas,
quidquid Episcopus possit sua sta-
tuta condere, & ordinationes face-
re, & intelligitur text. in c. vestra,
de locato.

21 Conclusio quæ docet inferiores nõ pos-
se infringere superiorum leges fallit
in legibus respicientibus priuatum
singulorum utilitatem, quibus rec-
tè poterit derogari, per contraria
statuta etiam inferiorum interueni-
entibus duobus requisitis, quorum
supra facta est mentio.

22 Non obstat text. in c. cum dilectus de
consuetudine, quidquid ibi non in-
teruenerit Cleri consensus circa
Episcopi statutum, de quo in illo
text.

23 Refertur communis canonistarum in-
tellectus ad d. cap. cum dilectus, ver-
bo, constitutione.

24 Impugnatur dictus intellectus, & re-
solvitur sufficere, quod ius quoad se
sit in esse productum, quemuis non
comprehendat rem nondum existen-
tem.

25 Assignatur verus intellectus ad d.
cap. cum dilectus de consuetudine,
& patronus ius patronatus alie-
nare non potest propria authorita-
te, nec aliquid temporale ab Eccle-
sia exigere, nisi tempore fundatio-
nis illud a Ducefano sibi reseruatum
fuerit.

26 Deceptus fuit Archidiaconus, dum exi-
stimus de Clerici consensu potuis-
set piscopum statuere, quod promo-
ti ad minores ordines continerent,
non adhaerens materiam continen-
tiam esse arduum, super qua Prae-
lati inferiores, nullum prorsus iuris-
dictionem habent, & quae suspici-
tata magis respicit votum, quàm præ-
ceptum.

27 Sed obstat, quod Clerici in minoribus
paulo se possunt adstringere ad con-
tinentiam, ergo. & Episcopus ita
disponere per statutum interuenien-
te Clerici consensu.

28 Non obstat argumentum de paulo ad
statutum, & per conventionem pa-
ciſcentes solum obligantur, per sta-
tutum autem, aut legem successoribus
etiam.

CONTROVERSIA 2.

Vtrum communitates Ecclesiasticæ, ean-
demve Rectores, siue Decani, siue qui-
cumque alij primum locum tenentes,
in ipsis communitatibus condere
possint statuta contra leges
superiorum.

VCCEDIT
non immerito,
secundo loco,
circa hunc se-
cundum librum
illa controversia
de potestate
communitatum

Ecclesiasticarum, & Rectorum earum-
dem, circa condenda statuta, nā
cum præcedenti disputatione statu-
rimus communitates, siue Rectores,
nihil præstare posse extra limites sue
potestatis, & non aliter valere, leges
ferre, quam intra metas potentie
sue, ac re vera quicumque stauerint,
siue decreuerint aliquid, contra le-
ges superioris, transgrediantur dicta

limina potentie sue, ut manifestum
est, & probat textus in Clem. ne Roma-
ni de electione, & in cap. qui res sit,
ibi: non tamen sic contra pro consul. ii. q.
3. opera patrum, videtur statim
Eusebio, post præcedentem dispu-
tationem, istam fore profigendam, qua
querimus liberum, ne sic contra uni-
tatem earumve Rectoribus contra
superiorum leges nonnulla statuta
condere.

Et cum sic statuentes, dictos limi-
tes transgredi videantur, decernen-
tis contra leges superiorum, iam vi-
detur propositæ questionis negati-
ue respondendum: Etenim in tan-
tum aliquid possunt contra unitates,
in quantum illud posse, ordinatur
in

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

in suum bonum quarum potestas regulari debet, iuxta metas sui boni, ut de se patet, & constat ex resolutis in disputatione precedentiat statutum legi superioris repugnans non potest referri ad publicum bonum communis, communis ergo non potest facere tale statutum, cum nihil possit, nisi ordinatum in suum bonum, minor propositio, scilicet, quod statutum legi superioris contradicens, dirigi non possit in bonum commune, probatur ex presumptione, quae facit pro ipsa lege, quod iusta sit, utilis & rationi consentanea, ex text. in cap. in istis, 4. distinctione, igitur communitates, earum vel Rectores, nihil valent efficere legibus superioris contrarium.

3 Quod usque adeo verum est, ut procedat casu quo tale statutum solum indirecte legi superioris contradicat, non enim eo minus detrahet iuri communi, in qua specie omnia & singula statuta, ita detrahentia superiorum legibus invalida sunt, & inania ex text. in quo consistit tota vis huius doctrinae, in cap. qui resistit 11. quasi 3. exempli gratia, si supposita decisione text. in cap. primo, vers. qui vero, de Clericis non residentibus in sexto, quo prohibentur capi distributiones quotidianae in absentia, decerneret Episcopus, ut canonici, qui abesset, valerent illas percipere, si alij canonici interessentes suum praestitissent consensum, in qua specie statutum illud indirecte utriusque, & non directe resisteret iuri communi, id est decisione text. in dict. cap. primo, & tanquam iuri communi scripto repugnans foret inutile omnino & inane, ex ratione proxime dicta, & ex decisione text. in cap. insti-

tuimus, ibi: *inmuniari* 25. quasi. secunda, probant Felin. in cap. quod super his, n. 9. Domin. in summa 18. d. col. 2.

4 Mirifice facit sententia nostrorum in cap. vestra de locato assententium statutum Episcopi, quod contineat damnum, & praedictum subditorum, absque eorumdem consensu non esse admittendum, ut tradit Felin. in cap. cum omnes de constitut. numero 11. Archidiacho. in cap. primo, numero nono, de consecratione dist. 3. communis Canonistarum Schola, in dict. cap. vestra, teste eodem Felin. ubi proxime, plane Episcopi statutum contra legem superioris statum proculdubio contineret manifestum subditorum praedictum, ac per consequens non esset admittendum, & ita praxis observatur.

5 Verumtamen, ut quemadmodum nihil novum sub sole, ita nihil ferè sit in disciplinis, sine controuersia: non defuerunt in hac re plures non levis auctoritatis contradictores, saltem loquentes in communitatibus laicorum, quas dicunt statuta condere posse, contra leges sui superioris, hi sunt Bartol. in l. omnes, numero 26. & ibi las. num. decimo, Felin. in dict. cap. quod super his, numero 9. post glos. in l. neque ex Pretorio, ff. de regul. iur. qui omnes, praecipue Bartol. (non multum sibi constans) constanter affirmant laicorum communitates recte quidem posse sua statuta condere, & stabilire, contra leges superioris.

6 Quorum sententia non lenibus, nec verisimilibus rationibus fulcitur. Prima ex auctoritate text. in d. l. omnes, qua moti sit praedicti Doctores ad existimandum municipia, & ceteras communitates inferiores posse condere

ita.

statuta contra ius commune. Deinde qui explorati iuris est, liberum esse hominibus pacta conuenta interponere contra ius commune & leges superioris. l. pacisci. ff. de pact. igitur simili modo poterunt statuta condere, quia de pacto ad statutum valet argumentum.

7. Tercio confirmatur eadem pars, ex glo. magna, in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo, & ex glo. verb. *abrogatur*, in l. de quibus. ff. de legibus, & doctrina Doctorum utrobique communiter asserentium, integrum esse laiciis communitatibus particulares consuetudines introducere, contra ius commune & leges superiorum, ergo & poterunt statuta condere iuri communi repugnantia: similiter enim sicuti diximus valere argumentum de pacto ad statutum, ita & validum est de consuetudine ad ipsummet statutum. d. l. de quibus, ibi, *nam quid interest*, ff. de legibus.

8. Facit præterea, fortiter pro eadem parte, contra superiorem resolutionem, argumentum ex Antonio Imbola, & alijs relatis à Felino ubi supra: desumptum, & ingeniose collectum, ex text. in l. ius Civile. ff. de iustitia & iur. quo probatur Principis supremum, quantumvis legi naturali subditum, atque subiectum, rectè posse eidem iuri detrahere: quo fit, ut nihil impediat detractio iuris communis, quominus communitates earumvè Rectores, possint condere nova statuta iuri communi detrahentia, non obstante doctrina text. in dicto cap. qui resistit. 11. quæst. 3. & in dicto cap. instituiamus, ibi, *immueri*. 25. quæst. 1. accedit capit. secundum. §. statuto, de constit. in 6. quo probatur Episcopum, tanquam Rectorem communitatis, à Pontifice Maximo nō ab ipsa com-

munitate designatum, posse solum sua condere statuta, ut animaduertit ibidem Gometius num. 2.

9. Confirmatur insuper eadem sententia, quia plura sunt statuta, quæ aduersanter legibus, quibus singuli de communitate libere possunt renuntiare, quarū legum meminit glo. in cap. si diligenti, de foro compet. ti. glo. recepta in rubr. C. de decretis Decretionum lib. 10. quæ indubitatum est condi & stabiliri posse à communitatibus, & earum Rectorebus, quippè si communitatum singuli homines, ipsismet legibus poterant renuntiare, tanquam in re sua arbitri, & moderatores, multo magis tota communitates, & capita illarum nouis editis statutis, & constitutionibus, poterunt superiorum leges in singulorum vtilitate introductas infringere, & abrogare, ac per consequens saltem statuta communitatum facta contra leges respectantes singulorum vtilitatem valebunt, & sustinebuntur.

10. Confirmatur insuper, & vrgentius, dicta opinio ex nō facili decis. text. in cap. cum dilectus, de consuetudine, ibi, *nec iuri communi*, ubi non obstante reg. cap. 1. de electione valuit statutum Episcopi, ut munus eligendi Abbatem in vno monasterio, ad aliud monasterium spectaret non obstante etiam, id quod pro regula traditum est in priori opinione, non valere statutum Episcopi contra ius commune, siue permissiuum, siue ordinatum, nō accedente totius cleri consensu, igitur communitates & earū Prælati nō impediuntur statuta condere cōtra ius commune: & premittitur argumentū ex eo, quia in d. c. cum dilectus non apparet, cleri consensum interuenisse, immò totum contrarium innuit idē text. ibi, *Ad petitionem Patrocinum*, K ac

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

ac per consequens, si soli Episcopo liberum est nouè aliquid statuere, contra ipsummet ius commune, à fortiori licebit cōmunitati, quibus rationibus & argumentis anceps, & difficilis manet proposita quæstio.

- 11 Illis tamen & alijs quæ consulto committimus, quia parui momenti sunt minimè refragantibus, verior, & tenenda est prior sententia, suis fundamentis munita, quæ illam satis confirmant, neque eis aduersarij respondere valebunt, quæ adeò procedit, & locum habet, vt non solum ecclesiasticæ, sed neque laicorum communitates valeant vllō modo statuta facere contra leges sui superioris, vt voluit glo. in rubri. C. de decret. Decurion. lib. 10. & obserua vit in specie Rainer. in d. l. omnes, nu. 5. ff. de iust. & iur. & probat text. in l. normam. C. de officio præfecti Prætorio, idque verius existimauit Alueric. in 1. part. statutorum quæstione 8.

- 12 Solum superest, vt proposita argumenta speciatim percurramus, quod omninò vtile erit, cum ad aliquorum iurium exactam intelligentiam; tūc etiam ad propositæ quæstionis pleniorē & faciliorem resolutionem. Et primum ex d. l. omnes, facile profecto refelli potest, si consideres cum Rayner. vbi supra, illum text. nullo modo sermonem instituisse de Municipijs, cæterisvè communitatibus inferioribus, sed de populis, qui capita sunt ipsarum communitatum, quinimò & si grati concederemus de Municipijs, verba fecisse Iurisconsultum ibidē, adhuc nihil probat contra veriorem sententiam; etenim quantumuis Populis, siue Municipijs, probaret ille text. factam fuisse potestatem condendi, & stabiliendi noua statuta;

non tamē ob id talis potestas adeò extendenda, dilatandaque est, vt virtute facultatis nouitè statuendi, & decernendi, abrogare possint, & valeant leges superioris, contra reg. text. in l. si quando. C. de inofficioso testam. & contra decif. text. in d. cap. qui resistit, quo fit, vt tex. in d. l. omnes superiori resolutioni minimè contradicat.

- 13 Secundum petiit ex d. l. pacifici. ff. de pacis, similiter vires non habet, probat enim rem verissimam, & nihil aliud valere scilicet, & sustineri statutum factum contra legem per singulas personas de communitate renuntiabilem, cuiusmodi sunt leges illæ, quæ singulorum vtilitatem respiciunt, quarā proximè mentionem fecimus: tenendum igitur est, superiorem doctrinam veriorē, & certiorē, qua decreuimus, neque communitates, neque earum Rectores statuta condere posse, contra superiorum leges limitandam & restringendā esse, in casibus in quibus talia statuta contendunt abrogare, non quascumq; leges, sed illas dūtaxat, quæ singulorū vtilitatē tangunt, tunc enim valebunt & erunt sustinenda talia statuta, vtpotē facta contra leges quibus singuli de communitate libetè poterant renuntiare.

- 14 Attendendū tamen erit, atq; cauendum, ne sit negotium arduum, siue difficile, regulare enim est, quod ardua negotia non subdantur iurisdictioni, & potestati inferiorum, sed tanquā maioris ponderis & momenti superioribus, & ipsismet Principibus, præseruetur, iuxta celebr. decif. text. in cap. maiores de Baptismo, docuit expressè Ioan. de Immo la in c. vestra, de locato, & Bart. in d. l. omnes, num. 26. quare in causis arduis, & maioris ponderis, non poterunt communitates, siue Rectores earum, statuta.

statuta facere, & si legibus in singulorum utilitatem introductis, solum contradicant: ipso namque iure, & natura sua, ardua negotia, manent, ut diximus superioribus præservata.

- 15 Necesseque erit ut in casu limitationis prædictæ tale statutum derogans legi renuntiabili, fiat intervenientibus illis, qui communitatem ipsam repræsentant, nempe ipsismet communitatum membris, neque à solis Rectoribus fiant talia statuta, de trahentia iuri communi, quantumvis ipsi soli, statuendi potestatem habeant, sine suis communitatibus, adhuc enim statuta legibus derogantia, soli, nisi ceteri consentiant, condere, non valebunt: spectat quippe ad singula communitatis membra, infimulæum Rectore, munus istud faciendi statuta, superiorum legibus contraria; cum ad omnes, & singulos spectet, ipsas leges, ad vnguem observari, & custodiri; pro quarum decisionibus præsumitur, quod utiles sint, & necessaria reipublicæ interim dum à Principe non abrogantur, ac per consequens statuta contra ipsas, saltem primo aspectu, futura essent inania, & inutilia, ne dicam iniusta: quare omnino oportet, ut si novis statutis, inferiorum, abroganda sint, concurrant omnes, atque cõsentiant, in tali abrogatione.

- 16 Vnde profuit, non inepta consideratio ad tex. in l. ut gradatim. in prin. ff. de munerib. & honorib. ut quantumvis, D. Pius Imperator ad Titian. rescribens, cuius rescripti meminit Vlpian. ibidem, voluerit honores gradatim deferendos esse, & ut à minoribus ad maiores perveniat, nihilominus lege municipali caveri possit, ut præferatur in honoribus certæ conditionis homines observato tamen, quod idonei sint,

sicut Marci. Imperatoris rescripto, relato in d.l. ut gradatim. ver. & si lege, manifestè continetur, quod ea ratione procedit quia rescriptum, de muneribus, & honoribus gradatim deferendis respicit singulorum utilitatem, cui liberè possumus renuntiare; & per consequens non est statuere, ut graduum ordo pervertatur, & non servetur, prælatis obviastam causam, certæ conditionis hominibus.

- 17 Minimè etiam obstat tertia difficultas, qua persuadere nitentur, quod quemadmodum communitas laica, potens est ad inducendam specialem consuetudinem, contra ius commune, & superiorum leges, iuxta doctrinam, gloss. magnæ in l. 2. C. quæ sit longa consuetudo, & gloss. fa. verb. *Abrogatur*, in d.l. de qq. quibus in locis tradit communiter Doctores integrum esse populis, introducere consuetudines contra leges scriptas; sic etiam possit statuta condere eisdem legibus scriptis derogantia, propterea quod in iure nostro optimum confici solet argumentum de consuetudine ad statutum, ex sæpe relata, l. de quibus ibi, *nam quid interest* ff. de leg. quia respondetur populos bipartito cerni quidam enim sunt communitates inferiores, quibus eatenus, competit potestas, condendi statuta, quatenus reperitur à Principe concessa, & nõ aliter nec alio modo, secundum omnium sententiam in d.l. de quibus, alij verò populi capita sunt ipsarum communitatum, apud quos invenitur libera facultas, ad statuendum, iuxta. tex. in c. ius civile. r. dist. & in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. Quæ doctrina præsupposita, fateatur quidem efficax argumentum esse de lege ad consuetudinem, in populis qui capita esse communitatum,

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

propter illam liberam facultatem, quam habent ad condenda statuta; non sic in communitatibus inferioribus, quibus ut diximus non alia facultas statuendi competit, quam quæ ab ipsis Principibus data est: quò sit, ut cum careant tali potestate antiquandi & abrogandi, veteres leges, non possint communitates inferiores aliquid immutare in derogationem iuris scripti.

18 Fatemur igitur libenter, prædictas communitates, libere posse consuetudines introducere, contra leges Superiorum, virtute facultatis ad id sibi à Principibus factæ: iuxta l. 2. & communem resolutionem ibidem traditam à DD. C. quæ sit longa consuetudo, & text. in cap. in istis ibi, *firmatur autem*, 4. distincti, constanter tamen negandum est, inde colligi, liberum fore, dictis communitatibus, statuta facere, sicuti consuetudinem inducere: quasi idè in potestate statuendi dicendum sit. Atque ex Dialecticorum regula, ad tollendam consequentiam, sufficit dare instantiam, videmusque alias, posse Clericos, consuetudinem quoque inducere contra leges, & canonum statuta, ex celeb. decis. text. in cap. vltim. de consuetudine, & nihilominus manifesti iuris est, constansque inter omnes assertio, non posse illos, contra canones aliquid statuere, seu definire.

19 Nec refragatur quartum argumentum, quod forte admodum appellauimus ex d. l. ius ciuile. ff. de iustit. & iur. ductum etiam à similitudine, ut quemadmodum Princeps supremus (licet subditus, atque subiectus iuri naturali) rectè potest eidem detrahere, ita etiam ceteri Populi, & communitates inferiores, valeant & possint statuta condere, iuri communi, cui subditæ sunt, atque subie-

ctæ detrahentia. Quæ difficultas parum quidem obstat facillèque diluatur, si prudenter consideres, supposita potestate supremis Principibus competente ad interpretandum, & explicandum ius commune, siue naturale, siue positium, cuius potestatis sæpe fecerunt mentionem interpretes, præcipuè Felin. in cap. quæ in Ecclesiarum, num. 19. & 26. de constit. fieri cerè non posse, quod talis interpretatio punctum iustitiæ semper attingat, & assequatur, indiuisibiliter, argumento cap. a nobis, el segundo, de sententia excommunicat. in illis verbis: *Quam, & fallere sæpe coningit & falli*. Vnde fit cum iuditio considerata, atque perpenfa dicta interpretandi facultate, Principibus facta, censendum quoque esse, eisdem datam potestatem, ad detrahendum, & derogandum aliquo modo, eidem iuri communi tantisper, scilicet, & quatenus minimè possit, sic interpretando punctum indiuisibile iustitiæ, semper attingere: habemus enim iuris Principium, quod concessio vno, ea omnia censentur concessa, sine quibus illud vnum constare non potest, vulg. cap. præterea, de offic. delegat. mirum ergo non est, si ex potestate interpretandi Principibus communicata, & impotentia punctum feriendi, & attingendi exactam omnino legum interpretationem, oriatur & proficiatur facultas, atque potestas, eisdem legibus, aliquo modo derogandi: longè verò aliter philosophandum erit, in communitatibus inferioribus, quibus sicut non fuit data potestas ad interpretandas, siue explicandas, Superiorum leges. l. penult. & vltim. ibi, *interpretes legum*. C. de legib. ita, nec concessa facultas, eisdem legibus detrahendi.

Ad

20 Ad illud verò quod accessit superiori difficultati, quam proximè diluimus: facile satisfiat fatendo Episcopum, tanquam Rectorem suæ communis, à Pontifice Maximo, & nō ab ipsa constitutione designatum, posse solum, sua statuta condere, & ordinationes facere, iuxta d. cap. 2. §. statuto, vbi adnotauit Ludou. Gomet. num. 2. de constit. lib. 6. non tamen ob id concedendum est, liberum fore Episcopo, ita statuere, contra leges superiorum, non modo prohibitiuas, sed neque ordinatiuas, seu permissiuas, quæ minus participant rationem legis, neque enim poterit citra totius Cleri cōsensum aliquid decernere, legibus superioris repugnans, talia namque statuta continerent manifestū subditorum præiudicium, quorum interest frui legis beneficio, & ad quos spectat illius decisionis, & constitutioni si expediret renuntiare: quo fit vt dum ipsi nō consenserint, nihil Episcopus præstare valeat, aduersus leges, & statuta, superiorum. Vnde venit non in eleganti interpretatione explicandus Innocent. III. Pontif. Maxim. qui rescribens Abbati, & Conuentui S. Petri de Pratel. Londonen. Diocesis. facile cōtempnit Diocesana. Episcoporum statuta, ex eo capite dumtaxat, quod totius Cleri consensus in eo non interuenisset, ex quo responso Pontificio, relato in capit. vestra, de locato, & illius argumentis optimè deducunt interpretes nostri, & communiter asserunt, statutum Episcopi continens subditorum præiudicium, absque Cleri consensu nequaquam admittendum fore: ita in effectu Felin. in. c. cum omnes, nu. 11. de constit. Archi. in. c. 1. nu. 9. de consecratione dist. 3. tradunt DD. communiter in d. capit. vestra, docet communis Canonistarū scho-

la teste Felin. vbi proximè.

21 Ad alteram confirmationē propè quantum argumentū appositam, circa derogandas leges, singulorū vtilitatem respicientes, vbi dicebamus, quod sicuti singuli rectè possunt eisdem renuntiare: ita liberè valebūt noua statuta condere, eisdem legibus detrahentia, imò illas abrogare omninò: facile respondebis, fatendo hanc esse limitationem præcipuè, & certissime cōclusionis superius propositæ docentis inferiores, non posse infringere superiorum leges: fallit enim in legibus respicientibus priuatam singulorum vtilitatem, quibus rectè poterit derogari, per contraria statuta, etiam inferiorum, qui sicut possunt illis renuntiare, ita easdem abrogare. Quam limitationem attulit glo. in rubrica. C. de decretis Decurion. lib. 10. communiter ab omnibus recepta, quæ omninò tenenda est, duobus requisitis interuenientibus quorum supra meminimus, scilicet, quod talia statuta contra leges respicientes singulorum vtilitatem facta, ita demū valida sint, & firma, si non fiant à solo Rectore, quantumcumque solus statuendi potestatem habeat, sed simul concurrant ipsa communis membra, quæ ipsammet communitatem representat, vt supra tetigimus: insuper & quod negotium, non sit ita arduum, seu magni momenti: similes enim causæ manifesti iuris est, non subesse iurisdictioni & potestati inferiorum, vt satis superius demonstrabimus: currit ergo liberè, atque sine difficultate procedit præcipua nostra doctrina, de impotentia communis inferiorum ad infringendas superiorum leges.

22 Tandem minimè obstat difficultas vltima, ex text. in cap. cum dilectus, de consuetudin. ibi, nec iuri com-

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

mani, quo probari videbatur valere statutum Episcopi, etiam contra ius commune, scilicet, quod electio Abbatis in vno monasterio ad aliud monasterium diuersum spectaret contra superius resoluta, vbi diximus Episcopi, siue alterius Prælati statutum non valere contra Superiorum leges, quantumcumque permissiuas, siue ordinatiuas, si non interuenisset totius Cleri consensus, simul cum Episcopo: At in d. cap. cum dilectus, non solum non apparet talem consensum interuenisse, quinimò oppositum colligitur, ex illo text. vt denotant illa verba, *ad petitionem Patronorum*, quibus innuitur, & significatur aperte, tale statutum, fuisse factum, ad instantiam Patronorum, non tamen intercessisse Cleri consensum.

23 Cui difficultati satisfacit communis Canonistarum schola, post glo. in d. cap. cum dilectus, verbo, *constitutione*, præsupponendo ius illud, cap. 1. de elect. quo Luthus Papa decreuit, quod si duo, vel tres fuerint in Congregatione nullus eligatur, nisi eorum electione Canonica, nondum editum fuisse, tempore illius Episcopalis statuti, cuius mentio fit in d. cap. cum dilectus, idcircoque tale statutum rectè procedere potuit, contra ius commune nondum in esse productum.

24 Quæ solutio licet illam commendet, & extollant Felin. in cap. quod super his de maiorit. & obediens. nu. 5. Abb. in d. c. cum dilectus, nu. 10. minimè defendi potest, aut sustineri, si consideres verum quidem esse supradictum ius, de quo in d. cap. 1. de elect. nondum fuisse in esse productum, quantum ad partem, id est quantum ad illud monasterium, in cuius constructione, & foundationis initio positum fuit tale statutum;

sufficere tamen, & satis esse, quod lex illa, atque constitutio, cap. 1. fuisse in esse producta quantum ad se: vt enim habet in imperatorii rescriptum in l. Arriani. Cede hæreticis, lex semper loquitur, & ius non definit semper assidere, & quamuis comprehendere non possit, rem nondum existentem, hoc est monasterium ante ipsius constructionem, quia tamen iam ius illud, quo ad se erat in esse productum, vtrique obseruandum foret. Nec iure negare quis posset, quod statutum Episcopi, in ipsa constructione, & fundatione monasterij factum, quo cautum esset, vt ius, atque potestas creandi Abbatem ad aliud monasterium spectaret, iuri communi, de quo in d. cap. 1. de election. contradiceret, atque repugnaret, nisi totius Cleri consensus interuenisset.

25 Vnde ad exactam & veram interpretationem, dicit. capit. cum dilectus, longè alia via incedendum esse suspicor: & pro eius intelligentia animaduerto, ad hoc vt Episcopi decretum, sit statutum generale, legis rationem habiturum, omnino oportere, quod ordinetur, & dirigatur in bonum totius communitatis, cuius clauum Episcopus tenet, cuiusque Rector est, alias enim si priuatam dumtaxat alicuius negotij vtilitatem respiciat, non erit statutum, seu lex, sed aliquod particulare decretum, veluti contingit quando ipsemet Episcopus, super aliqua causa inter partes sententiam dicit, & interesse vnius in alteram transfert, de vtriusque consensu: exemplum potest esse in cap. præterea, ibi, *præter antiquos*, de iur. patronat. ex quo text. colligunt interpretes communiter patronum ius Patronatus propria autoritate alienare non posse: nec ab Ecclesia aliquid

tem.

temporale exigere, niſi tempore fundationis à Diœceſano illud fuerit ſibi reſeruatum: vtique planum, & apertum eſt, talem reſeruationem non habuiſſe rationem legis, aut ſtatuti, ſed quodam fuiſſe particulare decretum, inſtar cuiusdam ſententiæ, per quod Episcopuſ iuſta ſubſiſtente cauſa, ius vnius partis in alteram tranſtulit; quod patet ex eo, quia tale decretum & ſimilia, non reſpiciunt bonum totius communitatſ, ſed ſolum priuatam aliquiſ vtilitatē contingunt: ſimiliter ergo dicendum eſt, ſtatutum de quo in dicto cap. cum dilectus (ſi talem compellationem meretur) non fuiſſe generale, quod habuerit rationem legis, (vtpotè, quia non reſpiciebat bonum totius communitatſ, cuius Episcopuſ Rector erat, nec potuit eſſe ſtatutum, ſeu lex, abſque totius cleri conſenſu) ſed quodam particulare decretum, ad modum ſententiæ: qua ratione prenitur ceſſat ſupradicta difficultas, ex dicto cap. cum dilectus, de conſuetudine.

- 26 Denique pro coronide & complemento principalis noſtræ quaſtionis, non inuuliter proſectò breuiſſimè ex dictis inferendum eſt, in totum explodendam, & exterminandam fore doctiſſimi Archidiacon. ſententiam, qui non ſatis prudenter in cap. certè, num. 1. 12. quaſt. 1. tantam Episcopis tribuere voluit poteſtatem, vt exiſtimauerit integrum illis eſſe, interueniente cleri conſenſu ſtatuerē, atque decernere, quod promoti ad minores ordines continerent: miror certè Archidiaconū, nō aduertiffe materiam continentię, rem eſſe admodum arduam, atque difficilem, ſuper qua Episcopuſ, vel aliuſ Prælatus inferior, nullam proriſ iuriſdictionem

habet, neque habere poteſt: etenim vt apertè colligitur ex Episto. Leonis Papa. 90. in ordine cap. 3. ſcribentis Ruſtico Naruonenſi. Episcopuſ, relata in capit. lex continentia, 31. diſtinctione, non poteſt imponi laicis hominibus præceptum continentia, niſi per ſtatutum eccleſiaſe vniuerſaliſ, & illiuſ autoritate, præterquamquod materia continentia, ſuapte natura magis reſpiciat votum quam præceptum, iuxta doctri-
na B. Ambroſij in lib. exort. ad virgines relata in capit. integritas 32. quaſtione 1. cuius incundiffima verba tatiſper reſerre placuit, quia multū propoſito cōducunt, *integritas corporis*: (inquit Ambroſiuſ) *expetenda à vobis eſt, quam ego pro conſilio ſua- deo, non pro imperio præcipio: ſola eſt enim virginitas quæ ſuaderi poteſt, imperari non poteſt, magis voti, quam præcepti: vbi dictio illa, ſola, determinat verbum, ſuaderi, id eſt, ſolummodo ſuaderi poteſt: imperatur enim fides, ſpes, charitas, humilitas, quandoque etiam imperatur continen-
tia, ratione delicti, vt in poenitentibus vxoricidis, & inceſtuoſis, vt in capit. cum ſequentibus, 31. quaſt. 1. quò fit, vt Monachi, vel Canonici non poſſint inuiti ad diſtinctionē vitam compelli, ea enim res magis eſt voti, quam præcepti, & magis libere voluntatiſ, quam cōactioniſ: ſicut rectè dixit Gregor. ſcribens. Na-
tali Episcopuſ Salonitano, reſertur, in cap. geſta. 74. diſtinct. *iuſtum quiddam eſt, vt nemo creſcere compellatur inuituſ*, & Nicolauſ Papa omnibus Episcopis ſcribens relatuſ in cap. præſens, 30. quaſt. 3. increpat illos, qui alioſ inuitoſ, & reluctantēſ ad perfectum ſtatum religioniſ traduxerunt, ex quibus omnibus plane deducitur, atque colligitur, ea quæ meri conſilij ſunt ſicuti continen-
tia*

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

mentia non posse cadere sub præcepto, nisi aliud præcipiat, vel constituat ecclesia vniuersalis cui hoc munus præcipue impositum est, vt statuat atque decernat circa arduas, & difficilimas causas, ad quarum numerum iure optimo & summa cum ratione refertur continentia præcipienda.

27 Neque aliquatulum Archidiacono opitulabitur, si quis vrgcat, liberum quidem esse clericis in minoribus conuentione facta siue pacto, se astringere ad continentiam, iuxta text. in cap. quod Deo pari. 33. quæst. 5. quasi sequatur inde, idem posse Episcopum statuto præcipere, & comprehendere, præsupposito eorumdem clericorum consensu.

28 Respondetur enim, in promptu esse verissimam discriminis rationem: si consideremus per clericum conuentionem, paciscentes dumtaxat obligari, ex l. si pactum. ff. de probat. per legem autem, seu statutum, non solum ligantur statuentes, seu consentientes, sed etiam ceteri suc-

cessores, quotquot progressu temporis in communitate iuerint, vel futuri sint, vulg. l. proponebatur. ff. de iudic. longe enim diuersa sunt, & diuersimodè astringentia, & obligantia, conuentio, & statutum: & tri- tum est omnium sermone dicteturum, tam inter Dialecticos, & Philosophos, quam inter Iurisperitos, quod à diuersis non sit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minorib. quare non obinet argumentum de pacto ad statutum, non obstante contradictione glossæ in rubrica de decretis. Decurion. lib. 10. quam appellauit ordinariam ad id Andr. Tirac. de primogenitura, quæst. 6. qua ratione resoluenda sunt, atque cessare videntur quam plurima, quæ circa Episcoporum statuta, contra ius commune facta, multis verbis inuoluunt Crott. in l. omnes num. 13. ff. de iustit. Felin. in capit. cum omnes de constitut. & in dicto capit. quod super his, de maior.

& obed.

Summaria ad Controuersiam 3.

1 **E**piscopi non possunt dispensare in his, quæ per canones, & ius commune statuta sunt, nisi speciatim illis potestas data sit.

2 Refertur opinio existimantium Episcopum in omnibus dispensare posse, nisi speciatim iure aliquo prohibeatur.

3 Dicunt sententiam multri, non solum communem, sed communiorem appellare.

4 Reperiuntur quam plurimi casus in quibus Episcopi dispensant, veluti in heresi, & alijs criminibus, ea so-

la ratione, quia iure aliquo non innuntiar illis prohibita dispensatio.

5 Opposita sententia, quod Episcopi non possint dispensare, nisi speciatim facta sit illis dispensandi potestas in certis negotijs, iam hodiè communior, atque receptior est.

6 Desumitur efficax argumentum pro dicta sententia veriori, & communiore, ex c. c. as. clerici. §. de adult. de iudi.

7 Iterum fortiter inducitur pro eadem parte, d. §. de adulterijs.

8 Quæmodum Episcopi non possunt

CONTIN.

contra canones, & ius cōmune statueret, ita neque in illis dispensare, valet enim argumentū de impotentia statuendi ad impotentiam dispensandi, & ponderatur text. in cap. 1. de constitutis.

9 Si Episcopi dispensare possent inefficax, immo leuissimum esset argumentū Pontificis, in cōcludendo cōtra. ideo Prælatus non potuisset dispensare, quia dispensatio à canone minimè fuit permissa.

10 Non procedit hæc controversia circa canones penitenciales, nec eiusdem penitentiam, quæ per illos imponitur, in quibus etiam inferiores cōfessarii dispensare possunt.

11 Insignis controversia est, sint ne hoc subleui dicti canones penitenciales, saltem illi qui pro quolibet peccato mortali septentem penitentiam imponunt, & obtinuit iam non obseruari, & penitentia omnes ad arbitrium cōfessariorum reddite sunt.

12 Non minus controuersi solet, an cōfessarius valeat mutare, & minuire penitentiam à seipso, siue ab alio, etiam Romano Pontifice impositam, & obtinuit posse ex iusta causa.

13 Et verum remissio talis penitentiae propriæ, & in rigore dispensatio sit, cōsuevit etiam disputari, & inducitur text. in cap. quem penitet, de penitentia, dist. 4. ad probandum, quod verè sit dispensatio.

14 Non procedit hæc controversia, in quibus casibus data est Episcopis dispensandi licentia, quorum nonnulli referuntur, & sepe numero Episcopi ea abuti solent.

15 Reuerso etiam, non procedit præsens controversia, circa eos casus in quibus specificè & expressè per iura scripta Episcopis fuerit denegata dispensandi potestas, in quibus

absq; ulla dubitatione est, ipsos dispensare non posse.

16 1. benigna interpretatione censetur Episcopis data potestas dispensandi in materia leui & parui momenti, non obstante generali prohibitione.

17 Quando canones de dispensatione sermonem insinuant minimè declarantes, quænam Prælatus dispensatum sit, tacite de Episcopis, & Prælatis inferioribus intelligendi sunt, quidquid contradicatur Barbaria argumentando, ex cap. 1. cap. cum ex eo, de arate & qualitate.

18 Intelligitur text. in dicto cap. 1. & in dicto cap. cum ex eo, ut ibi necesse fuerit Episcopos nominare, quia illis antea erat denegata dispensandi potestas.

19 Non solum per legem aliquam scriptam, verum etiam per legitimam consuetudinem, conceditur iurisdicctio facultasque dispensandi communicatur Episcopis aliisque Prælatis Romano Pontifici inferioribus, & interpretatur text. in cap. de, de schismaticis.

20 Similiter etiam non solum per legem scriptam, sed etiam per consuetudinem poterit denegari supradicta dispensandi facultas, quò casu nihil intererit, quod per canones, vel legem scriptam data fuerit Episcopis dispensandi licentia.

21 Controversia hæc solū procedit quòdo per canones & ius scriptum aliquid prohibetur plane, & simpliciter, sine mentione dispensationis, ubi lex nec denegat, neq; cōcedit expressè, nec tacite dispensandi facultatem.

22 Verior est sententia, quæ docet in terminis prædictis, Episcopos, aut alios Prælatos dispensare non posse.

23 Ratio in promptu est, quia inferiores Prælati subditi sunt legi, quam nec queunt abrogare.

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

- 24 Idem iudicium est de Legatis etiã de latere, inter quos, & Episcopos, & Archiepiscopos nulla differẽtia versatur in hac materia, omnes enim subditi sunt canonis, seu legis.
- 25 Non obstat illud, quod potest Rom. Pontifex in toto orbe potest Episcopus in sua Diocesi, est enim intelligendũ dũmodo nõ inueniatur ius aliquod impediens, aut prohibens rem super qua decernitur, aut statuitur.
- 26 Quomodo Roman. Pontifex nihil potest nec vult posse contra legem Dei similiter, neque Episcopi contra Pontificias constitutiones, & in materia dispensationis non concedere, & prohibere idem sunt.
- 27 Constante negandum est reperiri in iure aliquos casus, in quibus Episcopi ob id dispensant quia non reperiuntur prohibiti.
- 28 Dispensatio ab absoluitone longè differt, non solum in hac materia, sed generaliter in omni negotio expenditur Tridentinum sessione 14. cap. 6. ibi, dispensare, vel absoluerẽ, & intelligitur text. in cap. nuper. 29. de sententia excommunicat.
- 29 Pontifex in dicto cap. nuper loquitur de absoluitone, in qua optimè arguuntur, quia sibi Pontifex non retinuit liberum est Episcopis absoluerẽ, quæ consequentia minime valet in dispensatione, cuius non meminit text. in dicto cap. nuper.
- 30 Interferitur questio, an excommunicatus, donec satisfecerit, facta satisfactione necessario absoluitendus sit, an per solam satisfactionem maneat absoluitus.
- 31 Nec refert, quod talis conditio exprimitur, quia tacitè inest in qualibet excommunicatione.
- 32 Non leuiter notandum est, non semper in Ecclesia Catholica fuisse P-
- num, & eundem excommunicandi modum, & hodiè in Tribunalibus, & in Bullis Apostolicis excommunicationis verba, non per obliquum, sed directè proferuntur.
- 33 Propè tempora primitiue ecclesie illa frequentior fuit excommunicandi forma, per quam verba excommunicationis dirigerentur, non in ipsum excommunicatum, sed in ceteros fideles prohibendo eos cum excommunicatis communi-
care.
- 34 Excommunicatio non habet, nec habuit inquam certa & determinata verba, sed satis eam proferre per quacumque verba, siue directè, siue indirectè, dũmodo mens & intentio excommunicantis significetur.
- 35 Afferitur duas esse sententias in hac difficultate, & fundatur illa quæ ducet excommunicatum, donec satisfecerit, satisfactione præmissa ipso facto ipso iure manere absoluitum, neque opus esse absoluitone aliqua.
- 36 Confirmatur, quis sicuti non requiruntur certa verba ad excommunicationem, minime etiam desiderari debent ad hoc, ut quis exeat ab excommunicatione, sed sufficit excommunicantis voluntas declarata per illa verba, donec satisfecerit.
- 37 Suadetur rursus eadem sententia ex similitudine suspensionis, & interdicti, quæ quidem sub eadem forma prolata, sine absoluitone aliqua tolluntur, & relaxantur, & idem iudicium esse debet de excommunicatione.
- 38 Magis nocet excommunicatio quàm alia censura, ac per consequens facilius tolli debet.
- 39 Altera sententia est superiori contra-
ria, quæ docet excommunicatũ, do-

- nec satisfecerit, quantumvis satisfaciatur bona absolutione indigere.
- 40 Referuntur auctores illam tenentes.
- 41 Probatur supra dicta sententia ex praxi quotidiana, & ex ratione, quia in quacunque excommunicatione simpliciter prolata subintelligitur illa adiectio (donec satisfecerit) & nihilominus excommunicatus simpliciter, quantumvis satisfaciatur bona absolutione indiget.
- 42 Ravus, probatur ex multorum iurum auctoritate, & ex cap. ex litteris 11. de constitutione.
- 43 Et confirmatur ex alijs iuribus, nempe ex Clem. 1. de decimis. & Clem. 2. de heret. & ex cap. 1. de iudicijs, cuius ultima verba pro eadem parte expenduntur.
- 44 Retinenda est ista posterior sententia, tanquam verior & frequentior, & diluuntur contrariae partis argumenta, ut primus procedat in his, quae ratiōe auferri possunt, & nullo modo in excommunicatione, quae expressam restitutionem ex postulat, neque perpetuum est, quod verbum, donec, significet finito tempore oppositum sequendum esse, ut in illo loco Matthaei cap. 1. non cognovit eam donec peperit.
- 45 Licet certa & praefinita verba formalia necessaria non sint ad absolutionem, aliqua tamen requiruntur, nec potest colligi absolutio ex tacita excommunicantis mente, & intelliguntur. c. propter. c. quancūq, 12. dist. 1. & cap. 1. de iudicijs.
- 46 Interpretatur sententia (si vera est) multorum asserentium si quis excommunicetur à Summo Pontifice (donec satisfecerit) nō requiri novam absolutionem, ut procedat, quia Pontifex est supra omne ius humanum positum.
- 47 Assignatur disparitas quare suspensio, & interdictum adveniente tempore praefinito extinguuntur, non sic excommunicatio, quae sumitur, ex eo quod excommunicatio sit magis noxia.
- 48 Suspensio & interdictum nullam requirunt certam formam, nec verba desiderantur, ut cessent, contra verum excommunicatio maior, ut probant iura sic interpretanda in cap. servetur, 2. q. 3. c. a nobis. c. cum de fideles de sententia excommuni.
- 49 Ut quis absolatur ab excommunicatione (quia prius à communione fidelium) requiruntur verba solennia, ut qui cognoverunt ipsum prius sciant restitutum, nō ita in suspensione, & interdicto in quo minor requiritur reconciliatio, quippe qui adhuc existentes intra Ecclesiae limina interdicuntur & suspenduntur.
- 50 Notatur Ripa, & interpretatur text. in cap. quancūq, de censibus, lib. 6. in final. verbis.
- 51 Non intendit iudex per verba tacita absolutionem impartiri, nec posset etiam si vellet.
- 52 Inferitur ad praxim eum qui plene satisfecit, nondum tamen actualiter absolutum incurrere poenas per leges Regiae impositas contra illos, qui diu quam per est contumaces perseverant in excommunicatione.
- 53 Adhuc interpretatur text. in d. cap. nuper, ut facili per Canonem mentione dispensationis si Pontifex ei sibi non remittit Episcopus dispensare possit, pariterque absolute si reservata non fuerit absolutio.
- 54 Interpretatur text. in l. necnō post prius ff. ex quib. caus. maiores, ut egat de restitutione, nō de dispensatione, quae semper

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

*semper est contra ius scriptum, non
tra restitutio, sed prater leges, unde
necesse est, quod lex concedat sa-
culatatem dispensandi, non tamen
concedendi restitutionem.*

55 *In materia dispensationis semper da*

*tur generalis prohibitio, secundum
quam generaliter, & perpetuo cen-
setur inferioribus derogata dispen-
sandi facultas, nec opus est prohi-
bitione speciali circa hunc, vel il-
lum casum.*

CONTROVERSIA 3.

Vtrū esto quod Episcoporum statuta cōtra le-
ges Superiorū facta inutilia sint, & inualida,
possint nihilominus Episcopi dispensare in
his, quæ per Canones & Ius cōmune statuta,
aut prohibita sunt, præsertim in crimini-
bus, quæ & qualis regula cōstituenda
sit affirmatiua, nè an ne-
gatiua.

1

VIDEBATVR ex superiori dis-
putatione præ-
senti controuer-
siæ satisfactū; Ete-
nim si resolu-
mus cum veriori
sententia, Episcopos, siue alios Præ-
latos, inferiores, ne utiquā posse fer-
re leges, aut statuta condere Princi-
pum placitis, seu constitutionibus re-
pugnantia, eo ipso, & in necessariam
quandam consequentiam, dictum
esse, credendum erat liberum nō es-
se Episcopis dispensare in his, quæ
per Canones & Ius commune statu-
ta, aut prohibita sunt: repugnante re-
gula, cap. cum inferior, de maior. &

obed. quomodo enim Episcopi,
quippe qui licet Prælati, subditi ta-
men & inferiores respectu Romano-
rum Pontificum, & Conciliorū vni-
uersalium, illorum Canones, siue De-
creta, suprema autoritate, & matu-
ro iudicio in lucem edita, & præser-
tim ad corpora iuris redacta poterūt
relaxare? nullatenus certè, nullaque
ratione credibile est Episcopis, siue
similibus Prælati competere talem
dispensandi potestatem.

2 Quia tamen superiori sæculo nō
defuerunt, quam plurimi eximij in-
terpretes, qui non obstante proximè
relata consideratione adducti fue-
rint ad existimandum, in proposita
difficultate affirmatiuam regulam
fore

fore constitutādam : vt possint Episcopi dispensare in omnibus casibus, nisi speciatim iure aliquo prohibeatur, ita vt Edictū in hac materia prohibitorium sit, id est, quod reperiuntur nonnulli casus, in quibus ob iuris prohibitionem non valent Episcopi dispensare, illis tamen exceptis in reliquis omnibus libere dispensare possint in his quæ per Pontifices Maximos, & ius commune statuta, aut prohibita sunt : ideò operæpretium me facturum existimaui si non in tempestiue hanc celebrem quæstionem, profigillatim, in vtramque partem, quam spero, vtilitatem & incunditatem candido lectori allaturam.

- 3 Glossa, & DD. antiqui super §. de adulterijs, cap. ar. si clerici. 4. in ord. de iudic. circa illa verba, *poteſt Episcopus dispensare*, dictam partem affirmatiuam constanter tuerentur, atque defendunt, vt constat ex Collect. & alijs, quorū meminit Abb. in d. §. de adult. num. 1. & 4. tenet & sequitur eruditus Aluar. Pelag. de placitū Ecclesie lib. 1. cap. 50. col. 2. vers. *in ipsis*, vbi quod magis est dictam sententiam non modo communē, sed communē appellat post glo. 1. & 3. in cap. cum illorum 32. ver. *interdicto*, de sentent. excommunic. tradit dictam partem affirmatiuam, glo. in cap. miror. 50. dist. vers. *de dispensatione*, & glo. summę ibidem in fin. & in capit. requiritis. 1. quæst. 7. tradit glo. in cap. nuper. 29. ver. *non retinuit*, de sentent. excommunic.

- 4 Pro qua expendi quidem possunt iura non parui ponderis, aut momenti, sed quibus, non videtur commodē satisfieri posse: reperiuntur enim quam plurimi casus in quibus Episcopi dispensant veluti in hæresi, & alijs criminibus adulterio grauioribus, ea sola ratione, quia iure aliquo

non inuenitur illis prohibita dispensatio: vt videre est in aduētis per d. glo. 1. & 3. super prædictis verbis. §. de adult. & per tex. in cap. presbyteros, ver. *penes*, vbi glo. & in c. si quis presbyterorum. 50. dist. vbi etiam docuit glo. & expendi d. c. nuper, vers. in 2. & adduci pro eadem parte, i. eg. l. nec non. 28. post principium, ibi, *sed si lex non prohibeat*, ff. ex quibus causis maiores, quibus efficiter probari videtur (si recte expendantur) dicta pars affirmatiua, quæ initio & primo aspectu nullam, vel leuem & inane difficultatem inuoluere videbatur.

- 5 Verum opposita sententia Episcopos dispensare non posse, nisi speciatim facta sit illis dispensandi potestas in certis quibusdam negotijs, ita vt in alijs non habeant dispensandi facultatem, atque ideò Edictū in hac materia permissorium sit, & non prohibitorium sicut assererat proximè relata opinio: iam hodiè communior receptiorq; est, quamuis antiquitus contraria magis communis fuerit. Tuentur enim hanc secundā sententiam ex antiquioribus Archidiacon. Hostien. & alij plures, quorum nomenclaturam retulit Abb. vbi supra. d. num. 4. & alij vetustiores Interpretes relati à glo. 1. & 3. ver. *poteſt Episcopus*, &c. in d. §. de adult. sequuntur Felin. Philip. Deci. & reliqui communiter ibidem, Couarr. in cap. alma mater. 1. part. §. 7. num. 8. Soto lib. 1. de iustit. quæst. 7. art. 3. vers. *at seisciscaris*, post D. Thom. 1. 2. quæst. 96. art. 4. ad tertium, Petrus Rebus. in praxi. titu. de dispensat. ad plura, num. 27. & plures citati & laudati pro hac secunda opinione per Aluar. Pelag. vbi supra.

- 6 Pro qua plura certè possunt adduci efficacissima argumenta, vt potè quia verior profecto, & cōmuniōr, atque

Tract. de legib. & const. Principum, &c.

atque receptior sententia est. Primū que ducto argumento ab speciali facili de summi, & colligi potest ex d. §. de adult. vbi specialis potestas data est Episcopis dispensandi in adulterio, & quibuscūq; alijs in quibus ante d. §. non erant prohibiti dispensare, signum ergo est nō adumbratum, sed expressum, ideo concessam illis fuisse talem dispensandi facultatem, quā in dictis casibus aliter quā per dictam concessionem Episcopi dispensare non valebant, etenim si possent Episcopi dispensare, vbi specialiter non inuenirentur prohibiti perperam ne dicam ineptē fuisset illis de mandata dispensandi potestas de qua in d. §. de adult.

7 Accedit, & confirmatur idē argumentū si consideres per locū ab speciali, ex eodem, §. de adult. non posse Episcopos dispensare in alijs criminibus adulterio grauioribus: & tamen *nifallimur*, non inuenies in iure fuisse illis prohibita talem dispensationē, satis igitur est non inueniri datam dispensandi licentiā in criminibus grauioribus, ad hoc vt prohibita censenda sit.

8 Præterea certū est, & resoluius in quæstione præcedēti Episcopos, siue alios prælatos inferiores nihil statuerē disponere posse, cōtra canones, & Romanorū Pōtificum statuta, iuxta sæpē allegat. tex. in c. quod super his de maior. & obed. ergo minimē etiam poterūt eosdem canones, siue statuta superiorū relaxare media dispensatione, præsertim cū iuris relaxatio nihil aliud sit, quam exēptio quædam subditorū à legis vinculo, & nexu, quam exemptionem, quis dubitat Episcopū præstare non posse, si ad id potestatem non habeat, virtute alicuius legis scriptæ, siue potestatis, sibi factæ a Rom. Pont. aliter enim alligatæ sunt, & inermes Episco-

porum manus, inferior namque superiorum iura absque concessione speciali abrogare, aut relaxare, non posse plusquā manifestum est: contradicente, d. reg. c. cum inferior, cuius imbestibulo præsentis quæstionis meminimus, & ipsomet spiritus rationis hanc veritatē docente: quoniam omnes, & singuli tam Episcopi, siue prælati, quam ceteri priuati homines, subditi sumus atque subiecti legibus, & constitutionibus Principū, qui ea quæ per canones, & ius cōmune statuta sunt obseruare, & custodire tenemur iuxta tex. in c. cum quibus in fi. 24. q. 3. & in c. 1. de constit. libi: *Ab omnibus*, quæ particula nulum excludit, ac si diceret *ab omnibus* subditis Romano Pontifici inferioribus completens atque comprehendens etiā omnes alios prælatos Episcopos, Archiepiscopos, & Primates, & omnes cuiuscumque conditionis illi sint.

9 Deinde fortiter probatur eadē pars ex c. dilectus de tēporibus ordinat. in illis verbis *dispensatio à Cōmuni minime sit permissa*, vbi proponitur à Pontifice Max. efficax argumentū ad probandū, Episcopum, vel Archiepiscopum, & similes prælatos inferiores dispensare, nō posse, quia per ius Canonum neutiquam permissa illis erat dispensatio, quod argumentum non solū non esset efficax, sed leuissimum quidem foret, imō superuacuum, & innane minimeque procederet, si ad hoc, vt prælati inferiores dispensare valerent sufficeret, nō fuisset illis speciatim prohibitam dispensationem, etenim nō bene argueret Pont. Max. neque colligeret ex non permissa dispensatione impotentia dispensandi si possemus respondere sufficere quidem, quod non inueniatur prohibitum, quare vt rectē procedat Pōtificis argumentatio per necess-